

ประวัติสาร

ฉบับปกของกรมทอ

100 ปี ชาติการรัฐประหาร

ศาลากลางมณฑล ปรีดี พนมยงค์

ฉบับฉลองครบรอบ

๑๐๐ ปี ชาตการรัฐบุรุษอาวสุ

ศาสตราจารย์ ปรีดี พนมยงค์

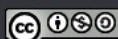
๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๓

PRIDI-PHOONSUK
ปรีดี - พนมยงค์

www.pridi-phoonsuk.org

ChangeFusion OPENBASE.in.th

เนื้อหาทั้งหมดใน OpenBase ถูกเผยแพร่ภายใต้สัญญาอนุญาต Creative Commons Attribution-NonCommercial-Share Alike

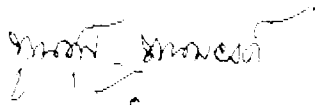
BY NC SA 3.0 Unported License ท่านสามารถนำเนื้อหาทบทวนไปใช้และเผยแพร่ต่อได้ โดยต้องอ้างอิงแหล่งที่มา นำมาไปใช้เพื่อการค้า และต้องใช้สัญญาอนุญาตชนิดเดียวกันนี้เมื่อเผยแพร่งานที่ดัดแปลง เว้นแต่จะระบุเป็นอย่างอื่น

“ปรีดีสาร” ในมือท่านผู้อ่านฉบับนี้ เป็นฉบับครบรอบ 100 ปีชาตกาลของนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งจัดทำขึ้นเป็นวาระพิเศษ โดยคณะกรรมการสถาบันปรีดี พนมยงค์

ระหว่างพุทธศักราช 2443-2543 เป็นเวลา 100 ปีมานี้ สังคมไทยได้ประสบเหตุการณ์และมีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญหลายต่อหลายครั้ง การรุกรานในรูปแบบต่างๆ ของมหาประเทศกับการพิทักษ์ปกป้องเอกราชอธิปไตยของราชอาณาจักรไทย การปกครองโดยเผด็จการกับการแสวงหาประชาธิปไตยของราชอาณาจักรไทย การแสวงสุขของผู้ปกครองกับการเรียกร้องความสุขสมบูรณ์ลัทธิเสมอภาค เสรีภาพความเป็นอิสระและการศึกษาอย่างเต็มที่ของราชอาณาจักรไทย ฯลฯ นายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้หนึ่งในแถวหน้าของกระแสนำประวัติศาสตร์อันเขียวชอุ่มนี้ ร่วมเคียงบ่าเคียงไหล่กับราชอาณาจักรไทยอย่างไม่ย่อท้อ

จากวันนั้นถึงวัน อุดมการณ์ของนายปรีดี พนมยงค์ ยังมีได้ลุล่วงโดยสมบูรณ์ จึงฝากความหวังไว้กับคนรุ่นใหม่ที่จะสืบสานเจตนารมณ์ต่อไป

(ท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์)

11 พฤษภาคม 2543

สารบัญ

รัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์	1
ประมวลภาพ	9
ท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ในความทรงจำของศิษย์คนหนึ่ง วิเชียร วัฒนคุณ	25
นักการเมือง ในดวงใจ สุโข สุวรรณศิริ	33
คนดีศรีอยุธยา ทวีปวร	39
นโยบายผูกพันทองคำของรัฐบุรุษอาวุโส ประจวบ อัมพะเสวต	41
สังคมไทยเรียนรู้อะไรจาก ปรีดี พนมยงค์ วิทยากร เชียงกูร	47
ศาลปกครอง ทองมา หงศ์ลดารมย์	53
บทบาทในประวัติศาสตร์ ของปรีดี พนมยงค์ กมล กมลตระกูล	57
หลักไชยของประเทศ พระยาศราภัยพิพัฒน์	61
สดุดี รัฐบุรุษอาวุโส ฯพณฯ ท่านปรีดี พนมยงค์ อังคาร กัลยาณพงศ์	67
เค้าโครงการเศรษฐกิจ ของนายปรีดี พนมยงค์ ปริชา อารยะ	71
100 ปี ชาตกาล ท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ พ.พูนพิน	93
ดูนักศึกษา ม.ธ.ก. ด้วยแว่นขาว กุหลาบ สายประดิษฐ์	95
ครั้งหนึ่งในบัลลังก์ 24 ผู้สื่อข่าวน้อย	105
ทำไมดิฉันจึงรัก เคารพ และบูชา ท่านปรีดี พนมยงค์ ฉลบชลัยย์ พลาญกูร	111
บรรณาธิการแถลง และคณะผู้จัดทำ	

รัฐบุรุษอาวุโส

ปรีดี พนมยงค์

ชีวิตและงาน พ.ศ. 2443-2526*

ชาติภูมิ

ท่านปรีดี เกิดเมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ. 2443 ณ บ้านริมคลอง เมืองฝางเหนือ ตำบลท่าวาสกรี ตรงข้ามกับวัดพนมยงค์ อำเภอกรงเก่า (อำเภอพระนครศรีอยุธยา) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ท่านเป็นลูกคนที่สอง ของนายเสียง และนางลูกจันทน์ มีอาชีพทำนา พี่น้องทั้งหมดมีอยู่ 8 คน เป็นชาย 4 คน เป็นหญิง 4 คน

นามสกุล “พนมยงค์” นั้น ท่านเจ้าคุณวิมลมังคลารักษ์ เจ้าอาวาส วัดศาลาปูน อำเภอกรงเก่า ขณะนั้นเป็นผู้ตั้งให้ ตามคำขอร้องของนายเสียง ผู้เป็นบิดา โดยใช้ชื่อวัด “พนมยงค์” มาเป็นนามสกุล

การศึกษา

ท่านปรีดี เริ่มเรียนหนังสือครั้งแรกเมื่ออายุ 5 ขวบ ที่โรงเรียน บ้านครุแสง ซึ่งเป็นโรงเรียนเซนต์คิกดี ต่อมาได้ย้ายโรงเรียนอีกหลายแห่ง จนกระทั่งได้เข้าเรียนที่โรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรม เมื่อต้นปี พ.ศ. 2460 ขณะนั้นอายุ 17 ปี ใช้เวลาเรียนกฎหมาย 2 ปีเศษ ก็สอบไล่ได้ เนติบัณฑิตชั้นหนึ่ง พ.ศ. 2462 มีอายุเพียง 19 ปีเท่านั้น นับว่าเป็น เนติบัณฑิตที่มีอายุน้อยที่สุดคนหนึ่งในขณะนั้น จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2463 คัดเลือกได้ทุนนักเรียนหลวงของกระทรวงยุติธรรมไปศึกษาวิชากฎหมาย ที่ฝรั่งเศส

*โดยกลุ่มวิจัยประวัติศาสตร์ธรรมศาสตร์ สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ตัดทอนแก้ไขโดยคณะกรรมการประชาสัมพันธ์งานอัฐิธาตุ)

ท่านปรีดิจบการศึกษาระดับปริญญาตรีทางนิติศาสตร์ ปริญญาโททั้งด้านกฎหมายแพ่งและเศรษฐศาสตร์และระดับปริญญาเอก หรือที่เรียกว่า Docteur en droit (Sciences Juridiques) สอบได้ระดับเกียรตินิยมดีมาก จัดได้ว่าเป็นคนไทยคนแรกที่สอบได้ปริญญาเอกของรัฐ (Docteur D'Etat) นอกจากนี้ท่านยังสอบไล่ได้ประกาศนียบัตรการศึกษาชั้นสูงในทางเศรษฐกิจ

ระหว่างที่ศึกษาอยู่ในประเทศฝรั่งเศสนั้น กลุ่มนักเรียนไทยในยุโรปได้รวมตัวกันก่อตั้งสมาคมนักเรียนไทยภาคพื้นยุโรป (ยกเว้นอังกฤษ) ขึ้นโดยใช้ชื่อว่าสมาคมยูเคราะห์สมาคม ท่านปรีดิได้ดำรงตำแหน่งนายกสมาคมใน พ.ศ. 2468 สมาคมนีกล่าว่าได้ว่าเป็นแหล่งสำคัญของการรวบรวมแนวความคิดของผู้นำรุ่นใหม่อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย กล่าวคือในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2469 ได้มีการประชุมกลุ่มผู้ก่อการ 2475 ขึ้นเป็นครั้งแรกที่บ้านเลขที่ 9 Rue du Sommerard ณ กรุงปารีส

ชีวิตการทำงาน

เมื่อกลับมาถึงกรุงเทพฯ ท่านได้รับตำแหน่งผู้พิพากษาชั้น 6 กระทรวงยุติธรรมได้ทำการฝึกหัดเป็นผู้พิพากษาศาลฎีกา และต่อมาได้รับตำแหน่งเป็นผู้ช่วยเลขานุการกรมร่างกฎหมายเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2470

ต่อมาได้รับพระราชทานยศและบรรดาศักดิ์เป็นรองอำมาตย์เอก หลวงประดิษฐมนูธรรม เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2471 และได้รับการเลื่อนยศเป็นอำมาตย์ตรีในปีต่อมา

ในช่วงที่รับราชการในกระทรวงยุติธรรมนี้ ท่านปรีดิได้รวบรวมกฎหมายไทย ตั้งแต่แรกจนถึงปัจจุบัน ซึ่งอยู่ในสภาพกระจัดกระจาย ให้มารวมเป็นเล่มเดียว ใช้ชื่อว่า “ประชุมกฎหมายไทย” หนังสือเล่มนี้ได้รับการตีพิมพ์ที่โรงพิมพ์นิติสาส์น ซึ่งเป็นโรงพิมพ์ส่วนตัวของท่านเอง

นอกจากงานที่กรมร่างกฎหมายแล้ว ท่านยังเป็นอาจารย์ผู้บรรยายที่โรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรมอีกด้วย โดยเริ่มสอนเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2470 ในชั้นแรกได้สอนวิชากฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ว่าด้วยลักษณะหุ้นส่วนบริษัทและสมาคม ต่อมาได้สอนวิชากฎหมายระหว่าง

ประเทศ แผนกคดีบุคคลอีกด้วย ลูกศิษย์ของท่านในช่วงดังกล่าวนี้ได้แก่ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายจิตติ ดิงคะภักดิ์ นายดิเรก ชัยนาม นายเสริม วินิจฉัยกุล นายเสวต เปี่ยมพงศ์สานต์ นายไพโรจน์ ชัยนาม นายจินดา ชัยรัตน์ นายโชติ สุวรรณโพธิ์ศรี และนายศิริ สันตะบุตร

ใน พ.ศ. 2474 โรงเรียนกฎหมายได้เปลี่ยนหลักสูตรการสอนมีการเพิ่มเติมวิชาใหม่ๆ เข้าไปในหลักสูตร เช่น วิชากฎหมายปกครองซึ่งมีขึ้นเป็นครั้งแรก และท่านปรีดีเป็นผู้บรรยายวิชาดังกล่าว ลูกศิษย์ของท่านในช่วงนี้ได้แก่ นายทองเปลว ชลภูมิ นายยวต เลิศฤทธิ นายประยูร กาญจนดุล นายชัย เรื่องศิลป์ นายฟอง สิทธิธรรม นายมาลัย หุวะนันทน์ เป็นต้น

ท่านปรีดีกับมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

ภายหลังการเปลี่ยนระบอบการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ท่านปรีดีได้เสนอร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง พุทธศักราช 2476 ต่อสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ 8 ก.พ. 2476 สภาผู้แทนราษฎรได้ผ่านร่างพระราชบัญญัติดังกล่าว

เมื่อพิจารณาถึงคำกราบบังคมทูลของท่านปรีดีในฐานะผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยต่อสมเด็จพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในวันเปิดมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองเมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2477 ก็จะได้เห็นได้ชัดถึงจุดมุ่งหมายของการตั้งมหาวิทยาลัยแห่งนี้ที่ว่า

“การตั้งสถานศึกษา ตามลักษณะของมหาวิทยาลัยย่อมเป็นเครื่องพิสูจน์ และเป็นปัจจัยในการแสดงความก้าวหน้าของประเทศ ประชาชนชาวสยามจะเจริญในอารยธรรมได้ก็โดยอาศัยการศึกษาอันดีตั้งแต่ชั้นต่ำตลอดถึงการศึกษาชั้นสูงเพราะฉะนั้นในการที่จะอำนวยความสะดวกและประโยชน์ของราษฎรในสมัยนี้ จึงจำต้องมีสถานการศึกษาให้ครบบริบูรณ์ทุกชั้น มหาวิทยาลัยย่อมอุปมาประดุจบ่อน้ำบำบัดความกระหายของราษฎรผู้สมัครแสวงหาความรู้อันเป็นสิทธิและโอกาสที่เขาควรได้ตามหลักแห่งเสรีภาพในการศึกษารัฐบาลและสภาผู้แทนราษฎรเห็นความจำเป็นในข้อนี้ จึงได้ตราพระราชบัญญัติจัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้น”

ท่านปรีดีเป็นผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัย เป็นผู้วางหลักสูตร การศึกษาของมหาวิทยาลัย จัดหาบุคลากร สถานที่ ผู้บรรยาย เป็นผู้ให้ความคิด เกี่ยวกับสัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัย

หลักสูตรการศึกษาของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองในระยะเริ่มแรกเป็นวิชาที่เกี่ยวข้องด้วยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองที่สำคัญๆ คือกฎหมาย รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และการทูต ซึ่งจะแบ่งการสอนในมหาวิทยาลัยออกเป็น 3 ระดับ คือ ปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก รวมถึงการศึกษาในระดับเตรียมปริญญา ที่เรียกว่าเตรียม ม.ธ.ก. รวมทั้งจัดการศึกษาในระดับประกาศนียบัตร คือ หลักสูตรการศึกษาวิชาการบัญชี

เมื่อมีการก่อตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองขึ้นนั้น ท่านไม่ได้ทำหน้าที่ผู้บรรยายวิชากฎหมาย แต่ได้ทำหน้าที่ทางด้านการบริหาร มหาวิทยาลัยเป็นผู้ประศาสน์การมาจนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2495 ตำแหน่งนี้ได้ถูกยกเลิกโดยคำแนะนำของรัฐบาลจอมพล ป. และได้มีตำแหน่งอธิการบดีแทนซึ่งจอมพล ป. เป็นอธิการบดีคนแรก ตลอดระยะเวลาที่เป็นผู้ประศาสน์การท่านดำรงตำแหน่งอุปนายกของ “คณะกรรมการมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง” ซึ่งกรรมการชุดนี้ทำหน้าที่พิจารณานโยบายของมหาวิทยาลัยรวมถึงกำหนดระเบียบข้อบังคับต่างๆ การผลิตตำรา ฯลฯ ดังนั้นท่านจึงมีความใกล้ชิดกับมหาวิทยาลัยแห่งนี้อย่างมาก

ชีวิตทางการเมือง

ในการเปลี่ยนแปลงการปกครองไปสู่ระบอบประชาธิปไตย เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ท่านปรีดีเป็นผู้นำฝ่ายพลเรือนร่วมกับคณะราษฎร ทำการยึดอำนาจเปลี่ยนมูลฐานระบอบการปกครอง ท่านปรีดีเป็นผู้ร่างแถลงการณ์ และร่างธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยาม 27 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เป็นหนึ่งในเจ็ดคนของคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 เป็นหนึ่งในสมาชิกผู้แทนราษฎรชั่วคราวในจำนวน 70 คน

การจัดตั้งรัฐบาลภายใต้ระบอบรัฐธรรมนูญชุดแรก (28 มิ.ย. 2475-10 ธ.ค. 2475) ประกอบด้วยคณะกรรมการราษฎร (คณะรัฐมนตรี) 15 คน ในจำนวนนี้ท่านปรีดีได้ร่วมเป็นกรรมการด้วย

ท่านได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการราษฎรให้เป็นผู้ร่างหลักการเศรษฐกิจประจำชาติ “เค้าโครงเศรษฐกิจ” และได้เสนอต่อคณะกรรมการราษฎรในวันที่ 12 มีนาคม 2475 (พ.ศ. 2476 ตามปฏิทินใหม่) หลักการสำคัญของ “เค้าโครงเศรษฐกิจ” ได้แก่การที่รัฐบาลเป็นผู้ประกอบการเศรษฐกิจเสียเองเป็นส่วนใหญ่ ทั้งในด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม ให้ราษฎรทุกคน (ยกเว้นในกรณีต่างๆ ที่ปรากฏในร่าง พ.ร.บ.) เป็น “ข้าราชการ” หรือลูกจ้างของรัฐบาลให้รัฐบาลประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร ให้รัฐบาลเป็นผู้วางแผนการพัฒนาประเทศหลังจากที่ได้มีการเสนอ “เค้าโครงเศรษฐกิจ” พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ได้ทรงมีข้อวินิจฉัยว่า เป็นแนวความคิดที่ลอกเลียนแบบ “บอลเชวิค” ของโซเวียต

ในที่สุดท่านจำต้องเดินทางออกไปประเทศฝรั่งเศสอีกครั้งตามคำขอร้องของรัฐบาลในวันที่ 12 เมษายน พ.ศ. 2476 โดยรัฐบาลเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายให้ตลอดระยะเวลาที่ออกไปนอกประเทศ โดยให้ปีละ 1,000 ปอนด์

หลักจากนั้นได้เกิดการรัฐประหารซึ่งนำโดย พ.อ.พระยาพหลฯ ท่านปรีดี ได้เดินทางกลับมาประเทศสยาม และได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นพิสูจน์แนวความคิดและการกระทำของท่านซึ่งคณะกรรมการมีมติเอกฉันท์ว่า “หลวงประดิษฐ์ไม่มีมลทินเป็นคอมมิวนิสต์ดังที่ถูกกล่าวหา” ท่านปรีดีได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในวันที่ 29 มีนาคม พ.ศ. 2476 (2477 ตามปฏิทินใหม่) และเป็นติดต่อกัน 2 สมัย จนกระทั่งมีการปรับปรุงคณะรัฐบาลเมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2478 ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในขณะที่สถานการณ์ทางการเมืองของโลกกำลังเข้าสู่สภาวะตึงเครียดที่จะเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ในช่วงนี้เองที่ท่านได้พยายามเจรจากับชาติมหาอำนาจตะวันตกเพื่อแก้ไขสนธิสัญญาที่ประเทศเสียเปรียบ โดยเฉพาะในเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขตจนเป็นผลสำเร็จ (ซึ่งสัญญาไม่เสมอภาคที่

สยามทำกับประเทศต่างๆ เหล่านี้ได้กระทำมาตั้งแต่ พ.ศ. 2398 เป็นต้นมา) ในการตั้งรัฐบาลชุดใหม่เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2481 โดยมี พ.อ.หลวงพิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี ท่านปรีดีได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

ในช่วงที่เกิดสงครามอินโดจีนระหว่างไทยกับฝรั่งเศสในปี พ.ศ. 2483 สถานการณ์ภายในประเทศมีความสับสนมาก เนื่องจากรัฐบาลสนับสนุนให้ประชาชนเดินขบวนเรียกร้องดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงจากฝรั่งเศส ท่านปรีดีมีแนวนโยบายที่เรียกร้องให้มีการใช้สันติวิธีโดยการเจรจาทางการทูตแทนการทำสงคราม

ในปลายปี พ.ศ. 2484 ญี่ปุ่นยatraทัพผ่านไทยไปยังพม่าและสิงคโปร์และรัฐบาลไทยประกาศเป็นพันธมิตรทางทหารกับญี่ปุ่น และได้ประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกาและอังกฤษในต้นปี พ.ศ. 2485 นโยบายเข้าร่วมสงครามดังกล่าวขัดแย้งกับแนวทางของท่านปรีดี ดังนั้นหลังจากประกาศสงครามเพียง 9 วัน ท่านก็ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ซึ่งมีผลให้ท่านพ้นไปจากตำแหน่งทางการเมือง

ในระหว่างที่ดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการนั้น ท่านปรีดีได้ก่อตั้งขบวนการเสรีไทยขึ้นภายในประเทศซึ่งภายหลังได้ร่วมมือกับขบวนการเสรีไทยที่ก่อตั้งขึ้นก่อนหน้านั้นในสหรัฐอเมริกาและอังกฤษโดยท่านได้ใช้รหัสว่า “รูธ” (Ruth) ในการติดต่อกับขบวนการเสรีไทย ความสำคัญของขบวนการเสรีไทยอยู่ที่เมื่อสิ้นสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศไทยไม่ได้ถูกปรับให้เป็นประเทศผู้แพ้สงคราม ซึ่งทำให้ประเทศไทยรอดพ้นจากการตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของประเทศมหาอำนาจไปได้

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2488 ท่านได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็น **รัฐบุรุษอาวุโส** เพื่อเป็นการยกย่องและตอบแทนคุณความดีของท่านปรีดี และได้รับพระราชทานตราพรีตันราชวราภรณ์ซึ่งเป็นตราสูงสุดที่บุคคลธรรมดาได้รับเพียงไม่กี่ท่าน

24 มีนาคม พ.ศ. 2489 ท่านปรีดีได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีท่ามกลางวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจหลังสงครามโลกโดยเฉพาะปัญหาภาวะ

เงินเฟ้อ เมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ 2489 คณะรัฐบาลชุดนี้จึงหมดวาระลง เนื่องจากมีการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ท่านปรีดีก็ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นหัวหน้าคณะรัฐบาลอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ. 2489 แต่ยังไม่ทันจะมีการประกาศแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ ในวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2489 ก็ได้เกิดกรณีสวรรคตขึ้น ท่านปรีดีจึงได้กราบบังคมทูลลาออก และได้รับแต่งตั้งให้กลับมาเป็นนายกฯ อีกครั้ง ในวันที่ 13 มิถุนายน ปีเดียวกันและดำรงตำแหน่งอยู่เพียง 2 เดือน ก็ลาออกอีกครั้งหนึ่ง

วันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 เกิดการรัฐประหาร ท่านปรีดีจึงได้ลี้ภัยไปพำนักยังสิงคโปร์ โดยได้รับความช่วยเหลือจากทั้งสถานทูตอังกฤษและสหรัฐอเมริกา พอถึงวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2492 ท่านปรีดีจึงได้ลอบกลับเข้ามา ท่ามกลางสถานการณ์ที่กลุ่มทหารเรือและผู้รักประชาธิปไตยต้องการที่จะยึดอำนาจคืนจากคณะรัฐประหาร 2490 หรือที่เรียกกันว่า “กบฏวังหลวง” ความพยายามครั้งนี้ล้มเหลว ท่านปรีดีเดินทางออกจากประเทศไทยไปยังสิงคโปร์ เพื่อจะไปสู่สหรัฐอเมริกา แต่โดยเหตุที่มีปัญหาเกี่ยวกับหนังสือเดินทางท่านจึงต้องเดินทางไปยังประเทศจีนซึ่งขณะนั้นยังอยู่ภายใต้รัฐบาลก๊กมินตั๋งแทนต่อเมื่อ พ.ศ. 2513 จึงได้เดินทางต่อไปยังกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส และได้พำนักอยู่ที่นั่นตลอดมา

วันพฤหัสบดีที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2526 เวลาประมาณเที่ยงวันตามเวลาท้องถิ่น ท่านก็ได้ถึงแก่อสัญกรรมเนื่องจากหัวใจวาย

เก็บตก

สาวสวยคนหนึ่ง ไปหาแพทย์ที่คลินิกแห่งหนึ่ง เพื่อให้ตรวจอาการผิดปกติของร่างกาย แพทย์ตรวจและสอบถามสาวสวยสองสามประโยค แล้วก็ยิ้มแย้มแจ่มใส

“ผมมีข่าวดีสำหรับคุณนาย” แต่สาวสวยหน้าบึ้งตึง พุดเสียงสละบัดกับแพทย์ว่า

“ฉันยังเป็นนางสาวอยู่ ยังไม่ได้แต่งงาน”

“โอ!” นายแพทย์อุทาน “ถ้าฉันผมมีข่าวร้ายจะเรียนให้ทราบ”

“นายหมึก” บินทิก

อภิธานการ

จาก

คุณสีก กอแสงเรือง

นายกสภาทนายความ

สภาทนายความ

7/89 อาคาร 10 ถนนราชดำเนินกลาง กรุงเทพฯ 10200

โทร. 6291430

สำนักงานสีก กอแสงเรือง

636/58-60 ถ.จรัญสนิทวงศ์

แขวงบางยี่ขัน เขตบางกอกน้อย

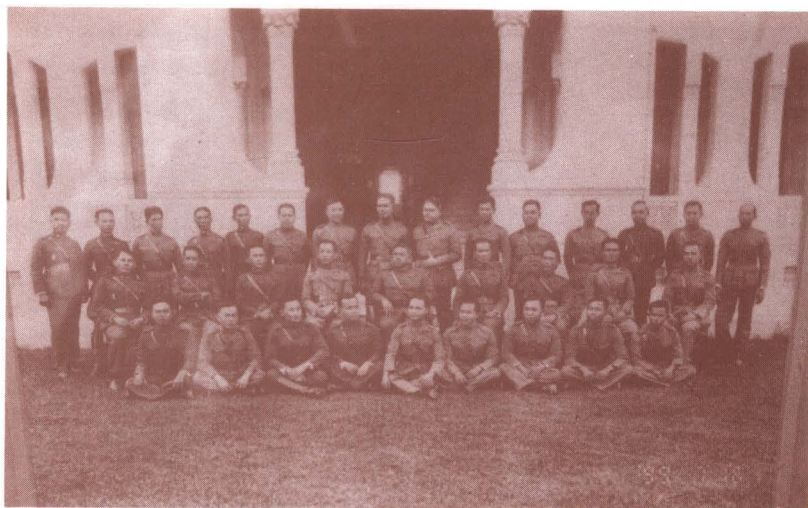
กรุงเทพฯ 10700

โทร. 434-3321

ช่วงหนึ่งในประเทศฝรั่งเศส

คณะกรรมการร่วมอภิวัฒน์ 24 มิ.ย. 75

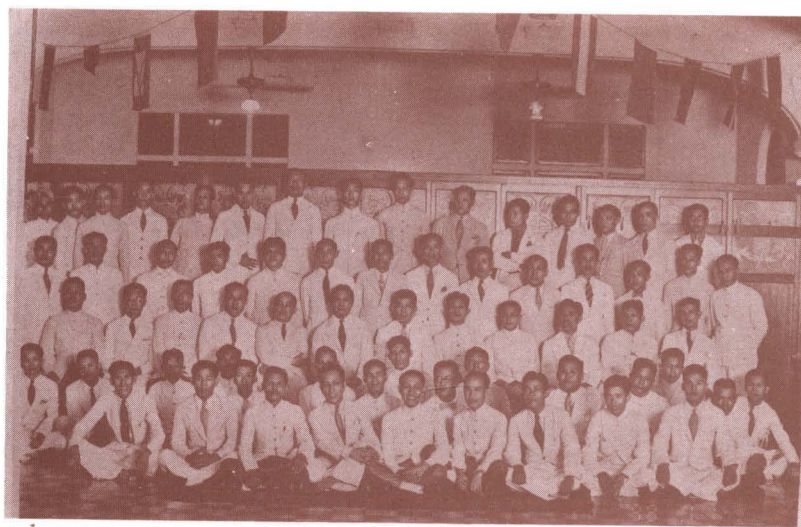
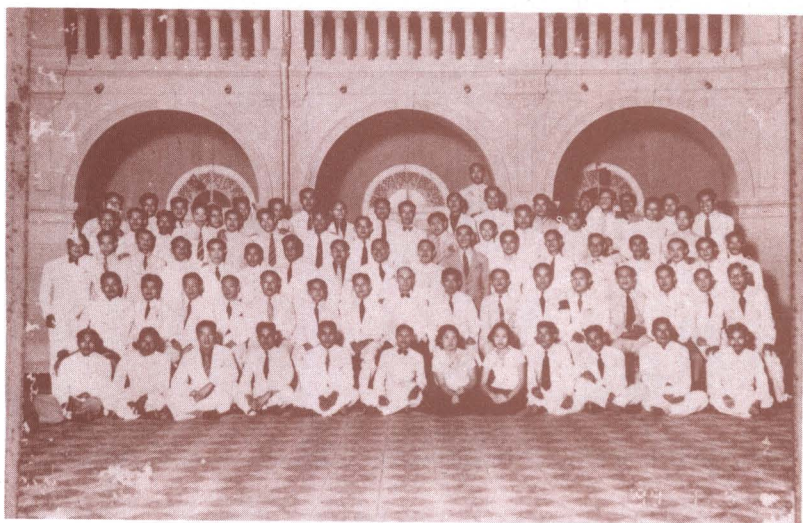
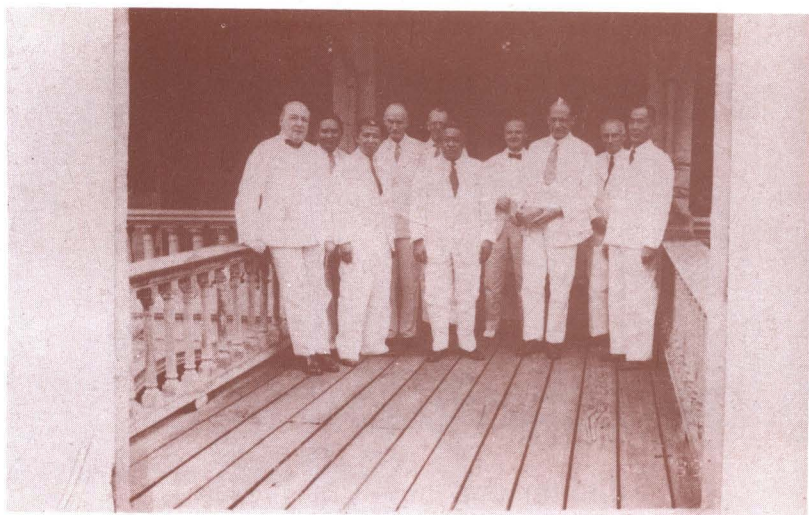
คณะรัฐมนตรีชุดแรก

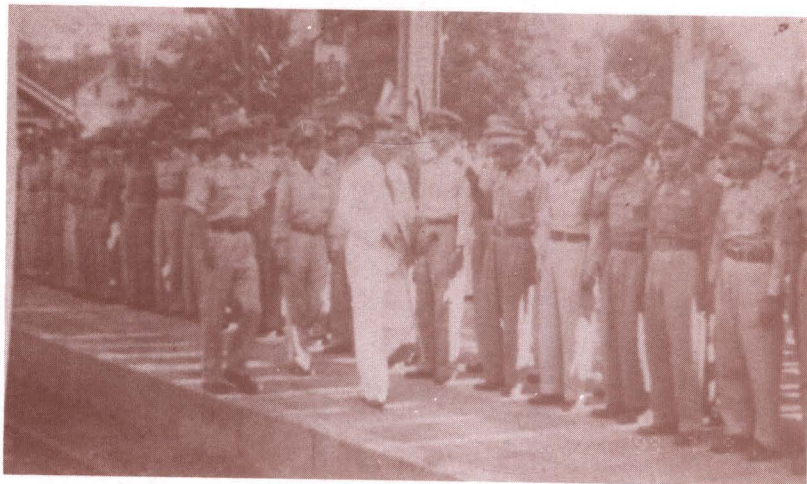
เยือนชายแดนอินโดจีน

ขณะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

ตรวจราชการขณะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

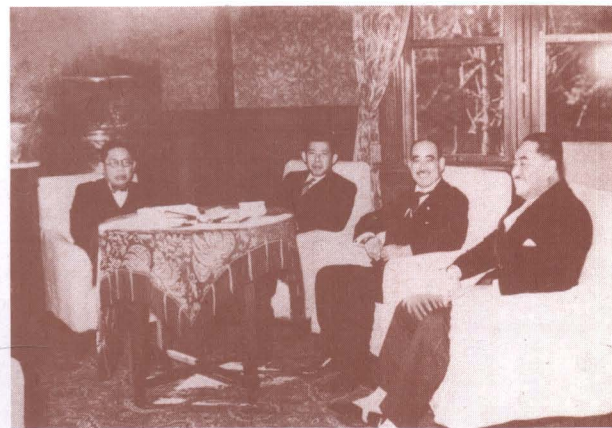
เยี่ยมสถาบันคารอลิกในต่างจังหวัด

ให้สัมภาษณ์ผู้สื่อข่าว

ไปราชการที่ประเทศญี่ปุ่นและประเทศจีน

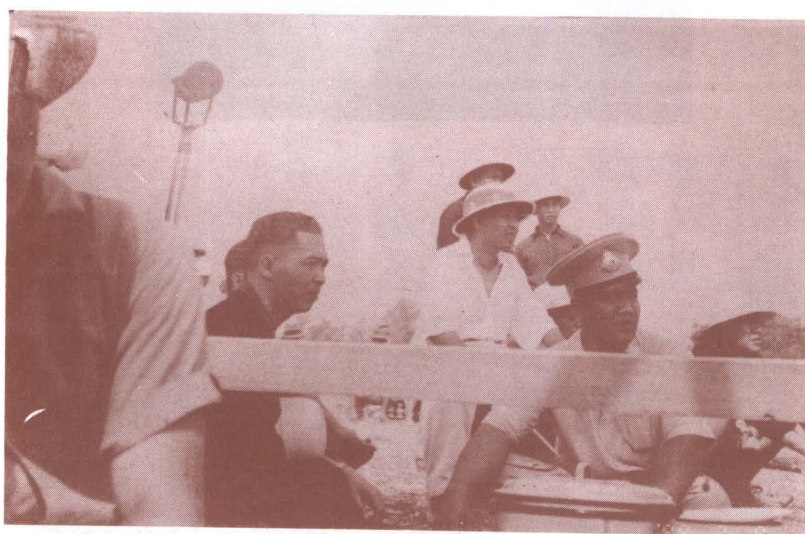
ไปราชการที่สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น

ได้รับการต้อนรับเมื่อเดินทางกลับ

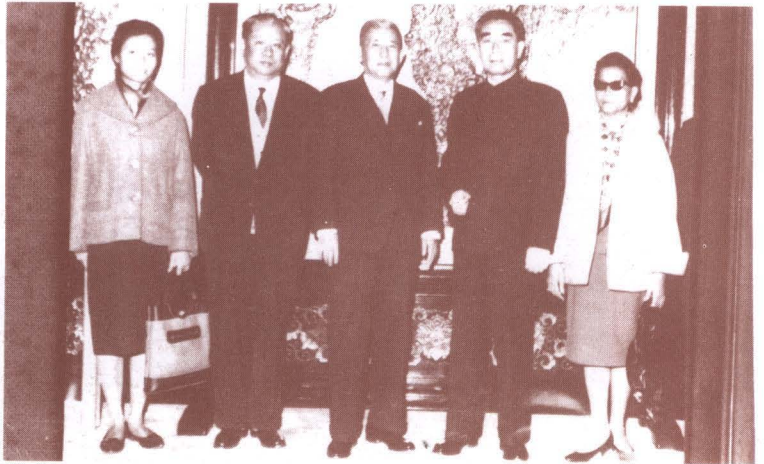
อำนวยการสร้างภาพยนตร์เรื่อง พระเจ้าช้างเผือก

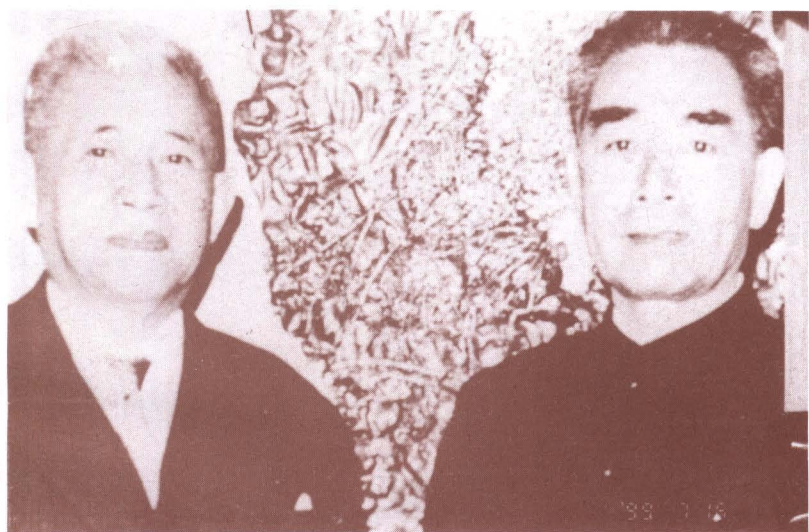
ส่วนหนึ่งของขบวนการเสรีไทย

การลี้ภัยการเมืองเมื่อ พ.ศ. 2490

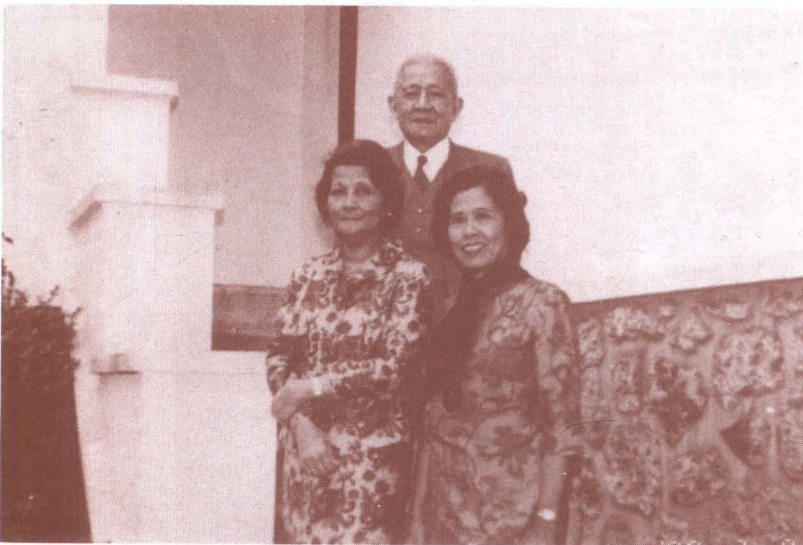

และส่วนหนึ่ง ในประเทศจีน

ช่วงชีวิตที่ประเทศฝรั่งเศส

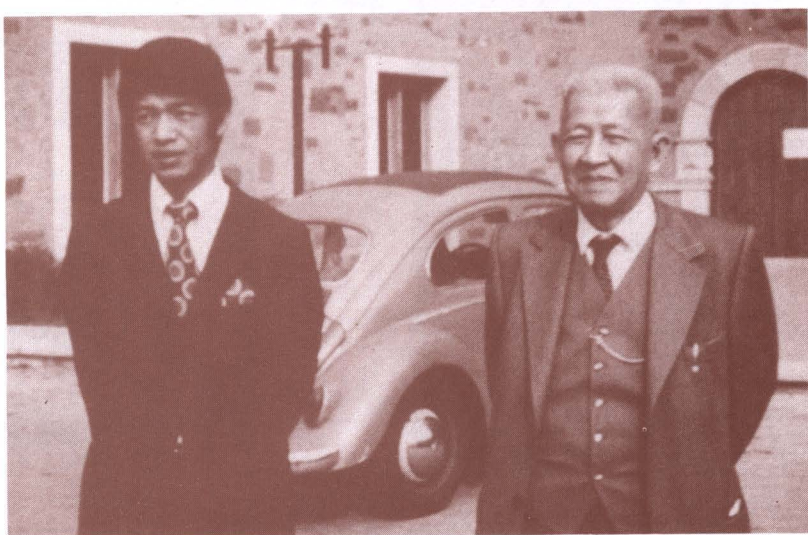

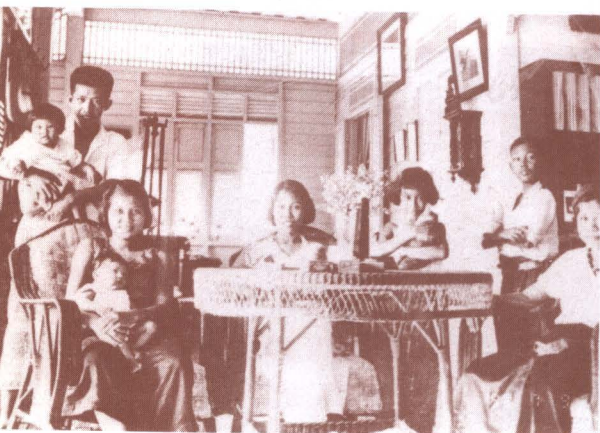
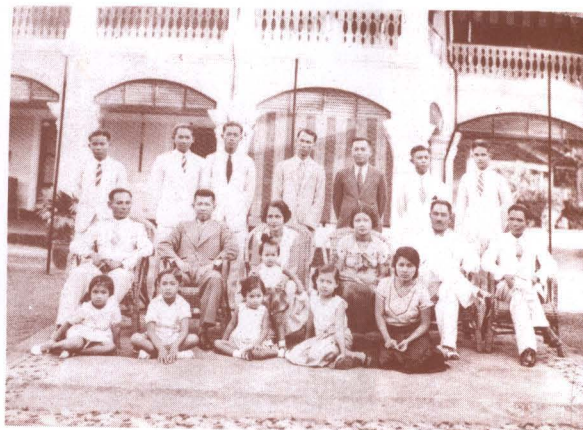
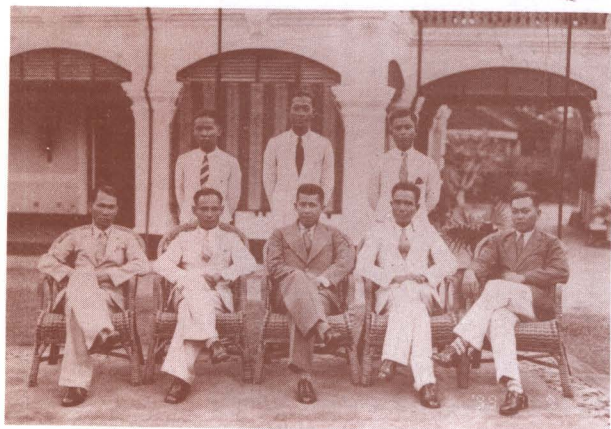
ส่วนหนึ่งในประเทศฝรั่งเศสและไปเยือนประเทศอังกฤษ

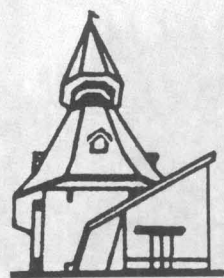

ให้สัมภาษณ์และกล่าวสุนทรพจน์

ชีวิตส่วนตัวที่บ้านและครอบครัว

ชมรมเพื่อนโดม

ขอสนับสนุน

งานฉลองครบรอบ 100 ปี ชาตกาล

รัฐบุรุษอาวุโส นายปรีดี พนมยงค์

RETIREMENT THE SCHRODERS WAY

For a copy of the prospectus of Nakornthon Schroder Income Fund, contact
Nakornthon Schroder Asset Management Limited, 90/36 North Sathorn, Bangkok 10500
every business day or Tel.: **636-8248** E-mail: marketing@nsam.co.th

Nakornthon Schroder Income Fund

Open-ended Fixed Income Fund

Registered Capital: Baht 5 Billion

(500 million units @ 10 Baht/unit)

Daily Trading Hours: 9:30 a.m. – 1:00 p.m. each business day

and up to 3:30 p.m. for cash subscription

Sales Agents: Standard Chartered Bank,

Standard Chartered Nakornthon Bank.

นครธน ชโรเดอร์
Nakornthon Schroder

Past performance is not necessarily a guide to future performance. Investments in Mutual Funds are subject to investment risk, including the possible loss of principal. Please read the prospectus carefully before investing.

ท่านอาจารย์ ปรีดี พนมยงค์

ในความทรงจำของศิษย์คนหนึ่ง

วิเชียร วัฒนคุณ *

เมื่อเข้ามาอยู่ในร่มร้วของธรรมศาสตร์ที่ท่าพระจันทร์ ในสถานะ “นักเรียนเตรียม” (ต.ม.ธ.ก.) ซึ่งมีอยู่ด้วยกันรวม 8 รุ่น ตั้งแต่รุ่นแรกใน พ.ศ. 2481 จนถึงรุ่น 8 ซึ่งเป็นรุ่นสุดท้ายใน พ.ศ. 2489 มีจำนวนรวมด้วยกันทั้งสิ้นเกือบหกพันคน พวกเราถูกเรียกกันว่า “นักเรียนเตรียมธรรมศาสตร์” ซึ่งหมายความว่า เราได้เข้าเรียนในหลักสูตรสองปีของการเตรียมการศึกษาเพื่อเข้าในมหาวิทยาลัย ซึ่งสำหรับพวกเรา ต.ม.ธ.ก. ก็คือการเข้าศึกษาวิชานิติศาสตร์หรือวิชาบัญชี ตามหลักสูตรปริญญาตรีทางกฎหมาย คือ ธรรมศาสตร์บัณฑิต หรือ ตามหลักสูตรประกาศนียบัตร (เทียบเท่าปริญญาตรี) และประกาศนียบัตรชั้นสูง (เทียบเท่าปริญญาโท) ของวิชาบัญชี ต่อไป

*วิเชียร วัฒนคุณ : ธ.บ.,มหาบัณฑิตทางการทูต (ม.ธ.ก.) ปริญญาเอกทางกฎหมาย มหาวิทยาลัยปารีส
อดีตเอกอัครราชทูต ณ นครเจนีวา, กรุงปารีส (2 ครั้ง) และ กรุงโตเกียว

ในสมัยนั้น ธรรมศาสตร์มีชื่อเต็มว่า มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง มีผู้ปกครองสูงสุดของมหาวิทยาลัยในตำแหน่งเรียกเป็นทางการว่า “ผู้ประศาสน์การ” คือท่านอาจารย์หลวงประดิษฐมนูธรรม ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งมหาวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยเปิดแห่งแรกของประเทศไทยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2477 และได้ก่อตั้ง “โรงเรียนเตรียมปริญญา” หรือแผนกเตรียมปริญญาของมหาวิทยาลัยขึ้นในปี พ.ศ. 2481 และเมื่อถึงยุคของการปรับเปลี่ยนชื่ออันเป็นราชทินนามให้มาเป็นชื่อธรรมดาในช่วงรัฐบาลหลวงพิบูลสงคราม - จอมพล ป. พิบูลสงคราม สมัยแรกก่อนสงครามเอเชียบูรพา (สงครามโลกครั้งที่สอง) ท่านผู้ประศาสน์การก็ได้เลิกใช้ราชทินนามของท่านกลับมาใช้ชื่อและนามสกุลดังเดิมว่า นายปรีดี พนมยงค์ ดังนั้น “ครูใหญ่” ของพวกเราเหล่าเตรียมธรรมศาสตร์ จึงเปลี่ยนจาก “ท่านอาจารย์หลวงประดิษฐ” มาเป็น “ท่านอาจารย์ปรีดีฯ” ซึ่งก็คือบุคคลคนเดียวกัน

เมื่อเข้ามาอยู่ในร่มเงาของธรรมศาสตร์ ข้อมูลหรือความรู้ที่พวกเราได้รับในวาระแรกๆ ก็คือ ท่านผู้ประศาสน์การ เป็นใครและสำคัญอย่างไร ใน พ.ศ. 2487 ซึ่งเป็นปี แรกของ ต.ม.ธ.ก. รุ่น 7 ท่านอาจารย์ปรีดีฯ ผู้ประศาสน์การมีตำแหน่งในทางราชการ เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ หลังจากที่ท่านได้ดำรงตำแหน่งต่างๆ ในทางการเมืองมาแล้วหลายตำแหน่ง รวมทั้งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย กระทรวงการต่างประเทศ และกระทรวงการคลัง เราได้รู้ว่า ท่านคือ หัวหน้าคณะราษฎรฝ่ายพลเรือนในการก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 เรารู้ว่า ท่านมีความสำคัญอย่างยิ่งยวดสำหรับธรรมศาสตร์เพราะท่านคือผู้ก่อตั้งหรือคือบิดาของมหาวิทยาลัยนี้ และยังเป็นผู้ก่อตั้งโรงเรียนเตรียมธรรมศาสตร์ที่เรากำลังเข้าเรียนอยู่ในขณะนั้น หากไม่มีท่าน ก็ไม่มีธรรมศาสตร์ ไม่มี ต.ม.ธ.ก. พวกเราก็คงไม่ได้มาเรียนอยู่ที่นี้ หลายคนก็อาจไม่มีโอกาสได้เล่าเรียนต่อ และหลายคนก็อาจเลือกประกอบอาชีพอื่นไปแล้ว

เราได้ทราบต่อมาว่าท่านอาจารย์ปรีดีฯ เป็นผู้กำหนดหลักสูตร เตรียมธรรมศาสตร์ เพื่อให้เราได้เรียนรู้และได้ประโยชน์ในวิชาที่เราเรียนสำหรับที่จะไปศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี-โท ต่อไป หรือเป็นประโยชน์ สำหรับผู้ที่จำเป็นต้องทำงานทันทีหลังจากจบเตรียมแล้ว และก็อาจทำงานไปเรียนไปด้วย

ไม่ว่าจะเป็นวิชากฎหมายหรือวิชาบัญชี เพราะเป็นมหาวิทยาลัยเปิด ดังนั้นจึงเห็นได้ในหลักสูตรของเตรียมธรรมศาสตร์ที่มีการเน้นในเรื่องการเรียนภาษาทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ มีภาษาโบราณที่ให้เรียนด้วยได้แก่ภาษาบาลีและภาษาละติน ภาษาต่างประเทศก็เรียนหนักทั้งอังกฤษและฝรั่งเศส มีเรียนวิชาภูมิศาสตร์และวิชาเทคโนโลยีเป็นภาษาอังกฤษ และเรียนวิชาประวัติศาสตร์ เป็นภาษาฝรั่งเศส ครูอาจารย์ก็เป็นครูต่างประเทศหรือครูอาจารย์ไทยทั้งประจำและพิเศษที่มีความรู้ความสามารถเป็นเลิศในสมัยนั้น ที่เป็นครูอาจารย์พิเศษก็ขอยืมตัวมาจากกระทรวงทบวงกรมต่างๆ ซึ่งล้วนแต่เต็มใจและสมัครใจให้ความร่วมมือทั้งสิ้น นอกจากนี้ยังให้มีการเรียนการสอนวิชาเลขและพิมพ์ดีดด้วย ผู้ที่จบการศึกษาเพียงระดับต.ม.ธ.ก. ในสมัยนั้นก็สามารถเข้ามาทำงานทั้งทางราชการและเอกชนได้ทันที และจำนวนมากก็ได้กระทำเช่นนั้น พร้อมกับเรียนกฎหมายหรือบัญชีของมหาวิทยาลัยในเวลาเดียวกันไปด้วย บางท่านที่จบเตรียมธรรมศาสตร์ได้ใช้วิชาความรู้เลขพิมพ์ดีดที่ได้รับมา เข้าทำราชการเป็นผู้จดเลขของรัฐบาลและกรมประชาสัมพันธ์ที่มีความสามารถสูง พร้อมกับเรียนมหาวิทยาลัยควบไปด้วย จนสำเร็จสามารถใช้ความรู้ภาษาต่างประเทศที่เรียนมาจากโรงเรียนเตรียมและความรู้ทางกฎหมายหรือบัญชีที่เรียนมาจากมหาวิทยาลัยทำให้ได้ไปศึกษาต่อในต่างประเทศจนสำเร็จได้รับปริญญาจากต่างประเทศระดับต่างๆ และได้ดำรงตำแหน่งสูงๆ ในทางราชการถึงระดับอธิบดี ปลัดกระทรวง และรัฐมนตรี ก็มีมากด้วยกันหลายคน

ศิษย์ ต.ม.ธ.ก. รุ่นแรกๆ ได้มีความใกล้ชิดสนิทสนมกับท่านผู้ประศาสน์การค่อนข้างมาก เพราะนักเรียนเตรียมรุ่นแรกๆ มีจำนวนไม่มากนักประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่ง ก็เพราะการเรียนในช่วงนั้นเป็นไปอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย ไม่เหมือนในรุ่นหลังๆ โดยเฉพาะรุ่นที่ 7 ซึ่งอยู่ในระยะความรุนแรงของการโจมตีทางอากาศในช่วงปลายของสงครามโลกครั้งที่สอง ทำให้ต้องหยุดการเรียนการสอนเป็นระยะยาว เราคงจำได้ว่า ในการถ่ายทำภาพยนตร์เรื่อง “พระเจ้าช้างเผือก” ที่ท่านอาจารย์ปรีดีฯ เป็นผู้สร้างและผู้อำนวยการนั้น ผู้แสดงส่วนใหญ่ในเรื่อง ก็คือครูอาจารย์และนักเรียนเตรียมธรรมศาสตร์แทบทั้งนั้น นางเอกในเรื่องก็เป็น

ดาวเตรียมธรรมศาสตร์รุ่นที่ 3 นับเป็นภาพยนตร์ไทยเรื่องแรกที่พูดเสียงในฟิล์มภาษาอังกฤษ

ความทรงจำของนักเรียนเตรียมรุ่นหลังๆ โดยเฉพาะรุ่นสงครามที่มีต่อท่านผู้ประศาสน์การหรือท่านอาจารย์ปรีดีฯ จึงค่อนข้างจะลางเลือน แม้ว่าในช่วงปลายสงครามขบวนการเสรีไทย ภายใต้การนำของท่านอาจารย์ปรีดีฯ จะได้มีการเคลื่อนไหวและใช้บริเวณมหาวิทยาลัยเพื่อเตรียมการสู้รบปลดปล่อยประเทศจากการถูกยึดครอง ในปี พ.ศ. 2488 มีการประกาศรับสมัครนักเรียนเตรียมปริญญาธรรมศาสตร์และนักเรียนเตรียมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เข้าเป็นหน่วยสารวัตรทหาร (ส.ท.) ทำการฝึกอาวุธและอบรมวิชาทหารที่โรงจากของ ต.ม.ธ.ก. รุ่น 7 (ปัจจุบันคือบริเวณที่ก่อสร้างเป็นหอประชุมใหญ่ด้านติดสนามหลวง) เรามีโอกาสได้พบเห็นท่านผู้ประศาสน์การน้อยครั้งมาก แต่ก็มีความรู้สึกตักต้อนคุณเวทิกุณต่อท่านโดยตลอดมาไม่เคยเสื่อมคลาย เราสำนึกถึงคำสั่งสอนอบรมของท่านอยู่เสมอ โดยเฉพาะการพร่ำสอนของท่านให้พวกเราปฏิบัติตามภาษิตของบัณฑิต คือ สุ.จิ.ป.ล. คือ ฟัง คิด ถาม เขียน ซึ่งท่านอธิบายไว้ว่า “เมื่อประพฤติตามภาษิตของบัณฑิต คือ สุ.จิ.ป.ล. กล่าวคือ ฟัง แล้วต้องตรึกตรองว่า ที่ฟังนั้นเป็นจริงหรือไม่จริง แล้วสอบสวนหาข้อเท็จจริง แล้วบันทึกความจำเอาไว้ ก็จะเป็นทางป้องกันไม่ให้พินิจร้ายแห่งความเท็จได้เข้ามาถึงสู่จิตใจของนักศึกษา ก็จะบริสุทธิ์ เป็นผู้ที่มີศีลธรรมอุดมด้วยความซื่อสัตย์”

บทบาทของท่านอาจารย์ปรีดีฯ ในการเป็นหัวหน้าขบวนการเสรีไทย ได้มีส่วนสร้าง และก่อการเข้าสู่ภาวะสันติภาพในวันที่ 16 สิงหาคม 2488 ประเทศไทยได้เข้าสู่สภาวะใหม่หลังสงครามทั้งในด้านภายในและภายนอกประเทศ ประชาชนชาวไทยได้ปสืมบัติและชื่นชมต่อการนิวัติพระนครในวันที่ 5 ธันวาคม 2488 ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 8 พร้อมด้วยสมเด็จพระอนุชาธิราช และสมเด็จพระราชชนนี ต่อมา ในวันที่ 8 ธันวาคม 2488 ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ยกย่องท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ไว้ในฐานะ “รัฐบุรุษอาวุโส” และต่อมาสถานการณ์ทางการเมืองภายในทำให้ท่านต้องเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในเดือนมีนาคม 2489

ในช่วงนี้เองที่ศิษย์ ต.ม.ธ.ก. รุ่นต่างๆ ได้เจริญวัย รุ่น 1 - 2 - 3 ส่วนใหญ่จะจบการศึกษาปริญญาตรี เป็นธรรมศาสตร์บัณฑิต หรือได้รับประกาศนียบัตรและประกาศนียบัตรชั้นสูงทางบัญชีกันไปแล้ว รุ่นที่ 7 กำลังขึ้นเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยปีที่ 1 และรุ่นที่ 8 ซึ่งเป็น ต.ม.ธ.ก. รุ่นสุดท้ายกำลังเข้าเป็นนักเรียนเตรียม ปีที่ 1 (ซึ่งรวมทั้ง ปาล พนมยงค์ บุตรชายของท่านผู้ประศาสน์การด้วย) ทุกคนได้รับอานิสงส์จากสถาบันที่ท่านอาจารย์ปรีดีฯ ได้ก่อตั้งและกำหนดหลักสูตรขึ้นมา

แต่แล้ว เสมือนสายฟ้าฟาดลงบนแผ่นดินไทย ในเช้าวันที่ 9 มิถุนายน 2489 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เสด็จสวรรคต โดยถูกพระแสงปืนบนพระแท่นบรรทม ณ ที่ประทับบนพระที่นั่งบรมพิมาน ในพระบรมมหาราชวัง ท่ามกลางความวิปโยคของประชาชนชาวไทย ท่านอาจารย์ปรีดีฯ ได้แสดงความรับผิดชอบด้วยการลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และได้เข้ามาดำรงตำแหน่งใหม่ แต่ก็ได้ลาออกอีกในเวลาต่อมา

ฝ่ายตรงข้ามทางการเมืองของท่านอาจารย์ปรีดีฯ ได้ฉวยโอกาสจากกรณีสวรรคตของในหลวงรัชกาลที่ 8 ด้วยการกล่าวหาและทำลายท่านอาจารย์ อีกทางหนึ่งนั้น ฝ่ายที่ได้เคยมีอำนาจแต่ได้สูญเสียอำนาจไปในช่วงปลายสงคราม ก็ได้ฉวยโอกาสทำการรัฐประหารขึ้นเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2490 ท่านอาจารย์ปรีดีฯ จึงต้องหลบหนีออกไปพำนักอยู่ในต่างประเทศ จากสิงคโปร์ ไปยังฮ่องกง จีน และ ท้ายที่สุด ก็ได้ไปพำนักในฐานะผู้ลี้ภัยอยู่ที่ประเทศฝรั่งเศส

ความทรงจำของศิษย์ผู้หนึ่งที่มีต่อท่านอาจารย์ จึงเลือนลาง หากแต่มั่นคงในความชื่นชมและความเห็นใจ

ตราบจนถึงฤดูใบไม้ผลิในยุโรปในปี พ.ศ. 2519 ฟาตินบันดาล ให้ศิษย์คนนั้นได้มาราบคารวะท่านอาจารย์ ที่บ้านพักของท่านที่อังโตนิซานกรุงปารีส ท่านอาจารย์มีอายุได้ 76 ปี หลังจากที่ได้จากเมืองไทยไปเมื่อท่านมีอายุ 47 ปีเท่านั้น

แม้ว่าจะเข้าสู่วัยชรา ท่านอาจารย์ยังมีใบหน้าที่แจ่มใส แววตาที่ยังรู้และแน่น ความรอบรู้ในข้อมูลข่าวสาร ที่ทันสมัยอยู่เสมอ ท่านยังมีความคิดที่ฉับไวและลึกซึ้ง ความรักชาติบ้านเมืองและความอยู่ดีกินดีของประชาชน และที่สำคัญยิ่ง คือ ความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์และความศรัทธาในระบบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์และรัฐธรรมนูญ

ท่านอาจารย์ได้แสดงความยินดีที่ได้เห็นศิษย์ของท่านคนหนึ่ง ซึ่งเป็นผลผลิตของสถาบันการศึกษาที่ท่านได้ก่อตั้งนั้น ได้ประสบความสำเร็จทั้งในด้านการศึกษาและการทำงาน ได้มาทำหน้าที่ที่มีเกียรติและเป็นผู้แทนของประเทศ เมื่อศิษย์ของท่านได้มากราบคารวะท่านแล้ว ท่านก็ได้กรุณามาเยี่ยมพร้อมด้วยท่านผู้หญิง ท่านได้เชิญและรับเชิญร่วมรับประทานอาหาร โดยได้ให้ความสนทนาลงตัวอย่างที่มีได้คาดคิด ทั้งๆ ที่ศิษย์ของท่านมิเคยได้ใกล้ชิดสนทนากับท่านมาก่อน นอกจากเคยคุ้นเคยกับบุตรชายคนโตของท่าน (पाल พนมยงค์) ที่เป็น ต.ม.ธ.ก. รุ่นใกล้เคียงและเคยร่วมทำงานในหน่วยงานเดียวกันมา และเคยคุ้นเคยกับครอบครัวน้องชายของท่าน (หลวงอรรถกิติถำจรร อรรถกิติ พนมยงค์) ที่ได้ถึงแก่อนิจกรรมที่กรุงปารีส เมื่อหลายปีก่อน

ความรักชาติและห่วงใยบ้านเมืองของท่านอาจารย์ ได้เป็นที่ประจักษ์แก่คนไทยและนักเรียนทุกคนที่ได้มาพบปะสนทนากับท่าน ผู้ที่มาเยี่ยมเยียนท่านที่บ้านอังโตนี มีทั้งที่เป็นนักศึกษาในฝรั่งเศส ข้าราชการ นักการเมือง และพระราชวงศ์จากประเทศไทย ศิษย์ของท่านที่ได้เคยจัดให้เจ้านายอาทิ เช่น พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ ยุคล พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมพลทิพัฒพร หม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย ดิศกุล ได้เสด็จไปทรงเยี่ยมท่านอาจารย์ หม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย ดิศกุล ได้ประทับที่บ้านพักเอกอัครราชทูต และได้ทรงเล่าถึงความห่วงใยที่ท่านอาจารย์มีต่อพระองค์อยู่ในขณะนั้น ได้เชิญเสด็จสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าและพระราชวงศ์ให้อพยพไปประทับอยู่ที่พระราชวังบางปะอิน และท่านอาจารย์ก็ได้ไปเฝ้าเยี่ยมทุกวันเสาร์

ในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ได้มีการจัดให้มีสมุดลงนามถวายพระพรที่สถานเอกอัครราชทูต ท่านอาจารย์เป็นคนแรกที่ได้มาลงนามถวายพระพร

ในตอนช่วงเช้า ความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ กับความห่วงใย และเอื้ออาทรต่อพระราชวงศ์จึงเป็นที่ประจักษ์มั่นคงมาโดยตลอด

โอกาสที่ศิษย์คนหนึ่งของท่านอาจารย์จะได้ใกล้ชิดท่านอาจารย์ มีอยู่เพียงปีเศษๆ เท่านั้น หลังจากที่ได้มากราบคารวะท่านอาจารย์เป็นครั้งแรก เมื่อได้มากราบลาท่านอาจารย์และท่านผู้หญิงท่านก็ได้กรุณาเลี้ยงอาหารให้ศิษย์ของท่านและครอบครัว ยิ่งกว่านั้น ท่านอาจารย์และท่านผู้หญิง ยังได้กรุณามาส่งศิษย์ของท่านและครอบครัวในวันเดินทางกลับประเทศไทยที่สนามบินชาร์ลส์เดอโกลล์อีกด้วย นับเป็นความกรุณาและเป็นเกียรติอันสูงยิ่งสำหรับศิษย์คนหนึ่งของท่าน วันนั้นคือวันที่ 29 เมษายน 2520 ซึ่งเป็นการพบและการกราบลาท่านอาจารย์เป็นครั้งสุดท้ายของศิษย์คนหนึ่ง

เมื่อได้กลับไปยังกรุงปารีสอีกครั้งหลังๆ ต่อมา ก็ไม่ได้มีโอกาสรอบท่านอาจารย์อีกแล้ว คงเหลือแต่ความทรงจำของอดีตที่ได้เคยมีวิถีชีวิตที่ได้ดำนินสงส์จากสถาบันการศึกษาที่ท่านอาจารย์เป็นผู้ก่อตั้ง ความเลื่อมใสศรัทธาที่มีต่อท่านมาตั้งแต่ในวัยเด็ก และความเห็นอกเห็นใจในชะตากรรมที่ผกผันซึ่งทำให้ท่านอาจารย์ต้องพลัดพรากจากแผ่นดินเกิดไปตราบนานวาระสุดท้ายแห่งชีวิต

พุทธทวณะที่ท่านอาจารย์เคยให้ไว้ที่ธรรมศาสตร์ “**ธมฺโม ทเว รกฺขติ ธมฺมจารี** ธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม” เป็นข้อยืนยันได้ว่า ท่านอาจารย์เป็นผู้ประพฤติชอบ บัดนี้ ชื่อเสียงเกียรติคุณของท่านอาจารย์ซึ่งมีอยู่แล้ว โดยสมบูรณ์ ก็ได้เป็นที่ยอมรับและยกย่อง มิใช่แต่เฉพาะภายในธรรมศาสตร์ หรือภายในประเทศเท่านั้น ที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศสนั่นเอง องค์การศึกษาวិทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ องค์การยูเนสโก ก็ได้ประกาศยกย่องท่านอาจารย์ปรีดีฯ ในฐานะบุคคลสำคัญของโลก และจะเข้าร่วมในการฉลอง 100 ปีชาตกาลของท่านอาจารย์ ซึ่งจะมาถึงในวันที่ 11 พฤษภาคม 2543 นี้

อภินันทนาการ

จาก

คุณเดชอุดม ไกรฤทธิ์

อุปนายกสภาทนายความฝ่ายนโยบายและวางแผน

สภาทนายความ

7/89 อาคาร 10 ถนนราชดำเนินกลาง กรุงเทพฯ 10200

โทร. 6291430

สำนักงานกฎหมายเดชอุดม แอนด์ แอสโซซิเอทส์

942/142-3 อาคารชาญอิสระทาวเวอร์ ชั้น 9

ถ.พระราม 4 แขวงสุริยวงศ์

เขตบางรัก กรุงเทพฯ 10500

นักการเมือง ในดวงใจ

สุโข สุวรรณศิริ*

หลังจากการใช้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันซึ่งถือว่าเป็นการปฏิรูปการเมืองครั้งใหญ่ ประชาชนคนไทยเริ่มต้นตัวและสนใจว่าการเมืองเป็นเรื่องใกล้ตัว ถ้าเราเลือกคนไปทำงานของชาติแทนเราได้ถูกต้องประเทศก็จะเจริญ ผู้คนก็จะมีความเป็นอยู่ดีขึ้น ฉะนั้นโจทย์ที่ทุกคนจะต้องคิดและต้องทำคือ ต้องหานักการเมืองในดวงใจให้ได้ คุณสมบัตินักการเมืองในดวงใจของแต่ละคนอาจจะมีแตกต่างกันบ้าง แต่ก็พอสรุปความคิดของคนส่วนใหญ่ได้ว่า นักการเมืองผู้นั้นจะต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต เป็นข้อแรกและข้อสำคัญต่อไป ก็ต้องมีความรู้ความสามารถและประสบการณ์และต้องมองการณ์ไกลหรือที่เรียกว่ามีวิสัยทัศน์ และข้อสุดท้ายเพิ่งมาฮือฮากันตอนเลือก ส.ว. ก็คือ ต้องมีความกล้าหาญในการกระทำสิ่งที่ถูกต้องโดยไม่เกรงกลัวอิทธิพลใดๆ

*สุโข สุวรรณศิริ : อ.บ.,นิติศาสตรมหาบัณฑิต (ม.อ.ก.) อดีตเอกอัครราชทูต ณ กรุงเม็กซิโกซิตี และ
กรุงเวลลิงตัน, อดีตอธิบดีกรมพิธีการทูต

ผมเริ่มสนใจการเมืองมาตั้งแต่ พ.ศ. 2486 เมื่อเข้าเรียน ต.ม.ธ.ก. ตั้งแต่นั้นมาผมก็เสาะแสวงหานักการเมืองในดวงใจของผมมาโดยตลอด พอสรุปได้ว่าเกือบ 60 ปี ผมพบนักการเมืองในดวงใจของผมเพียงคนเดียว ท่านผู้นั้นคือ **ท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์**

ที่ผมพูดเช่นนี้ไม่ได้หมายความว่านักการเมืองคนอื่น ๆ ในเมืองไทยจะไม่มีใครดีเสียเลย ผมตอบได้ว่ามี และผมก็ชื่นชมบางคน ในฐานะที่เขาเสียสละให้แก่ชาติบ้านเมือง โดยไม่มีผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นหลัก แต่ท่านเหล่านั้นก็ยังไม่ใช่นักการเมืองในดวงใจของผมเหมือนท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ เพราะบางท่านก็เก่งทางหนึ่ง บางท่านก็เก่งอีกทางหนึ่ง แต่จะหาคนที่รอบรู้จริงๆ เสียสละจริงๆ คิดถึงบ้านเมือง และประชาชนจริงอย่างท่านอาจารย์ ปรีดีฯ หายากเต็มทน ผมมีเหตุผลสนับสนุนความคิดของผมดังต่อไปนี้

1. ท่านอาจารย์เป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริตจริงๆ ไม่ใช่แต่คำพูดที่ชอบอ้างกัน ประจักษ์พยานก็คือ นับตั้งแต่ท่านเข้าสู่วงการเมืองและได้รับมอบหมายงานในหน้าที่สำคัญ ตั้งแต่เป็นมันสมองของคณะราษฎร หรือในฐานะรัฐมนตรีมหาดไทย การต่างประเทศและการคลัง ซึ่งล้วนเป็นตำแหน่งที่มีอิทธิพลและด้วยมันสมองที่เป็นอัจฉริยะอย่างท่าน ถ้าท่านจะใช้อำนาจหน้าที่หาผลประโยชน์ ท่านจะร่ำรวยได้อย่างง่ายดาย แต่ความเป็นจริงปรากฏว่านับตั้งแต่ท่านเล่นการเมืองกลับจนลงจนลง เพราะเรื่องหาผลประโยชน์ เข้าตัว อย่าว่าแต่ทำเลย ท่านก็ไม่เคยแม้แต่จะคิด

ผมเป็นคนให้ความสำคัญแก่ความซื่อสัตย์สุจริตอย่างมาก ถ้าจะให้ผมให้คะแนนนักการเมืองหรือข้าราชการหรือแม้แต่คนทั่วไป ผมจะให้คะแนนความซื่อสัตย์ถึง 50 เปอร์เซนต์ ฉะนั้นถ้าใครโกง ผมให้สออตตั้งแต่แรกเลย

2. ท่านอาจารย์เป็นพหุสูตร มีความรู้ความสามารถทุกด้าน ข้อนี้เกือบไม่ต้องกล่าวถึง เพราะไม่ว่าท่านจะทำหน้าที่ในกระทรวงใด ท่านก็มีความคิดที่หลักแหลม หาทางพัฒนางานและให้มีผลโดยตรงต่อประชาชนในทุกสาขา จนกระทั่งความเก่งของท่าน ทำให้ท่านมีศัตรูที่ท่านไม่ได้เป็นคนก่อขึ้นแต่เขามุ่งร้ายและอิจฉาริษยาท่านเอง

ผลงานในเรื่องการกระจายความเจริญและการพัฒนาไปสู่ชนบท การสอนคนให้ปกครองตนเองโดยระบบเทศบาล การแสดงความกล้าหาญแก่ สนิธสัญญาภิรมหาอำนาจและประเทศใหญ่ที่ไทยเสียเปรียบถึง 12 ประเทศ การก่อตั้งขบวนการเสรีไทยเพื่อกู้ชาติในระหว่างสงคราม การปฏิรูประบบ ภาษีอากรให้เป็นธรรม การประกันสังคม การปฏิรูปที่ดิน การช่วยเหลือ เกษตรกรและคนยากจนโดยวิธีการที่ยั่งยืน ระบบสหกรณ์ ฯลฯ ผมไม่เคย เห็นมีนักการเมืองคนใดที่มีความคิดรอบด้านอย่างท่านอาจารย์เลย

3. เป็นผู้วิสัยทัศน์อย่างแท้จริง คำว่า วิสัยทัศน์ ที่ใช้กันอยู่ใน หมู่นักการเมืองปัจจุบัน ผมคิดว่าไม่ใช่วิสัยทัศน์ การคิดจะทำอะไรในเดือน หน้าหรือปีหน้า นั้นไม่ใช่วิสัยทัศน์ตามที่นานาประเทศเขาใช้กัน เพราะวิสัย ทัศน์เป็นเรื่องการมองการณ์ไกล 10 ปี 20 ปีข้างหน้า ในระหว่างท่าน รับผิดชอบงานของแผ่นดิน ท่านมองไปข้างหน้า 10-20 ปี ว่าอะไรจะเกิดขึ้น และจะต้องรีบเตรียมตัวเพื่อรับสถานการณ์นั้น ในเรื่องการสร้าง ประชาธิปไตยที่แท้จริง ท่านก็ให้ความสำคัญแก่การศึกษาอย่างมาก รวมทั้ง การกระจายการปกครองไปในชนบทโดยระบบเทศบาล ให้คนหัดคิดหัด ปกครองตนเอง ในเรื่องเศรษฐกิจ ท่านก็มุ่งให้ความเป็นธรรมแก่ราษฎร ทั้ง ระบบภาษี การช่วยเหลือเกษตรกรและคนยากจน เรื่องทรัพยากรธรรมชาติ ท่านก็วิตกกังวลในเรื่องการตัดไม้ทำลายป่า ซึ่งเรื่องนี้ท่านเคยปรารภใน คณะรัฐมนตรีว่า ถ้าปล่อยให้มีสัมปทานและไม่ควบคุมปล่อยให้มีผลประโยชน์ และตัดไม้กันอย่างที่ไม่คิดถึงอนาคต ต่อไปอีก 20-30 ปี แทนที่ประเทศไทย จะเป็นผู้ส่งออกไม้สัก แต่เราจะเป็นผู้นำไม้สักเข้าจากต่างประเทศ ปรากฏว่า ไม่มีผู้สนใจต่อคำพูดของท่านและยังมีรัฐมนตรีท่านหนึ่งกล่าวว่า กว่าที่จะถึง เวลานั้นพวกเรา ก็ตายกันหมดแล้ว

อีกเรื่องหนึ่งก็เรื่องการส่งออกข้าว หลังจากท่านกลับจากเยือน สหรัฐอเมริกา ท่านก็ได้สังเกตการณ์จากพื้นที่ในบางภาคของสหรัฐ ซึ่งมีความเหมาะสมในการปลูกข้าวได้ เช่น แคลิฟอร์เนีย ท่านก็เป็นห่วงว่า ในอีก 20 ปีข้างหน้า สหรัฐคงเป็นคู่แข่งการค้าข้าวกับไทยได้ ข้อคิดนี้ก็ไม่ได้รับการ สนองตอบ เพราะคนอื่นมองไม่เห็นว่าจะมีทางเป็นไปได้

ในด้านการต่างประเทศ ท่านก็เห็นว่าประเทศเล็กๆ ในภูมิภาคควรจะรวมกันเพื่อเป็นพลังต่อรองกับประเทศภายนอก ท่านจึงได้ริเริ่มก่อตั้ง “สันนิบาตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” ขึ้นแต่โชคไม่ดีเพราะหลังจากนั้นเพียง 2 เดือน ก็มีรัฐประหาร 2490 เป็นผลให้ท่านต้องลี้ภัยไปต่างประเทศ แต่จากความคิดของท่านก็เป็นต้นแบบขององค์การอาเซียนและองค์การภูมิภาคอื่นๆ ในปัจจุบัน

ข้อเสนอการขุดคอคอดกระก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งซึ่งแสดงวิสัยทัศน์ของท่านอาจารย์ปรีดีฯ อันที่จริงความคิดเรื่องการขุดคอคอดกระมีมาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระปิยมหาราช ในหลวงรัชกาลที่ 5 แต่ตอนนั้นมีปัญหาทางการเมืองระหว่างประเทศ จึงไม่สามารถทำได้ ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2463 เมื่อท่านอาจารย์เดินทางไปศึกษาที่ฝรั่งเศส โดยทางเรือพร้อมอาจารย์เลเดแกร์ (ชาวฝรั่งเศส) เมื่อเรือผ่านคลองสุเอซท่านก็ถามอาจารย์เลเดแกร์ว่า ถ้าสยามจะรื้อฟื้นการขุดคอคอดกระ ทางต่างประเทศจะว่าอย่างไร อาจารย์เลเดแกร์ตอบว่า เป็นความคิดที่ดี สำหรับฝรั่งเศสคงไม่มีปัญหา

ขณะเรียนที่ฝรั่งเศส ท่านอาจารย์ได้ค้นคว้าศึกษาเรื่องการขุดคลองของ 4 ประเทศ คือ คลองสุเอซของอียิปต์ คลองปานามา คลองคิลของเยอรมันและคลองโครินธ์ของกรีก ผลของการค้นคว้าและวิเคราะห์ ท่านสรุปว่าหากจะขุดคอคอดกระควรจะใช้ทุนของเราเองอย่างเช่น คลองคิลและโครินธ์ หากใช้ทุนต่างประเทศอย่างสุเอซและปานามาจะมีปัญหาการแทรกแซงอริปไตยจากต่างชาติได้

ในระหว่างปี 2478 เมื่อท่านเป็นรัฐมนตรีว่าการมหาดไทย ซึ่งสมัยนั้นคณะกรรมการคมนาคมในชนบทด้วย ท่านได้ให้เจ้าหน้าที่ร่างโครงการสร้างทางทั่วราชอาณาจักร เมื่อถึงตอนพิจารณาถึงการสร้างทางจากชุมพรผ่านกระบี่ไประนองและพังงา ท่านก็นำความคิดเรื่องการขุดคอคอดกระพิจารณาไปพร้อมกัน แต่โดยที่เรื่องการขุดคอคอดกระ เกินขอบเขตของมหาดไทย ท่านจึงได้นำไปหารือท่านเจ้าคุณพหลฯ นายกรัฐมนตรี โดยเสนอแนะไม่ให้กู้เงินจากต่างชาติมาทำ เพื่อรักษาอธิปไตยโดยอย่างเคร่งครัด ซึ่งทางเจ้าคุณพหลฯ ก็เห็นด้วย ต่อจากนั้นได้เชิญหลวงเดชาติวงศ์มาหารือเพื่อ

กำหนดงบประมาณที่จะใช้โดยชุดเป็นทางยาว 50 กิโลเมตร ขนาดกว้างและลึกเท่าคลองสุเอซ (ที่ชุดให้กว้างและลึกมากกว่าความจำเป็นขณะนั้น ก็เนื่องจากเห็นว่าไหนๆ ทำทั้งทีก็ควรทำเผื่ออนาคต 20-30 ปีข้างหน้า) โดยสรุปว่าการชุดจะใช้เงินประมาณ 10 ล้านบาทรวมการก่อสร้างเขื่อนท่าเทียบเรือ คลังสินค้า ถนนและทางรถไฟริมฝั่งคลองและอื่นๆ อีก 8 ล้านบาท ก็ต้องใช้เงินรวม 18 ล้านบาท

ปัญหาว่าเงิน 18 ล้านบาท จะเอามาจากไหน ท่านอาจารย์ได้แนะว่า ขณะนั้นมีเงินคงเหลือคลังและเงินสำรองใช้เงินกู้ต่างประเทศ ซึ่งเก็บไว้เฉยๆ และสามารถนำเงินนี้มาใช้ลงทุนได้ถึง 35 ล้านบาท ฉะนั้นการนำเงินมาลงทุนชุดคอคอดกระเพียงประมาณครึ่งหนึ่งก็ไม่น่าจะกระทบกระเทือน ท่านอาจารย์ได้คิดถึงผลพลอยได้จากการชุดคอคอดกระ นอกจากทำให้คนมีงานทำและผลประโยชน์โดยตรงจากการร่นระยะการเดินทางแล้ว ท่านยังได้เสนอให้ประกาศเขตหวงห้าม ซึ่งขณะนั้นเป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่าไว้ 2 แสนไร่ และใช้เงินลงทุนปรับปรุงที่ดินบริเวณนั้นให้เป็นสวนผลไม้ ปลูกมะพร้าวโกโก้ และยางพารา โดยใช้การลงทุนอีกประมาณ 2 ล้านบาท จะทำให้เกษตรกรมีงานทำ โดยรัฐบาลช่วยลงทุนให้

ท่านผู้อ่านได้รับทราบความคิดนี้แล้ว คงนึกเสียดายอย่างมหาศาลว่า ถ้าโครงการนี้ได้เริ่มตั้งแต่ตอนนั้น ฐานะทางเศรษฐกิจของเราก็จะมีพื้นฐานที่มั่นคงและยั่งยืน แต่นั่นแหละคนดีคิดแต่ทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมจริงๆ มักถูกอิจฉาริษยาและถูกกลั่นแกล้ง ซึ่งท่านอาจารย์ก็ต้องรับผลอันไม่เป็นธรรมนี้ แต่ที่สำคัญคือ นอกจากตัวท่านอาจารย์และครอบครัวจะลำบากแล้ว คนไทยตาต้อๆ ก็พลอยแย่ไปด้วย

4. ท่านอาจารย์ทำงานอย่างมีเป้าหมาย ข้อนี้คนส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้คิดกัน คือการทำงานทุกอย่างต้องมีเป้าหมายหรือโจทย์ หรือในทางพุทธศาสนาเรียกว่า นิโรธ หรือความดับทุกข์ เป้าหมายหรือโจทย์ของท่านอาจารย์อยู่ที่ การแก้ความยากจนและความเป็นอยู่ของคนด้อยโอกาส โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนชนบท คือทำอย่างไรจะให้เขามีความเป็นอยู่พอควรแก่การเป็นมนุษย์ ท่านอาจารย์ไม่เคยเชื่อเหมือนบางลัทธิที่จะทำให้คนเท่ากัน

เพราะท่านเข้าถึงหลักการพระพุทธศาสนาที่ว่า คนเราจะเท่ากันไม่ได้ แต่วิธีแก้ปัญหาก็ทำอย่างไรจะทำให้คนจนและคนด้อยโอกาสได้โผล่ขึ้นมาอยู่ในสังคมได้อย่างพอควร การตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองเป็นมหาวิทยาลัยเปิดแห่งแรกเพื่อให้คนส่วนใหญ่โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ด้อยโอกาสได้มีโอกาสศึกษาถึงระดับมหาวิทยาลัย นอกจากนั้นการเสนอเรื่อง การปฏิรูปที่ดิน การสหกรณ์และการประกันสังคม ท่านจึงได้ริเริ่มมาตั้งแต่ตอนนั้น

ผมไม่สามารถจะกล่าวถึงท่านอาจารย์อย่างละเอียดได้ ในเนื้อที่กระดากจำกัด ที่ยกขึ้นมาบางประการก็เพื่อให้คนไทยได้เริ่มคิดที่จะหาวิธีการเมืองในดวงใจของท่าน ที่มีคุณลักษณะใกล้เคียงกับท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ไว้ เพื่อประโยชน์ที่จะตกมาถึงตัวท่านและเพื่อนคนไทยส่วนใหญ่ด้วย

เก็บตก

เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองยุติลงนั้น ทหารอเมริกันกับทหารโซเวียต (รัสเซีย) ต่างก็รุกมาบนดินแดนเยอรมัน มาพบกันตรงเส้นหยุดยิงพอดี ต่างฝ่ายต่างก็ได้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาให้พยายามหลีกเลี่ยงความขัดแย้งใดๆ อันจะเป็นชนวนให้เกิดความขัดใจกันขึ้น ทั้งสองฝ่ายจึงยินยอมหน้ากันเฉยๆ ทหารอเมริกันนั้นซึ้งๆ ได้โอกาสนี้คุยอวดทหารรัสเซียว่า ในอเมริกา คนอเมริกันมีเสรีภาพยิ่งกว่าประเทศใดๆ ในโลก

“นี่แน่ะ สหายรัสเซียเอ๋ย” ทหารอเมริกันคุยพุง “ไม่มีที่ไหนในโลกเหมือนอเมริกาเลยจริงๆ ถ้าเอ็งไม่พอใจขึ้นมา เดินไปยังทำเนียบไวท์เฮาส์ ทำเนียบประธานาธิบดี ทูตประตูปังๆ พอประธานาธิบดีทูลแมนโผล่หน้าออกมา เอ็งตำประธานาธิบดีทูลแมนใส่หน้าได้ทันที”

“เหมือนกัน” ทหารรัสเซียตอบไม่ยั้งดิ้นรัย คล้ายจะรู้สึก ว่า เรื่องทำนองนี้ ธรรมดาเสียเหลือเกิน “ในมอสโคว์ ถ้าเอ็งไม่พอใจขึ้นมา ไปวังเครมลินได้ทันที ทูตประตูปังๆ พอสตาลินโผล่หน้าออกมา ตำประธานาธิบดีทูลแมนใส่หน้าสตาลินได้ทันที”

“นายหมึก” บันทึก

คนดีศรีอยุธยา

“...ทวีปวร...”*

ศุภฤกษ์เบิกนภนตร์บรรเจิดหล้า

ศักราชศุภโยคโฉลกชัย
มหาบุรุษสุดประเสริฐเลิศคุณค่า
มหานครสำคัญบรรพกาล
นามอารามพนมยงค์ธำรงกิตติ
ปฐมวัยพากเพียรเรียนวิชา
เบญจมบพิตรสมจิตมั่น
ช่วยบิทรทำนาด้วยเต็มใจ
อายุเพียงสิบเก้าปีนี่เกินคิด
วิชาชีพนิตยธรรมเชี่ยวชาญ
จากกระทรวงยุติธรรมเด่นล้ำหน้า
ได้ดุษฎีบัณฑิตสถุญชัย

วโรกาสท่านนี้มียิ่งใหญ่

รับราชการก้าวหน้ากล้าซัดสี่
หากแต่ท่านดวงมานสำนึกมัน
ด้อยทั้งเกียรติอาภัพอุปปัญญา
ท่านใคร่ครวญครุ่นคิดจิตศึกษา
กำพgangกันชั้นชนอับจนใจ
ท่านก่อตั้งกลุ่มมิตรที่ซิดชอบ
รื้อฟื้นสิทธิ์เสรีคู่ชีวิน
มวลมนุษยเสมอกันมันใจคิด
เมื่อเกิดมาเสรีมีเท่ากัน
อุดมการณ์สูงส่งธำรงศักดิ์

ที่ 11 พฤษภาคมคสสมัย
ลู 24 43 ไซร์ไกรกังวาน
คนดีศรีอยุธยาเกียรติไพศาล
ณ สถานบ้านหน้าวัดสืบศรัทธา
แท้งลิตสราญรมย์สมพรวิสา
มุ่งมันมาเรียนต่อไม่ท้อใจ
กลับบ้านเกิดแข่งขันใครเปรียบได้
แล้วจึงไปเรียนกฎหมายไม่หน่ายมาน
ได้เป็นเนติบัณฑิตวิทยุแตกฉาน
ได้รับทุนสืบสานขั้นต่อไป
ไปศึกษาฝรั่งเศสประเทศใหญ่
เกียรติคุณเกริกไกรในธานี

หากพอใจเป็นขุนนางสร้างศักดิ์ศรี
ถึงเสนาบดีสูงศักดิ์ดา
ชีพชาวนาสำคัญคงด้อยค่า
หลังสู้ฟ้าหน้าสู้ดินจนสิ้นใจ
อนาคตชาวนาอยู่ที่ไหน
เจ้ากับไพร่แตกต่างอย่างฟ้าดิน
ปฏิเสททั้งระบอบอันโหดหิน
เลิกดูหมิ่นหยามเหยียดรังเกียจกัน
ใช้แผนกผิดเพราะกำเนิดเกิดเดียวจันท์
สมควรชีพสมานฉันท์ทุกชั้นชน
แท้เสาสลักก่อวิวัฒน์อุปถัมภ์

*ทวีปวร : ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ นักเขียน นักแปล ทุนायความ

ปี 24 75 ก้องสากล
ท่านผู้สร้างระบอบใหม่ไทยทั่วหน้า
สร้างมหาวิทยาลัยได้ยั่งยืน

มหาดไทยตายยากซากล้าหลัง

มีเจ้านายครองทั่วทุกหัวเมือง
ท่านคิดสร้างเทศบาลงานอภิวัฒน์
ได้ปกครองตนเองโอกาสอัน
ท่านเจรจาต่างชาติสามารถผอง
นิติบัญญัติเอกราชประดาชด
แก้สนธิสัญญาสุดสามารถ
ปฏิรูปภาษีสุดสำคัญ
เปลี่ยนแปลงใหม่ได้ผลล้นพระคลัง
เสียกันตามความเป็นธรรมแท้หลักการ

ยุคสมัยไทยวิกฤตคิดขุ่นข้อง

รัฐบาลทหารไทยยกให้มัน
ท่านก่อตั้งขบวนการหาญกู้ชาติ
เสรีไทยร่วมใจสุดชีวิต
ญี่ปุ่นพ่ายไทยฟื้นคืนเอกราช
ประเทศไทยคงเป็นไทในโลก
ท่านเป็นผู้ชูประทีปชีพลดใส
หวานพืชไว้ในแผ่นดินถิ่นมวลชน
ธรรมศาสตร์สถาบันสรรพศึกษา
เข้าด้านต่อพระราชชาติชั่วใด
แผนโสมมสมแค้นแสนสาบานย์
รัฐบาลเลือกตั้งต้องพังกินทน

ท่านจากไปยากไร้ทุกสิ่งสิ้น

แม้เคยสู้กับแผ่นดินถิ่นนามไทย
นาม “ปรีดี พนมยงค์” สูงส่งศักดิ์
สถิตมั่นอมรรตย์ไม่คลอนแคลน

มิถุนายน 24 ศรีแผ่นดิน
ชีพประชาธิปไตยไทยถวิล
ทั่วทุกถิ่นธรรมศาสตร์และการเมือง

ศักดิ์นาทรงพลังแสนลือเลื่อง
ไทยประเทืองนำอนาถแก้ทาสกัน
วางรากฐานไทยรัฐแผนสร้างสรรค์
ไม่เคยมีแต่ปางบรรพพลันได้ยล
ล้วนเคยครองอภิสิทธิ์สัมฤทธิ์ผล
พลตินัยทุกข์ทนทาสทั้งนั้น
ไทยได้เป็นเอกราชชาติหมายมั่น
เสียรายหัวโมหันต์รัชชูปการ
น้อยหรือมากหากจะหวังไม่หักหาญ
ใช้ดักดานโหดเขลาเสียเท่ากัน

ทัพญี่ปุ่นยึดครองชาติพลิกผัน
เอกราชชาติสำคัญไม่เคยคิด
รัฐบาลทรราชถูกปลดปลิด
ด้านศัตรูหม่อมมิตรแสนชั่วช้า
ท่านปรีดีประกาศทั่วแหล่งหล้า
เหตุประชชาติไทยสมัครรักชาติตน
นำประชาชาติไทยพิลิวผล
เพื่อพฤษภาเจริญต้นสืบต่อไป
เป็นปราวการหาญกล้าทุกสมัย
ยิ่งเติบโตใหญ่ยิ่งจะล่มจมแผ่นดิน
รัฐประหาร 8 พฤษจิกษาพชาติสิ้น
ท้อบับุตมพิพเยียมผยองครอบครองไทย

ไร้แผ่นดินเกิดมาได้อาศัย
แต่ท่านต้องสิ้นใจในต่างแดน
ไทยทุกผู้เกิดพิทักษ์รักหวงแหน
เจ็ดจำหลักหนักแน่นชั่วฟ้าดิน

นิตยสารเศรษฐศาสตร์

ม.ค.

อภิธานศัพท์

จาก

กลุ่มนักเรียนเตรียมปริญญา

มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

(ต.ม.ธ.ก. รุ่น ๑)

เพื่อให้ทราบถึงความเป็นมาของงาน อภิธานศัพท์เตรียมปริญญา
มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ตั้งแต่ปี ๒๔๗๕-๒๔๗๖
จึงได้รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องมาจัดทำเป็นเอกสารแจกจ่ายแก่
ผู้สนใจศึกษาเกี่ยวกับงาน อภิธานศัพท์เตรียมปริญญา
มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่จัดทำขึ้นโดย
มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง
เพื่อแจกจ่ายแก่ผู้สนใจศึกษาเกี่ยวกับงาน
อภิธานศัพท์เตรียมปริญญา

อภิธานการ

จาก

คุณเจริญ ลิ้มพานิช

คุณสุภัทร สุคนธวัช

(ต.ม.ธ.ก. รุ่น ๑)

นโยบายผูกหูทองคำ

ของ

รัฐบาลทหารไทย

ประจวบ อัมพะเศวต

หลังจากที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม ยินยอมให้กองทัพญี่ปุ่น ยাত্রาเข้าประเทศไทยในวันที่ 8 ธันวาคม 2484 แล้ว ปรากฏว่า รัฐมนตรีหลายคนถูกญี่ปุ่นตั้งข้อรังเกียจหาว่ามีเจตนาขัดขวางกองทัพญี่ปุ่น เช่น นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงการคลัง เพราะเหตุที่หลังจากประเทศไทยยอมให้กองทัพญี่ปุ่น เข้าประเทศไทยแล้ว กองทัพญี่ปุ่นก็ได้เจรจาขอยืมเงินจากประเทศไทย หลายล้านบาท แต่ได้รับการคัดค้านจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

*ประจวบ อัมพะเศวต : อดีตประธานนักศึกษา ม.ธ.ก. (2493-2495) ข้าราชการบำนาญ นักเขียน

นับตั้งแต่เดินทัพเข้าประเทศไทยแล้ว ญี่ปุ่นได้ยืมเงินจากรัฐบาลไทยหลายครั้ง เป็นเงินนับร้อยล้านบาท โดยอ้างว่าเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายของกองทัพญี่ปุ่นที่อยู่ในประเทศไทย แต่ในครั้งแรกในขณะที่นายปรีดี พนมยงค์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังนี้หลายสิบล้านบาท

เมื่อจอมพล ป.พิบูลสงคราม นำเรื่องญี่ปุ่นยืมเงินเข้าปรึกษาในคณะรัฐมนตรี ก็ได้ถูกนายปรีดี พนมยงค์ รัฐมนตรีคลังคัดค้านว่า การกระทำของญี่ปุ่นผิดเงื่อนไข เพราะที่ญี่ปุ่นขอตกลงครั้งแรก ญี่ปุ่นขอแต่เพียงให้กองทัพญี่ปุ่นผ่านเท่านั้น แต่กลับมาขอกู้เงินอีก เป็นการผิดเงื่อนไขที่ตกลงกัน นอกจากนั้น ถ้ายอมให้กู้ในครั้งนี้แล้ว ประเทศไทยจะได้รับความเสียหาย โดยจะต้องพิมพ์ธนบัตรเพิ่มขึ้น ทำให้เงินหมุนเวียนในตลาดเมืองไทยมาก เป็นเหตุให้เงินเพื่อเป็นการกระทบกระเทือนเศรษฐกิจของประเทศ

นายปรีดี พนมยงค์ กล่าวว่า การยืมเงินนี้ญี่ปุ่นคงจะไม่ทำครั้งเดียว ถ้าให้ยืมไปก็จะมีการยืมติดตลามาอีกหลายครั้ง ซึ่งจะทำให้เศรษฐกิจของประเทศเสียหายมาก นายปรีดีฯ จึงเสนอว่า ถ้าจะให้ญี่ปุ่นยืมเงินแล้ว ก็ควรใช้วิธียอมให้ญี่ปุ่นพิมพ์ธนบัตรของกองทัพญี่ปุ่น Military Note ขึ้นใช้เอง โดยรัฐบาลไทยจะออกกฎหมายให้ธนบัตรของกองทัพญี่ปุ่นใช้ชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย ต่อไปถ้าสงครามสงบลงรัฐบาลก็ประกาศยกเลิกธนบัตรกองทัพญี่ปุ่นเสีย โดยวิธีนี้จะไม่ทำให้เศรษฐกิจของเราเสียหาย

แต่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่เห็นด้วย อ้างว่า “ทำเช่นนั้นก็เท่ากับเราสูญเสียเอกราช” ซึ่งรัฐมนตรีคลังได้ว่า “แล้วขณะนี้เรายังมีเอกราชอยู่หรือ?” ในขณะที่กองทัพญี่ปุ่นตั้งอยู่เต็มเมือง

ในที่สุด คณะรัฐมนตรีก็ลงมติให้ญี่ปุ่นยืมเงินไปได้

ต่อมาในวันที่ 16 ธันวาคม 2484 นายกรัฐมนตรีได้เสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรว่า “โดยที่เจ้าพระยาযমরราช ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้ถึงแก่อสัญกรรม สภาผู้แทนราษฎรยังมีได้ตั้งซ่อมผู้ใดเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ คณะรัฐมนตรีเห็นว่า บรรดากิจการต่างๆ ของรัฐควรจะได้พิจารณาอย่างรอบคอบกว่าปกติประการหนึ่ง กับประกอบด้วยเวลานี้พลเอกเจ้าพระยาพิชเยนทรโยธินก็ชราภาพ และสุขภาพไม่สมบูรณ์

อีกประการหนึ่งเห็นว่าในปัจจุบันนี้ เมื่อได้พิจารณาสถานการณ์ต่างๆ ไปแล้ว คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ก็ควรประกอบให้เข้มแข็ง มีผู้ทรงคุณวุฒิพร้อมที่จะให้เป็นที่เชื่อถือได้ ทั้งราษฎรในประเทศ และต่างประเทศ และเพื่อประโยชน์ ส่วนรวม สมควรที่จะตั้งซ่อมคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ผู้ที่ควรจะได้รับตำแหน่งนี้ มีนายปรีดี พนมยงค์ ด้วยผู้หนึ่ง ถ้าสภาผู้แทนราษฎรลงมติตั้งเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แล้ว นายปรีดี พนมยงค์ เป็นอันพ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง”

เมื่อสภาผู้แทนราษฎรได้ปรึกษาหารือกันแล้ว ลงมติเห็นชอบตามที่นายกรัฐมนตรีเสนอ โดยให้นายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตั้งแต่วันที่ 16 ธันวาคม 2484

นายปรีดี พนมยงค์ ได้ลาออกจากสมาชิกภาพของสภาผู้แทนราษฎร ในวันที่ 16 ธันวาคม และได้ปฏิญาณตนต่อสภาผู้แทนราษฎร เพื่อเข้ารับหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม

นายปรีดี พนมยงค์ ได้ตกลงกับจอมพล ป. พิบูลสงครามว่า เมื่อตนได้รับแต่งตั้งเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แล้ว ก็จะต้องดำรงตำแหน่งผู้ประสานงานมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองอยู่ตลอดไป ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็มีได้ขัดข้อง จึงทำให้เกิดเงื่อนไขทำให้มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองได้กลายเป็นกองอำนาจการของ ขบวนการเสรีไทยกู้ชาติไทยให้พ้นจากการเป็นผู้แพ้สงครามในสงครามโลกครั้งที่ 2

หลังจากนั้น พลตรีเอก เพียรเลิศ บริภัณฑ์ยุทธกิจ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ ก็ได้รับแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง แทนนายปรีดี พนมยงค์ อีกตำแหน่งหนึ่ง

แต่ญี่ปุ่นก็ได้หยุดยั้งการบีบบังคับเงินจากไทย เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายของกองทัพญี่ปุ่น กล่าวได้ว่า ญี่ปุ่นบุกไทยก็เพื่อใช้เป็นฐานเสบียงของตน

คราวนี้ตกเป็นภาระหนักของพลตรีเอก เพียรเลิศฯ เมื่อมองไม่เห็นใครที่จะมีสติปัญญาอันเลิศพอที่จะช่วยแก้ไขปัญหอันยิ่งใหญ่ของชาติได้

พลตรีเอกฯ ก็เข้ากราบเรียนปรึกษาท่านผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ นายปรีดิพนมมยงค์ เพราะเห็นว่า เป็นเพียงผู้เดียวที่จะแก้ปัญหาอันหนักหน่วงของชาตินี้ได้

ท่านผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ฯ ซึ่งแจงกับพลตรีเอกฯ เพียรเลศปริทัศน์ยุทธกิจ ว่า ญี่ปุ่นจะไม่หยุดยั้งการยืมเงินจากไทย และไทยก็ไม่สามารถจะขัดขวางการบีบบังคับการยืมเงินของญี่ปุ่นได้ มีหนทางเดียวที่จะไม่ทำให้ไทยเสียหายทางเศรษฐกิจมากไปกว่านี้ก็คือ กำหนดเงื่อนไขให้ญี่ปุ่นชำระหนี้ด้วยทองคำตามจำนวนเงินที่กู้ยืมไป โดยนำทองคำผูกหูไ่ว้ที่ธนาคารแห่งประเทศไทยญี่ปุ่นตามจำนวนเงินที่ยืมไปทุกครั้ง

ด้วยข้อเสนออันเฉียบคม ญี่ปุ่นไม่สามารถจะปฏิเสธข้อเสนอนี้ได้ ดังนั้นทองคำหลายร้อยล้านบาทตามราคาน้ำหนักบาทละ 30 บาทเศษในเวลานั้น จึงผูกหูไ่ว้ที่ธนาคารแห่งประเทศไทยญี่ปุ่นตามจำนวนเงินที่ยืมจนสิ้นสงคราม

แต่เรื่องที่ญี่ปุ่นยืมเงินไทยโดยใช้ทองคำผูกหูไ่ว้ที่ธนาคารแห่งประเทศไทยญี่ปุ่นยังไม่จบ เพราะเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง โดยสมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิอิโรฮิโตแห่งญี่ปุ่น มีประกาศพระบรมราชโองการยอมจำนนต่อฝ่ายสัมพันธมิตรโดยปราศจากเงื่อนไข เมื่อ 15 สิงหาคม 2488 ได้ไม่นาน กองทัพของพลเอกแม็กอาเธอร์ก็เข้ายึดครองประเทศญี่ปุ่น สิ่งที่ทำให้นายพลแม็กอาเธอร์ ประหลาดใจก็คือ ได้พบทองคำจำนวนหนึ่งผูกหูไ่ว้ที่ธนาคารแห่งประเทศไทย เมื่อสอบถามจึงได้ทราบว่า ทองคำเหล่านี้เป็นของประเทศไทย กองทัพอเมริกันจึงไม่อาจยึดไว้ในฐานะที่เป็นทรัพย์สินของประเทศผู้แพ้สงคราม จำเป็นต้องคืนให้แก่ประเทศไทย ซึ่งมีใช้ผู้แพ้สงคราม

กระบวนการขอคืนทองคำจากญี่ปุ่นนั้น รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งกลับเข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรีได้อีกครั้งโดยทำรัฐประหารได้ว่าจ้างนายความชาวอเมริกัน ซึ่งเคยอยู่ในกองทัพอเมริกันที่บุกญี่ปุ่น เป็นผู้เจรจาขอคืนทองคำที่อยู่ในธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งปรากฏว่า มูลค่าทองคำดังกล่าวได้เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนหลายเท่า เพราะทองคำในสมัยต้นสงครามราคาเพียงหนัก 1 บาท เท่ากับ 30-40 บาทเศษเท่านั้น แต่ในขณะที่ได้ทองคำคืนภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ทองคำหนัก 1 บาท ประมาณ 4,000 บาท

อดีตผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ซึ่งต้องหลบภัยเผด็จการไปอยู่นอกประเทศ ได้กล่าวถึงการขอคืนทองคำจากธนาคารแห่งประเทศไทยในครั้งนี้ว่า ภายหลังสงคราม รัฐบาลพล.ร.ต.ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ ได้ดำเนินการขอคืนทองคำจนจะได้คืนอยู่แล้วก็พอดีเกิดรัฐประหารเสียก่อน ฉะนั้นถ้าจะดำเนินการทางทูตต่อไปแล้วก็ไม่มีความจำเป็นที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามจะต้องไปเสียค่าจ้างทนายความเป็นจำนวนมาก

แต่ในฐานะรัฐบุรุษอาวุโส นายปรีดี พนมยงค์ ย่อมมีความเข้าใจและเห็นใจจอมพล ป. พิบูลสงคราม ผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีโดยการทำรัฐประหารของคณะนายทหารกลุ่มหนึ่ง การเป็นหัวหน้ารัฐบาลโดยความสนับสนุนของคณะนายทหารนั้นเป็นปัญหาหนึ่ง แต่การรักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติก็เป็นอีกปัญหาหนึ่ง ซึ่งสำหรับปัญหานี้จำเป็นต้องอาศัยภูมิปัญญาของรัฐบุรุษอาวุโส ไม่ใช่ความคิดง่ายๆและต้นเงินของผู้เผด็จการ ผู้มีแต่ความทะเยอทะยานเพียงอย่างเดียวเท่านั้น

เก็บตก

สมัยหนึ่ง เมื่อครูสอพ (ค.ศ. 1894-1971) ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีโซเวียตรัสเซียเดินทางไปเยือนจีนเพื่อสัมพันธ์มิตรระหว่างกัน โจวเอินไหล (ค.ศ. 1898-1976) นายกรัฐมนตรีจีนมาต้อนรับอยู่ที่สนามบินเป่ย์จิง ครูสอพพบโจวเอินไหลก็ชวนคุย

“ท่านรู้ไหมว่า เราสองคนมีอะไรที่เหมือนกัน และก็ทำอะไรที่แตกต่างกันด้วย.”

“ที่เหมือนกันคืออะไรแล้วที่ท่านว่าแตกต่างกันคืออะไรกันล่ะ” โจวเอินไหลถามด้วยความสงสัย

“ที่เหมือนกันคือเราต่างก็เป็นนายกรัฐมนตรีของประเทศสังคมนิยมที่ใหญ่ยิ่งของโลกด้วยกัน” ครูสอพชี้แจงอย่างภาคภูมิใจ “ที่แตกต่างกันก็คือ ข้าพเจ้ามีกำเนิดเป็นชนชั้นคนงาน แต่ท่านมีกำเนิดเป็นชนชั้นศักดินา” ที่ครูสอพกล่าวเป็นความจริง เพราะครูสอพเป็นลูกคนงาน และโจวเอินไหลก็สืบเชื้อสายขุนนางจีนมาจริงด้วย

“แล้วเราสองคนยังมีอะไรที่เหมือนกันอยู่อย่างหนึ่ง” โจวเอินไหลตอบย้ำๆ

“อะไรหรือที่เหมือนกัน?” ครูสอพถามด้วยความสงสัย โจวเอินไหลตอบ

“เราต่างก็ทรยศต่อชนชั้นที่ใหกำเนิดเรามาทั้งสองคน”

“นายหมึก” บันทึก

อภิธานการ

จาก

คุณสมักร เขาวกานันท์

อุปนายกสภาทนายความฝ่ายบริหาร

กรมการประชาสัมพันธ์

สภาทนายความ

7/89 อาคาร 10 ถนนราชดำเนินกลาง กรุงเทพฯ 10200

โทร. 6291430

บริษัท ที่ปรึกษากฎหมายสมักรและเพื่อน จำกัด

122 ถ.บุญศิริ แขวงศาลเจ้าพ่อเสือ

เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200

โทร. 224-6169, 224-2084

สังคมไทยเรียนรู้อะไร จาก ปรีดี พนมยงค์

วิทยากร เชียงกูล

ปีเฉลิมฉลอง 100 ปีชาตกาล อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ในฐานะคนสำคัญคนหนึ่งของโลก โดยองค์กรว่าด้วยการศึกษาและวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) น่าจะมีความหมายมากกว่าการฟื้นฟูและรำลึกถึงอดีตของรัฐบุรุษคนหนึ่งเท่านั้น ในสภาพที่บ้านเมืองยังตกอยู่ในภาวะคับขันจากวิกฤติทางเศรษฐกิจสังคม เราน่าจะกลับไปศึกษาจากประสบการณ์ และความคิดของอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ในฐานะนักประชาธิปไตยผู้รักชาติและความยุติธรรมกันอย่างวิพากษ์ และนำเสนออย่างเชื่อมโยงจากอดีตถึงปัจจุบันว่าจะนำบทเรียนมาใช้ให้เป็นประโยชน์สำหรับสังคมปัจจุบันได้อย่างไรบ้าง

*วิทยากร เชียงกูล : ผอ.ศูนย์วิจัยทางด้านสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต www.rsu.ac.th/soc

บทเรียนข้อแรกที่ผมนึกถึง คือ สังคมไทยเป็นสังคมที่ฝ่ายผู้มีอำนาจสามารถลบ และบิดเบือนประวัติศาสตร์ได้เก่งที่สุด การอภิวัฒน์ 24 มิถุนายน 2475 เป็นการอภิวัฒน์ครั้งแรกในประวัติศาสตร์สมัยใหม่ของไทยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างสังคมที่สำคัญ การอภิวัฒน์ครั้งนี้เพิ่งเกิดขึ้นเพียง 68 ปีที่แล้ว ยังมีหลักฐานพยานทั้งเอกสารและตัวบุคคลอยู่มาก แต่เหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ครั้งนี้ก็ถูกชนชั้นนำตั้งแต่สมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (2501-2506) เป็นต้นมา ทำให้ประชาชนลืมหรือถูกลดความสำคัญลงไปมากเสียจนคนหนุ่มสาวปัจจุบันแทบจะไม่รู้จักแล้ว

บทบาทคณะราษฎร และปรีดี พนมยงค์ ในฐานะผู้ก่อการระดับนำ ถูกลดความสำคัญลงอย่างไม่คำนึงถึงความจริงและประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ เช่น การเปลี่ยนแปลงวันชาติจากวันที่ 24 มิถุนายน เป็นวันที่ 5 ธันวาคม การยกย่องเชิดชูผู้อื่นว่าเป็นผู้ให้กำเนิดประชาธิปไตยหรือรัฐธรรมนูญ แทนที่จะยกย่องคณะราษฎร อย่างไรก็ตาม ที่อาจารย์ปรีดียังมีผู้รู้จักบ้าง เพราะท่านเป็นผู้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นผู้ก่อตั้งขบวนการเสรีไทย และเขียนหนังสือที่มีคุณค่าจำนวนหนึ่ง มีสถาบันปรีดี และลูกศิษย์ลูกหาที่พยายามเผยแพร่ประวัติและแนวคิดของอาจารย์ปรีดีอยู่ ขณะที่สมาชิกคณะราษฎรคนอื่นๆ แทบไม่มีใครรู้จักหรือพูดถึง แต่แม้กระนั้นคนหนุ่มสาวรุ่นหลังก็ยังรู้จักอาจารย์ปรีดีน้อยมาก หรือได้ยินได้ฟังคำเล่าลือแบบผิดๆ จากผู้ใหญ่กว่ารวมทั้งอาจารย์มหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาระดับอื่นจำนวนมากที่ไม่ค่อยรู้เรื่องประวัติศาสตร์การเมือง และไม่ค่อยอ่านหนังสือ

บทเรียนข้อที่ 2 น่าจะพิจารณาจากบทสรุปที่อาจารย์ปรีดี กล่าวไว้ในยามที่ท่านหมดอำนาจหลังจากที่คณะราษฎรทหารกลุ่มหนึ่งทำรัฐประหารปี 2490 และอยู่ในฐานะผู้ลี้ภัยทางการเมืองอยู่ในต่างประเทศว่า **“เมื่อผมมีอำนาจ ผมยังไม่มีประสบการณ์ เมื่อผมมีประสบการณ์ ผมก็ไม่มีอำนาจ”**

เมื่ออาจารย์ปรีดีและกลุ่มคณะผู้ก่อการ 2475 ยึดอำนาจ เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบ “ราชาธิปไตย ภายใต้รัฐธรรมนูญแบบประชาธิปไตย” ได้นั้น ท่านและเพื่อนฯ

ยังเป็นหนุ่ม วัย 30-40 ปี ผู้ขาดประสบการณ์ในเรื่องการเมือง การปกครอง แบบใหม่ ท่านจึงมองระบบรัฐสภา ระบบราชการ รวมทั้งสถาบันเก่า ในแง่ดี และค่อนข้างประนีประนอมกับสถาบันเก่า คณะราษฎรไม่ได้คิดในเชิงปฏิวัติ หรือที่อาจารย์ปรีดีใช้คำว่า "อภิวรรณ" คือการเปลี่ยนแปลงอย่างถึงรากถึงโคน พอคณะราษฎรยึดอำนาจได้ก็ประนีประนอมกับกลุ่มอำนาจเก่าแบบไทยๆ และค่อยๆ บริหารประเทศไป เช่น เมื่อมีคนคัดค้านเค้าโครงการเศรษฐกิจ ของอาจารย์ปรีดี คณะราษฎรก็พับโครงการนั้นเข้าลิ้นชักไป โดยไม่ได้มีความ พยายามจะปรับปรุงแก้ไข หรือนำบางส่วนมาใช้ จริงอยู่ที่ว่าในทางการเมือง และการบริหารราชการ อาจจะมีข้อจำกัดหลายด้านที่ทำให้คณะราษฎรต้อง ประนีประนอมหรือทำอะไรไม่ได้มากนัก แต่ผลกล่าวโดยรวมก็คือ ทำให้กลุ่ม อำนาจเก่า และความคิดเก่าสามารถฟื้นกลับมายึดอำนาจคืนจากคณะราษฎร ได้ในเพียง 15 ปีต่อมา คือการรัฐประหารในปี 2490

บทเรียนข้อที่ 3 คือ เราควรมองคุณภาพ หรือผลสะท้อนของ คนที่มีบทบาทในประวัติศาสตร์อย่างคณะราษฎรหรืออาจารย์ปรีดี เชิง เปรียบเทียบว่า พวกเขาทำอะไรได้มากน้อยแค่ไหน มากกว่าจะมองในแง่ ความสมบูรณ์ว่าพวกเขาทำได้ 100% หรือไม่ได้เลย ถ้าเราดูหลัก 6 ประการ ที่คณะผู้ก่อการ 2475 หรือคณะราษฎรเสนอเป็นนโยบายที่จะต้องทำหลังการ ปฏิวัติ 2475 จะเห็นได้ว่า **หลักข้อที่ 1 คือ เอกราชในทางศาล เอกราชทาง เศรษฐกิจ และเอกราชทางการเมือง** ต้องถือว่าเป็นหลักที่สำคัญที่สุดที่ คณะราษฎรทำได้สำเร็จค่อนข้างมาก **พวกเขาคือผู้รักชาติ** การปฏิวัติ เปลี่ยนแปลงจากสมบูรณาญาสิทธิราชเป็นประชาธิปไตย ไม่ใช่เรื่องการ อยากเป็นประชาธิปไตยแบบฝรั่งเหมือนอย่างที่นักวิชาการรุ่นหลังบางคน วิเคราะห์เท่านั้น แต่เป็นการทำประเทศไทยให้ทันสมัย ด้วยความห่วงใยว่า ถ้าไม่เปลี่ยนแปลง ประเทศไทยอาจตกเป็นเมืองขึ้นฝรั่งได้

หลักหรือนโยบายของคณะราษฎรข้ออื่นๆ อีก 5 ข้อ เช่น เรื่อง ความปลอดภัยในประเทศ, การบำรุงความสุขของราษฎร ในทางเศรษฐกิจ, สิทธิเสมอภาค, เสรีภาพ, การศึกษา ทางคณะราษฎรก็ได้พยายามทำพอสมควร ส่วนที่พวกเขาล้มเหลว หรือทำได้น้อยกว่าความคาดหมายนอกจากเพราะ

อ่อนประสบการณ์แล้ว ยังมาจากข้อจำกัดของโครงสร้างการเมืองแบบ คักตินาและอนุรักษนิยม และเหตุการณ์บางเหตุการณ์ เช่น กบฏบวรเดช และการต่อต้านของฝ่ายอำนาจเก่า ทำให้ทหารที่มีบุคลิกแบบชาตินิยมเอียง ขวาวอย่างจอมพล ป. ขึ้นมามีอำนาจมากกว่าอาจารย์ปรีดี

แม้จอมพล ป. จะหมดอำนาจหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เพราะนำ ประเทศร่วมมือกับญี่ปุ่นและทำให้กลุ่มอาจารย์ปรีดีในฐานะกลุ่มเสรีไทย ผู้ต่อต้านญี่ปุ่นกลับมาใช้อำนาจในช่วงปี 2488-2489 แต่อุบัติเหตุทางการเมืองจากการฉกชิงอำนาจ ร.8 ซึ่งรัฐบาลกลุ่มอาจารย์ปรีดีตัดสินใจแบบ ประนีประนอม เพราะเป็นเรื่องอ่อนไหว ก็ทำให้ทหารรุ่นหลังผู้ก่อการ 2475 ใช้เป็นข้ออ้างในการยึดอำนาจปี 2490 และนำประเทศไปสู่ยุคเผด็จการทหาร และการฟื้นฟูสถาบันเก่าขึ้นมาใหม่

ถึงแม้ว่าคณะรัฐประหารจะไปเชิญจอมพลป. ซึ่งเป็นหนึ่งใน คณะราษฎรกลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีภายใต้ระบบรัฐสภาในช่วงปี 2490-2500 แต่จอมพล ป. ก็ได้กลับมาใช้อำนาจในฐานะนายทหารอาวุโส มากกว่าในฐานะสมาชิกคณะราษฎร นอกจากอาจารย์ปรีดีจะหมดอำนาจต้องลี้ภัยไป ต่างประเทศแล้ว สมาชิกคณะราษฎรคนอื่นๆ ก็พลอยหมดบทบาทไปด้วย และอุดมการณ์ของคณะราษฎรก็เจือจางไปมาก ดังนั้นถ้าจะมองอย่างเป็น ธรรมแล้วคณะราษฎรจึงมีบทบาทจริงๆ แค่ 15 ปี คือ ช่วงปี 2475-2490 เท่านั้น

บทเรียนข้อที่ 4 น่าจะศึกษาจากเค้าโครงเศรษฐกิจที่อาจารย์ปรีดี เสนอไว้หลังปฏิวัติ 2475 ใหม่ๆ ท่านเสนอแผนการพัฒนาเศรษฐกิจ ที่เน้น การระดมทุนของภาครัฐไปจัดตั้งระบบสหกรณ์ และระบบประกันสังคม โดยรัฐ เพื่อพัฒนาให้เกิดความสุขสมบูรณ์ของราษฎรควบคู่ไปกับการให้ เสรีภาพ ธุรกิจภาคเอกชนในส่วนที่พึ่งตนเองได้ ข้อเสนอของอาจารย์ปรีดี ซึ่งเป็นแบบสหกรณ์และรัฐสวัสดิการ ถูกพวกอำนาจเก่าโจมตีว่าเป็นคอมมิวนิสต์ และพวกสมาชิกคณะราษฎรบางคนก็คงไม่เห็นด้วยนัก โครงการนี้เลยต้อง เกือบพับไป และหลังจากนั้นก็ไม่ได้พยายามนำกลับมาใช้ไม่ว่าจะทั้งหมดหรือ บางส่วน แม้ว่าอาจารย์ปรีดีจะร่วมอยู่ในคณะรัฐมนตรีมาจนถึงปี 2490 ก็ตาม

ที่เป็นทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะเป็นเรื่องละเอียดอ่อน หรือเป็นเพราะอาจารย์ปรีดีก็ยุ่งกับเรื่องอื่น เช่น การแก้กฎหมายให้ทันสมัยเพื่อยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของพวกฝรั่ง การปรับปรุงเรื่องการคลัง เป็นต้น แต่ก็ชี้ให้เห็นว่าคณะราษฎรพลาดที่จะทำในเรื่องที่สำคัญมาก

โครงการพัฒนารัฐวิสาหกิจ แบบทุนนิยมขุนนาง ของจอมพล ป. ค่อนข้างจะห่างไกลจากอุดมคติของเค้าโครงเศรษฐกิจของอาจารย์ปรีดี หรืออาจจะเป็นไปได้ว่า ข้อจำกัดในทางปฏิบัติของสังคมไทยในช่วงนั้นอาจทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจของไทยทำอะไรไม่ได้มากไปกว่านี้ และภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่สอง รัฐบาลไทยก็ถูกรัฐบาลสหรัฐฯ และธนาคารโลก เข้ามามีอิทธิพลครอบงำได้ตามลำดับและแนวคิดสังคมนิยม สหกรณ์ ตั้งแต่ปี 2490 เป็นต้นมา ถูกปราบปรามอย่างหนัก

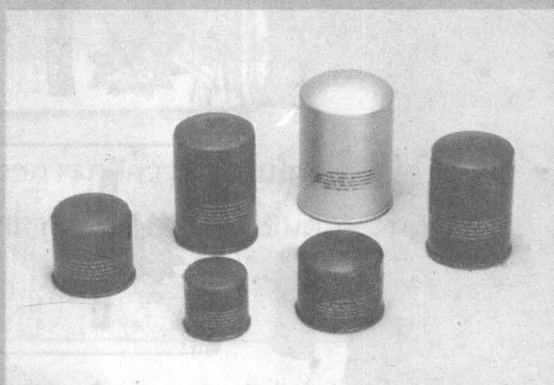
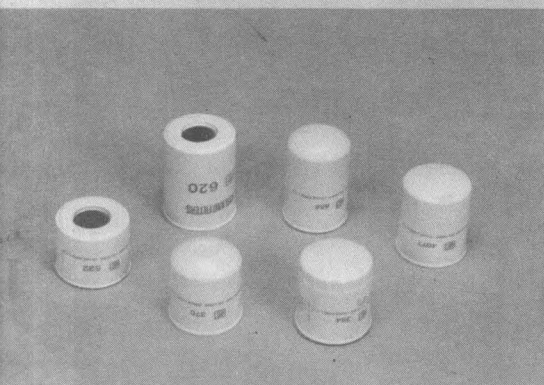
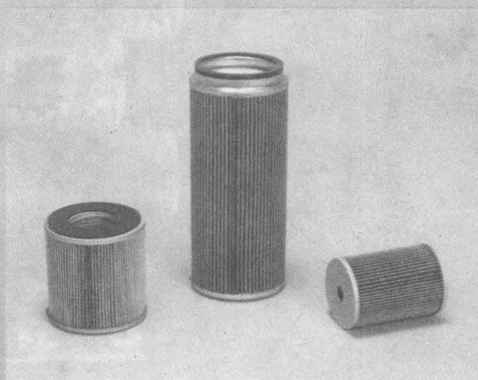
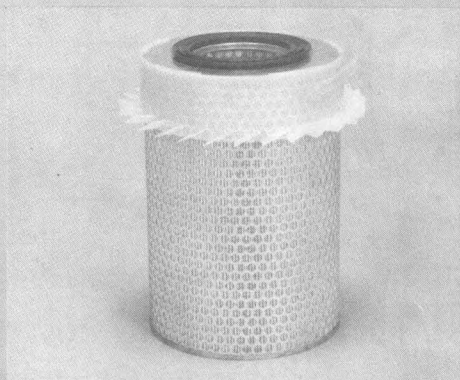
บทเรียนจากคณะราษฎรและอาจารย์ปรีดี กล่าวโดยรวม คือ คณะราษฎรมองรัฐและระบบราชการในแง่ดีเกินไป อาจจะเป็นเพราะตอนนั้นอำนาจอยู่ในมือพวกเขา ระบบราชการยังไม่ใหญ่โตนัก พวกเขาแก้ปัญหาและพัฒนาประเทศแบบชนชั้นนำ คือสั่งการจากบนลงล่าง ไม่ได้พยายามพัฒนาให้ประชาชนมีการศึกษาในด้านจิตสำนึกและการเมือง และไม่ได้กระจายอำนาจการเมืองการบริหาร เช่น ระบบเทศบาลสู่ประชาชนอย่างจริงจัง ทำให้เราไม่ได้สร้างให้คนส่วนใหญ่มีพื้นฐานทางเศรษฐกิจการเมืองและความรู้ที่เข้มแข็ง คณะราษฎรได้ส่งเสริมพัฒนาการศึกษาในระดับหนึ่ง เช่น การตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และสถาบันการศึกษาอื่นๆ แต่การศึกษาสมัยนั้นยังเน้นการผลิตคนเข้าระบบราชการ ยังขาดการสร้างและจัดตั้งคนให้มีจิตสำนึกแบบนักประชาธิปไตยหรือรวมกลุ่มเป็นสหภาพแรงงาน สมาคมอาชีพ สหกรณ์ที่เข้มแข็ง ดังนั้นเมื่อคณะราษฎรถูกฝ่ายอำนาจเก่าร่วมกับทหารหัวเก่าทำรัฐประหารในปี 2490 ทั้งรัฐบาลกลุ่มอาจารย์ปรีดีและประชาชนจึงไม่มีกำลังที่จะคัดค้านต่อรอง

อย่างไรก็ตาม การสร้างมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองในปี 2477 และการเผยแพร่แนวคิดประชาธิปไตยของคณะราษฎรย่อมจะมีผลสะท้อนทางอ้อมต่อมาถึงยุคหลัง เช่น การเรียกร้องประชาธิปไตย

14 ตุลาคม 2516 ทางใดทางหนึ่ง แต่ก็ใช้เวลายาวนานคดเคี้ยวมาก และมีผลสะท้อนน้อยไปหน่อย ในทางประวัติศาสตร์การปฏิวัติ 2475 สำคัญมากอย่างไม่ต้องสงสัย แต่ถ้าประเมินอย่างจริงจังแล้ว การปฏิวัติครั้งนี้ก็เป็นการปฏิวัติที่ไม่ได้มีพลัง และไม่ส่งผลทางประวัติศาสตร์อย่างต่อเนื่องมากเท่าที่ควรเป็น การที่สังคมไทยไม่ได้มีพื้นฐานให้ประชาชนมีความรู้มีจิตสำนึกทางการเมืองอย่างจริงจังในช่วง 60-70 ปีที่ผ่านมา เป็นผลให้การเรียกร้องประชาธิปไตย 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งมีฐานอยู่ที่เยาวชนคนหนุ่มสาว รุ่นใหม่ก็ต้องล้มเหลวและอ่อนแรงลงในเวลาเพียงแค่ 3 ปี เพราะฝ่ายอำนาจเก่ายุคก่อน 2475 เป็นฝ่ายที่มีอำนาจครอบงำมาช้านาน แม้จะตกต่ำไปในช่วงปี 2475-2490 แต่หลังจากนั้นก็ฟื้นฟูอำนาจครอบงำได้ใหม่จนมีพลังมากกว่าฝ่ายประชาชนอย่างมหาศาล

ในปี 2543 นี้ฝ่ายอำนาจเก่าและนักธุรกิจการเมืองหัวเก่ามีอำนาจเพิ่มขึ้นกว่าช่วงปี 2475-2490 และ 2516-2519 มาก ทั้งอำนาจทางเศรษฐกิจ การเมือง การครอบงำทางการศึกษา วัฒนธรรม ความคิด ขณะที่ประชาชนส่วนใหญ่กลับยิ่งอ่อนแอ แตกแยก และถูกครอบงำทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และกฎหมาย โดยต่างชาติและโดยชนชั้นนำ

บทเรียนที่สำคัญก็คือ การยึดกลไกรัฐในปี 2475 หรือการทำลายความชอบธรรมของกลไกรัฐเดิมในเดือนตุลาคม ปี 2516 เพื่อเปลี่ยนรูปแบบการปกครองหรือเปลี่ยนรัฐธรรมนูญนั้นยังไม่เพียงพอ เราต้องพยายามเปลี่ยนแปลงที่โครงสร้างพื้นฐาน คือกฎหมายและจิตสำนึก ของคนส่วนใหญ่ให้เชื่อเรื่องศักดิ์ศรีของมนุษย์ ความเสมอภาค สิทธิเสรีภาพ ประชาธิปไตย และความเป็นธรรม อย่างจริงจัง และประชาชนต้องร่วมมือกันจัดตั้งองค์กร ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม สร้างชุมชนให้เข้มแข็ง มีกฎหมายและจุดยืนเป็นตัวของตัวเอง สังคมไทยจึงจะมีทางที่จะก้าวหลุดพ้นจากวิกฤติทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมในปัจจุบัน และอภิวินิจฉัยไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองและสันติประชาธรรมในอนาคตได้อย่างแท้จริง

CROSLAND FILTERS (THAILAND) LTD.

ស្ថិតក្នុង ប្រទេសកម្ពុជា ក្នុងតំបន់ភ្នំពេញ។

ศาลปกครอง

ทองมา หงศ์ลดาธรมภ์

ที่กล่าวขานถกกันแข็งขันในกลุ่มนักกฎหมายและกลุ่มปฎิรูปการเมือง ผู้แสวงหาความถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ก็คือ “การคัดเลือกคณะกรรมการศาลปกครอง” โดยวุฒิสภาชุดก่อนการเลือกตั้ง ที่ได้แต่ “ร่างทรงของข้าราชการล้นๆ ทั้ง 23 คน” รวมเป็นคณะกรรมการผู้ตัดสินชี้ขาดคดีความที่ชาวบ้านคนธรรมดาฟ้องร้องรัฐ...ราชการ ตามเจตนารมณ์เพียงหนึ่งเดียวของกฎหมายปกครองและการตั้งศาลปกครองเพื่อให้ความเป็นธรรมความยุติธรรมแก่ประชาชน

ก็เมื่อประชาชนฟ้องร้องราชการ คดีความตัดสินโดยข้าราชการจะยุติธรรมหรือ ตั้งใจทำอย่างดี มากลายเป็นอย่างนี้....ขึ้นต้นเป็นลำไม้ไผ่พอเหลาไป.....กลายเป็นบ้องกัญชา

*ทองมา หงศ์ลดาธรมภ์ : นักธุรกิจ ต.ม.ธ.ก. รุ่น 8 อดีตประธานชมรม ต.ม.ธ.ก. สัมพันธ์ 2 สมัย

ศาลปกครอง เป็นเจตนารมณ์อันแน่วแน่ของหลวงประดิษฐ์มนูธรรม ที่ต้องการให้เป็นศาลสถิตยยุติธรรม เป็นที่พึ่งของประชาชนคนธรรมดาฟ้องร้องรัฐบาลและราชการเรียกร้องความเป็นธรรมได้ ท่านจึงริเริ่มและพยายามก่อตั้ง

ศาลปกครอง เป็น “ผล” อันเกิดจาก “เหตุ” ซึ่งมีความเป็นมาดังนี้ :-

- เมื่อ ด.ช.ปรีดี พนมยงค์ ลืมตาдуโลก.....เป็นลูกชานา เต็บใหญ่ ขึ้นมาพอรู้ความก็พบเห็นแต่ความยากลำบากของชาวบ้านกับชนชั้นปกครอง... ข้าราชการสมัยนั้น... รุนสืบทอดคำไม่เท่ากับหนึ่งพระยาเลี้ยง

- พ่อเต็บใหญ่ ได้มีโอกาสเล่าเรียนจนกระทั่งอายุ 17 ได้เรียนกฎหมายจบเป็นเนติบัณฑิตเมื่ออายุ 19 รู้ว่าอะไรยุติธรรม...อะไรไม่ยุติธรรม ระหว่างชาวบ้านกับราชการ แต่ทำอะไรไม่ได้ เพราะสมัยนั้น ชาวบ้านฟ้องหลวงไม่ได้ เป็นสมัยที่ทุกอย่างในแผ่นดินสยามนี้เป็นของหลวง

- พ่อเป็นหนุ่มอายุ 20 ได้ไปเล่าเรียนต่างประเทศ ได้ไปพบว่าเขามีระบบ...มีกฎหมายให้ความยุติธรรมแก่ประชาชนที่ถูกรัฐหรือผู้ปกครอง ช่มเหรงรังแกหรือเอาเปรียบ เขามีศาลพิเศษ และตัวบทกฎหมายคุ้มครองและรักษาลิทธิของประชาชนซึ่งท่านเรียกว่า “ศาลปกครองและกฎหมายปกครอง (Droit Administrative)” ที่ท่านนำเข้ามาสอนเป็นครั้งแรกและคนแรกในสยามประเทศ

- กลับจากต่างประเทศอายุ 27 ได้เป็น “หลวงประดิษฐ์มนูธรรม” ได้เป็นผู้สอนวิชากฎหมาย จึงเริ่มสอนกฎหมายปกครองตั้งแต่ พ.ศ. 2470-2475 แม้จะทำงานที่กรมร่างกฎหมายด้วย แต่ก็ไม่มีทางจะตรากฎหมายและก่อตั้งศาลปกครองได้ เพราะยังเป็นสมัยสมบูรณาญาสิทธิราช

ท่านผู้อ่านที่รักท่านทราบไหมว่า วิชากฎหมายปกครองนั้นได้สอนเป็นครั้งแรกที่ไหน? คำตอบคือ...ที่โรงเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรม; เอ! แล้วโรงเรียนกฎหมายที่วานั้น มันอยู่ที่ไหน? ยังอยู่หรือเปล่า? นี่แหละครับ! คือคำถามที่ผมกระสันอยากจะตอบ...คำตอบคือ ที่ ห้างแบดแมน (เก่า)

หรือกรมโฆษณาการ ที่เปลี่ยนชื่อเป็นกรมประชาสัมพันธ์ก่อนจะถูกเรือและ ย้ายมาอยู่ที่เชิงสะพานผ่านพิภพลีลา ถนนราชดำเนิน ฝั่งตรงข้ามกับโรงแรม รัตนโกสินทร์ เป็นสถานที่สำคัญยิ่งสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทุกคน ควรจำไว้เสียด้วยว่า เป็น “สถานที่กำเนิดของมหาวิทยาลัยวิชา ธรรมศาสตร์และการเมือง” เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2477 ก่อนที่จะย้าย มาปักหลักที่ท่าพระจันทร์ริมแม่น้ำเจ้าพระยาที่มีโดม

- หลังอภิวัฒน์ 2475 ท่านได้พยายามปลูกปล้ำต่อ โดยนำระบบ ของศาลปกครองที่เรียนรู้มาปรับเปลี่ยนใช้ในประเทศ โดยออกพระราช บัญญัติเปลี่ยนแปลง ‘กรมร่างกฎหมาย’ ที่ท่านเคยทำงานอยู่เป็น ‘คณะกรรมการการกฤษฎีกา’ ให้มีการร่างกฎหมายและตัดสินชี้ขาดปัญหาต่างๆ เป็น “คณะ” ตามแบบอย่างของศาลปกครองที่ท่านได้ศึกษามา ซึ่งนำมาให้มี “คณะ” ตุลาการที่กำลังถกเถียงเป็นปัญหายู่ขณะนี้

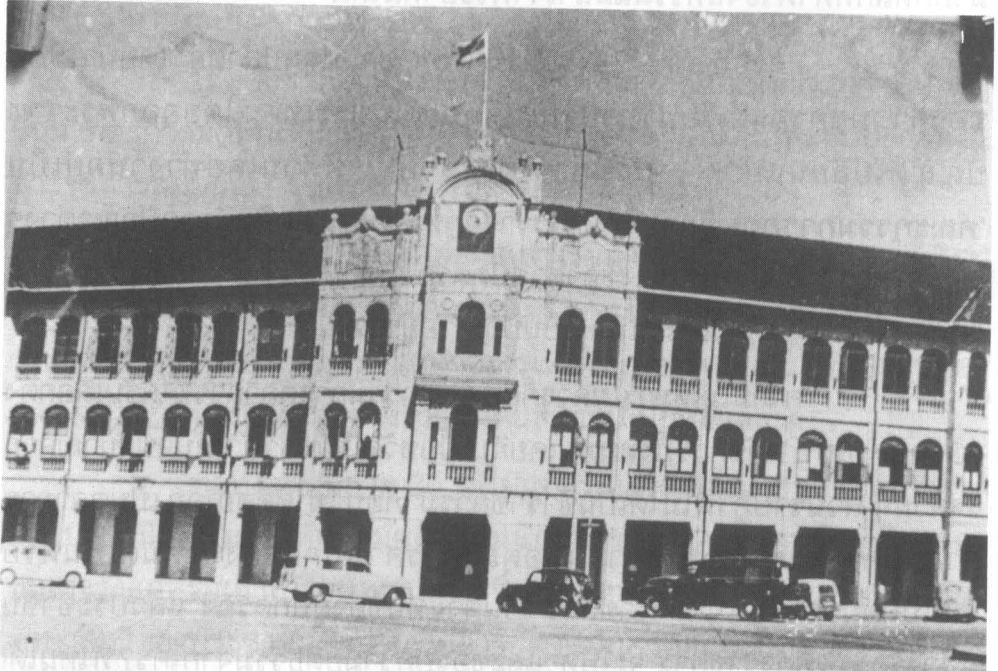
- ความไม่เหมาะสมไม่ควรก็คือคณะกรรมการตุลาการที่ได้รับเลือกตั้ง 23 คน เป็นข้าราชการทั้งหมด เคยกินเบี้ยหวัดเงินตราบำเหน็จบำนาญจาก รัฐล้วนๆ ส่วนราษฎรที่ไม่ได้เป็นข้าราชการมาก่อน ไม่ได้คัดเลือก เป็นตุลาการ ศาลปกครองแม้แต่คนเดียว เมื่อตุลาการศาลปกครองทั้งหมดเป็นหรือ เคยเป็นคนของรัฐ เป็นข้าราชการ เป็นตัวแทนของผู้ปกครอง แล้วประชาชน ผู้ฟ้องร้องรัฐ ฟ้องราชการ จะไปหาและขอรับความยุติธรรมจากใคร? ที่ไหนได้! ศาลปกครองก็จะกลายเป็นศาลเจ้า.....ศาลเทพารักษ์ที่มีแต่เจริด..... ตึกดาเสียกะบาลนั่งประดับศาล

ขอจบเรื่องความเป็นมาตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบัน ซึ่งน่าจะเป็นผล สำเร็จทั้งดงามสมเจตนารมณ์ของท่านผู้ประศาสน์การ เป็นประโยชน์แก่ ประชาชน แต่เหลาไป... ดบแดงไป...ทำไมเป็น “บ้องกัญชา” ไปได้

- พิศเคราะห์ดู จะเห็นได้ว่าเป็นเพราะขาด ‘เกณฑ์การเสนอชื่อ’ และ ‘เกณฑ์ส่วนสัดในการคัดเลือกตุลาการระหว่างราชการกับราษฎร’ ที่ มิได้พิจารณาให้รอบคอบก่อนกระทำเพื่อให้ความเป็นธรรม จะเหมาะให้สมาชิก วุฒิสภาทุกคนรู้เจตนารมณ์ของศาลปกครองก็ไม่เคยให้ความรู้เขา ส่งรายชื่อ

ไปให้เขาเลือก เขาก็เลือกที่เขาเห็นว่าดีที่สุด แถมยังส่งไปให้เลือกแค่ 27 คน โดยต้องการตุลาการ 27 คนด้วย เรียกว่าจะมัดมือชก

อย่างไรก็ตาม แม้พลังพลัดไปก็แก้ไขได้โดยคิดที่จะแน่วแน่ว่าจะแน่วแน่วแก้ไขในสิ่งผิด

เก็บตก

จักรพรรดิโกเซอรแห่งเยอรมนีผู้ก่อสงครามโลกครั้งที่หนึ่งขึ้น ได้ชื่อว่า ทรงมีอัตราสูงมาก ถือว่า พระผู้เป็นเจ้าของพระองค์ลงมาจากสวรรค์ให้มาปกครองโลกนี้ ทรงเชื่อว่า พระองค์ทรงมีปรีชาญาณเหนือกว่ามนุษย์ธรรมดาทั้งหลายในโลก วันหนึ่งทรงรู้สึกว่าพระองค์เองไม่สู้สบาย จึงเรียกแพทย์ประจำพระองค์มาตรวจพระวรกาย แพทย์ตรวจแล้วก็ยัมแย้มแจ่มใสทูลว่า

“พระองค์ไม่ได้ประชวรมากเลย ทรงเป็นไข้หวัดเล็กน้อยเท่านั้นพะยะค่ะ”

“เหลวไหล! หมอคนนี้ใช้การไม่ได้เลย” พระเจ้าโกเซอรืรับสั่ง

“คนอย่างฉัน จะป่วยเป็นไข้หวัดเล็กน้อยได้อย่างไร? ถ้าเป็นไข้หวัดก็ต้องเป็นไข้หวัดใหญ่”

“นายหมึก” บันทึก

บทบาทในประวัติศาสตร์ของ ปรีดี พนมยงค์

กมล กมลตระกูล

รัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์ ผู้เป็น “มันสมอง” ของ “คณะราษฎร” ซึ่งประกอบด้วยข้าราชการ ทหาร ตำรวจ และ ราษฎร ได้นำการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช ซึ่งเป็นระบอบการปกครองของอภิสิทธิ์ชนที่ล้าสมัย ทำให้ประเทศล้าหลัง เพราะเป็นระบอบที่ละเมิดสิทธิทางพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ คือ ละเมิดสิทธิทางการเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจ สิทธิทางสังคมและวัฒนธรรมของราษฎร ทำให้ราษฎรส่วนใหญ่ไม่มีโอกาส และเสรีภาพในการพัฒนาศักยภาพของตนเองในด้านการศึกษา และด้านอื่นๆ

ผู้สนใจในประวัติศาสตร์ นักวิชาการ นักการเมืองรุ่นหลังต่างก็มีทัศนะ และมุมมองในการประเมินบทบาทในประวัติศาสตร์ของ ปรีดี พนมยงค์ ที่แตกต่างกันอย่างชนิดสุดขั้ว

*กมล กมลตระกูล : นักเศรษฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์มหบัณฑิต จากสหรัฐอเมริกาในปี

เนื่องจากการเป็น “เสาหลัก” ทางมันสมองของคณะราษฎร โดยได้รับการยอมรับและสนับสนุนจากสมาชิกส่วนใหญ่ในคณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อท่านได้ก่อตั้งขบวนการเสรีไทย และเข้าร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตร จนประเทศไทยรอดพ้นจากการเป็นประเทศฝ่ายแพ้สงคราม ท่านจึงได้รับการสนับสนุนจากมวลชน และพรรคการเมืองใหญ่ 2 พรรคในสมัยนั้นอย่างท่วมท้น คือ พรรคสหชีพ และพรรคแนวรัฐธรรมนูญ

ดังนั้น รัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์ และผู้สำเร็จราชการ จึงเป็นเป้าของการทำลายของนักการเมืองฝ่ายที่ไม่ต้องการเห็นประเทศชาติและราษฎรได้พัฒนาไปสู่ความเป็นอารยะประเทศอันเป็นเป้าหมายที่อยู่ในความคิดและในการปฏิบัติในช่วงเวลาที่ท่านอยู่ในอำนาจ โดยการผลักดันการปฏิรูปทางกฎหมาย การปฏิรูปทางการเมืองและการปกครองท้องถิ่น การปฏิรูปทางการเงินการคลังและการปฏิรูปทางการศึกษาของมวลชน เช่น การก่อตั้งมหาวิทยาลัยของมวลชน คือ ธรรมศาสตร์และการเมือง และจัดระบบการศึกษาภาคบังคับ ของ ปรีดี พนมยงค์ เป็นต้น

เมื่อเกิดอุบัติเหตุครั้งสำคัญขึ้นในบ้านเมือง คือ การสวรรคตของ ร.8 นักการเมืองฝ่ายตรงข้ามที่ต้องการได้รับอำนาจทางการเมืองเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว จึงถือโอกาสยกเอากรณีนี้มาใส่ไคล้ “บ่อนทำลาย” ภาพพจน์ เกียรติยศ เกียรติคุณ และศักดิ์ศรี ของท่านให้มลายเพื่อจะได้ไม่มีโอกาส “แจ้งเกิด” ทางการเมืองได้อีก และ ฝ่ายนี้ก็ได้สำเร็จสมปรารถนา และเป็นต้นเหตุของ “การเมืองวิบัติ” ของชาตินับจากนั้นเป็นต้นมา เพราะขาด “เสาหลัก” ทางมันสมองที่จะมาวางรากฐาน และสร้างหลักการที่เป็นประชาธิปไตยถาวรและสมบูรณ์ อย่างเช่นที่ประเทศอังกฤษได้วางรากฐานไว้ในหลายๆประเทศที่เคยเป็นประเทศเมืองขึ้นมาก่อน ซึ่งในทุกวันนี้ก็ยังเป็นรากฐานทางระบอบประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง

ความพ่ายแพ้ทางการเมืองของปรีดี พนมยงค์ นั้นไม่เพียงแต่ตัวท่านที่พ่ายแพ้ เท่านั้น แต่บรรดานักการเมืองที่ดี ที่เป็นปากเสียงของประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทอีกจำนวนหนึ่งได้ถูกตามล่าตามฆ่า อย่างโหดเหี้ยมในเวลาต่อมา เช่น 4 อดีตรัฐมนตรี และ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

อีกจำนวนหนึ่ง เช่น นายถวิล อุดล นายทองอิน ภูริพัฒน์ นายเตียง ศิริขันธ์ นายจำลอง ดาวเรือง นายพร มะลิทอง และ ดร.ทวี ตะเวทิกุล เป็นต้น

ความพ่ายแพ้ทางการเมืองของปรีดี พนมยงค์ ทำให้ กรอบคิดทางด้านประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจของท่านที่ได้ร่างไว้ใน “เค้าโครงการเศรษฐกิจ” และท่านนำมาใช้ไว้อีก ในปาฐกถาของท่านเรื่อง “อนาคตของประเทศไทย ควรดำเนินไปในรูปใด” ได้ถูกทำลายไปด้วย ทำให้ทุนนายหน้า และทุนผูกขาดได้เติบโตมาจนถึงทุกวันนี้ โดยเฉพาะในยุค “ครอบโลก” (Globalization) ที่ทุนข้ามชาติได้รุกคืบเข้ามากลืนกินทั้งกระทรวงการคลัง ธนาคารแห่งประเทศไทย และธุรกิจการเงิน การธนาคาร และธุรกิจอื่นๆ เกือบทุกภาคไปแล้ว ก็ยังไม่รู้สึกตัวกัน

ปรีดี พนมยงค์ ได้กล่าวถึง “ประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ” ไว้ดังนี้

“ระบบประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจหมายถึง ราษฎรส่วนมากของสังคมต้องไม่ตกเป็นทาสของคนจำนวนส่วนข้างน้อยที่อาศัยอำนาจผูกขาดเศรษฐกิจของสังคม และราษฎรทั้งปวงจะต้องร่วมมือกันฉันทน์พี่น้อง ออกแรงกาย หรือแรงสมองตามความสามารถ เพื่อผลิตสิ่งอุปโภคและบริโภคให้สมบูรณ์ ครั้นแล้วแต่ละคนก็จะได้รับผลด้วยความเป็นธรรมตามส่วนแรงงานทางกาย หรือ ทางสมองที่ตนได้กระทำ ผู้ใดออกแรงงานมากก็ได้มาก ผู้ใดออกแรงงานน้อยก็ได้น้อย”

“ระบบประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจเป็นรากฐานของสังคมส่วนรวม และของ “ประชาธิปไตยทางการเมือง” หากปราศจากประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ แม้จะมีรูปแบบประชาธิปไตยทางการเมือง แต่ราษฎรส่วนมากก็จะมีโอกาสในทางปฏิบัติที่จะใช้สิทธิได้ เพราะคนส่วนน้อยที่กุมอำนาจเศรษฐกิจอยู่ในมือ ย่อมมีโอกาสดีกว่าในการใช้สิทธิประชาธิปไตยทางการเมือง หากมวลราษฎรขาดประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ การใช้สิทธิใช้เสียงอย่างแท้จริงในทางการเมืองก็ไม่อาจเป็นไปได้”

ความพ่ายแพ้ทางการเมืองของ ปรีดี พนมยงค์ ทำให้นักประวัติศาสตร์และผู้สนใจทางการเมืองในเวลาต่อมาประเมินว่า ถ้าปรีดี พนมยงค์ มีความ

เป็นนักปฏิวัติที่มีความเยียบขาด ประณีประนอมน้อยกว่าที่ท่านเป็น เพื่อ
บรรลุเป้าหมายในการสร้างระบบประชาธิปไตยสมบูรณ์ทั้งทางเศรษฐกิจ
การเมือง และสังคม ซึ่งท่านได้วางกรอบไว้ใน คำโครงการเศรษฐกิจ
รากฐานการเมืองไทยและเศรษฐกิจไทยอาจจะดีกว่านี้ ในทุกวันนี้

ข้างต้นนี้ก็เป็นทัศนะหนึ่งในนานาทัศนะที่ประเมินบทบาทใน
ประวัติศาสตร์ของปรีดี พนมยงค์ ในวาระการเฉลิมฉลองในโอกาสครบรอบ
100 ปี ชาตกาล และได้รับการยกย่องเป็น บุคคลสำคัญของโลก โดย
องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO)

เก็บตก

สมัยหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง ฝรั่งเศสเพิ่งให้สิทธิแก่สตรีเพศ ทั้งในการเลือกตั้งสมาชิก
สภาผู้แทนราษฎร และการสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ต่อมา เมื่อมีการเลือกตั้ง
ทั่วประเทศขึ้น ปรากฏว่า มีผู้หญิงได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพียงคนเดียว

ผู้แทนราษฎรหญิงคนเดียวนี้จึงเป็นที่สนใจของสาธารณชนอย่างมากไม่ว่าจะพูดหรือทำอะไร
มักเป็นข่าวอยู่เสมอ จนกระทั่งมีการเสนอร่างกฎหมายว่าด้วยความเสมอภาคระหว่างเพศฉบับหนึ่งทั่ว
ทั้งประเทศฝรั่งเศสให้ความสนใจอย่างมาก เพราะคาดกันว่า ผู้แทนราษฎรหญิงเพียงคนเดียวในสภานี้
คงจะอภิปรายอย่างดุเดือดไม่มีปัญหา

ครั้นสภาผู้แทนราษฎรเปิดอภิปรายร่างกฎหมายดังกล่าว ผู้แทนราษฎรหญิงก็ลุกขึ้น
อภิปรายอย่างยืดเยื้อ เริ่มตั้งแต่บทบาทสตรีเพศในประวัติศาสตร์ แล้วกล่าวถึงความสามารถของสตรี
เพศที่ไม่ต้องไปกว่าบุรุษเพศเลยแม้แต่น้อย ผู้แทนราษฎรหญิงกล่าวยืนยันว่า สตรีเพศ ไม่มีอะไร
ต้องไปกว่าบุรุษเพศเลย เธอสรุปคำอภิปรายด้วยการประกาศก้องสภาว่า

“ความจริง ความแตกต่างระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงนั้นมีอยู่เพียงนิดเดียวเท่านั้นเอง”

ทันใดนั้น ผู้แทนราษฎรชายทั้งสภาก็ลุกขึ้นยืน ส่งเสียงร้องพร้อมกันว่า

“ขอให้ความแตกต่างที่มีอยู่เพียงนิดเดี่ยวนี้นี้ จงเจริญ”

“นายหมึก” บันทึก

หลักไชยของประเทศ

พระยาศรภักย์พิพัฒน์ (เลื่อน ศรภักย์วานิช)

ด้วยคณะกรรมการผู้จัดทำหนังสืองาน “วันธรรมศาสตร์” ที่ 10 ธันวาคม 2507 ได้ดำริพิมพ์หนังสือเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่งานนี้ ได้ขอให้ข้าพเจ้าเขียนบทความลงในหนังสือเล่มนี้ด้วยซึ่งรู้สึกว่าเป็นเกียรติที่ได้มีส่วนร่วมในงานนี้ อันที่จริงข้าพเจ้าไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แต่ประการใดในปัจจุบันนี้ แต่ในฐานะเคยเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีตำแหน่งเป็นประธานของมหาวิทยาลัยนี้โดยตำแหน่ง และปัจจุบันนี้ก็เป็นกรรมการสภาการศึกษาแห่งชาติและที่ปรึกษามูลนิธิวิชาการหนังสือพิมพ์ ซึ่งถ้าจะว่าไปก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยโดยทางอ้อมอยู่บ้างเหมือนกัน จึงรู้สึกยินดีที่ได้มีส่วนช่วยเหลือในงานนี้บ้าง โดยเขียนบทความที่เกี่ยวกับความเป็นไปของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และอื่นๆ ที่มีความสัมพันธ์กันตามสติปัญญาอันน้อยที่มีอยู่

*พระยาศรภักย์พิพัฒน์ : อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ, นักเขียน

“มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์” ซึ่งเมื่อแรกสถาปนามีนามว่า **“มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง”** นั้น ได้ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2477 ภายหลังการเปลี่ยนแปลง การปกครองจาก ราชาธิปไตยมาเป็น ประชาธิปไตยเมื่อ พ.ศ. 2475 อันเป็นเวลาที่เขาเจ้าไม่ได้อยู่ในสังคม ประเทศไทย และกลับมาสู่ประเทศไทยบ้านเกิดเมืองนอนเมื่อ พ.ศ. 2488 เป็นเวลาถึง 11 ปี ดังนั้น จึงทราบความเป็นไปของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ น้อยเต็มที แต่เขาเจ้ามีความชื่นชมยินดีที่มหาวิทยาลัยนี้ได้เกิดขึ้น เพราะ เหมาะกับสมัยที่ประเทศไทยได้มีรัฐธรรมนูญปกครองเป็นประชาธิปไตย กล่าวคือได้ช่วยพาประชาชนพลเมืองให้มีความรู้ในทางการเมืองมากยิ่งขึ้น เพราะประชาธิปไตยที่พลเมืองมีความรู้อย่างงูๆปลาๆนั้นย่อมเป็นภัยแก่ประเทศ แม้ผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ที่เขาเจ้าได้สนิทสนมฟัง การของท่าน 2-3 คน ก็หามีความรู้ประชาธิปไตยอันแท้จริงไม่ นอกจาก เพื่อเจ้าฟ้าง้านไปด้วยอำนาจปืน ก็เลยเห็นผู้ที่ไม่ได้มีส่วนก่อการนั้นโง่ไปหมด เขาเจ้าได้มีโอกาสชมประชาธิปไตยของไทยไม่ถึง 2 ปีก็มีความรู้สึก ว่า ประชาธิปไตยที่ผู้ก่อการว่าคนไทยมีความฉลาดพอที่จะดำเนินงานได้ต่อไปนั้น เป็นประชาธิปไตยชนิดผู้ก่อการดึงเอาผู้สูงกว่าตนมาให้เท่าเทียมตน แต่ตน หาได้ดึงคนที่ต่ำกว่ามาเท่าตนไม่ ดังนั้นประชาธิปไตย ของไทยจึงเป็น **ระบบ เผด็จการด้วยรัฐสภา** จนทราบเท่าทุกวันนี้ คนไทยได้มีเวลาหายใจเป็น ประชาธิปไตยบ้าง ก็ในเมื่อพลเรือนเป็นนายกรัฐมนตรีคราวละ 2-3 เดือนเท่านั้น

ดังนั้นเขาเจ้าจะเว้นเสียมิได้ที่ต้องขอชมเชย นายปรีดี พนมยงค์ (หลวงประดิษฐมนูธรรม) ผู้ได้ประสิทธิ์ประสาทมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์ และการเมืองขึ้น ซึ่งทำให้คนไทยมีความรู้ในระบอบการเมืองประชาธิปไตย หลายพันคน อันเป็นสถาบันที่ช่วยผดุงประชาธิปไตยให้มีชีวิตอยู่ได้ตาม สมควรแก่อดีตภาพ แม้ว่าจะเป็นประชาธิปไตยที่จอมปลอม และล้มลุก คลุกคลานมาเป็นเวลาถึง 30 ปีแล้วก็ตาม ก็นับว่าได้เป็นกำลังค้ำจุนโดย อาศัยวิชาที่ได้ร่ำเรียนมานั้นพออยู่ ด้วยเหตุที่ลูกธรรมศาสตร์เหล่านี้ได้เป็น ถึงรัฐมนตรีก็หลายท่าน และเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหลายสิบทีเดียว นอกจากนี้ยังเป็นทนายความที่มีชื่อเสียงและเจ้าบ้านผ่านเมืองนายอำเภอก็มี จำนวนมิใช่น้อย นับว่าเป็นกำลังสำคัญของชาติส่วนหนึ่ง ดังนี้เขาเจ้าจึงชอบ

เรียกนักศึกษามหาวิทยาลัยว่า “หลักไขอนาคตของประเทศ” ตามที่ภาษาอังกฤษใช้ว่า “The future pillars of the nation” ซึ่งนักศึกษาทั้งหลายควรภูมิใจในเกียรติอันนี้

นักศึกษาที่กำลังเล่าเรียนศึกษาอยู่นั้น นอกจากวิชาที่อาจารย์ได้สั่งสอนแล้ว ควรจะฝึกฝนลักษณะหรือวิถีทางการเมืองหรือไม่ เมื่อข้าพเจ้าเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการและหม่อมเจ้ารัชฎาภิเศก โสณกุล เป็นอธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีความเห็นสอดคล้องต้องกันว่า ควรให้นักศึกษาฝึกฝนวิถีการเมืองได้ภายในมหาวิทยาลัย เช่น อังกฤษและออสเตรเลีย เพราะเขาเหล่านั้นจะต้องรับภาระจรรโลงประเทศไทยในไม่ช้า การรู้แต่วิชาไม่ได้ฝึกซ้อมนั้นอาจจะต้องใช้เวลานาน เมื่อจบการศึกษาไปจึงจะทำงานได้ดี แต่ที่ประชุมส่วนมากไม่เห็นด้วย เราทั้งสองแพ้คะแนนเสียงซึ่งมีความเห็นว่าควรให้นักศึกษาศึกษาอย่างเดียวก่อนนั้น ห้ามไม่ให้คิดถึงการเมือง จนถึงบัดนี้ข้าพเจ้ายังมีความเห็นอยู่อย่างเดิมว่า ควรให้นักศึกษาได้ตั้งพรรคการเมืองภายในมหาวิทยาลัย เพื่อเป็นการชักซ้อมวิธีปฏิบัติการณ์เสนอญัตติอภิปรายและอื่นๆ หากแต่ทำให้อยู่ในความควบคุมของครูบาอาจารย์เพื่อให้ดำเนินงานให้ถูกต้องกับระบอบประชาธิปไตยจริงๆ เท่านั้น ข้าพเจ้าไม่ใช่คนอุตริ แต่เห็นมหาวิทยาลัยฝรั่งเศสทำกัน ทั้งเห็นนักเรียนหรือนักศึกษาเป็นกำลังของชาติด้วย ดังตัวอย่างต่างประเทศที่เราได้ทราบข่าวหรือเห็นภาพอยู่เนืองๆ เป็นแต่ว่าสอนให้เขาทำอะไรต้องมีระเบียบวินัยและเคารพต่อระเบียบแบบแผนข้อบังคับและกฎหมายบ้านเมืองด้วย ไม่ใช่ทำอย่างอุกอาจอาละวาดเช่นคนอันธพาลหรือเหล่าร้าย นักเรียนนายร้อยทหารระหว่างศึกษาวิชา ยังต้องไปทำการซ้อมรบตามวิชาที่เรียนทำไมจะมาห้ามนักเรียนวิชาพลเรือนไม่ให้ฝึกซ้อมเล่า?

มหาวิทยาลัยฝรั่งเศสเช่นอังกฤษและออสเตรเลียไม่ได้อยู่ในอาณัติของรัฐบาล เขาเป็นอิสระ แม้ว่าบางแห่งจะได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลบ้าง รัฐบาลก็ไม่มีเสียงมาบังคับบัญชามหาวิทยาลัยได้ ขอยกตัวอย่างให้ฟังสักเรื่องหนึ่ง เมื่อไม่นานนี้เอง ในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเราได้เสด็จประพาสออสเตรเลีย รัฐบาลออสเตรเลียได้แนะนำให้มหาวิทยาลัย

ชาติที่กรุงแคนเบอร์ราถวายปริญญาเกิตติมศักดิ์แด่พระองค์ คณะกรรมการ
ดำริที่จะสนองตามคำแนะนำของรัฐบาลเหมือนกัน แต่เกิดเรื่องเขาพระวิหาร
ที่รัฐบาลของเราได้กล่าววาทะโอหังบังอาจดูหมิ่นศาลโลก ดูประหนึ่งจะไม่รับ
นับถือคำพิพากษาของศาลโลก ได้ทำให้คณะกรรมการมหาวิทยาลัยลงเล
มติเข้าไป เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกไปจากกรุงแคนเบอร์รา
เสียแล้ว จึงตกเป็นหน้าที่ของมหาวิทยาลัยนครเมลเบิร์นถวาย ดังนั้นจะเห็นได้
ว่า มหาวิทยาลัยไม่จำเป็นต้องทำตามคำแนะนำของรัฐบาลเสมอไป เพราะ
รัฐบาลมักเปลี่ยนเป็นพรรคการเมืองต่างๆ นั้งเมือง อาจมีนโยบายแตกต่างกัน
แล้วจะมาบังคับมหาวิทยาลัยให้ปฏิบัติเป็นไปตามนโยบายของตัว เพราะฉะนั้น
มหาวิทยาลัยจึงไม่ฟังคำสั่งรัฐบาลหรือผู้ใด นอกจากคณะกรรมการบริหาร
ของเขาเท่านั้น

เขียนมาถึงเพียงนี้ ก็มีเรื่องรัฐธรรมนูญ สอดเข้ามาว่า จะออกใช้ได้
ในปีหน้า และมีเสียงว่า ยอมให้ข้าราชการประจำเข้าสมัครเป็นผู้แทนราษฎร
ได้ด้วย ทั้งฝ่ายนักการเมืองก็เริ่มไหวตัวเตรียมจะสมัครกัน ซึ่งส่วนมากเป็น
ลูกธรรมศาสตร์ มีผู้ไปเรียนถาม ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช อดีตนายกรัฐมนตรี
ว่ามีความเห็นประการใดในเรื่องรัฐธรรมนูญใหม่และการเลือกตั้ง ม.ร.ว. เสนีย์
ตอบว่า หัวใจของการปกครองระบอบประชาธิปไตย คือการเอาแพ้เอาชนะ
กันด้วยคมเหตุคมผล ไม่ใช่คมหอกคมดาบ คือทหารเล่นการเมืองอย่างที่เป็น
อยู่ทุกวันนี้ อนึ่งมีผู้ถามข้าพเจ้าว่า ฝรั่งเศสประเทศประชาธิปไตยเขามีแบบแผน
อย่างใดบ้างในเรื่องข้าราชการประจำกับการเมืองข้าพเจ้าบอกว่าทราบแต่
อังกฤษและออสเตรเลีย มีข้อห้ามเป็นพระราชกฤษฎีกาละม้ายคล้ายคลึงกัน
ตามที่ขอคัดต้นฉบับมาให้ท่านอ่านเอง เพราะเชื่อว่าท่านผู้อ่านเข้าใจภาษา
อังกฤษดีทุกคน และคิดว่าข้าพเจ้าจะแปลเป็นภาษาไทยได้ความดีเท่ากับ
ต้นฉบับไม่ได้ ข้อความมีดังนี้

“The Servants of the Crown (Parliamentary Canditure)
Order, 1927 (Order in Council No.216 of 25th July, 1927) says :

His Majesty is pleased, by and with the advice of His Privy
Council, to order, and it is hereby ordered, as follows :-

No person employed by or under the Crown to whom this Order applies shall issue an address to electors or in any other manner publicly announce himself or allow himself to be publicly announced as a candidate or a prospective candidate for election to Parliament for any constituency until he has retired or resigned from such employment.

The Order was to apply to “all persons in the naval, military, air or civil service of the Crown, or otherwise employed by or under the Crown, whether such employment is of a permanent or temporary nature, and whether established or unestablished.”

This order was first embodied in Art. 17a of K.R. & A.I., 1927.

อันที่จริงข้อห้ามตามพระราชกฤษฎีกาอังกฤษ ที่คัดมาให้ดูนี้ได้บรรจุไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2492 ของเราโดยสมบูรณ์แล้ว หากถกคณะรัฐประหารล้มเลิกเสียจึงเป็นโอกาสที่กอบโกยกันอย่างมหาศาลดังทุกวันนี้ ดูตามวันในพระราชกฤษฎีกาออกเมื่อ ค.ศ. 1927 นี้เองคือเมื่อ 37 ปีมาแล้ว แต่ความจริงการห้ามทหารโดยนัยตามพระราชกฤษฎีกานี้ เขาได้ห้ามกันมาเป็นเวลาช้านานแล้ว ตั้งแต่ผลร้าย ที่การแตกสามัคคี เกิดขึ้นในระหว่างอังกฤษ ทำสงครามกับสเปนและฝรั่งเศส แต่หากเป็นการห้ามภายในไม่แพร่หลาย และคงมีข้าราชการพลเรือนที่คงเล่นการเมืองอยู่อีกบ้าง พระราชกฤษฎีกาจึงออกมาด้วยความเห็นชอบของคณะองคมนตรี เราจะเห็นได้ว่าไม่ได้เป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นด้วยความเห็นชอบของสภานิติบัญญัติ(สภาผู้แทนราษฎร) เห็นจะเป็นด้วยอังกฤษไม่มีรัฐธรรมนูญที่เขียนขึ้นไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และรัฐบาลใดๆ คงไม่กล้าออกกฎหมายการตัดสิทธิพลเมืองเช่นนี้ เพราะมีการแก้ไขยกเลิกกันได้เช่นรัฐบาลไทยของเรา จึงกลายเป็นพระราชกฤษฎีกาที่ถวายพระราชอำนาจแด่พระมหากษัตริย์ทรงห้ามฐานทรงเป็นนายจ้างของข้าราชการทั้งปวง ที่อังกฤษเขาเรียกว่า Servants of the Crown ถ้าผู้ใดไม่ชอบก็ลาออกไปเล่นการเมืองได้ตามความพอใจ

ข้าพเจ้าขอยุติการเขียนแต่เพียงนี้ ขอความสวัสดิ์มีชัยจงมีแต่
ท่านลูกธรรมศาสตร์ในอดีตและปัจจุบันทุกท่านด้วยเทอญ

พระยาศรภักย์พิพัฒ

(เลื่อน ศรภักย์วานิช)

13 ซอย 10 ถนนสุขุมวิท

วันที่ 1 ธันวาคม 2507

เก็บตก

ฟารุคกษัตริย์องค์สุดท้ายของอียิปต์ (ค.ศ. 1920-1965) ในสมัยหนุ่มได้ชื่อว่าเป็นเพลย์บอย
ทรงมีของโปรดได้แก่สุรานารีและการพนัน ครั้งหนึ่ง เมื่อกษัตริย์ฟารุคไปเล่นโป๊กเกอร์ที่สถานคาสีโน
แห่งหนึ่งในริเวียร่า โดยที่ไฟทานี้ เดิมพันสูงมาก และกษัตริย์ฟารุคก็ทุ่มไม่อัน ครั้นทุกคนหยายไพ่ขึ้น
ฟารุคก็รับสั่งว่า “ข้ากิน” แล้วเอามือรวบเงินกองใหญ่หน้าตาเฉย

“กินไม่ได้!” ฝ่ายตรงข้ามร้องขึ้นบ้าง “ของผมนสามตัวเอ ต้องกินสามตัวคึงถึงจะถูก”

“ของฉันทัวคึงต่างหาก” ฟารุคเถียง

“ก็คึงมีสามตัวเท่านั้น พระองค์นับได้อย่างไรว่า เป็นสี่ตัวคึง?”

“ก็ฉันทัวเล้าอีกคึงหนึ่ง” ฟารุครวบเงินใส่กระเป๋าร่วมกับหัวเราะด้วยความพอพระทัย

แล้วในวันที่ 23 กรกฎาคม ค.ศ. 1952 พันโทเนสเซอร์นายทหารหนุ่มก็นำคณะนายทหาร
ของตนยึดอำนาจ ฟารุคต้องสละราชสมบัติ แล้วเสด็จออกนอกประเทศ ไม่ได้กลับอียิปต์อีกเลย トラบ
จนสิ้นพระชนม์ ไฟทานี้ แม้ฟารุคจะทรงอ้างว่า มีคิงอยู่หลายตัวในมือ แต่นัสเซอร์มีเอตัวเดียวก็ชนะ
เด็ดขาด เพราะเอของนัสเซอร์คือ ARMY

“นายหมึก” บันทึก

၆ ပြင်ပ ဝိဇ္ဇာပညာ ပေါ်
 ဘုံလွှာလွှာ
 ဘုံ ဘုံလွှာလွှာ ပေါ်
 ကလေး
 ကလေးလေး ဘုံ
 ဝိဇ္ဇာပညာ ပေါ်
 ဘုံလွှာလွှာ

[illegible][illegible]

ខិតខំប្រឹងប្រែងស្វែងរក ដើម្បីយកមកបង្ហាញដល់អ្នកដទៃ
 ដើម្បីឱ្យអ្នកដទៃបានដឹងពីស្ថានភាព និងបញ្ហាដែលកំពុងកើតឡើង

ទីតាំងអង្គការស្រាវជ្រាវស្រុកស្រែចម្ការ ខេត្តសៀមរាប ខណៈពេលដែល
 ខេត្តសៀមរាប ខណៈពេលដែល ខេត្តសៀមរាប ខណៈពេលដែល ខេត្តសៀមរាប ខណៈពេលដែល

[illegible]

၆၆၆ ချီးမြှင့်ပေးပါ၊ ပရိမတ်ရှင်
 ကင်းစာမူအရ်၊ ခရစ်ဝံ့အောင်ပုဂ္ဂိုလ်

พี.พี.เอส. แมนชั่น

บริการห้องพักให้เช่า ในบรรยากาศเงียบสงบ เป็นส่วนตัว ตั้งอยู่ในซอยทรงสะอาด (วิภาวดี 20) การคมนาคมสะดวก เข้าออกได้หลายทาง เป็นอาคาร 6 ชั้น ลิฟท์โดยสาร 2 ชุด

ห้องพักพร้อมระเบียง ประกอบด้วย

แอร์แยกส่วน, เตียงนอน $3\frac{1}{2} \times 6' 2$ ที่, ตู้เสื้อผ้า, ตู้หัวเตียง, ชุดโต๊ะเครื่องแป้ง, ตู้เย็น, โทรทัศน์สี, ดาวเทียม, โทรศัพท์อัตโนมัติ 23 คู่สาย ตลอด 24 ชม. พัฒมดูดอากาศ, ผ้าปูที่นอน

ห้องน้ำกว้างขวาง ประกอบด้วย

สุขภัณฑ์-โถส้วมประหยัดน้ำ, อ่างล้างมือฝังเคาเตอร์หินอ่อน, กระจกส่องหน้าเต็มเคาเตอร์, เครื่องทำน้ำร้อนพร้อมแก๊สผสม, สายฉีดชำระ ฯลฯ

ระบบความปลอดภัย

ร.ป.ภ. ตลอด 24 ชม.

ระบบป้องกันอัคคีภัยทุกชั้น

ระบบไฟแสงสว่างฉุกเฉินโถงทางเดิน

The Prestigious

**THONBURI HONDA CARS CO., LTD.
BANGBON CENTER**

**นที องค์กรุฒิศรรม
NATHEE ONGWUTTHITHAM
ประธานกรรมการ**

42 หมู่ 12 ถ.วงแหวนรอบนอก
แขวงหลักสอง เขตหนองแขม
กรุงเทพฯ 10160

TEL : 803-2222-3 (10 LINES)

FAX : 803-2288

**ณัฐวัฒน์ แพรพริ้งาม
ประธานกรรมการ**

บริษัท สยาม วี.เอ็ม.ซี. กระจกนิรภัย จำกัด

(ผู้ผลิต กระจกนิรภัยสำหรับก่อสร้าง)

บริษัท สยาม วี.เอ็ม.ซี. จำกัด

(ผู้ส่งเข้าและส่งออก)

บริษัท สยามวอลเทค อลูมิเนียม จำกัด

(ผู้รับเหมาโครงการ)

สำนักงานใหญ่

170 หมู่ 1 ถ.เทพารักษ์ ต.บางเสาธง
กิ่งอำเภอบางเสาธง จ.สมุทรปราการ
โทร. 3154267-79 แฟกซ์ 3154281-82

สาขา 1

243 ถนนหมู่บ้านเศรษฐกิจ บางแคเหนือ
ภาษีเจริญ กรุงเทพฯ 10160
โทร. 4211030-4, 4210026-7

เค้าโครงการเศรษฐกิจของ นายปรีดี พนมยงค์

“ปรีชา อารยะ”

ไม่ว่าวันใดวันหนึ่งในชีวิตของเรานี้จะด้วยเหตุที่มีประสบการณ์จากชีวิตประจำวันมากระตุ้น หรือว่าจะเป็นตัวช่วยได้มีโอกาอ่านหนังสือหรือฟังคนอื่นเขาวิจารณ์ เราคงจะได้ใช้เวลาไม่มากนักน้อยครุ่นคิดถึงว่า ทำไมจึงมีความรวยความจน ความแตกต่างกันเกี่ยวกับฐานะและสิทธิในสังคมของเรา ทำไมจึงมีการแก่งแย่งกันต่างๆ ที่จะมีแต่ความเจ็บปวดทั้งกายและใจบังเกิดขึ้น บางคนมีฐานะมั่นคงสบายแล้วก็อาจคิดอยู่ชั่วครู่ แล้วก็ขับปัญหาต่างๆ ออกไปเสียจากสมอง จะต้องเอาเรื่องหนักห้าวมาสู่ทำไม บางคนทำงานตัวเป็นเกลียวเหน็ดเหนื่อยต่อการเลี้ยงชีพตั้งแต่เช้าจนค่ำ ก็คงจะหมดเรี่ยวแรงที่จะมานั่งวิเคราะห์ปัญหาของสังคม นึกเสียว่าเป็นผลแห่งบุญกรรมที่ได้กระทำไว้เป็นอันสิ้นเรื่อง ดังนั้นปัญหาสำคัญๆ ของสังคมเราจึงเปรียบเหมือนโรคร้ายที่ซ่อนตัวอยู่ตลอดไป จนกว่าจะมีผู้ที่มีความเพียรพยายามเป็นพิเศษมาขุดค้น

*ปรีชา อารยะ : นามปากกาของ วรพุทธิ ชัยนาม บุตรชายคนเล็กของ ศาสตราจารย์ ดิเรก ชัยนาม

เรื่องขึ้น เพื่อที่จะมาแถลงแจ้งให้กันทราบว่า อะไรบ้างที่เป็นสิ่งเหนียวรั้งหรือ
บั่นทอนความเจริญก้าวหน้าของสังคม และจะแก้ไขด้วยวิธีใดๆ ได้บ้าง งานนี้
เป็นงานที่ใหญ่เกินกำลังที่คนคนเดียวจะพึงกระทำได้โดยสมบูรณ์ อย่างมาก
ก็แค่เสนอความคิดเห็นออกมาเป็นรูปหลักการบางอย่าง ซึ่งต้องคิดค้น
ทดสอบความถูกต้องและเหมาะสมกันต่อไปอีกหลายทอด เป็นต้นว่ามีคน
เสนอให้รัฐบาลสนับสนุนโครงการควบคุมอัตราการเพิ่มของประชากร หรือที่
เข้าใจกันตามภาษาชาวบ้านว่า “การคุมกำเนิด” เพื่ออำนวยความสะดวกการพัฒนา
ประเทศ และป้องกันการขยายตัวของปัญหาสังคมนานาประการด้วยนั้น
ก่อนอื่นบุคคลทั้งที่มีหน้าที่โดยตรง ในฐานะผู้เชี่ยวชาญของรัฐบาล และผู้อื่น
ด้วยความรับผิดชอบในฐานะผู้รู้ข้อเท็จจริงบางประการ หรือผู้อื่นๆ ที่มีความ
ห่วงใยโดยทั่วไปเกี่ยวกับความกระทบกระทั่งทางดีและไม่ดีที่อาจเกิดขึ้นได้
ย่อมจะต้องไตร่ตรองอย่างถี่ถ้วนแล้วเสนอความคิดเห็นออกมาว่าการคุมกำเนิด
ดีหรือไม่ประการใดบ้าง ปัจจุบันเมืองไทยมีประชากรเพียง 35 ล้านคนก็แทบ
จะเลี้ยงกันไม่ไหว หากจะเพิ่มขึ้นเป็น 50 ล้านคนภายในสิบปีข้างหน้า ต่อให้
พัฒนานักน้อยอย่างเข้มข้น เพิ่มรายได้ประชาชาติปีละ 7-8% ก็ยังเลี้ยงไม่พอแก่
ความต้องการของคน ในสิ่งของอุปโภคบริโภคและสาธารณูปโภค นับวันก็จะ
ขยายเพิ่มขึ้นทั้งในทางปริมาณ ประเภทและคุณภาพ นอกจากนั้นก็ยังจะต้อง
มาคิดด้วยว่าวิธีใดจึงจะอำนวยความสะดวกได้ผลดีที่สุด ทุนทรัพย์
ของรัฐบาลมีพอเพียงสำหรับโครงการระยะยาวมากน้อยเพียงใด จะแบ่งออก
เป็นส่วนปีละเท่าใด จะทดลองเป็นโครงการระยะสั้นก่อน หรือว่าเรามีความรู้
และผู้ดำเนินงานพอเพียงที่จะดำเนินเป็นโครงการระดับชาติได้เลย โชคดีอยู่
ที่ว่าในโลกนี้มีหลายประเทศที่มีปัญหาล้ำยุคคลึงกัน ต่างก็ได้พยายามแก้ไข
ด้วยกันทั้งนั้น ที่ประสบผลสำเร็จก็มีที่ล้มเหลวก็มี วิทยาการและ
ประสบการณ์ในกรณีนั้นๆ ถ่ายทอดให้กันได้ไม่ยากนัก แต่ก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่
จะต้องมีคนของเราเองที่มีสติปัญญาพอเพียงที่จะรับความรู้ความชำนาญ
เหล่านั้นมาประยุกต์ให้เข้ากับสถานการณ์ในบ้านเมืองเรา จะเห็นได้ว่าเพียง
ในเรื่องคุมกำเนิดนี้ กว่าจะออกมาเป็นรูปเป็นร่างเพียงในขั้นหลักการ
(ซึ่งคงจะต้องรอให้เหยียบกันตายเสียก่อน จึงค่อยคิดวางแผนปฏิบัติกัน)
ก็ต้องผ่านการพิจารณาหลายชั้น จะต้องมึนนักคิด นักวิจัย นักทำหลายคน

หลายประเภทร่วมมือกัน จึงจะได้โครงการที่ “เหมาะสม” และแม้ว่าเราจะได้โครงการออกมาแล้ว ก็จะมีแนวโน้มว่าสมบูรณ์แล้วก็ได้ไม่ได้ เพราะในขณะที่เราดำเนินงานไปนั้นสถานการณ์อาจเปลี่ยนแปลงไป หรือความรู้ความชำนาญก้าวหน้ายิ่งขึ้น อาจจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงโครงการของเราไปตามความเปลี่ยนแปลงนั้นๆ ด้วย แต่อย่างไรก็ดีสิ่งที่จะต้องคำนึงถึงโดยตลอดก็คือ เราต้องมีหลักการ ต้องรู้ต้องเข้าใจในหลักการของเราให้แน่นแฟ้นถี่ถ้วน ก่อนที่จะคิดถึงรายละเอียดเรื่องปลีกย่อย ดังเช่นต้นไม้ย่อมจะต้องมีลำต้นแข็งแรงพอที่จะรับเลี้ยงกิ่งใบ ดอกและผลเป็นธรรมชาติเสียก่อน

ปัญหาใหญ่ที่ยังค้างค้างการพิจารณาตราบนานทุกวันนี้ก็คือ เราต้องการให้การดำรงชีวิตในสังคมของเราดำเนินไปเช่นใด แน่แน่นอนที่สุดคนเราจะต้องทำงานเพื่อเลี้ยงชีวิต แต่ก็อีกนั่นแหละ ไม่ทุกคนจำเป็นต้องทำงาน ความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์และวิทยาการบางอย่างสามารถช่วยให้คนๆ เดียวมีผลผลิตทางเศรษฐกิจพอที่จะเลี้ยงหลายคนได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสิ่งที่เราจัดแบ่งการทำงานกันอย่างไรเป็นสำคัญ เราอาจจะให้คนบางกลุ่มทำงานทั้งหมดเพื่อที่คนอีกกลุ่มหนึ่งจะได้มีเวลาและความสุขสบายมาก หรือเราจะให้ทุกคนทำงาน ซึ่งในกรณีนี้ส่วนรวมย่อมมีเวลาว่างมากขึ้นสำหรับใช้ประกอบกิจส่วนตัวตามความประสงค์ของตนมากขึ้น หรือเราจะกำหนดการแบ่งงานออกไปในลักษณะที่อยู่ในระหว่างทางเลือกทั้งสองที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ก็ได้ อย่างไรก็ตามก็ดี จำเป็นที่จะต้องขบปัญหานี้ให้แตกเสียที เพราะวามจำเป็นของปัญหานี้คือสาเหตุสำคัญของการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ความขัดแย้งระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่มบุคคล สืบลงไปถึงความพยายามที่จะจัดแจงแบ่งภาระในการทำงานให้อำนวยผลประโยชน์แก่ฝ่ายตนมากที่สุด

ความสำคัญของปัญหามาตกอยู่ที่ว่า แม้เราจะเห็นด้วยกับหลักการที่สนับสนุนให้ทุกคนทำงานโดยไม่เอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน การที่จะแก้ไขให้เป็นไปได้ตามนั้นก็ต้องเผชิญกับอุปสรรคที่แข็งแกร่งมากที่สุดคือทุน ทุนนี้เองที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดลักษณะของกิจกรรมทางเศรษฐกิจจะใช้แรงงานมากน้อยเพียงใด ประเภทใด เครื่องจักรกล ที่ดิน และปัจจัย

แห่งการผลิตนานาประการอย่างไร ผู้ใดมีทุนก็เปรียบดังผู้มีอิทธิพลสามารถ
ซึ่งการให้เศรษฐกิจดำเนินไปตามแนวทางต่างๆ ได้

จริงอยู่ที่ว่าความต้องการเป็นสิ่งที่ดีดังแต่ให้มีการผลิตผลทาง
เศรษฐกิจแต่ในยุคนี้ก็จริงอีกเหมือนกันที่ว่า ผู้มีทุนอาจจะสร้างความต้องการ
ขึ้นมาเพื่อให้คนนิยมในสิ่งของที่ตนบงการให้ผลิตออกมาก็ได้

ลองดูป้ายโฆษณาหรือโฆษณาในวิทยุ และโทรทัศน์ แล้วก็จะพบ
กับคำเชิญชวนให้ทดลองใช้ผ้าอนามัยล่าสุด แถมห่วงพิเศษไปจนถึงแอร์คอน
ดิชันชั้นเยี่ยมสำหรับติดรถยนต์ชั้นยอดๆ ฯลฯ โดยเฉพาะเครื่องแอร์คอนดิชัน
ติดรถยนต์นั้นคงจะขายดี เพราะเดี๋ยวนี้ท่านไม่ต้องสูดไอพิษจากท่อถ่าย
อากาศเสียของรถประจำทาง รถบรรทุก และรถชั้นเลวอื่นๆ อีกแล้ว ท่านจึง
ไม่คิดที่จะขจัดภัยอันร้ายกาจที่ลูกเล็กเด็กแดง และมหาชนทั่วไป ต้องเผชิญ
อยู่ทุกวันนี้ ซึ่งในที่สุดย่อมหมายถึงการสิ้นเปลืองด้านสาธารณสุขอีกมากมาย
ในกาลข้างหน้า นอกจากนั้นยังบั่นทอนกำลังทางเศรษฐกิจของเราเอง ด้วย
การทำให้คนไทยกลายเป็นคนพิการไปทีละน้อย

นอกจากทุนจะกำหนดลักษณะของกิจกรรมทางเศรษฐกิจแล้ว ยัง
สามารถกำหนดการเฉลี่ยหรือการปริวรรตผลผลิตทางเศรษฐกิจอีกด้วย โดย
เฉพาะอย่างยิ่งในภาวะที่มีแรงงานล้นเหลือหรือเกินใช้ เห็นได้ชัดๆ เป็นต้นว่า
เจ้าของกิจการรับเหมาก่อสร้างสามารถที่จะว่าจ้างคนงาน รวมทั้งเด็กและ
ผู้หญิงให้ทำงานตั้งแต่เช้าจนค่ำด้วยค่าแรงเพียง 15 บาท หรือเด็กเล็กๆ ตาม
โรงงานเถื่อนทำปลอกถ่านไฟฉาย และเครื่องเหล็กบางอย่างทำงานในสถานที่ๆ
แสนจะทารุณต่อสุขภาพโดยอาจจะได้รับค่าแรงวันละ 10 บาท สถานะของ
เศรษฐกิจจึงแบ่งออกเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งได้แก่ผู้ที่มีกำลังเงินกำลัง อีกส่วน
หนึ่งรับรายได้เล็้งซิปไปวันหนึ่งๆ และถ้าหากว่าเราเชื่อในความถูกต้องพอ
สมควรของหลักติมานต์ และซัพพลาย ผู้ที่มีกำลังเงินมากกว่าก็ย่อมมีสิทธิที่
จะเรียกร้อง (คือมีสิ่งที่แลกเปลี่ยน) เอาผลแห่งการผลิตทางเศรษฐกิจมา
บำรุงความสุขของตนได้มาก ส่วนผู้ที่ยังมีกำลังเงินน้อยลงไปเท่าใด ก็เพียง
สามารถแลกเปลี่ยนเอาแต่สิ่งที่จำเป็นจริงๆ ต่อการดำรงชีวิตไปแต่ละวัน ใน
ประเทศด้อยพัฒนาดังเช่นเรานี้ ความต้องการมีมากมายแต่ผลผลิตทาง

เศรษฐกิจมีอัตราต่ำ ทุนที่เรามีอยู่น้อย ซึ่งอาจช่วยกระตุ้นให้ระบบการเศรษฐกิจเคลื่อนไหวไปเร็วไวขึ้นจึงมีค่ามากทุนนั้นเราอาจนำมาใช้จ่ายกิจการซื้อแรงงาน เครื่องจักรกลและปัจจัยแห่งการผลิตมากขึ้น หรืออาจจะใช้เพื่อส่งเสริมการคิดค้นประยุกต์วิทยาการใหม่ๆ ให้ใช้การได้ผลดีที่สุดสำหรับบ้านเมืองเรา แต่ในเมื่อเจ้าของทุนเลือกได้ว่าจะใช้ทุนไปในทางสร้างสรรค์เพื่อส่วนรวมหรือจะใช้ไปในทางที่พอกพูนความสุขให้แก่ตนเอง ตราบใดที่ทุนยังเป็นของส่วนตัวอยู่ อะไรจะมาประกันว่าการใช้ทุนจะเป็นไปเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมในเมื่อสิ่งชักจูงความเคลื่อนไหวในเศรษฐกิจแบบ “เลเซเฟะ” (เนา) ของเรานี้คือกำไร และความสุขส่วนตัวเป็นสำคัญ อย่าพูดเลยว่าธรรมะจะชนะใจบุคคลเหล่านี้ ธรรมะเป็นสิ่งบริโภคโดยเฉพาะสำหรับคนจน อย่างน้อยก็อัมจนทำให้ทนต่ออะไรๆ ได้มากทีเดียว รับผิดชอบว่าเป็นผลแห่งบุญกรรมที่ได้ทำไว้ก็สบายใจ แต่การอยู่กันแบบแบ่งออกเป็นฝ่ายอยู่เพื่อกิน กับกินเพื่อยู่นี้จะดำรงต่อไปอีกไม่ได้ นอกจากจะเกิดความวุ่นวายมากขึ้นทุกวัน ประสพการณ์และความรู้เห็นและที่ได้ยินคนมาให้คำมั่นสัญญานานาประการทำให้คนที่เคยอดทนต่อความยากลำบากโดยมิได้คิดเรียกร้องแต่อย่างใด (จะด้วยเหตุที่ไม่รู้ว่าจะเรียกร้องอย่างไรหรือจะด้วยเหตุที่ว่า ยอมรับเป็นชตากรรมที่จะต้องก้มหน้าแบกต่อไป) ได้เริ่มคิดถึงปัจจุบันและอนาคตในชีวิตนี้มากขึ้น จะว่าวัตถุนิยมเข้าสิงใจก็คงไม่ผิด และสำหรับท่านผู้ประเสริฐที่ละแล้วซึ่งความต้องการทางวัตถุทางโลก ในขณะที่ท่านเบือนหน้าต่อความสุขทางวัตถุที่ได้เสพเข้าไปมากแล้ว ก็อย่ารังเกียจหรือแปลกใจเลยที่คนอื่นซึ่งเขาไม่เคยลิ้มรสมันมาก่อน จะแสวงหาความสุขตามทางของวัตถุนิยมบ้าง ก็ในเมื่อเขาเหล่านั้นแทบจะไม่มีวัตถุที่จะนิยมเสียเลย ย่อมเป็นธรรมดาที่จะอยากได้สิ่งของ ดังที่ผู้มีบุญมีครองมิใช่อยิ่งท่านส่งเสริมให้วิทย์และโทรทัศน์เผยแพร่ความสมบูรณ์พูนสุข ประเพณีนิยม แฟชั่นนิยมและนิยมอื่นๆ อันเป็นสัญลักษณ์ของการอยู่ดีกินดีของผู้มีบุญในยุคนี้ก็ยังกระตุ้นให้ความต้องการของคนรุ่นหน้าเกินไปกว่ากระเป๋าทองจะอำนวย ถ้าคิดกันแบบธรรมดาๆ ก็อาจจะล็กเล็ทขโมยน้อย ถ้าคิดลั่นแต่คิดลึกด้วย ก็อาจดำเนินการร้ายแรงจนกลายเป็นผู้ก่อการร้ายที่ต้องถูกล่ากันทุกวันนี้ มาตรฐานของความต้องการขั้นต่ำสุดสูงขึ้นเรื่อยทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพเพราะอิทธิพลของความฟุ้งเฟ้อจากใน

กรุงที่ถ่ายทอดไปสู่ชนบท มีส่วนสำคัญที่สุดที่ดั่งให้คนตื่นตัวมากขึ้นทุกวัน หากเราไม่คิดค้นวิถีทางที่จะขจัดความเหลื่อมล้ำต่ำสูงนับตั้งแต่ด้านการครองชีพ ฐานะทางสังคม และสิทธิทางการเมืองแล้ว ในไม่ช้าเราจะต้องเผชิญกับ มรสุมร้ายแรงที่จะพัดมาให้สถาบันต่างๆ ทั้งที่ดีและไม่ดีในสังคมของเรา ล่มจมรวมไปอยู่ในกองขยะแห่งความพินาศ

บางคนคิดว่าเราควรจะดำเนินการเพื่อวางแผนพัฒนาทางการเมือง ซึ่งก็ดีอยู่ เพราะว่าขณะนี้ หลังจากที่ได้เปลี่ยนแปลงการปกครองกันมาแล้วก็ ยังมีหลักการที่ยังค้างค้ำมิสามารถดำเนินไปตามความหวังได้โดยสมบูรณ์ แต่เราจะวางแผนพัฒนาการเมืองกันได้อย่างไร ถ้าหากไม่คำนึงถึงรูปลักษณะ ของการพัฒนาทางเศรษฐกิจ เพราะว่าความมั่นคงทางการเมืองนั้นขึ้นอยู่กับ ความเจริญทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ แต่การพัฒนาทางเศรษฐกิจโดยไม่มีอุดม การหรือหลักการที่จะชี้แนะว่าเราต้องการแบ่งงานและผลงานกันอย่างไรก็ไร้ ประโยชน์อีกเช่นกัน เพราะสิทธิเสรีภาพทางการเมือง และทางสังคมก็ขึ้นอยู่กับ ลักษณะจำกัดของการกระจาย หรือการรวมกำลังทางเศรษฐกิจอยู่นั่นเอง

เมื่อกกล่าวมาถึงแค่นี้ ก็ใครจะพูดถึงหนังสือเล่มหนึ่งซึ่งมีคุณค่าแก่ ผู้ที่สนใจในเรื่องที่เรากำลังพิจารณากันอยู่นี้ หนังสือที่ว่านี้ก็คือ “ท่านปรีดี รัฐบุรุษอาวุโส” ของศาสตราจารย์ เตือน บุนนาค (เสริมวิทย์ บรรณาคาร พ.ศ. 2500) หนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาประวัติของ เมืองไทยในยุคแห่งความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สุด ในนั้นจะปรากฏหลักฐาน สำคัญบางประการที่ได้แสดงให้เห็นว่า เคยมีคนที่ยพยายามจะเสนอความ คิดเห็นใหม่ๆ มาปรับปรุงบ้านเมือง เพื่อที่จะให้ระบอบประชาธิปไตยของงาม โดยอาศัยความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นสำคัญ แต่อาจจะเป็น เพราะว่าผู้เสนอความเห็นนั้นมีความกล้าและเชื่อในความถูกต้องของข้อเสนอ ของตนจนเกินไป จนทำให้คิดไปว่าจะเอาชนะกลุ่มอิทธิพลที่เหลือค้ำมาจาก ระบบเก่าได้ง่ายๆ ซึ่งปรากฏว่าในการพิจารณา “เค้าโครงการเศรษฐกิจ ของ นายปรีดีนั้น” เสียงของฝ่ายที่จะขาดผลประโยชน์ ได้ทำการคัดค้านอย่าง หนักแน่นและรุนแรง โดยไม่ยอมที่จะพิจารณาถึงความผิชอบดีเลวของ หลักการโดยแท้จริง ประเด็นสำคัญของฝ่ายที่คัดค้านมีอยู่ว่า 1) ข้อเสนอของ

นายปรีดีมีลักษณะเป็นระบบบอลเชวิค 2) ความยากลำบากนานาประการจะอุบัติขึ้น หากจะนำมาใช้ ดังมีตัวอย่างในรัสเซียบอลเชวิค 3) จะเป็นภัยต่อประเทศชาติเพราะประเทศมหาอำนาจฝ่ายตะวันตกเขาเกลียดกลัวระบบบอลเชวิคและอาจดัดสัมพันธ์ไมตรีกับไทยได้ 4) ประชาชนพอใจในสิ่งที่มีอยู่แล้ว ตั้งแต่เดิมมายังไม่ปรากฏว่ามีคนอดตาย “แม้แต่สุนัขตามวัดก็ปรากฏว่ายังไม่อดตาย” จึงไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องบังคับให้ละอิสรภาพที่เคยมีมาเพื่อเข้าไปอยู่ภายใต้ระบบเศรษฐกิจดังที่รัฐบงการ

อวิชาของเหล่าท่านที่จะเสียผลประโยชน์ส่วนตัวไปกับอุปาทานต่างๆของผู้ไม่รู้จริงจึงชนะไป และทำลายโอกาสที่จะได้มีการร่วมกันพิจารณาหารื้อกันถึงคุณค่าความดี และผลเสียอันแท้จริงที่พึงมี ในการที่จะนำเค้าโครงการเศรษฐกิจมาใช้ ในขณะนั้นลองใคร่ได้ถูกประณามว่าเป็นบอลเชวิคหรือคอมมิวนิสต์ก็กลายเป็นววลันหลังหะไป และตราบนับนี้ก็เลยมีวิธีการของพวกอวิชาถ่ายทอดให้แก่กันมา สำหรับอุดปากทำลายชื่อเสียงของผู้ที่กระทำการอันขัดด้วยผลประโยชน์ของตนด้วยการประจานไว้ก่อนว่าเป็นแดงเป็นซ้ายเป็นพวกไม่รักชาติ ฯลฯ ก่อนที่จะพิจารณาถึงสาระแก่นสารของความคิดเห็นของคนนั้นๆ และโดยเฉพาะในยุคนี้ ยุคแห่งบัณฑิตปราชญ์ทั้งหลาย จะพูดอะไรกระทบกระทั่งหรือที่อาจจะขัดประโยชน์ของผู้มีอิทธิพล แม้ว่าการคิดของตนจะบริสุทธิ์และเป็นไปในการสร้างสรรค์ ก็มักจะสมยอมกับวิธีการอันไร้เกียรติเช่นนี้ จะเห็นได้ว่าใครประณามประชาธิปไตย (จะเป็นแบบสมบูรณหรือแบบไทยๆ ก็ตาม) ได้อย่างไ่เก้เผ็ดร้อนเท่าไรยิ่งดีและถ้าประณามหลวงประดิษฐหรือนายปรีดีด้วยก็ยิ่งดีใหญ่ เพราะจะแสดงว่าเป็นบุคคลที่ไม่เป็นภัยต่อสังคมไว้ใจได้แน่ แม้แต่ในหน้าหนังสือสังคมศาสตร์ปริทัศน์ ที่ถือได้ว่าเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นอิสระ ในทางความคิดเห็นรวมทั้งได้มีบทบาทสำคัญเพราะปลูกความคิดในทางสร้างสรรค์ไว้มาก ก็ยังเคยมีผู้ที่อุตสาหะปฏิเสธที่จะรับว่าความคิดเห็นของนายปรีดีมีส่วนดีแม้น้อยนิด ซ้ำยังได้ปฏิเสธไปในนามของบุคคลรุ่นหลังด้วย ในฐานะที่ข้าพเจ้าเป็นบุคคลรุ่นหลังเหมือนกัน ก็ใคร่จะใช้สิทธิที่จะปฏิเสธข้อปฏิเสธที่เคยมีคนใจบุญแกล้งไปให้แล้ว

* จากข้อวินิจฉัยปรากฏในหนังสือ “ท่านปรีดี รัฐบุรุษอาวุโส” หน้า 119

ทั้งนี้เพราะข้าพเจ้าเชื่อว่า การที่เราจะประมาณหรือปฏิเสธอะไรลงไปนั้นควรที่จะศึกษาหาความรู้ให้แน่ชัดเสียก่อนว่าความจริงเป็นอย่างไร ความดีที่มีอยู่ก็ควรที่จะรับไว้ ส่วนความชั่วหรือความไม่ดีที่มีปนอยู่ด้วย ในเมื่อเรามีสมองจะใช้ได้อิสระ เราก็ย่อมปฏิเสธมันไปได้ หากไม่รู้จักใช้สติปัญญาเลือกเฟ้นสิ่งใดควรปฏิเสธและสิ่งใดควรรับไว้ ก็เลิกคิดถึงอนาคตเสียดีกว่า ปล่อยให้บ้านเมืองเป็นไปตามยถากรรมคงจะสะดวกดีเหมือนกัน

ในปี พ.ศ. 2475 ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชมาสู่ระบอบประชาธิปไตย ในการเปลี่ยนแปลงครั้งนั้น นายปรีดี พนมยงค์มีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นผู้นำฝ่ายพลเรือน และเป็นนักวิชาการมือเอกของคณะราษฎร เมื่อได้กระทำการเปลี่ยนแปลงมาแล้ว นายปรีดีตระหนักอยู่ว่ามันเป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงในหลักการทางการเมือง ซึ่งจะอนุวัตรไปตามความมุ่งหมายโดยสมบูรณ์ไม่ได้ จนกว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงระบบการเศรษฐกิจของเมืองไทยในยุคนั้นด้วย เพราะเชื่อว่าระบบการเมือง และสังคมจะดีจะร้ายอย่างไร ก็ขึ้นอยู่กับลักษณะของการเศรษฐกิจเอง トラบใดที่ปัจจัยแห่งการผลิตส่วนใหญ่ ยังอยู่ในครอบครองของบุคคลส่วนน้อยจะให้สิทธิอย่างไรแก่ประชาชนทั่วไปก็เปล่าประโยชน์ เป็นต้นว่าภายใต้ระบอบประชาธิปไตยทุกคนที่มีสิทธิที่จะออกเสียงเลือกตั้งได้เท่ากันนั้น จะมีสิทธิเสมอกันจริงหรือในกรณีที่คนหลายคนไม่เคยได้รับการศึกษาถึงขั้นสูงไปกว่าเขียนชื่อตัวเองได้ แต่ไม่เข้าใจถึงความหมายในสิทธิของตน มัวกังวลถึงเรื่องการเลี้ยงชีพไปวันหนึ่งๆ เขาคงไม่สนใจที่จะไปออกเสียงในการเลือกตั้งหรืออาจเห็นคุณค่าสิทธิของตนมีเพียงเท่าที่ใครก็ตามที่จะมาหลอกล่อซื้อเสียงทุกครั้งที่มีการเลือกตั้ง ส่วนผู้ที่มีเงินในจำพวกผู้ครอบครองปัจจัยแห่งการผลิตนั้น สามารถไม่เพียงแต่จะใช้สิทธิสนับสนุนบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่จะรักษาผลประโยชน์ของตนไว้ด้วยการลงคะแนนเลือกตั้งเท่านั้น แต่ยังสามรถที่จะทุ่มเทเงินทองช่วยเหลือให้บุคคล “ในกระเป๋” ของตนได้รับเลือกตั้งขึ้นมา ก็ย่อมจะทำได้ ดังนี้ สิทธิของคนส่วนใหญ่จึงเป็นเพียงหลักการที่บันทึกไว้บนเศษกระดาษเท่านั้น และเมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว ก็จะทำให้ปรากฏว่าแรงทางความคิดเห็นในวงการผู้บริหารประเทศ หรือวงการของผู้แทนราษฎร จึงมักใช้ไปในทางคิดคั่นว่า ทำอย่างไรจึงจะอำนวยผล

ประโยชน์ให้แก่ตน ทำอย่างไรจึงจะป้องกันไม่ให้มีคู่แข่งมาแย่งกำไรของตัวเองไป ฯลฯ เหล่านี้มากกว่าที่จะคิดถึงปัญหาอื่นๆ เช่น ทำอย่างไรจึงจะอำนวยความสะดวกสมบูรณ์ให้แก่ประชาชนอย่างทั่วหน้า ทำอย่างไรจึงจะให้ประชาชนได้มีโอกาสได้รับการศึกษากันอย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทำอย่างไรจึงจะให้ประชาชนมีเวลาที่จะหาความสุขกายสบายใจได้บ้าง ฯลฯ

โดยคำนึงถึงข้อสำคัญดังกล่าวมานี้ นายปรีดีจึงได้เสนอ “เค้าโครงการเศรษฐกิจ” เพื่อจะขจัดรากเหง้าของระบบอันเป็นอุปสรรคต่อวิวัฒนาการการเมืองและสังคม หลังจากที่ได้กระทำการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองมาหลายๆ “เค้าโครงการเศรษฐกิจ” นี้มีปรากฏอยู่ใน 94 หน้าในหนังสือของศาสตราจารย์เดือน บุนนาค (ยุคนั้นเป็นยุคที่สืบมาจากสมัยที่เป็นแพชชั่น ที่ต้องลบล้างหลักฐาน ว่าได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จะหาหลักฐานของเดิมว่าคณะราษฎรทำอะไรไปบ้างก็ยากแสนยาก และขณะเดียวกันก็ง่ายแสนง่ายสำหรับนักประวัติศาสตร์เก๊ทั้งหลายจะได้ทำอะไรต่ออะไรขึ้นมา ล้างสมองคนรุ่นต่อไปด้วย ด้วยเหตุนี้หนังสือของศาสตราจารย์เดือน บุนนาค จึงมีคุณค่าต่ออนุชนรุ่นหลังที่ได้หลุดล้าพ้นจากลัทธิแพชชั่น รวบรวมหลักฐานความเป็นจริงบางอย่าง มาไว้ให้เราพิสูจน์ความดีความชั่วด้วยตัวเราเอง) นายปรีดีได้เสนอหลักการใหญ่ๆ ไว้สำหรับการพัฒนาปรับปรุงการเศรษฐกิจไทยในอนาคต และได้จัดทำร่างเค้าโครงการพระราชบัญญัติ ซึ่งจะอนุวัติไปตามนั้นไว้ด้วย

หลักการที่สำคัญที่สุดในข้อเสนอของนายปรีดี ได้แก่การที่จะให้รัฐเป็นผู้ประกอบการเศรษฐกิจเสียเองเป็นส่วนใหญ่ ทั้งในด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม ให้ราษฎรทุกคน (ยกเว้นกรณีต่างๆ ที่ปรากฏในร่าง พ.ร.บ.) เป็น “ข้าราชการ” หรือลูกจ้างของรัฐบาล ให้รัฐบาลประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร ให้รัฐบาลเป็นผู้วางแผนการพัฒนาประเทศ

เหตุผลสำคัญที่ได้นำมาสนับสนุนข้อเสนอนั้นๆ มีดังนี้

1. ต้องการที่จะให้รัฐบาลดำเนินการตามคำมั่นสัญญาของ คณะราษฎรที่ว่า “จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก”¹

1. นายปรีดี รัฐบุรุษอาวุโส หน้า 64-65

2. โดยปกติแล้วการประกอบการเศรษฐกิจ ย่อมต้องมีการเสี่ยง มากบ้างน้อยบ้าง เพราะมีความไม่แน่นอนหลายประการ ซึ่งรวมทั้งสภาพ การณ์ทางธรรมชาติ การแข่งขันกัน โชคชะตา ฯลฯ ล้วนทำให้ปรากฏความ ไม่เที่ยงแท้แห่งการเศรษฐกิจ ดังนั้นจึงควรที่จะให้ “รัฐบาลประกันความ สุขสมบูรณ์ของราษฎร”² ดีกว่าที่แต่ละคนจะสะสมเงินเอาไว้ เพราะเงินนั้น เองก็มีความไม่เที่ยงแท้ ขึ้นลงไปกับสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจด้วย

ข้อนี้น่าสนใจเป็นพิเศษ เพราะเป็นพื้นฐานของหลักการที่จะ ประกันอย่างน้อยที่สุดก็ไม่ให้คนต้องอดตาย ทั้งนี้โดยที่คำนึงถึงภาวะที่ ปรากฏอยู่และที่อาจปรากฏขึ้นต่อไปภายหลัง คือมีคนที่ยจน ที่ไม่มีงานทำ คน แก่คนพิการก็จะได้รับการเลี้ยงดู สำหรับผู้ที่ทำงานได้รัฐบาลก็จะหางานให้ทำ ส่วนที่รวยนั้นใครจะรู้ได้ว่า วันหนึ่งข้างหน้าจะไม่ล่มจมกลายเป็นยากจน ดังนั้นจึงสมควรที่จะรับการประกันจากรัฐบาล มิฉะนั้นก็จะต้องกลายเป็น ภาวะของรัฐบาลอยู่โดยปริยาย และโดยที่รัฐบาลเป็นผู้ประกอบการ เศรษฐกิจเสียเอง จึงสามารถที่จะกำหนดการผลิตให้พอเพียงที่จะเลี้ยงดู ประกันความเป็นอยู่ดีให้แม้แต่ผู้ที่ไม่สามารถตอบแทนการประกันของรัฐด้วย แรงงานหรืออื่นใด เช่นเด็กเล็ก คนแก่ และคนพิการ อนึ่ง หลักการประกันนี้ ย่อมจะต้องพิจารณาดำเนินการตั้งแต่ขั้นต่ำสุดสูงขึ้นไป คือตราบใดที่มีคนจน ถึงขั้นใกล้จะอดตาย ก็ต้องยกระดับความเป็นอยู่ของบุคคลเหล่านั้นขึ้นมาเสีย ก่อนที่จะประกันความสุขสมบูรณ์ในขั้นที่เรียกว่าสบายมากให้แก่ทุกคนได้ แต่ ทั้งนี้มิได้หมายความว่าแต่ละบุคคลจะไม่สามารถช่วยตัวเองในเรื่องนี้ได้ ถ้ามี ความทะเยอทะยานอยากสบายไปกว่าที่รัฐบาลจะอำนวยให้ได้ในมาตรการ สำหรับทั่วไปแล้ว ก็ย่อมจะหาทางประกอบกิจการอื่นใด ที่จะช่วยนำมาซึ่งสิ่ง ที่ตน ต้องการเป็นพิเศษได้เหมือนกัน อย่างไรก็ตาม เมื่อส่วนใหญ่ผ่านพ้นระดับความ เป็นอยู่แบบใกล้อดตายไปได้เมื่อใด รัฐบาลย่อมมีความรับผิดชอบที่จะต้องยก ระดับความเป็นอยู่ของราษฎรให้สูงขึ้นได้ทุกที แต่ละขั้นของวิวัฒนาการทาง สังคมและเศรษฐกิจตามนี้ จึงจะเป็นไปในลักษณะที่เคลื่อนไหวไปตามความ

2. นายปรีดี รัตนบุรุษอาวุโส หน้า 66-67

จำเป็นของความต้องการของส่วนใหญ่ในแต่ละระยะ แทนที่จะถูกจูงไปโดยความพึงเพื่อฟุ่มเฟือย

3. ถ้ารัฐเข้ามาดำเนินการเศรษฐกิจเสียเอง ก็จะช่วยแก้ปัญหาการที่สังคมต้องเสียแรงงานไปเพราะ ก) มิได้ใช้เต็มที่ เช่นแรงงานของกลีกรที่ประกอบอาชีพจริงๆ เพียงครึ่งปีเท่านั้น ข) จัดการเศรษฐกิจไม่เหมาะสมไม่มีการร่วมมือกันที่พึงรวมกันทำได้ เช่นร่วมกันไถหว่านและเก็บเกี่ยว จะช่วยประหยัดแรงงานและเวลาได้มาก ค) ไม่ได้ใช้เครื่องจักรกลเข้าช่วยเหลืออย่างพอเพียง ง) มีบุคคลจำนวนมากที่อาศัยคนอื่นกินทั้งนี้ยกเว้นกรณีที่เป็นเด็กคนแก่ และคนพิการ ซึ่งถือว่าเป็นกรณีจำเป็น

ข้อนี้มีความสำคัญอยู่ที่ว่า เป็นการเรียกร้องให้ระดมกำลังแรงงานที่มีอยู่เพื่อให้ใช้เป็นประโยชน์มากที่สุด ซึ่งก็จำเป็นมากสำหรับประเทศที่จะพัฒนาอย่างเร่งรีบในอันที่จะเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ส่วนรวม ส่วนเรื่องการว่างงานบ้างในระยะแรกๆ แต่ก็ไม่สุดวิสัยที่จะแก้ไขได้ ในเมื่อรัฐบาลรู้ว่าการใดบ้างที่ต้องการใช้แรงงานเพิ่มเติม จะถ่ายไปให้บ้างก็ย่อมกระทำต่างกับในกรณีที่เอกชนเจ้าของโรงงานคิดจะปลดคนงานออกเสีย เพราะมีเครื่องจักรกลเข้ามาแทนที่ จึงปลดออกไปโดยไม่มีภาระรับผิดชอบที่จะหางานใหม่ให้กับคนงานนั้นๆ

- รัฐบาลจะสามารถรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศไว้ได้เป็นอย่างดี เพราะเหตุที่บุคคลกระทำผิดอาญานั้นมีอยู่สองประการ เหตุแรกได้แก่นิสัยสันดานของผู้กระทำผิด ในกรณีนี้ก็ต้องแก้ไขกันด้วยการอบรม บ่มนิสัย อีกเหตุหนึ่ง เนื่องจากสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจ ความขาดแคลนอดอยาก หากรัฐบาลประกันความสุขสมบูรณ์ของประชาชน ภาระที่ทำให้คนถึงกับกลายเป็นอาชญากรก็จะค่อยสลายตัวไป

- ได้พูดถึงการร่วมกันกินอาหารด้วย แต่เป็นเพียงเพื่อให้เห็นว่ามีวิธีการหลายอย่างที่จะช่วยประหยัดเวลาและแรงงานได้ มิได้อ้างถึงเพราะต้องการบังคับให้ทุกคนกินเหมือนกันหมด ดูในหมวดที่ 7 เกี่ยวกับหน้าที่ของสมาชิกสหกรณ์ ข้อ 3 “ร่วมกันในการจัดของอุปโภคบริโภค...แต่อาหารนั้นไม่จำเป็นที่สหกรณ์จะต้องทำอาหารสุกมาจำหน่าย สหกรณ์อาจจำหน่ายอาหารดิบ เช่นข้าวสาร เนื้อดิบ เหล่านี้ให้สมาชิกซื้อไปจัดปรุงเองตามชอบใจสมัคร

ข้อนี้อาศัยหลักสังคม ที่ก้าวหน้าพอสมควรสำหรับเวลานั้น แต่มาบัดนี้ก็ยังไม่เป็นที่เข้าใจกันสักที ว่าการปราบปรามโจรผู้ร้ายนั้นจะอาศัยกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นสำคัญไม่ได้

แน่นอนจะต้องมีตำรวจไว้ แต่ก็ต้องแก้ไขสภาพการณ์ที่ทำให้คนกลายเป็นอาชญากรไปด้วย มิฉะนั้นต่อให้มีตำรวจสักล้านคนก็ไม่สามารถขจัดปัญหาไปได้

ด้วยหวังจะแก้ไขปัญหาต่างๆ ดังที่กล่าวมาข้างนี้ นายปรีดีได้ชี้แนะวิธีทางไว้ (ดู “เค้าโครงการเศรษฐกิจ” หมวดที่ 5-10) ดังนี้

1. ให้รัฐบาลซื้อที่ดินของเอกชน โดยจ่ายเงินตราหรือออกใบกู้ให้แก่เจ้าของที่ดิน ใบกู้ที่ดินนั้นรัฐบาลจะกำหนดให้เงินผลประโยชน์แทนดอกเบี๋ยตามอัตราการกู้เงินในขณะซื้อ เมื่อที่ดินที่จะใช้ประกอบการเศรษฐกิจ (คือยกเว้นส่วนที่ให้เป็นที่พักอาศัย) กลับมาเป็นของรัฐบาลแล้ว รัฐบาลก็จะสามารถกำหนดลักษณะการแบ่งที่ดินออกเป็นสัดส่วนที่เหมาะสมแก่การประกอบการเศรษฐกิจต่างๆ ทั้งนี้แทนที่จะค้างอยู่อย่างเปล่าประโยชน์ เพราะว่าเจ้าของ โดยเฉพาะชาวนาต้องไปจำนองไว้กับเอกชนผู้ให้เงินกู้เป็นส่วนใหญ่อยู่แล้ว ผลผลิตใดๆ แทนที่จะมีพอเพียงที่จะนำทุนมาสำหรับปรับปรุงการทำได้ จึงกลับตกเป็นผลประโยชน์ของบุคคล ซึ่งอยู่กินโดยอาศัยดอกเบี๋ย

เกี่ยวกับเรื่องนี้ มีผู้อ้างว่าใบกู้ไม่มีค่าเท่ากับเงิน โดยอ้างว่าใบกู้ต่างกับเงินตรงที่ว่าเงินนั้นสามารถที่จะนำไปแลกเปลี่ยนกับสิ่งของได้โดยเสรีตามหน่วยขายสินค้าต่างๆ แต่ถ้าดูในแง่ที่ว่าเงินเป็นเครื่องแลกเปลี่ยนของที่จำเป็นแก่การดำรงชีพ และที่เหลือใช้ก็กลายเป็นเงินที่ออมไว้โดยซุกไว้ใต้เตียงหรือเป็นส่วนที่ให้ผู้อื่นกู้ยืมเพื่อจะได้ดอกเบี๋ยตอบแทนมาแล้ว ใบกู้ก็ย่อมมีค่าเท่ากัน เพราะเป็นใบบอกว่ารัฐบาลเป็นหนี้บุคคลเท่าใด จะจ่ายดอกเบี๋ยแทนให้เท่าใด ซึ่งยังไม่มี ความจำเป็นที่จะต้องแลกใบกู้ออกมาเป็นเงิน เพราะเพียงค่าแรงงานที่บุคคลได้รับแต่ละวันหรือแต่ละเดือนตามอัตราที่รัฐจะกำหนดให้ตามหลักการประกันความสุขสมบูรณ์ของประชาชน ก็พอเพียงแก่การจะอยู่ได้อย่างสบายไม่น้อยไปกว่าคนอื่นๆ ฉะนั้นใบกู้จึงมีประโยชน์ไม่มากหรือน้อย

ไปกว่าเงินที่นำไปฝากธนาคาร หรือที่ซุกไว้ได้เพียง อย่างไรก็ตามก็ดีกว่าที่จะตระหนักไว้ว่า นายปรีดีได้วางหลักเอาไว้เพื่อที่จะให้ความเป็นธรรมแก่เจ้าของที่ดินและให้ทางเลือกเอาไว้ว่าถ้าคนคัดค้านการออกไปก็ให้พิจารณาจ่ายค่าที่ดินเป็นเงินตรา*

2. รัฐบาลกำหนดให้ราษฎรทำงานตามคุณวุฒิ กำลังและความสามารถของตน และเมื่อพ้นเกณฑ์ที่จะทำงานก็จะได้บำนาญ “เงินเดือนนั้นจำต้องต่างกันตามคุณวุฒิกำลังความสามารถของตน” แต่อย่างไรก็ตามเงินเดือนขั้นต่ำสุดจะต้องพอเพียงแก่การซื้อปัจจัยแห่งการดำรงชีพ นอกจากนี้ รัฐบาลจะอนุญาตให้ผู้ที่มีอาชีพอิสระ นักประพันธ์ จิตรกร ฯลฯ ดำเนินอาชีพตามความประสงค์ของตนได้

เกี่ยวกับข้อนี้ นายปรีดีได้เสนอรูปลักษณะการแบ่งงานและอัตราค่าจ้าง พ.ร.บ. ว่าด้วยการประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร หมวดที่ 1 ซึ่งจะเห็นได้ว่า นายปรีดีเข้าใจถึงหลักการ และความจำเป็นของสิ่งจูงใจ (incentives) ตอบแทนแรงงานตามสัดส่วนอันสมควรแก่ความแตกต่างในด้านคุณวุฒิความสามารถและกำลัง

3. ในการจัดหาทุนเพื่อมาจ่ายค่าแรงงาน และซื้อเครื่องจักรกลอันจำเป็นต่อการประกอบการเศรษฐกิจนั้น รัฐบาลควรเก็บภาษีมรดก ภาษีเงินได้ของเอกชน ภาษีทางอ้อม (เช่นรวมไว้ในราคาของยาสูบ ไม้ขีดไฟ เหล้า ฯลฯ ภาษีทะเบียนการพนัน ออกสลากกินแบ่ง กู้เงินธนาคารแห่งชาติ ซึ่งจะจัดตั้งขึ้นเป็นศูนย์กลางควบคุมการเคลื่อนไหวของเงินในเศรษฐกิจ (บุคคลที่ได้รับเงินเดือน หรือเงินเพิ่มพิเศษ หรือเงินบำนาญจะนำไปใช้

*ดูเค้าร่าง พ.ร.บ. ว่าด้วยการประกอบการเศรษฐกิจ (นายปรีดี รัฐบุรุษอาวุโส หน้า 144-155)

หมวดที่ 1 ว่าด้วยการจัดซื้อที่ดิน

มาตรา ๕ ในการกำหนดราคาที่ดินนั้น ให้เจ้าของที่ดินและรัฐบาลต่างฝ่ายตั้งอนุญาโตตุลาการ ฝ่ายละหนึ่งคน และรวมกันตั้งผู้ชี้ขาดหนึ่งคน การกำหนดราคาที่ดินนั้นต้องไม่เกินกว่าที่เป็นอยู่ ณ วันที่ 24 มิถุนายน 2475 (ป้องกันไม่ให้มีการแสวงหากำไร)

มาตรา 6 ในการชำระราคานั้น ให้จ่ายเงินตราหรือใบกู้ ใบกู้นั้นให้กำหนดดอกเบี้ยตามอัตราดอกเบี้ยธนาคาร ผู้ถือใบกู้อย่างมีสิทธิที่จะได้รับเงินปันผลอีกโสดหนึ่ง จากผลที่สหกรณ์อันรับที่ดินของตนได้ทำประโยชน์ตามส่วนที่รัฐบาลจะกำหนดไว้

แลกเปลี่ยนกับสิ่งอุปโภคบริโภคได้ ณ สหกรณ์ของตน ถ้ามีเกินใช้ก็ฝากไว้กับธนาคารแห่งชาติได้ โดยจะมีสาขาอยู่ทั่วไป เพื่ออำนวยความสะดวกแก่การรวบรวมทุนสำหรับรัฐบาล และให้ผลประโยชน์แก่ผู้ฝากเงินด้วย) กู้เงินจากต่างประเทศ ติดต่อกับบริษัทจำหน่ายเครื่องจักรอันจำเป็น เพื่อหาทางจ่ายส่งเป็นงวดๆ

ข้อนี้ไม่มีอะไรเป็นปัญหา แต่ละรัฐบาลจะต้องหาเงินมาเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อราษฎร ยิ่งรัฐบาลที่รับภาระปฏิบัติตามหลักการประกันความสมบูรณ์ให้แก่ราษฎรด้วยแล้ว ก็ยังมีความจำเป็นต้องรวบรวมทุนทรัพย์และปัจจัยต่างๆ อันจำเป็นต่อการประกอบการเศรษฐกิจมากขึ้นด้วย แต่จะรวบรวมได้มากน้อยเพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับสภาพความเป็นจริงในแต่ละขณะ ถ้าจะเก็บภาษีก็เก็บไปได้เท่าที่จะไม่ทำให้ราษฎรต้องยากลำบากส่วนเรื่องภาษีมรดกก็น่าจะพิจารณานำมาใช้จริงจึงเสียที่จะได้ช่วยลดจำนวนบุคคลประเภทที่ไม่คิดจะประกอบกิจการอันเป็นประโยชน์ต่อสังคมให้มันน้อยลงไป ในขณะที่เพิ่มทุนทรัพย์ให้แก่รัฐบาลด้วย

4. รัฐบาลแบ่งให้การประกอบเศรษฐกิจเป็นหน้าที่ของสหกรณ์ต่างๆ เพราะว่าแม้ในหลักการรัฐบาลจะเป็นผู้ประกอบเศรษฐกิจเสียเองก็ดี แต่ในทางปฏิบัติ “การเศรษฐกิจจะขึ้นตรงต่อรัฐบาลกลางเสียทั้งนั้นแล้ว การควบคุมตรวจตราอาจจะเป็นไปโดยทั่วถึงไม่ได้ ฉะนั้นจำต้องแบ่งการประกอบเศรษฐกิจนี้เป็นสหกรณ์ต่างๆ” ในแต่ละสหกรณ์ ผู้เป็นสมาชิกจะได้รับเงินเดือนจากสหกรณ์และจะต้องทำงานตามความสามารถ เว้นแต่เจ็บป่วยหรือพิการหรือชรา ก็จะได้เบี้ยบำนาญแทน สหกรณ์จะประกอบเศรษฐกิจตามแผนเศรษฐกิจแห่งชาติ เช่น “สหกรณ์ในทางกลีกรรมก็จะประกอบกลีกรรม เช่นการเพาะปลูกพืชพันธุ์ การเลี้ยงสัตว์ ฯลฯ และกระทำการกิจการอื่นๆ เมื่อมีแรงงานเหลืออยู่” ราษฎรจะได้รับเงินรางวัลพิเศษจากผลการดำเนินงานของสหกรณ์นอกเหนือไปจากเงินเดือนประจำ ในด้านหน้าที่ของสมาชิกสหกรณ์ก็ให้มีดังนี้

ก. ร่วมกันในการประดิษฐ์ โดยรัฐบาลออกค่าใช้จ่ายต่างๆ ส่วนสมาชิกออกแรง (แรงในที่นี้มีได้หมายถึงเฉพาะแรงกาย)

ข. ร่วมกันในการจำหน่ายและขนส่ง

ค. ร่วมกันในการจัดหาของอุปโภคบริโภคแก่สมาชิก (ทั้งนี้มิได้หมายความว่าต้องกินร่วมกัน หรือกินอย่างเดียวกัน)

ง. ร่วมกันสร้างสถานที่อยู่ให้ถูกตามหลักอนามัย ฯลฯ

ตามความในข้อนี้จะเห็นได้ว่า ผู้เสนอตระหนักดีว่า ต้องแบ่งงานออกเป็นส่วนๆ ไปให้อยู่ภายใต้ความควบคุมโดยตรงขององค์การ-สหกรณ์ต่างๆ ที่จะรับมอบนโยบายและแผนการไปจากรัฐบาล บทบาทที่สำคัญที่สุดของรัฐบาลจึงอยู่ที่การวางแผนทางเศรษฐกิจ มิใช่อยู่ที่การออกควบคุมการปฏิบัติงานทุกชั้นทุกส่วนอันเป็นอำนาจหน้าที่ของสหกรณ์ต่างๆ โดยแท้จริงนอกจากนั้น แต่ละสหกรณ์ก็จะเป็นหน่วยเศรษฐกิจ และสังคมหน่วยหนึ่ง ซึ่งนอกเหนือไปจากการผลิตเพื่อเศรษฐกิจทั่วไปแล้ว ก็มีบทบาทที่จะอำนวยความสุขสมบูรณ์ให้แก่สมาชิกโดยตรงด้วย อนึ่งการที่ตั้งเป็นลัดเป็นส่วน ย่อมสะดวกแก่การปกครองแบบเทศบาลท้องถิ่น รวมทั้งการจัดบริการที่จำเป็นต่างๆ ให้ทั่วกัน เช่น การอนามัย สาธารณสุข การศึกษา

5. ในการเลือกว่าจะจัดให้มีการเศรษฐกิจชนิดใดบ้างนั้น สนับสนุนให้มีแนวโน้มไปทางจัดรัฐบริบูรณ์ (Autarky) คือให้สามารถผลิตทุกสิ่งทุกอย่างที่ต้องการขึ้นเอง โดยไม่ต้องพึ่งต่างประเทศ ทั้งนี้หวังจะให้ปลอดพ้นจากการบีบบังคับของประเทศอื่นๆ ที่เราต้องอาศัยซื้อสิ่งของที่เราไม่เคยคิดหรือไม่เคยประดิษฐ์ขึ้นมา

ข้อเสนอนี้ เนื่องมาจากอิทธิพลทางหลักเศรษฐกิจของลิสต์ (List) ชาวเยอรมันผู้เคยเห็นประเทศของตนถูกฝ่ายศัตรูปิดประตูการค้า เพื่อบีบบังคับทางการเมืองและการทหาร ข้อเสนอนี้อาจจะเกิดแก่การที่เราจะกระทำได้หรือพึงกระทำ เพราะว่าเราเป็นประเทศด้อยพัฒนาเป็นประเทศที่ยังขาดปัจจัยทันสมัยสำหรับการผลิตอีกมาก ยังต้องค้าขายกับต่างประเทศที่จะได้มาซึ่งเงินตราต่างประเทศสำหรับซื้อสิ่งของนั้นๆ อยู่ดี แต่ในขณะที่เดียวกันหลักการอันนี้ก็มิแปลกประหลาด หากเราคิดดัดแปลงให้เป็นไปในรูปแบบนโยบาย import substitution พยายามที่จะประดิษฐ์สิ่งของเท่าที่ทำได้ขึ้นเองได้อย่างคุ้มค่าคุ้มแรง (efficient) เพื่อที่จะออมทรัพย์สิน มิฉะนั้นก็ต้องจ่าย

ไปเพื่อสินค้าเข้ามากหลาย อันนี้จะช่วยสงวนเงินตราต่างประเทศที่มีค่าไว้สำหรับสินค้าเข้าประเภทที่จำเป็นจริงๆ

6. จัดทำแผนเศรษฐกิจแห่งชาตินี้ ซึ่งจะวางนโยบายและแผนการเกี่ยวกับประดิษฐกรรมทั้งปลายและปรีวรรตกรรม รวมทั้งการสร้างที่อยู่ให้แก่ราษฎรและแยกงานออกให้สหกรณ์ต่างๆ “แผนเศรษฐกิจแห่งชาตินี้กำหนดประมาณว่าในปีหนึ่งๆ รัฐบาลจะอย่างไร และให้แจ้งผลแห่งการกระทำนั้นต่อมหาชนทุกสัปดาห์” ในระหว่างที่ใช้แผนเศรษฐกิจแห่งชาตินั้น “ถ้ามีเหตุจำเป็นต้องแก้แผน เพราะรัฐบาลจัดหาทุนและแรงงานไม่ได้ตามกำหนดก็ดี หรือรัฐบาลมีทุนและแรงงานเพิ่มขึ้นก็ดี ให้กรรมการสภาแผนเศรษฐกิจแห่งชาติประชุมกันแก้แผนนั้นๆ แล้วแจ้งผลให้มหาชนทราบ” และ “แผนเศรษฐกิจ จะเริ่มใช้ในเขตใด ให้ประกาศเป็นรายๆ ไป และให้ชี้แจงถึงที่ดินเงินทุน แรงงานของราชการ และกรรมการ และผู้อำนวยการพิเศษว่าพอเพียงประการใด*

ข้อนี้มีประโยชน์อยู่มาก เพราะแนะหลักปฏิบัติอันดีไว้ให้ด้วย ทั้งนี้โดยคำนึงถึงว่าการวางแผนนั้น ต้องอาศัยการรวบรวมข้อมูลต่างๆ เอามาวิเคราะห์หาผลของการคำนวณที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงที่สุด แต่เนื่องจากเศรษฐกิจทั้งหมดมีความกว้างใหญ่มาก ยากแก่การที่จะรับเอารายละเอียดเกี่ยวกับปัจจัยทั้งหมดเข้ามาประกอบการพิจารณาได้อย่างสมบูรณ์ จึงย่อมมีความคลาดเคลื่อนบ้าง เนื่องจากการเพิ่มขึ้นหรือลดน้อยลงในส่วนแห่งปัจจัยที่จะต้องพิจารณาโดยที่เราคาดไม่ถึง ซึ่งเป็นธรรมดาที่การคำนวณไว้แต่เดิมอาจมีส่วนคลาดเคลื่อนที่ปรากฏอยู่ในแผน ดังนั้นเมื่อผิดพลาดในส่วนใดและจะแก้อย่างไร ก็ชอบแล้วที่จะให้ราษฎรรับทราบไว้ด้วย ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้ความผิดพลาดทวีคูณร้ายแรงขึ้นเป็นการวางหลักการไว้ว่าไม่สนับสนุนให้ฝ่ายบริหารหลอกลวงประชาชน นอกจากนั้นการที่จะบอกกล่าวให้ราษฎรทราบเป็นระยะๆ ว่าจะทำอะไรต้องใช้ปัจจัยอะไรบ้าง ฯลฯ ย่อมเป็นทางที่ดีจะช่วยฝึกให้ราษฎรตระหนักรู้เสมอว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจนั้น เป็นการร่วมกันทำ

*นอกจากจะเสนอหลักการไว้ในหมวดที่ 10 ของ “เค้าโครงการเศรษฐกิจ” ยังได้เสนอไว้ในเค้าร่าง พ.ร.บ. ว่าด้วยการประกอบการเศรษฐกิจ หมวดที่ 4 ให้มีสภาวางแผนเศรษฐกิจตามนโยบายข้างต้นนั้นด้วย

ร่วมกันเสียสละ ร่วมกันแบ่งผล จะได้ให้ความร่วมมือด้วยดีต่อการดำเนินงานตามแผนในถิ่นของตน อนึ่ง โดยทั่วไปแล้วควรจะเป็นที่เข้าใจกันลึกซึ้งว่า ในสังคมที่กำลังพยายามเร่งรีบที่จะพัฒนานั้น การปล่อยให้เอกชนเป็นผู้เลือกชี้ว่าควรจะใช้ปัจจัยอันมีค่าแห่งการผลิตในทางใดก็ได้ โดยไม่มีขอบเขตยอมเป็นภัยอย่างมหันต์ เพราะว่าสิ่งลึกลับสำหรับนายทุนเอกชนคือกำไร ไม่ใช่ความสุขสมบูรณ์ของมหาชน ดังนั้นการที่รัฐบาลเข้ามาดำเนินการวางแผนเสียเอง ย่อมจะให้ความสำคัญแก่สิ่งที่มีประโยชน์ต่อสังคม นอกเหนือไปจากการคำนวณผลรับผลเสียของส่วนบุคคล คือให้ความสำคัญแก่ external economies ได้มากกว่า

ที่ได้กล่าวถึง คือหลักการและหลักปฏิบัติสำคัญๆ ที่น่าสนใจเป็นพิเศษ นอกจากนี้ก็ยังมีส่วนอื่นๆ ของเค้าโครงการเศรษฐกิจที่พึงศึกษาอีก โดยเฉพาะความใน เค้าร่าง พรบ. การประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร และเค้าร่าง พรบ. ว่าด้วยการประกอบกิจการเศรษฐกิจ ซึ่งระบุการปฏิบัติเตรียมไว้สำหรับพิจารณาในรายละเอียดต่อไป หากหลักการที่เสนอไว้นั้นได้รับการสนับสนุน

นายปรีดี ได้เสนอ “เค้าโครงการเศรษฐกิจ มากี่ด้วยประสงค์ที่จะให้มีการพิจารณากันในหลักวิชา อะไรดีก็รับไว้ อะไรที่มีเหตุผลควรปฏิเสธก็เลิกไปได้ แล้วจึงค่อยมาคิดถึงรายละเอียดว่าจะทำกันอย่างไรต่อไป แต่ก็ปรากฏว่าแทนที่จะได้รับการต้อนรับในฐานะเป็นข้อเสนอในหลักการ กลับถูกโต้แย้งคัดค้านอย่างรุนแรงที่สุดจากเหล่าอภิสิทธิ์ชน ที่เห็นว่าฐานะพิเศษของตนจะต้องสูญสลายไป ปวราณาตนเป็นผู้คัดค้านในนามของผู้รักสิทธิและเสรีภาพของราษฎร ทั้งๆ ที่เขาเหล่านั้นก็คือพวกที่กินและเล่นอยู่บนหัวของราษฎรนั่นเอง

ข้อโต้แย้งที่ว่า นายปรีดีประสงค์ที่จะให้ประเทศไทยเป็นดังเช่นในรัสเซีย ยุคบอลเชวิคนั้นเป็นความคิดที่น่าประหลาด จริงอยู่ที่น่ากล่าวได้ว่า มีหลักการหลายประการในทางเศรษฐกิจที่คล้ายคลึงกัน แต่สิ่งที่เราควรตระหนักไว้ก็คือวิธีการต่างกันมาก ในรัสเซียนั้นการเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองก็ดี การเศรษฐกิจก็ดี สังคมก็ดี ได้ดำเนินไปด้วยการละเลงเลือด

ส่วนในเมืองไทยเรา ไม่เห็นปรากฏว่ามีการโค่นราชบัลลังค์องค์พระมหากษัตริย์และพระบรมราชวงศ์ก็ยังคงอยู่เป็นสถาบันคู่บ้านคู่เมือง ตราบมาจนทุกวันนี้ ในขณะที่พระเจ้าซาร์นิโคลาสและราชวงศ์ต้องสิ้นชีพไปอย่างน่าสมเพช ในเมืองไทยการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ ตามโครงการของนายปรีดี มิได้มีการยั่วยุให้ราษฎรลุกขึ้นเช่นฆ่านายทุนหรือมุ่งให้บริบทพหุของชนรวยแต่ประการใด นอกจากนั้นก็ได้สนับสนุนให้มีพรรคการเมืองพรรคเดียวดังเช่น พรรคคอมมิวนิสต์ ในรัสเซีย ซึ่งครอบงำการกำหนดชะตาชีวิตของคนทั่วไปหมด แต่ของไทยเรากลับมีรัฐธรรมนูญ ซึ่งระบุว่าส่งเสริมให้มีพรรคการเมืองต่างๆ ได้ ไม่ใช่แต่พรรครัฐบาลพรรคเดียว และเมื่อมีพรรคการเมืองต่างๆ แข่งบารมีกันในการที่จะรับใช้ราษฎรแล้ว รัฐบาลก็ย่อมจะเปลี่ยนชุดไปเรื่อยๆ ตามความนิยมและศรัทธาของราษฎร อนึ่ง หลังจากที่ราษฎรได้รับประกันให้มีฐานะที่ดี อย่างน้อยที่สุดพอเพียงแก่การดำรงชีพแล้ว ทุกคนก็ย่อมจะใช้สิทธิทางการเมืองได้เสมอกันยิ่งขึ้น ไม่ต้องเกรงที่จะเสียเวลาในการหาเงินเลี้ยงชีพ ไม่ต้องเกรงกลัวต่ออิทธิพล นายจ้างนายทุนหรือผู้มีพระเดชอื่นๆ

ข้อโต้แย้งที่ว่าหลักการนั้นๆ ยากลำบากแก่การที่จะปฏิบัติได้นั้นก็ถูก แต่เราจะปฏิเสธความรับผิดชอบ ในอันที่จะนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าให้แก่ประเทศชาติ เพียงด้วยเหตุผลว่ายากลำบากเท่านั้นหรือ ถ้าเช่นนั้นก็สมควรแล้วที่ประเทศของเราจะต้องเป็นประเทศอนาถา ขอแบ่งบุญจากพวกที่เขาร่ำรวยต่อไป ในขณะที่เดียวกันข้อโต้แย้งที่ว่า หากรับเอาหลักการซึ่งโน้มไปในทางสังคมนิยมดังนี้แล้ว จะเป็นภัยแก่ประเทศเรา จะนิยมหรือไม่นั้นอันที่จริงเดี๋ยวนี้เกือบจะทั่วโลกเขาเลิกมกมายอยู่กับความสำคัญของชื่อในสิ่งที่เรากระทำอยู่กันหมดแล้วไม่มีใครที่เจริญทางปัญญาแล้วจะวัดความดีงามด้วยชื่อเสียงเรียงนาม ว่านี่เป็นโซเชี่ยลลิสต์แล้ว นั่นเป็นลิเบอรัลดี ฯลฯ หากการกระทำของเรามีความดีงามในตัวของมัน ไม่ขัดต่อมนุษยธรรม แต่ส่งเสริมความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม โดยไม่ไปเบียดเบียนใครแล้ว ใครเลยจะไม่เห็นความดีงามนั้นๆ ไม่ว่าเราเองหรือคนอื่น จะให้ชื่อว่าเป็นระบบอะไรก็ตาม

ข้อโต้แย้งที่ว่า การที่รัฐบาลเข้ามาประกอบการเศรษฐกิจเสียเอง นั้นเป็นการรุกรอนสิทธิเสรีภาพของราษฎร ข้อนี้ฟังเผินๆ ก็นึกว่านักประชาธิปไตยเป็นผู้พูด แต่แท้ที่จริงแล้วเสียงที่ดังที่สุด มาจากพวกที่เกรงกลัวว่าตัวเองจะขาดผลประโยชน์ ในเสรีภาพที่จะใช้ทุนและอภิสิทธิ์ที่มีอยู่ได้อย่างไม่ต้องละอายใจต่อไป ภายใต้ระบบ เลเซเฟะ ของเราดังทุกวันนี้ สำหรับคนส่วนใหญ่ นั้น ตั้งแต่ติดตำราบรรพมาก็ใช้ว่าจะมีอิสรภาพโดยสมบูรณ์ เสียเมื่อไร ในยุคที่มีทาสก็ถูกบังคับใช้ ในยุคที่มีไพร่ก็ถูกเกณฑ์ใช้ ในยุค นายทุนก็ต้องขายแรงงานเพื่อเลี้ยงชีพ และเมื่อถูกบังคับโดยสภาพการณ์ให้ทำงานให้แก่คนอื่นซึ่งผลประโยชน์ส่วนใหญ่ก็ตกเป็นของคนอื่น แล้วถ้าจะให้ เลือกว่า จะทำเพื่อตนเอง จะมีใครปฏิเสธบ้าง ใครจะอยากกลับไปสู่ระบบซึ่ง ตนต้องทำงานเพื่อผลประโยชน์ของผู้อื่น โดยที่ตนเองเป็นเพียงปัจจัยแห่ง การผลิต มิใช่เป็นผู้ได้รับส่วนปันผล ส่วนในเรื่องที่ดินนั้น จะมีไว้เป็นส่วนตัว นอกเหนือไปจากที่ให้เป็นที่พักอาศัยทำไม ในเมื่อโดยปกติถ้าจะใช้ก็ใช้เพื่อ การประกอบการเศรษฐกิจ แต่ในเมื่อการประกอบเศรษฐกิจ มีความไม่ เทียงแท้นานาประการ จะเก็บครองไว้ให้ลำบากใจทำไมในเมื่อรัฐบาลรับเอา ไปและได้ประกันความสุขสมบูรณ์ให้แทน อันที่จริงแล้วหลักการนี้ใช้ได้กับ กรณีอื่นๆ ด้วย โดยเฉพาะเกี่ยวแก่สิ่งสาธารณูปโภค เช่นถ้ามีบริการรถ ประจำทางดีๆ จำนวนพอเพียง ปลอดภัย สะอาด ตรงต่อเวลา ฯลฯ ก็จะช่วย ลดความอยากหรือความจำเป็นในบางกรณีที่จะต้องมียนต์ส่วนตัว เป็นต้น

ข้อโต้แย้งที่ว่า การบังคับให้คนที่โดยปกติทำงานเพียงครึ่งปี เช่น กลีกรที่ทำนาครั้งเดียวใช้ “เวลาที่เหลือ” นั้นทำงานมากขึ้น เป็นการละเมิด สิทธิที่ตนจะเลือกไม่ทำงานนั้น นาคิดอยู่ไม่น้อย การที่คนนั่งอยู่เฉยๆ เสียครึ่ง ปีนั้น อาจเป็นเพราะไม่รู้ว่ามีโอกาสหางานอื่นทำเพื่อจะได้เงินมาเลี้ยงตัวเอง ได้มากยิ่งขึ้นต่างหาก เมื่อใดที่รู้ว่ามีทางเลือกก็คงอยากจะวิ่งเข้าไปหางาน

*ที่ให้คำว่า เวลาที่เหลือ ก็เพราะไม่ต้องการให้ปนกันกับ “เวลาว่าง” ซึ่งหมายถึงเวลาที่ทุกคนควรจะมีส่วนตัวสำหรับใช้ไปตามความประสงค์จะเป็นไปในทางเพิ่มพูนการศึกษาให้แก่ตนเองหรือการประกอบศิลปะ ฯลฯ ซึ่งแต่ก่อนนี้เป็นสิทธิชนซึ่งมีเวลาว่างมากกว่าคนอื่นจะเห็นได้ว่าที่เรียกกันว่าวัฒนธรรมไทยนั้นส่วนใหญ่ก็เป็นผล (ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าไม่ดี) แห่งการกระทำ การเล่น การนันทนาการของผู้มีเวลาว่างเป็นของตนเองนั่นเอง ส่วน “เวลาที่เหลือ” นั้นหมายถึงเวลาซึ่งโดยปกติใช้ทำงาน หากแต่ไม่มั่งคั่งทำจึงไม่ได้ใช้

ทำเรื่องนี้ปัจจุบันก็ปรากฏอยู่ชัดเจน แต่นำเสนอที่ทางเลือกของเขาเหล่านั้นกลับมีผู้หวังกำไรเป็นผู้ชี้แนะ ดังจะเห็นได้จากบริการอบอบนวดหรือบริการในเครือเดียวกัน และอื่นๆ รวมทั้งงานหนักๆ ที่มีให้เลือกมากมายในขณะที่เศรษฐกิจของเรากำลังขยายตัว ดังนี้แล้วจะสมควรหรือที่จะมองปัญหาอย่างง่าย ๆ ว่า มันเคยงอมืองอดิ้นอยู่ “โดยใจสมัคร” ก็ให้มันใช้อิสรภาพของมันในการที่จะงอมืองอดิ้นต่อไป ลองชี้แนะทางที่มีโอกาสที่เหมาะสมด้านการงานเสียก่อนสิ พวกเขาเหล่านั้นอาจจะร่วมมือร่วมใจทำงานเพื่อตัวเองและส่วนรวมขึ้นมาก็ได้

ข้อโต้แย้งที่ว่า รัฐบาลขาดบุคคลที่มีความชำนาญแก่การดำเนินงานทางเศรษฐกิจจึงอาจจะก่อความบกพร่องให้มากมาย มีความจริงอยู่มากเหมือนกัน แต่แท้จริงแล้วความรู้ความชำนาญนั้นฝึกสอนเรียนกันได้ ประการที่สองกรณีที่มีความผิดพลาดเกิดขึ้นในระยะแรกๆ ก็คงจะไม่เลวร้ายไปกว่าที่จะให้เอกชนใช้ความรู้ความชำนาญตามใจชอบแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเองแต่ฝ่ายเดียว เพราะผลประโยชน์ที่จะได้มาจากความรู้ความชำนาญนั้น ก็หาได้มาถึงส่วนรวมตามส่วนที่ควรได้ไม่ ประการที่สาม แม้รัฐบาลจะเข้าประกอบการเศรษฐกิจเสียเองแล้ว ก็มิได้คิดจะเข่นฆ่าพวกที่มีความรู้ความชำนาญแต่เป็นการให้โอกาสแก่บุคคลเหล่านี้ได้มีส่วนเกื้อหนุนความก้าวหน้าของสังคมด้วยความสามารถของตนนั่นเอง อย่างไรก็ตาม เพื่อที่จะหลีกเลี่ยงความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นและป้องกันไม่ให้อย่างไรก็ดี รัฐบาลย่อมจะเลือกเข้าดำเนินการเป็นขั้นๆ ไปก็ได้ โดยเลือกประกอบกิจการที่เห็นว่ามีสำคัญเป็นพิเศษก่อน จนกว่าจะพร้อมที่จะเข้าดำเนินการทั้งหมด

เท่าที่ได้นำหลักการของนายปรีดีมากล่าวถึงนี้ ก็โดยที่เห็นว่าเป็นข้อเสนอที่น่าจะได้รับการพิจารณาอย่างจริงจังต่อไป โดยท่านที่สนใจแต่ไม่เคยรู้ว่า “เค้าโครงการเศรษฐกิจ” มีรูปร่างประการใด ข้อเสนอต่างๆ มีทั้งที่ดีอย่างปฏิเสธไม่ได้ และทั้งที่อ่อนในทางปฏิบัติ และที่ได้เสนอความเห็นไว้บ้างก็เพราะประสงค์จะชี้ให้เห็นว่า หากจะอ้างความที่สนับสนุนหลักการของนายปรีดีนั้น ก็ทำได้ไม่ยากนัก โดยไม่ต้องบิดเบือนข้อเท็จจริงแต่ประการใด ส่วนข้อดีหรือข้อโต้แย้งอื่นๆ นั้นไม่จำเป็นต้องมาเสียเวลาเขียน เพราะมี

นักวิชาการทั้งเก่าและใหม่ได้บรรยายไว้ดั่งน้ำท่วมทุ่งในที่อื่น ซึ่งคงหาได้ไม่ยากนัก

อย่างไรก็ตาม จะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอของนายปรีดี นั้นไม่สำคัญเท่ากับว่าเรามีความเชื่อมั่นในความบริสุทธิ์ใจของเรา ที่จะคิดค้นหาความเหมาะสมแก่การแก้ไขปัญหา ที่บ้านเมืองของเราต้องเผชิญอยู่หรือเปล่าและถ้าต้องการที่จะกระทำผลประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมแล้ว ก็สมควรที่จะร่วมกันคิดค้นหาวิธีทางที่ดำเนินไปบนพื้นฐานของเหตุผล ซึ่งทุกฝ่ายเข้าใจและรับได้ก็จะเป็นการดียิ่ง แต่ขอให้เร่งการพิจารณาให้เร็วขึ้นหน่อยเถิด โปรดอย่ารอให้สุนัขตามวัดต้องอดตายเลย ก่อนจะตาย สุนัขนั้นๆอาจจะบ้าขึ้นมาก็ได้

“ปรีชา อารยะ” นามปากกาของวรพุทธิ ชัยนาม พิมพ์ครั้งแรกในสังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับที่ 1 ปีที่ 8 มิถุนายน 2513

เก็บตก

เมื่อครั้งจอมพลพิเศษเจียงไคเช็ค (ค.ศ.1887-1975) เป็นผู้นำของประเทศจีน โดยที่เจียงไคเช็คไม่รู้อังกฤษ ตรงข้ามกับมาตามเจียงหรือซ่งเหมยหลิงที่รู้ภาษาอังกฤษอย่างดีเพราะเป็นนักเรียนอเมริกันเจียงจึงได้อาศัยตัวลิว.เอช.โดแนลด์นักหนังสือพิมพ์ออสเตรเลียเป็นที่ปรึกษาอย่างไม่เป็นทางการ ครั้งหนึ่ง โดแนลด์แสดงเจตนาต่อเจียงไคเช็คด้วยการเสนอว่า สิ่งที่ท่านผู้นำจีนจำเป็นต้องทำก็คือ ยิงเป้าเจ้าพวกคนทุจริตคิดคดทรยศต่อจีนเสียให้หมด

เจียงไคเช็คถอนใจเอือกใหญ่ “โชคร้ายจริงๆ กระสุนทั้งประเทศจีนมีไม่พอยิงคนพวกนี้หรอก”

“นายหมึก” บันทึกลับ

ผ้าเบรก/ดิสเบรก เคฟเท็กซ์

- ชื่อแห่งคุณภาพ มั่นใจได้สูงสุดเทียบของแท้
- ผ่านการตรวจสอบคุณภาพขั้นนำทุกชิ้น

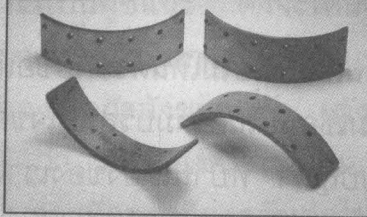
- ราคามาตรฐาน ทนทานนานคุ้มค่า
- มีทุกแบบ สำหรับยานยนต์ทุกชนิด

ภายใต้ชื่อ เคฟเท็กซ์ คุณจะมีใจในประสิทธิภาพของผ้าเบรกและดิสเบรกได้อย่างสูงสุด เพราะผลิตด้วยวัตถุดิบนำเข้าจากต่างประเทศ ผ่านการตรวจสอบคุณภาพมาตรฐานเท่าเทียมกันทุกชิ้น ไว้วางใจใช้งานได้อย่างยาวนาน มีให้เลือกสำหรับยานยนต์ทุกชนิด

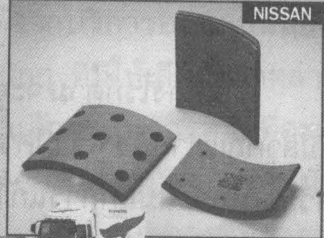
คุณสมบัติเฉพาะ

ผ้าเบรกไม่กินจานเบรกจับจานเบรกเพียงเหยียบเบรก 1 ครั้ง ทนความร้อนสูงสุดถึง 250°C อายุการใช้งานยาวนานและใช้ได้บางจนถึงที่สุด

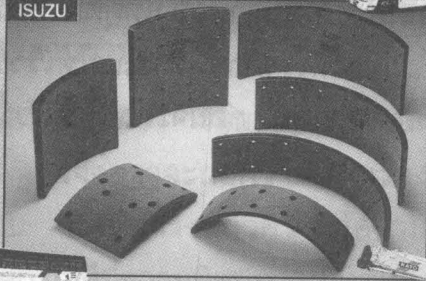
TOYOTA

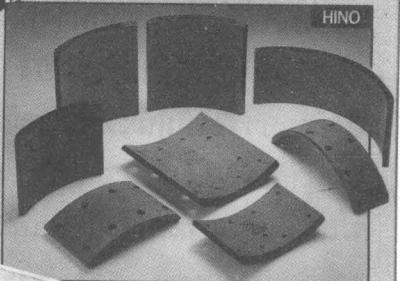
NISSAN

ISUZU

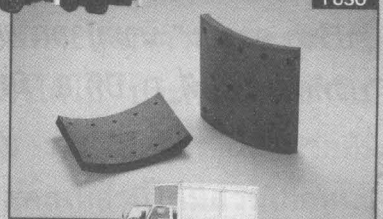
HINO

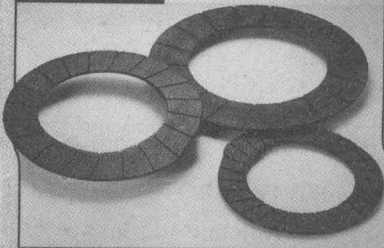
CLUTCH DISC

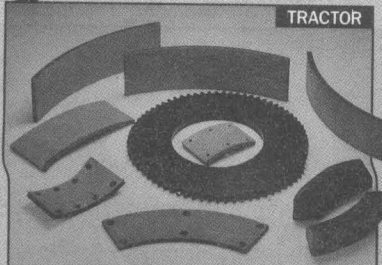
FUSO

CLUTCH FACING

TRACTOR

บริษัท เคฟเท็กซ์ จำกัด

20 ซอยวิภาวดี 20 (ทรงสะอาด) ถนนวิภาวดี-รังสิต แขวงลาดยาว
เขตจตุจักร กทม 10900
โทร. 691-4963-4, 276-9965 แฟกซ์ 275-7244

ดำเนินงานโดย นายแท้ เต็มปิติพงศ์

นายเต็ม เต็มปิติพงศ์

100 ปีชาตกาล ท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์

อัครวรยล้นฟ้าประดาประหลาด
เมฆละล่องคล่องชัดขจัดขจาย
แจ่มกระจ่างสว่างระริวระริก
เปิดประเดิมเสริมเหตุพิเศษพิมล
ทุกถิ่นชอบกอร์กักกิจพิเศษ
นานาชาติประกาศก้องคะนองคนา
ประเทศไทยไพศาลพิจารพิจิต
ท่านอาจารย์ปรีดีฯ อารีอารมย์
การศึกษาภาระเด่นประเด่นประวัติ
ม.ธ.ก. ยึดมั่นมีสันนิคมลอน
สันติสุขทุกวิธีที่มีที่คิด
รอบรอบบ้านประสานตั้งให้ยังให้ยืน
ระลึกธรรมจำแนงทั้งแผ่ทั้งเขียน
ธรรมเป็นหลักปักใจโลไมละมัว
พัฒนาชาติวาดวนทุกชนทุกชั้น
ให้เป็นอยู่ดีทุกที่ทุกคน
แก้ปัญหาที่ล้าที่หย่อน
เท่าเขาอื่นตื่นตาชมชาติมิติง
ชาตกาลวันร้อยปีดีพิเศษ
“ท่านปรีดีฯ” พลิกงานประสานประจำ
บุคคลเด่นเป็นหลักประจำประจิตต์
ทั่วถิ่นทองผองคนมือนมิวาย
ขออาจารย์สู่کانต์สถานสถิต
ทั่วโลกกว้างต่างมั่นประชนประเชิด

นภากาศมืดอับขยับขยาย
แลมลายเมื่องภาพประดาปประดล
แผ่นผ้าพลิกสดใสพิไลสกล
ประชาชนเรีบริบประดับประดา
บรรจบเขตลูกกลสตรวระชา
ทั่วถ้วนหน้าร่ารื่นและชื่นและชม
ทุกทุกทิศปรีดาประสาประสม
ถ้อยคำชมมากมายขจายขจร
ยิ่งเห็นชัดรับรองสำนองสลอน
แน่นแน่นอนนรินทร์ทั้งวันทั้งคืน
เสริมนิมิตชาวประชามีฝ่ามีฝน
ชาติอื่นอื่นอย่าแยงก็เกรงก็กลัว
ประพุดิย้าช้าเพียรสลบสลับ
ห่างลิ่งชั่วดำริวมิกมวน
ทุกทุกวันทุกแหล่งทุกแห่งทุกหน
คนเป็นคนเท่ากันอย่าพรั่นอย่างพริ้ง
เพิ่มที่อ่อนผ่อนที่เกินเจริญจะถึง
น้อมคำนึงท่านปรีดีฯ ที่คิดที่ท่า
“สี่สาม” เขตฉลองเฉลิมฉนำ
“ยูเนสโก” ย้าชื่อระบือระบาย
ช่วงชีวิตสร้างสรรขยันขยาย
อธิบายอธิปัตย์จรัสเจริญ
แดนนิมิตสุขสันต์สรวรค์สรรเสริฐ
ร่วมประเินชาตกาลสราญสเริงฯ

“พ.พูนพิน”

*พ.พูนพิน : นามปากกาของศิษย์ ต.ม.ธ.ก. รุ่น 8 คนหนึ่ง

คณะเนปฐ ศิลปนิเทศ **อภิธาน์ทนากการ**

จาก

● **พลตรียะบูลย์ จันทรโรจวงค์**

● **นายสุเทพ อักขรสารสิทธิ์**

● **นายโสภณ ปลืหจิณดา**

● **นายประเจิด เปล่งศรีงาม**

● **นายเสนห์ ปักชิน**

● **นางสมานจิตต์ วิไลรัตน์**

ศูนย์รักดีภาษา
ม.ร.ก.ด้วย

កុរុណាប នាមប្រតិបត្តិ

ในระหว่าง 4-5 ปีมานี้ มหาวิทยาลัยและนักศึกษาของมหาวิทยาลัย
นี้ได้เผชิญกับ ทรุสุมการเมืองอย่างหนักและอย่างไม่ว่าดสาย จนใครๆ ก็คิด
ว่ามหาวิทยาลัยและนักศึกษาของมหาวิทยาลัยนี้เห็นจะไปไม่รอด เห็นจะต้อง
อัปปางเสียในวาระนี้เป็นแน่ แต่เมื่อเวลาได้ผ่านไปแล้วถึง 5 ปี มหาวิทยาลัย
นี้ก็หาได้อัปปางไปไม่ และจิตใจของนักศึกษาของมหาวิทยาลัยนี้ ก็หาได้
ลุ่มจมไปไม่ ถึงแม้ว่าทรุสุมการเมือง (ที่ว่างเปล่าจากวิชา) จะได้พัดพาชื่อ
“การเมือง” (ที่หมายถึงวิชาการเมือง) หลุดไปจากนามเดิม คงเหลือแต่นาม
มหาวิทยาลัย “ธรรมศาสตร์” ก็ดี แต่วิญญานเดิมของ มหาวิทยาลัยวิชา
ธรรมศาสตร์และการเมือง ก็ยังฝังอยู่ในใจของนักศึกษาแห่งมหาวิทยาลัยนี้

*กุหลาบ สายประดิษฐ์ : ธรรมศาสตร์บัณฑิต, นักหนังสือพิมพ์, อดีตนายกลสมาคมนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย

อย่างมั่นคง วิญญาณที่ไม่ยึดเกาะอยู่กับความเก่าแก่แห่งอำนาจอะอันฟัน
ธรรมชาติและความเป็นจริงหากเป็นวิญญาณที่แสวงหาและมีแต่จะพัฒนาไปสู่
ความจริงสุญญอันปราศจากขอบเขตเท่านั้น ว่ากันตามจริงแล้ว แม้แต่นามเดิม
ของมหาวิทยาลัยกฎหมายก็หาลบเสียได้ไม่ ที่หน้าปกของหนังสือพิมพ์
“ธรรมจักร” นี้เองก็ยังพิมพ์ไว้ว่า “วารสารรายสองเดือนสโมสร ม.ธ.ก.” ซึ่ง
พิมพ์ที่โรงพิมพ์ “ม.ธ.ก.” เมื่อนักศึกษาจัดให้มีการอภิปรายปัญหาเรื่องรีไทร์
นักศึกษาก็ตั้งชื่อปัญหาว่า “ม.ธ.ก. ควรมีรีไทร์หรือไม่” ในที่ต่างๆ ไปจะเป็นการ
พูดหรือในการเขียนก็ดีเมื่อนักศึกษาจะเรียกตัวเอง นักศึกษาก็จะเรียกตัว
เขาว่า นักศึกษาแห่ง ม.ธ.ก. เขาไม่เรียกชื่อเขาตามกฎหมายที่อุบัติขึ้นจาก
มรสุมการเมือง จงดูเถิด แม้แต่นามซึ่งเป็นเรื่องแบบและมีใช้แก่นสาร
นักศึกษาก็ยังรักยังหวงแหนของเขา และกฎหมายก็ไม่สามารถจะลบหรือ
เปลี่ยนแปลงได้ (จริงๆ) แล้วใครเล่าจะทำตัวเป็นคนตาบอดหรือเป็นตัวตลก
จนถึงจะคิดหรือเชื่อไปว่า “กฎหมายหรือการใช้อำนาจคุกคามบีบคั้นใดๆ ก็ดี
จะเปลี่ยนแปลงวิญญาณของ ม.ธ.ก. และนักศึกษา ม.ธ.ก. ได้”

ความจริงซึ่งปรากฏหลักฐานแจ่มชัดอยู่นี้ย่อมแสดงอยู่ว่า
“การเมือง” (แห่งวิชา) จะลบล้างทำลาย “การเมือง” (แห่งวิชา) หาได้ไม่
กฎหมายและกฤษฎีกาจะทำลายเจตจำนงของคนส่วนมากหาได้ไม่ กฎหมาย
และกฤษฎีกาจะเหนี่ยวรั้งบังคับจิตใจที่อยู่ในกระแสแห่งพัฒนาการอันเข้มข้น
หาได้ไม่ และจะบังคับไม่ได้อย่างเด็ดขาด ผู้ใดคิดว่าจะบังคับเปลี่ยนแปลง
จิตใจอันมั่นคงของคนส่วนมากได้ด้วยเพียงแต่ประกาศกฎหมายหรือกฤษฎีกา
ออกมา หรือด้วยการใช้อำนาจคุกคามบีบคั้นแล้ว ผู้นั้นกำลังอยู่ในความเพ้อ
ฝันและอยู่ห่างเหินกับความเป็นจริงอย่างลิบลับ

ความชอกช้ำและความระทมขมขื่นที่นักศึกษา ม.ธ.ก. ได้เผชิญมา
ครั้งแล้วครั้งเล่าในระหว่างปีเหล่านี้ จะเนื่องด้วยความเดือดร้อนที่มหาวิทยาลัย
ถูกยึดครอง จนถึงนักศึกษาต้องระเห่ร่อนไปหาที่เรียนนอกมหาวิทยาลัย
กันอยู่พักหนึ่ง และทุกวันนี้ก็ยังได้รับความอึดอัดใจในเรื่องสถานที่อยู่
จะเนื่องด้วยความอยุติธรรมที่นักศึกษาได้รับจากทางราชการในการใช้วิชาชีพ
จะเนื่องด้วยความกระเทือนใจที่ได้มีข่าวว่า ทางรัฐบาลจะแปลงมหาวิทยาลัย

ให้เป็นโรงแรมบ้าง ให้เป็นโรงทหารบ้าง จะเนื่องด้วยความบิบบั่นในการใช้สิทธิของนักศึกษา จนถึงนักศึกษาจำนวนหนึ่งได้รับการลงโทษอย่างหนัก ซึ่งนักศึกษาเห็นว่า เป็นการใช้อำนาจลงโทษที่ไม่ชอบธรรม และไม่ชอบด้วยกฎหมาย และจะเนื่องด้วยเหตุอื่นๆ อีกก็ตาม เราจะว่าปีเหล่านั้น เป็นปีแห่งความมืดมิดเป็นปีแห่งความวิบัติย่อยยับของนักศึกษา ม.ธ.ก. เสียทีเดียวหาได้ไม

เพราะเหตุใดเล่า?

ก็เพราะเหตุว่าในระหว่างปีแห่งความระทมขมขื่นเหล่านั้น นักศึกษาไม่ได้รับแต่ “ส่วนเสีย” อย่างเดียวมี “ส่วนได้” ที่มีคุณค่าไม่น้อยรวมอยู่ในระหว่างเวลาอันมีทุกข์ระทมนั้นด้วย ในประการแรก ความเข้าใจและความเห็นใจที่ประชาชนและวงการต่างๆ มีต่อนักศึกษา ม.ธ.ก. ได้ขยายเพิ่มพูนขึ้นเป็นลำดับ จนกระทั่งว่า เมื่อนักศึกษาได้รับความเจ็บปวด บุคคลภายนอกก็รู้สึกว่าได้ร่วมรับความเจ็บปวดนั้นด้วยไม่มากก็น้อย เมื่อความเจ็บปวดนั้นได้รับการเยียวยารักษา บุคคลภายนอกก็พลอยมีมูทิตาจิตด้วย นี่เป็น “ส่วนได้” ที่สำคัญอันหนึ่ง

ความบิบบั่นนานาประการที่นักศึกษาได้พจญมาไม่ขาดสายนั้น แทนที่จะผลักดันนักศึกษาให้ถอยหลังกรูดๆ ไป แทนที่จะตีความเป็นกลุ่มก้อนของนักศึกษาให้แตกกระเจิงไปดังที่อาจมีผู้หวังว่าจะเป็นได้นั้น กลับทำให้นักศึกษาได้รวมกันเป็นกลุ่มก้อนหนาแน่นยิ่งกว่าเดิม แม้ว่าในบางครั้งคราว จะได้รับความบิบบั่นคุกคามอย่างหนัก ดังในกรณีการลงทัณฑ์แก่นักศึกษาผู้รักสันติก็หาทำให้นักศึกษาสยบซบเศียรไม่ เขาทั้งหลายกลับสะบัดศีรษะเชิดหน้าขึ้น แล้วก็ก้าวหน้าต่อไปในวิถีแห่งการต่อสู้เพื่อสันติ ความบิบบั่นไม่ได้ทำและไม้อาจทำให้จิตใจที่ยึดมั่นในสัจจะอ่อนเปียกละลาย ตรงกันข้าม ยิ่งเผชิญก็ยังเกาะเกี่ยวกลมเกลียวกันหนักแน่นยิ่งขึ้น พยานข้อนี้ จะเห็นได้จากการรวมกำลังอย่างเป็นปึกแผ่นแน่นหนาของนักศึกษาแห่งมหาวิทยาลัยนี้ เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม ปีกลาย (พ.ศ. 2494) ในการเรียกร้องคืนมหาวิทยาลัยของเขาด้วยเจตจำนงอันเด็ดเดี่ยวที่จะเอาคืนมาให้ได้ และเขาก็ได้มหาวิทยาลัยของเขาคืนมา แม้ว่าการเรียกร้องคืนสถานที่ของมหาวิทยาลัยทั้งหมดยังจะไม่ สุด

ล้นก็ดี แต่เมื่อความสามัคคีของเขาเป็นความสามัคคีอันเหนียวแน่น และเมื่อ กำลังแห่งความสามัคคีนั่นได้ถูกใช้เพื่อเป้าหมายที่ชอบธรรม ทั้งได้รับความ สนับสนุนเห็นอกเห็นใจจากประชาชนแล้ว เขาก็จะต้องได้ในสิ่งที่เขาควร จะได้ทั้งหมด ไม่เป็นที่น่าสงสัยเลย

เมื่อนักศึกษาได้มี วันที่ 11 ตุลาคม เป็นวันที่ระลึกสำคัญวันหนึ่ง ของเขาจะนี้ เขาก็คงจะไม่แลดูความยากลำบากที่เขาได้รับมาตลอดเวลา 4-5 ปีที่แล้ว ว่าเป็นระยะเวลาแห่งความมืดมิดเสียทีเดียว ว่ากันตามจริง การที่ เขาได้วันที่ 11 ตุลาคม ไว้ในประวัติชีวิตของมหาวิทยาลัย ม.ธ.ก. นั้น เขา มิได้ชำระราคาที่สูงไปกว่าคุณค่าของวันนั้นเลย ถ้าจะพิจารณาให้ลึกซึ้งแล้ว ราคาที่เขาได้ชำระนั้น เป็นแต่ของเล็กน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับคุณค่าใหญ่ หลวงที่บรรจอยู่ในวันที่ระลึก 11 ตุลาคม เพราะฉะนั้น เมื่อนักศึกษา ม.ธ.ก. ฉลองวันที่ 11 ตุลาคมของเขา เขาก็ไม่มีน้ำตาแห่งความระทมขมขื่นในอดีตที่จะ เช็ดอีกต่อไปแล้ว

ใครเล่าเป็นผู้ประทานวันที่ 11 ตุลาคมให้แก่นักศึกษา ม.ธ.ก.? พรหมลิขิตหรือ ? พระสยามเทวาธิราชหรือ ?

เคยมีความเข้าใจ และมีเสียงกล่าวหากันอยู่เสมอว่า นักศึกษา เป็นเหยื่อ เป็นเครื่องมือของนักการเมืองคนนั้นคนนี้ ฝ่ายนั้นฝ่ายนี้ แล้วก็มี ความเข้าใจต่อไปว่า การกระทำของนักศึกษาอย่างนั้นอย่างนี้ได้รับการยุยง จากอาจารย์คนนั้นคนนี้ ได้รับการยุยงจากพวกนั้นพวกนี้ ความเข้าใจเช่นนี้ มักจะมาจากพวกผู้ปกครองที่กำลังตีมมธุสแห่งอำนาจอย่างซาบซ่าน ใช้ ชีวิตอยู่ในความบันเทิงที่ได้รับบำเรอจากกลุ่มบุคคลที่คิดแต่จะเอาตัวรอด และแสวงหาความสำราญไปวันหนึ่งๆ และมีความเคยชินอยู่แต่ในกระบวน ความคิดเห็นของพวกเขา นักเล่นการเมือง ที่คบหาเสวนากันอยู่ในวงของตัวทั้ง ห่างเหินจากพวกนักศึกษา ความเข้าใจเช่นนี้เป็นความเข้าใจที่ผิดจากความ เป็นจริงสิ้นเชิง เมื่อมีความเข้าใจผิดในชั้นมูลฐานเสียแล้ว ความเข้าใจและ ความคิดที่มีต่อนักศึกษาในประการอื่นๆ ก็ย่อมจะพลอยคลาดเคลื่อนและ ผิดพลาดไปหมด ผลที่ติดตามมาและเป็นผลที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ก็คือ ความ ยุ่งยากที่ฝ่ายปกครองและนักศึกษาต้องเผชิญอยู่ในเวลานี้

หากว่านักศึกษา ม.ธ.ก. เป็นเครื่องมือของนักการเมืองคนใด ฝ่ายใด และกระทำการใดๆ แต่โดยอาศัยคำยุยงเลี้ยมสอนจากทางหนึ่งทางใดแล้ว ก็คงเป็นการง่ายที่ใครๆ จะมาประมุลงนักศึกษาที่สักแต่ว่าเป็นเครื่องมือของคนหนึ่งฝ่ายหนึ่ง ไปเป็นเครื่องมือของอีกคนหนึ่งฝ่ายหนึ่งได้ และก็เป็นกรง่ายเช่นเดียวกันที่ใครๆ จะยุยงให้เขาเปลี่ยนแปลงความคิดความอ่านของเขา ดังที่เราได้เห็นการสลับปลั๊กลบลอกอย่างตลกตืดที่เป็นอยู่ในวงของพวก นักเล่นการเมืองผู้แสวงหาแต่ลาภยศ และผลประโยชน์ส่วนตัวไปวันหนึ่งๆ แต่เราย่อมเห็นได้ว่า นักศึกษา ม.ธ.ก. มิใช่เป็นเครื่องมือหรือสินค้าที่จะนำออกขายในตลาดการเมือง และที่ใครๆ จะเข้าถือกรรมสิทธิ์ได้ด้วยการประมูลราคา หากว่าพวกที่ถืออำนาจอยู่ในมือ เคยชินมากับการประมูลซื้อสินค้าในตลาดการเมืองก็ไม่ใช่เป็นการชอบธรรมเลยที่ท่านจะนำเอาความสันนิษฐานอย่างมักง่ายและต่ำช้าเช่นนั้นมาใช้แก่นักศึกษา ม.ธ.ก.

การที่กล่าวหาว่าการกระทำใดๆ ของนักศึกษาแห่งมหาวิทยาลัยนี้ มาจากการยุยงปลุกปั่นจากทางใดทางหนึ่งนั้น ก็คือการดูหมิ่นว่านักศึกษาของมหาวิทยาลัยแห่งนี้เหมือนเด็กอมมือ และเป็นผู้ที่ปราศจากความเคารพตนเอง แต่นักศึกษาก็ไม่จำเป็นต้องตอบการดูหมิ่นนี้ด้วยประการใดๆ เลย นอกจากจะให้พฤติกรรมของเขาเองได้อธิบายว่าเขาไม่ใช่เด็กอมมือ และมีใช่ผู้ที่ปราศจากความเคารพตนเองพฤติกรรมของเขาอย่าอมอธิบายความข้อนี้ได้ชัดเจนเหลือเกินแล้ว ถ้าเขาเป็นเด็กอมมือและเป็นผู้ที่ปราศจากความเคารพตนเองแล้ว เขาย่อมไม่อาจเป็นดังที่เขาได้เป็นอยู่ มรสุมการเมือง ที่กระโชกเข้าใส่อย่างทารุณนั้น ย่อมนำเขาไปสู่ความอัปปางเสียนานแล้ว

นี่เป็นข้อพิสูจน์ที่เห็นได้ง่ายๆ ว่า นักศึกษามีใช่เป็นเครื่องมือของใคร นักศึกษามีได้กระทำการต่างๆ ภายใต้การยุยงของใคร นี่เป็นข้อพิสูจน์ว่า นักศึกษาเป็นตัวของเขาเอง นักศึกษากระทำการต่างๆ ภายใต้การแนะนำของมโนธรรมของเขาเอง

หากว่าพวกผู้ปกครองประเทศบางคน ไม่ทราบความจริงที่อาจเห็นได้ง่ายๆ เช่นนี้ ก็เพราะว่าเขาไม่มีนัยน์ตาสำหรับที่จะมองดูความจริง และไม่มีจิตใจที่จะต้องรับความจริง เขามีแต่อุปาทาน และความเชื่อที่ก่อรูป

ด้วยอคติความยุ่งยากที่มีอยู่ไม่ขาดสายในมหาวิทยาลัย ม.ธ.ก. ที่ได้เป็นมา และเป็นอยู่ทุกวันนี้ มาจากบุคคลที่มีความคิดแบบนี้ ความเคลื่อนไหวของนักศึกษาเป็นแต่การป้องกันความถูกต้องชอบธรรม ตามทฤษฎีที่ตั้งอยู่บนความเป็นจริง และในกรอบแห่งธรรมเนียมของชาวมหาวิทยาลัยทั่วโลกเท่านั้น

แท้จริง เหตุที่ทำให้นักศึกษา ม.ธ.ก. มีลักษณะนิสัย มีความคิดจิตใจดังที่เขาได้มีอยู่นั้น ก็เป็นเหตุที่เห็นได้ไม่ยาก ผู้ที่ต้องการจะดูก็ย่อมจะมองเห็นได้ ผู้ที่ต้องการจะรู้ความคิดจิตใจของนักศึกษา ม.ธ.ก. จะต้องศึกษาพื้นเพของมหาวิทยาลัยนี้ว่าเป็นมาอย่างไร จะต้องศึกษาว่ามหาวิทยาลัยนี้ประกอบด้วยธาตุอะไร และแตกต่างจากมหาวิทยาลัยอื่นอย่างไรบ้าง อย่างไรก็ดี สิ่งต่างๆ ที่เป็นส่วนสาระสำคัญในการหล่อหลอมความคิดจิตใจของนักศึกษา ม.ธ.ก. ก็เป็นที่เปิดเผยอยู่แล้ว ในข้อแรกก็คือ ความมุ่งหมายในการก่อตั้งมหาวิทยาลัยนี้ ซึ่งมาจากความริเริ่มของผู้ประศาสน์การ มีอยู่ว่าจะจัดให้มหาวิทยาลัยนี้ได้สอนวิชาการใหม่ๆ ที่จะผดุงรากฐานของระบอบใหม่ และส่งเสริมความคลี่คลายของระบอบใหม่ไปสู่วิวัฒนาการขั้นสูงต่อไป เช่น สอนวิชาการเมือง และ วิชาเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นวิชาที่ยังไม่เคยสอนกันมาก่อนในเมืองไทย และมุ่งหมายให้มหาวิทยาลัยนี้เป็นตลาดวิชาที่กว้างขวางที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อสำเร็จความมุ่งหมายข้อนี้ มหาวิทยาลัยจึงเปิดช่องทางให้ผู้ที่มีทรัพย์สินน้อย และไม่อาจละงานอาชีพหรือภูมิลำเนาในต่างจังหวัด ได้มีโอกาสรับการศึกษาในมหาวิทยาลัยนี้ โดยกำหนดเก็บค่าเล่าเรียนในอัตราต่ำ โดยการจัดพิมพ์ คำสอนขึ้นจำหน่ายแก่นักศึกษาในราคาถูกและโดยวิธีการอื่นๆ อีก ด้วยความมุ่งหมายและโอกาสที่เปิดให้กว้างขวางเช่นนี้ นักศึกษาของมหาวิทยาลัยนี้จึงมิได้ประกอบล้วนแล้วไปด้วยเหล่า “กุลบุตร กุลธิดา” ผู้มาจากสกุลของชนชั้นสูงและชนชั้นที่มั่งคั่ง ดังที่เคยเป็นมาในรูปแบบการศึกษาผูกขาดอย่างเคร่งครัดของระบอบเก่า การก่อตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองขึ้นนั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นการเปิดยุคใหม่ของการศึกษาวิชาชั้นสูงและวิชาการใหม่ๆ ให้แพร่หลายไปในหมู่ประชาชน ดังนั้น นักศึกษา ม.ธ.ก. จึงมิได้ประกอบล้วนแล้วไปด้วยกุลบุตรกุลธิดาหากประกอบด้วยบุตรชายหญิงที่มาจากชนชั้นต่างๆ มาจากชนชั้นที่ค่อนข้างยากจน และชนชั้นกลาง มาจากชนบทและโรงงานมา

จากสมัยพนักงานและพวกลูกจ้างมาจากบุคคลที่ต้องหาเลี้ยงครอบครัว และที่ต้องพึ่งตนเองในการศึกษาเล่าเรียน นักศึกษา ม.ธ.ก. ส่วนมากมิใช่พวกที่เกิดมาพร้อมด้วยข้อเงินซ้อนทองอยู่ในปาก เขาเหล่านั้นได้เคยเห็นชีวิตที่ลำบากยากจนมาแล้ว ทั้งตัวเขาและครอบครัวของเขาก็อาจได้เคยลิ้มรสความระกำลำบากของชีวิตมาแล้วด้วยตนเอง อาศัยพื้นเพและธาตุใหม่ๆ ของมหาวิทยาลัยนี้ อาศัยวิชาการใหม่ๆ และระเบียบการของมหาวิทยาลัยที่ให้ความอิสระแก่นักศึกษาและที่โน้มน้าวไปในทางก้าวหน้าเช่นนี้แหละ ที่ทำให้ทรรณะของนักศึกษา ม.ธ.ก. ที่มีต่อชีวิตต่อประชาคมและต่อโลกแตกต่างไปจากทรรณะของนักศึกษาชั้นสูงในอดีตเป็นทรรณะที่ออกจะแปลกใหม่และที่ชนชั้นปกครองไม่คุ้นเคยมาแต่ก่อน

หากว่าพวกที่มีอำนาจอยู่ในเวลานี้จะได้เคยใช้ชีวิตศึกษาวិชาการใหม่ๆ เช่นที่นักศึกษา ม.ธ.ก. ศึกษาอยู่ หากว่าท่านเหล่านั้นจะสนใจศึกษาความคลี่คลายของสถานการณ์ใหม่ๆ ในโลก โดยปราศจากความลำเอียงและนำวิชาความรู้ที่กำลังศึกษาอยู่เข้าปรับกับความคลี่คลายของสถานการณ์ใหม่ๆ แล้ว บางทีท่านจะต้องสำแดงท่าทีต่างๆ ออกมา ไม่แตกต่างไปจากที่นักศึกษาแสดงอยู่ในขณะนี้ และท่านก็คงจะเข้าใจความคิดความอ่านของนักศึกษาได้อย่างดี โดยไม่ต้องมัวเพื่อฝืนอยู่กับนิทานเก่าที่เล่ากันมานักศึกษา ม.ธ.ก. เป็นเครื่องมือของใครต่อใครนั้นอีกเลย

หากว่าท่านเหล่านั้นได้ศึกษาเข้าใจความคิดความอ่านของนักศึกษาอย่างถูกต้องแล้ว ท่านก็ควรเข้าใจต่อไปด้วยว่า การที่นักศึกษา ม.ธ.ก. ได้กระทำการบางอย่างที่ท่านไม่อยากจะกระทำกันนั้น มันเป็นเรื่องที่เขาอยากจะทำเสียได้ เช่นความสนใจของเขาในเรื่องการเมือง การอภิปรายปัญหาเรื่องการเมือง การเข้าร่วมในขบวนการพิทักษ์สันติภาพ และการเข้าร่วมในงานสาธารณะอื่นๆ และหากว่าท่านห้ามปรามเขาไม่ให้สนใจกับเรื่องเหล่านี้ ให้ก้มหน้า ก้มตา จดๆ อยู่แต่ตำราเรียนทำเดียวโดยไม่ต้องลืมหูละเลไปให้รอบตัวว่าอะไรมันเป็นอะไรแล้ว เขาก็ไม่มีวันจะเข้าใจการห้ามปรามของท่านได้เลย

เราจะลองยกเรื่องบางเรื่องขึ้นมาพิจารณาเป็นตัวอย่างแนวความคิดของนักศึกษาลักเรื่องหนึ่งต่างว่าฝ่ายปกครองมีความเห็นว่านักศึกษา ไม่

ควรสนใจกับเรื่องการเมือง และไม่ควรจัดให้มีการอภิปรายหรือโต้เถียงทางการเมือง นักศึกษาก็จะมีความฉงนสนเท่ห์ใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะว่าในประการแรกในมหาวิทยาลัยก็มีการศึกษาวิชาการเมืองโดยตรงอยู่แล้ว และวิชาอื่นๆ ที่สอนอยู่ในมหาวิทยาลัยก็เป็นวิชาที่มีความสัมพันธ์กับการเมืองอย่างแน่นแฟ้นแทบทั้งนั้น เมื่อนักศึกษาก็เรียนวิชาการเมืองอยู่แล้ว เหตุไฉนจึงจะไม่ให้เขาสนใจและอภิปรายปัญหาการเมือง ซึ่งเป็นการฝึกฝนวิชาความรู้ที่เขาเรียนมาแล้ว? ในประการที่สอง นักศึกษาคงจะสงสัยว่าจะแยกชีวิตของนักศึกษาหรือของคนทั่วไปออกจากการเมืองได้ที่ตรงไหน เพราะว่าทุกวันนี้แม้พวกทำงานหาเช้ากินค่ำก็พูดเรื่องการเมืองและอภิปรายปัญหาการเมืองกันออกแซ่ดไปแล้ว เช่นกรรมกรสวนยางทางภาคใต้ก็เข้าใจดีว่าการที่ราคายางตกต่ำอย่างฮวบฮาบจนเกิดความเดือดร้อนกันไปทุกหย่อมหญ้า นั่น สาเหตุใหญ่ข้อหนึ่งก็เนื่องมาแต่เราไปมอบกายถวายชีวิตของเราไว้กับพระพรหมอเมริกาแต่ผู้เดียว และเราได้ยอมรับข้อตกลงที่จะไม่ส่งยางไปขายในประเทศจีน และประเทศอื่นๆ ที่ไม่เป็นมิตรกับพระพรหมผู้ลิขิตชีวิตของเรา ในประการที่มิใช่เพื่อประโยชน์ของเรา แต่เพื่อประโยชน์ของพระพรหมล้วนๆ เมื่อความเดือดร้อนอดอยากแผ่ไปในที่ใด ทั้งกรรมกร ทั้งชาวนา และคนยากจนเข็ญใจทั้งหลายก็พูดกันถกกันถึงปัญหาการเมืองทั้งนั้น ก็เหตุไฉนนักศึกษาของมหาวิทยาลัยซึ่งได้เล่าเรียนวิชาการเมืองหรือวิชาที่สัมพันธ์กับการเมืองแท้ๆ จึงจะถูกตัดสิทธิมิให้สนใจหรือมิให้อภิปรายปัญหาการเมืองเล่า? นอกจากนั้นพวกนักศึกษาก็ทราบกันดีอยู่แล้วว่า นักศึกษาในมหาวิทยาลัยต่างประเทศทั่วโลก เขาต่างก็สนใจกับเรื่องการเมืองทั้งนั้น หากนักศึกษาของมหาวิทยาลัยในประเทศไทยไม่เอาธุระกับเรื่องการเมืองซึ่งก็หมายถึงว่า ไม่เอาธุระกับเรื่องของประเทศและประชาชนเพื่อนร่วมชาติแล้ว เขาก็จะรู้สึกอดสู ละอายใจเป็นอย่างยิ่ง อาศัยแนวความคิดของนักศึกษาโดยย่อดังกล่าวมานี้ การที่จะไปแนะนำให้เขาเลิกสนใจกับการเมือง คือให้เลิกสนใจกับเรื่องของคนอื่นที่อยู่รอบตัวเขา และให้เขาสนใจแต่เรื่องส่วนตัวและประโยชน์ส่วนตัวของเขาเท่านั้น พิจารณาจากระดับจิตใจของนักศึกษา ม.ธ.ก. ตามที่เขาได้แสดงให้ใครๆ ได้เห็นแล้ว เขาย่อมจะรับเอาคำแนะนำเช่นนั้นไว้ไม่ได้ เขาไม่อาจหาเหตุผลแม้แต่หน่วยนิดที่จะรับไว้ได้ หากว่าทางฝ่ายปกครองจะบีบคั้นบังคับให้เขารับไว้ให้จงได้

เขาก็จะแสดงการคัดค้านชัดเจนเป็นธรรมดา มิใช่ว่าเขาเป็นเด็กดีอันกะกะ แต่เพราะเหตุว่าเขาไม่เข้าใจมัน นักศึกษา ม.ธ.ก. ได้รับการศึกษาอบรมมาในการใช้เหตุผลและมโนธรรมของเขา

การที่จะยุติ หรือบรรเทาความกระทบกระทั่งระหว่างฝ่ายปกครองและนักศึกษา ม.ธ.ก. จึงมีอยู่แต่ทางเดียว คือ ฝ่ายปกครองจะต้องพยายามเข้าใจพื้นเพและธาตุใหม่ๆ ของมหาวิทยาลัยนี้ ซึ่งประกอบเป็นความคิดจิตใจของนักศึกษาในปัจจุบัน สิ่งเหล่านี้ไม่ใช่เป็นของเร้นลับ ถ้าเพียงแต่ท่านพวกผู้ปกครองจะอ่านหนังสือพิมพ์ของนักศึกษาอยู่เสมอท่านก็จะทราบถึงพื้นเพของมหาวิทยาลัย และความคิดจิตใจของนักศึกษา ที่เขาได้เขียนออกมาให้อ่านกันอย่างเปิดเผยอยู่แล้ว เว้นแต่คนที่ไม่มีนัยน์ตาสำหรับมองดูความจริงเท่านั้นจึงจะไม่เห็นและไม่เข้าใจสิ่งที่วางหงายอยู่แล้ว

ขอให้ใครๆ จงเชื่อเถิดว่า รากฐานแห่งความคิดจิตใจของมหาวิทยาลัยนี้ เป็นสิ่งที่ไม่อาจทำลายได้ นโยบายบีบคั้นใดๆ ก็ไม่อาจทำลายได้ ทางเลือกที่ไปสู่ความราบรื่น มีอยู่แต่ทางเดียว คือศึกษาความเป็นจริง เข้าเผชิญความเป็นจริง และตั้งรูปแบบนโยบายเสียใหม่ให้สอดคล้องกับความเป็นจริง

พวกท่านที่เรียกกันว่าผู้หลัก (ผู้ที่เป็นหลัก?) ผู้ใหญ่ จะมีความคิดเห็นของท่านอย่างไร ก็มีกันไปเถิด พวกท่านที่ประสงค์จะไปใช้ชีวิตอันริบหรี่ของท่านอยู่ในโรงพิพิธภัณฑสถาน ก็จงไปใช้ชีวิตตามความพอใจของท่านเถิด พวกท่านที่ไม่ต้องการจะคิดถึงใครเลย นอกจากจะคิดถึงแต่ตัวท่านวงศ์วานของท่าน คิดถึงแต่ผลประโยชน์และความสุขสำราญส่วนตัวท่านล้วนๆ เท่านั้น ก็เชิญท่านไปตามทางของท่าน แต่ขออย่ามาขัดขวางเหนียวรั้งและใช้อำนาจกะกะระรานแก่คนรุ่นหนุ่มรุ่นสาวที่เขาต้องการจะคิดถึงคนอื่น ที่ต้องการจะคิดแก้ไขความสกปรกโสมนความทุจริตเลวร้ายในสังคมเก่าที่เขาเห็นชัดอยู่กับตา คนรุ่นหนุ่มรุ่นสาวที่ต้องการจะก้าวไปข้างหน้า ที่ต้องการจะเข้าร่วมกับประชาชนผู้มีมนุษยธรรมกำจัดความชั่วร้ายและความทุกข์ทรมานของสงคราม คนรุ่นหนุ่มรุ่นสาวที่ต้องการจะเลือกวิถีชีวิตของเขาเอง

ขออย่าได้กักขังเหนียวรั้งเขาไว้ในโรงพิพิธภัณฑสถานกับท่าน ขออย่าได้ส่งมอบมรดกบางชิ้นที่เต็มไปด้วยกลิ่นขึ้นคาวเน่าเฟะให้เขาได้รับสืบทอด

ต่อไปเลย ผู้ใหญ่บางจำพวกที่ได้ทำความผิดมามากแล้ว และต้องการ
จะทำความผิดซ้ำซากต่อไปจนตายก็เชิฐทำของท่านไป แต่อย่าเหนียวรัง
บังคับให้คนรุ่นใหม่ไปนอนตายกับท่านในหลุมเก่าหลุมเดียวกันเลย

ท่านพวกผู้ใหญ่ ท่านเคยพร่ำปลุกใจพวกเขาอยู่ไม่วายมิใช่หรือว่า
อนาคตของชาติอยู่ในมือของเยาวชน ใครๆ ก็เฝ้าฝักฝังอนาคตไว้แก่เขามีใช่
หรือ? บัดนี้เขาต่างก็เตรียมตัวยืนขึ้นรับคำฝักฝังและเข้ารับภาระแล้ว
เขาผู้กำหนดอนาคตใครจะมีสิทธิวินิจฉัย อนาคตน้อยไปกว่าผู้ที่ไม่มอนาคตเล่า?

ท่านพวกผู้ใหญ่ ท่านก็ได้อยู่ในโลกนี้มานานพอแล้ว และท่านก็มี
เวลาแต่เพียงเล็กน้อยสำหรับจะอยู่ต่อไป พวกเด็กๆ พวกเยาวชนรุ่นหนุ่ม
รุ่นสาวเขามีเวลาข้างหน้าอันยาวนานที่จะต้องอยู่ในโลกนี้ต่อไป เพราะฉะนั้น
ก็เป็นการชอบธรรมอย่างยิ่ง ที่เขาควรจะมีความคิดเห็นในการจัดแจง
ประชาคมและโลกให้เป็นที่น่าพอใจตามธรรมเนียมและบรรทัดฐานของเขาดีกว่า
บุคคลที่ใกล้จะอำลาโลกไปแล้วมิใช่หรือ?

จงปล่อยให้เขาเป็นอิสระที่จะเลือกวิถีชีวิตของเขาเถิด แต่ปล่อยให้
หรือไม่ปล่อยให้เท่ากัน ก็เพราะว่าเขาคงจะแสวงหามันจนได้

นักศึกษาและบัณฑิตของ ม.ธ.ก. มีความรักในมหาวิทยาลัยของ
เขามีใช่เพราะเหตุแต่เพียงว่าเขาได้เรียนในมหาวิทยาลัยนี้ เขาได้วิชาความรู้
ไปจากมหาวิทยาลัยนี้ เขารักมหาวิทยาลัยนี้ เพราะว่ามีธาตุบางอย่างของ
มหาวิทยาลัยนี้ที่สอนให้เขารู้จักรักคนอื่น ๆ รู้จักคิดถึงความทุกข์ยากของคนอื่น
เพราะว่ามหาวิทยาลัยนี้ ไม่กักกันเขาไว้ในอุปาทานและความคิดที่จะเอาแต่
ตัวรอดเท่านั้น

ชาว ม.ธ.ก. รักมหาวิทยาลัยของเขาเพราะว่ามหาวิทยาลัยของ
เขารู้จักรักคนอื่นด้วย

ครึ่งหนึ่ง ในบัลลังก์ 24

“ผู้ถือขวานน้อย”

ก่อนอื่นใครจะขอแนะนำว่า บัลลังก์ 24 นั้นคือ ห้องพิจารณาคดีพิเศษของศาลอาญาซึ่งได้ถูกจัดไว้โดยเฉพาะสำหรับพิจารณาคดีการเมืองต่างๆ ทุกรุ่น นับตั้งแต่ยุครัฐประหาร 8 พฤศจิกายน 2490 เป็นต้นมา ณ บัลลังก์แห่งนี้ได้เคยเป็นที่ประกาศปกาสิตแห่งความไร้อิสรภาพของนักการเมืองจำนวนหลายสิบคน เคยเป็นที่ขีดเส้นชีวิตแก่บุคคลบางคนซึ่งครึ่งหนึ่งเคยมีชีวิตรุ่งเรืองและผาสุก ให้กลับซดตาถึงฆาตลงในพริบตาเดียว เคยเป็นที่กำหนดโทษของทนายความผู้มีชื่อเสียงและยึดมั่นในอุดมคติของประชาชน ในขณะที่กำลังปฏิบัติหน้าที่ของตนอยู่อย่างเข้มแข็ง เพราะเหตุได้ละเมิดอำนาจศาล และเคยเป็นสถานที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมอันจะต้องจารึกไว้เป็นประวัติศาสตร์ ประการอื่นอีกนับครั้งไม่ถ้วนและในกาลต่อไปสถานที่แห่งนี้แหละ สหายเอ๋ย จะต้องเป็นสถานที่ก่อให้เกิดปรากฏการณ์อันเป็นประวัติศาสตร์ที่มหัศจรรย์ยิ่งอีกอย่างแน่นอน ขอให้รอดูต่อไปเถิด

*ผู้ถือขวานน้อย : นามแฝงของนักศึกษา ม.ธ.ก. ชั้นนำคนหนึ่งสมัยนั้น

ครั้งหนึ่ง ในบัลลังก์ 24 นี้ เป็นครั้งหนึ่งในหลายร้อยครั้งหลายพันครั้ง สำหรับเหตุการณ์อันเป็นภาพประทับใจซึ่งได้เกิดขึ้น ณ สถานที่ดังกล่าว แม้ว่าเหตุการณ์อันได้เกิดขึ้นจะได้สลายตัวไปกับกาลเวลาที่ผ่านมาก็ตาม แต่ความประทับใจอย่างสุดซึ้งของผู้ประสบพบเห็นนี้ซิ มันไม่อาจสลายตัวไปกับกาลเวลาด้วยได้

ครั้งนั้น ในราวปลายเดือนเมษายน 2496 เท่าที่พอจะจดจำได้เป็นเวลาเช้ามืดเพียง ที่บัลลังก์ 24 นั้นเอง ได้มีบุคคลกลุ่มหนึ่งประมาณ 50 คนเศษ กำลังถูกควบคุมตัวอย่างแข็งแรงจากผู้พิทักษ์สันติราษฎร์แห่งกองบังคับการตำรวจสันติบาล ผู้มีอาวุธทันสมัยครบมือ บุคคล 50 คนเศษเหล่านั้นเท่าที่สังเกต เป็นบุคคลต่างวัย ต่างฐานะ ต่างอาชีพ มีทั้งนักเขียนผู้มีชื่อเสียง นักวิทยาศาสตร์ผู้ทรงคุณวุฒิ นักหนังสือพิมพ์นามอุโฆษ นักศึกษากรรณกร ชาวนา ครูประชาบาล และชาวสวน รวมทั้งผู้มีอาชีพอื่นๆ อีกด้วย เขาทำอะไรกัน ณ ที่นี้ ผู้เขียนได้รับคำชี้แจงว่า บุคคลเหล่านั้นได้ถูกฟ้องเป็นจำเลยในคดีการเมืองฐานกบฏภายในและภายนอกราชอาณาจักร แต่เขาเหล่านั้นได้ประกาศตนว่าเขาคือ สันติชน ผู้มิได้คิดร้ายต่อผู้ใดเขาเหล่านั้นได้ถูกเบียดจากที่คุ้มขัง มาคัดบรรดาพยานเอกสารนับพันๆ ชิ้น ซึ่งฝ่ายโจทก์คืออัยการของแผ่นดินได้เป็นผู้นำส่งต่อศาล ทั้งนี้เพื่อเขาเหล่านั้นจะได้เตรียมหาหลักฐานสู้คดีตามวิถีทางของกฎหมาย

สหายรัก เท่าที่กล่าวมาแล้วยังหาใช่ประเด็นของเรื่องไม่

ขณะนั้น ใกล้เคียงเวลาเพลมากแล้ว รถเพียตเก็งสีด่าปลดคันหนึ่ง ได้แล่นปราดเข้าเทียบกับบาทวิถี หน้าประตูห้องพิจารณาคดีบัลลังก์ 24 สุภาพสตรีวัยกลางคนผู้หนึ่งรูปร่างสูงโปร่ง สวมแว่นดำสนิท ก้าวลงจากรถคันนั้นอย่างเช่มช้า ท่วงทีกิริยาเป็นสง่าผ่าเผยงดงาม แม้ว่าจะมีบางสิ่งบางอย่างจะบ่งไว้ว่า เธอกำลังตกอยู่ในห้วงของความทุกข์ก็ตามที่ เธอได้เป็นเป่าสายตาของบุคคลทุกฝ่าย ณ ที่นั้น อันมีผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ผู้มีอาวุธครบมือ กลุ่มนักการเมืองผู้ไร้อิสรภาพ และประชาชนผู้สนใจแต่เธอก็มิได้มีความประหม่าหรือสะทสะท้านอย่างใดเลย

เธอผู้นั้นได้ตรงเข้าไปขออนุญาตผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ แล้วก็ได้รับอนุญาตให้เข้าไปภายในห้องพิจารณาบัลลังก์ 24 นั้น เมื่อเธอได้ย่างเท้าเข้าไปภายใน เธอก็ได้รับการแสดงคารวะอย่างนอบน้อมและพร้อมเพรียงจากกลุ่มนักการเมืองผู้ถูกควบคุมตัวเหล่านั้น ลักษณะการเช่นนั้นแสดงถึงบุคลิกภาพอันสำคัญของท่านสุภาพสตรีผู้นั้นเป็นอย่างดี

เด็กหนุ่มผู้หนึ่ง อายุไม่เกิน 23 ปี รูปร่างสันทัด ใบหน้าอ้มเอิบ ตัดผมสั้นแบบนักเรียน ปราดออกมาจากกลุ่มผู้ไร้อิสรภาพ ตรงมาที่ท่านสุภาพสตรีผู้นั้น แสดงคารวะอย่างนอบน้อม ทันใดนั้นก็เกิดภาพอันประทับใจอย่างลึกซึ้งแก่ผู้ประสพพบเห็น

ท่านสุภาพสตรีผู้นั้นได้สวมกอดหนุ่มน้อยผู้นั้นไว้อย่างแสนรัก ฉับพลันน้ำตาของท่านก็ได้หลั่งไหลพร่างพรูราวกับสายฝน ท่านสะอึกสะอื้นพร้อมกับรำพันด้วยเสียงอันเยือกเย็นว่า

“ลูกเอ๋ย ครอบครัวของเราเป็นครอบครัวที่ต้องผจญกับชะตากรรม แม้ว่าพ่อของลูกจะได้ประกอบกรรมทำความดีให้กับชาติบ้านเมืองอย่างมากมาก็ตาม แต่วิถีทางการเมืองทำให้พ่อของลูกไม่มีสิทธิที่จะอยู่ในผืนแผ่นดินไทยได้อย่างเสรีชน ผลอันนี้ได้กระทบกระเทือนมาถึงแม่และตัวลูกอีกด้วย ลูกรักต้องกลายเป็นจำเลยในคดีการเมืองตั้งแต่ยังเยาว์วัย โดยไม่มีผู้ใดคาดหมายไว้ก่อนเลยว่าจะต้องเป็นไปถึงเพียงนี้ ในวันนี้ซึ่งเหลือเวลาอีกเพียงเล็กน้อย จำต้องลาลูกรักเดินทางไปต่างประเทศ เพื่อไปรักษาสุขภาพของแม่ให้ดีขึ้น ด้วยใจจริงแล้วแม่ไม่อาจจะทิ้งลูกรักไปได้ในยามนี้ แต่ด้วยเหตุจำเป็นสำคัญ และสถานการณ์ได้บีบบังคับให้แม่จำต้องเดินทางไปด้วยใจอันไม่สมัครแม่ไม่อาจจะพูดอะไรไปมากกว่านี้ได้ เพราะกลัวว่าจะกระทบกระเทือนจิตใจอันบริสุทธิ์ของลูกรัก นอกจากจะขอให้ลูกมีจิตใจอันเข้มแข็ง อดทนต่อสภาพการณ์ที่ลูกกำลังเผชิญอยู่และจะต้องเผชิญต่อไปในภายภาคหน้า ลูกรักจงอดทนและจงประพฤติดนให้สมกับเป็นลูกของนักการเมือง ผู้ครั้งหนึ่งเคยทำคุณงามความดีให้กับชาติบ้านเมือง โดยไม่เคยกอบโกยหาผลประโยชน์ใส่ตนและครอบครัวอย่างใดเลย แต่จังหวะชีวิตได้ทำให้พ่อของลูกรัก...” เสียงของท่านสุภาพสตรีผู้นั้น ได้สะอื้นขาดหายไปเพราะความกำครด

ทุกคนที่อยู่ ณ ที่นั้น แม้แต่ผู้พิทักษ์สันติราษฎร์เองก็จำต้องเบือนหน้าหนีเพราะไม่อาจทนฟังและดูภาพและสิ่งอันน่าเห็นใจยิ่งนี้ได้

แต่หนุ่มน้อยผู้นั้น ชะรอยจะเป็นคนที่บึกบึนและมีลักษณะแข็งแกร่งเป็นพิเศษ เพราะเขามีได้แสดงความเศร้าสร้อยออกมาให้ประจักษ์กับสายตานุศลภายนอกแต่อย่างใดเลย ใบหน้าคงยิ้มละม้ายไม่เปลี่ยนแปลง แต่ดวงตาทั้งสองของเขาเท่านั้นที่แฝงแววของความปวดร้าวในดวงใจไว้ เขามีความรู้สึกอย่างไรนั้นไม่จำต้องอธิบายมิใช่หรือ เขาได้ปลอบประโลมมารดาสุดที่รักของเขาว่า

“คุณแม่ที่รัก ขอให้คุณแม่จงเดินทางไปรักษาตัวด้วยความปลอดภัยและสบายใจ โดยไม่ต้องเป็นห่วงลูก ความกังวลใจอาจทำให้สุขภาพของคุณแม่ทรุดโทรมยิ่งขึ้น สภาพการณ์เท่าที่ลูกประสบอยู่ทุกวันนี้เป็นสภาพการณ์ที่ลูกสามารถทนได้ เช่นเดียวกับมิตรสหายผู้ร่วมชตากรรมทั้งหลาย ลูกได้ตระหนักถึงปรากฏการณ์ต่างๆ อันได้บันดาลให้ลูกตกอยู่ในสภาพเช่นนี้เป็นอย่างดีว่าเป็นเพราะเหตุใด ลูกไม่ขอปริปากเรียกร้องสิทธิอันใด หรือเรียกร้องความเห็นใจจากผู้ใดเป็นอันขาด ลูกยินดีที่จะเผชิญกับสถานการณ์อันเลวร้ายต่างๆอันจะมีต่อไปข้างหน้าด้วยความเต็มใจยิ่งเพราะกาลเวลาเท่านั้นจะเป็นเครื่องพิสูจน์ว่า ลูกนี้เป็นผู้กระทำผิดกฎหมายของบ้านเมืองหรือไม่”

หนุ่มน้อยกล่าวถ้อยคำเหล่านั้นออกมาด้วยเสียงทุ้มมีกังวาน โดยปราศจากความสะทกสะท้านหรือยำเกรงผู้ใด ยิ่งความตื่นตันใจให้กับท่านสุภาพสตรีผู้นั้น ท่านได้เอื้อมมือจากวงกอด ลูบไล้บนเส้นผมของหนุ่มน้อยอย่างแสนอาลัย

อาจจะเป็นด้วยระยะเวลาที่จะอยู่ร่ำลาลูกชายสุดที่รักมีน้อยเกินไปหรือไม่ ท่านสุภาพสตรีผู้นั้นก็ไม่อาจจะทนสกดความตื่นตันใจต่อไปได้ ท่านได้คลายมือออกจากวงกอดของหนุ่มน้อยและเบือนหน้ามายังทนายความอาวุโส ณ ที่นั้น พร้อมกับกล่าววาจาฝากฝังลูกชายของท่านอย่างแสนจะเป็นห่วงคณะทนายความได้น้อมรับคำของท่านสุภาพสตรีผู้นั้นด้วยความเห็นใจอย่างสุดซึ้ง

ในที่สุด ท่านสุภาพสตรีก็ก้าวขึ้นรถคันเก่ากลับไป รถได้เคลื่อนลับ
หายไปกับมมดึกบัลลังก์พิเศษนั้น พร้อมด้วยเสียงหายไปของเครื่องยนต์ แต่
เสียงสะท้อนภายในจิตใจของท่านสุภาพสตรีผู้นั้นกับหนุ่มน้อยผู้มีดวงใจอันบิกบิน
จะหายไปพร้อมกับเสียงเครื่องยนต์ด้วยละหรือ....สหายรัก

จากหนังสือที่ระลึก “วันธรรมศาสตร์” 10 ธันวาคม 2507

เพลง วันชาติ (24 มิถุนายน)

ยี่สิบสี่มิถุนา ยนมหาศรีสวัสดิ์ ปฐมฤกษ์ของรัฐ- ธรรมนูญของไทย
เริ่มระบอบแบบอา- ระยะประชาธิปไตย เพื่อราษฎรไทย ได้สิทธิเสรี

สำราญสำเร็จ บันเทิงเต็มที่ เพราะชาติเรามี เอกราชสมบูรณ์
ไทยจะคงเป็นไทย ด้วยร่วมใจ เทิดไทย ไชโย

ชาติประเทศเหมือนชีวา ราษฎรประชาเหมือนร่างกาย
ถ้าแผ่นดินวิตรมลาย ร่างกายก็เป็นปฏิรูป

พวกเราต้องร่วมรัก พิทักษ์ไทยไพฑูริย์ อีกรัฐธรรมนูญ คู่ประเทศ
ของไทย

เสียกาย เสียชนม์ ยอมทนเสียได้

เสียชาติประเทศไทย อายายอมให้เสียเลย

ไทยจะคงเป็นไทย ด้วยร่วมใจเทิดไทย ไชโย

คำร้อง-ทำนอง : ส. กาญจนาคพันธุ์

ทำไมดิฉันจึงรัก เคารพและบูชา ท่านปรีดี พนมยงค์

ฉลบทวัลย์ พลาทกุล

ดิฉันได้ยื่นชื่อ “หลวงประดิษฐมนูธรรม” ครั้งแรกเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๗๑ ขณะที่เรียนอยู่ชั้นมัธยม ๔ ร.ร.ราชินี ทั้งนี้ก็เพราะดิฉันเป็นนักเรียนประจำ มีเพื่อนประจำที่สนิทสนมกันมาก ๆ หลายคน และหนึ่งในพวกนี้ชื่อคุณเพียงแซ ณ ป้อมเพชร น้องสาวของท่านผู้หญิงพูนศุข ภริยาของท่านปรีดี พนมยงค์ หรือที่รู้จักกันในสมัยนั้นว่าหลวงประดิษฐมนูธรรมนั่นเอง พวกเราคูยกันถึงเรื่องพ่อแม่พี่น้องของกันและกัน ดิฉันรู้จักชื่อพี่น้องของคุณเพียงแซครบถ้วน ตั้งแต่คนหัวปีจนคนสุดท้อง รู้ตัวว่าคนไหนแต่งงานแล้ว คนไหนทำงานอะไร และคนไหนกำลังเรียนอยู่ ร.ร. ไหนบ้าง รู้ว่าคุณพูนศุขแต่งงานกับคุณหลวงประดิษฐ์ฯ เพียงแต่รู้และจำได้ ไม่ได้มีความสนใจอะไรเป็นพิเศษ

ครั้น พ.ศ. ๒๔๗๕ ใคร ๆ ก็ต้องได้ยื่นชื่อคุณหลวงประดิษฐ์ฯ ว่าเป็นผู้นำฝ่ายพลเรือนของคณะราษฎร ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ ดิฉันแอบภูมิใจนิดหน่อยว่าตนเองก็เคยรู้จักชื่อคุณหลวงประดิษฐ์ฯ มาก่อนแล้ว และยังรู้เรื่องกิจวัตรส่วนตัวเล็ก ๆ น้อย ๆ ของท่านด้วย ระยะนั้นได้เห็นรูปคุณหลวงประดิษฐ์ฯ ทุกเมื่อเชิ่วนใน น.ส.พ. จนจำหน้าตาท่าทางท่านได้ดี ต่อมาได้รู้เรื่องการทำงานของท่าน ตั้งแต่การร่างรัฐ-

ธรรมเนียมฉบับแรก และอะไรต่ออะไร
อีกเยอะเยอะ ทำให้อยากเห็นตัวจริงเป็น
กำลัง แต่ไม่เคยนึกเคยฝันว่าจะได้มีโอกาส
ได้พบและรู้จักท่าน เมื่อเพียงสิบกว่าปีให้
หลัง

พ.ศ. ๒๔๗๙ ดิฉันสอบชิงทุน
รัฐบาลได้และไปศึกษาต่อที่ประเทศอังกฤษ
พวกเราเดินทางโดยรถไฟจากกรุงเทพฯ ไป
ลงเรือที่ปีนัง ตอนนั้นกงสุลไทยประจำปี
นังคือคุณยิ้ม ฟังพระคุณ ซึ่งมีภริยาเป็น
ชาวยุโรป ท่านจะจัดให้เราไปอยู่โรงแรม
E & O ซึ่งใหญ่โตหรูหราและแพงมาก
บังเอิญในคณะเรามีคุณจก ณ ระนอง ซึ่ง
เคยมีภุมิลาเนาอยู่ในปีนัง รู้จักปีนังดี อาสา
จะพาพวกเราไปอยู่โรงแรมเล็ก ๆ เพื่อ
ประหยัดเงิน เราได้เถียงกับคุณยิ้มเป็นการ
ใหญ่ คุณยิ้มโกรธมากเพราะเหตุเกิดขึ้น
ต่อหน้าภริยาหม่อมของท่าน ท่านไม่ยอม
เด็ดขาด บังคับเราไปอยู่โรงแรม E & O
จนได้ และบอกว่าจะเขียนรายงานไปยัง
กระทรวงต่างประเทศถึงความตื้อตึงและ
อวดดีของเรา คือนั้นพวกเราประชุมกัน
แทบไม่ได้หลับไม่ได้นอน ปรีกษาและตกลง
กันว่าทางที่ดีเราควรชิงเขียนไปถึง
ร.ม.ต. ต่างประเทศเล่าความจริงใจของเรา
ว่าเราเพียงแต่ต้องการประหยัดเงินเท่านั้น
และฟ้องไปด้วยว่า คุณยิ้มดูต่ำเรามาก
มายเพียงไร การเขียนจดหมายฉบับนั้น

เกี่ยวกับผู้เขียน

อาจารย์ ฉลบทลย์ พลังกูร

- เป็นเจ้าของและผู้อำนวยการ
โรงเรียนดรุณยาน
- เป็นนักศึกษาหญิงคนหนึ่งที่สอบ
ได้ทุนเล่าเรียนหลวงไปศึกษาที่
ประเทศอังกฤษ
- เป็นภริยานายจำกัฒ พลังกูร
ซึ่งร่วมกับผู้รักชาติต่อต้านผู้รุกราน
ในสงครามโลกครั้งที่ ๒ และได้
อาสาเป็นผู้แทนขบวนการเสรีไทย
เดินทางไปติดต่อกับสัมพันธมิตร
ในประเทศจีน และได้เสียชีวิต
ที่นั่นระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง
- เมื่อเกิดรัฐประหาร พ.ศ. ๒๔๙๐
ในคืนวันที่ ๗ พฤศจิกายน
๒๔๙๐ เวลาหลังสองยาม คณะ-
รัฐประหารได้ใช้ปืนกลยิงกราด
ไปที่ห้องนอน ฯพณฯ ปรีดี พนม-
ยงค์ แต่เดชบุญญะสุนัไม่ทะลุ
เพียงเจาะกำแพงเป็นช่องโหว่ที่
นกพอทำรังได้-รุ่งเช้าวันที่ ๘
พฤศจิกายน ได้มีขบวนรถถึงนำ
โดย ร.อ. ชชาติชาย ชุณหะวัณ (ยศ
ขณะนั้น) เป็นผู้นำขบวน จะเอา
รถถึงบุกพังประตูทำเนียบเข้าไป
แต่ไม่สามารถเข้าไปได้ เพราะมี
วีรสตรีผู้หนึ่งได้ยืนขวางกั้นรถ-
ถึงไว้ไม่ยอมให้เข้าไปโดยไม่กลัว
เกรงอันตรายต่อชีวิต ทำให้รถ-
ถึงไม่สามารถบุกเข้าไปในทำเนียบ
ได้ วีรสตรีผู้นั้น คือ “คุณฉลบท-
ลย์ พลังกูร”
- เป็นผู้ที่อยู่กับ ฯพณฯ ปรีดี
พนมยงค์ ที่ทำเนียบทำข้างตลอด
เวลา จนกระทั่ง ฯพณฯ ปรีดี
พนมยงค์ จากไป

กินเวลานานมาก เพราะหลายคนก็หลายความคิด ตัดโน้นเติมนี้ กว่าจะเสร็จก็
ดึกโขทีเดียว เขาให้ดิฉันเป็นผู้ลออกจดหมายนั้น และจัดส่งไปให้คุณหลวงประ-
ดิษฐ์ฯ ซึ่งเป็น ร.ม.ต. ว่าการต่างประเทศในขณะนั้น ดิฉันรู้สึกตัวว่าได้ใกล้ชิด
คุณหลวงประดิษฐ์ฯ เข้าไปอีกนิดหนึ่ง แต่จนบัดนี้ก็ไม่ทราบเลยว่าจดหมายนั้น
ได้ไปถึงท่านจริง ๆ หรือเปล่า สงสัยว่าเลขา ฯ ของท่านอ่านแล้วคงรู้สึกซาหรือ
ไม่ก็สมเพชที่เป็นเรื่องของเด็ก ๆ หาสาระไม่ได้ คงจะโยนทิ้งตะกร้าไปเสียมากกว่า
ส่วนตัวดิฉันเองนั้น เมื่อไปอยู่ต่างประเทศแล้วประมาณ ๒ ปี มีความคิดเป็นผู้
ใหญ่ขึ้น พอนึกถึงเรื่องนี้ทีไรก็รู้สึกละอายตัวเองที่แสดงความเป็นเด็กเช่นนั้น นึก
ภาวนาในใจว่าจดหมายนั้นคงไม่ไปถึงคุณหลวงประดิษฐ์ฯ หรือถ้าถึงก็ขอให้
ท่านลืมมันเสียโดยสิ้นเชิง

ตั้งแต่เริ่มไปถึงอังกฤษใหม่ ๆ ดิฉันก็ได้รู้เรื่องการทำงานของ คุณหลวง-
ประดิษฐ์ฯ มากขึ้นจากพวกเพื่อน ๆ ผู้ซึ่งได้มีโอกาสพบและรู้จักท่าน ดิฉันนึก
อยากให้ท่านมาต่างประเทศอีกเหลือเกิน เพื่อจะได้โชคดีมีโอกาสพบท่านบ้าง เพราะ
เวลาอยู่เมืองไทยนั้นโอกาสที่เด็ก ๆ อย่างเราจะได้พบท่านเป็นของสุดเอื้อม อย่างไรก็ตาม ประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๑ ดิฉันบังเอิญได้พบกับท่านผู้หญิงพูนศุขภริยา
คุณหลวงประดิษฐ์ฯ กับคุณสุดาลูกสาวอายุ ๓-๔ ขวบของท่านที่สถานทูตปารีส
ดิฉันดีใจมากที่ได้รู้จักกับท่านผู้หญิงพูนศุขอย่างเป็นทางการ เมื่อตอนอยู่กรุง-
เทพฯ เคยเห็นท่านเหมือนกัน แต่เฉียดไปเฉียดมา ไม่เคยได้รับการแนะนำเป็น
ทางการเลย ทั้งคุณพูนศุข (ต่อไปจะขอเรียกชื่อท่านอย่างนี้ตามความเป็นจริงที่
ดิฉันเรียกท่าน) และดิฉันต่างก็ได้รู้เรื่องราวของกันและกันมาก่อนพอสมควรแล้ว
จึงพูดคุยกันได้สะดวกสบายไม่อึดอัดใจ โดยเฉพาะตอนนั้นน้องสาวของท่าน
อีกคนหนึ่งคือคุณนวลจันทร์ไปกับท่านด้วย คุณนวลจันทร์คุ้นเคยกับดิฉันตั้งแต่
อยู่ ร.ร. ราชนีพอ ๆ กับคุณเพ็ญแข จึงทำให้เกิดความสนิทสนมยิ่งขึ้น ดิฉัน
นึกในใจว่าบัดนี้เราได้เข้ามาใกล้ชิดคุณหลวงประดิษฐ์ฯ อีกชั้นหนึ่งแล้ว

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ ดิฉันกลับเมืองไทย ได้แต่งงานกับนายจำกัฏ พलगูร
และได้ตั้ง ร.ร. ดร.โณทยานขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๘๓ ครั้น พ.ศ. ๒๔๘๔ เมืองไทยถูก
รุกราน จำกัฏคิดมาก จะหาทางออกไปจากเมืองไทยทำเดี่ยว ได้ไปปรึกษาและ
ชักชวนเพื่อนฝูงและใครต่อใครหลายคน แต่ก็ไม่ได้ผล ไม่มีใครอยากไปเสี่ยง

ตายด้วย จำกัดเคยรู้จักท่านปรีดี ครั้งที่ท่านไปประเทศอังกฤษ และทราบดีว่าท่านปรีดีต้องไม่พอใจสภาพบ้านเมืองไทยในขณะนั้นแน่นอน จึงลองไปกราบทูลท่านฟังความเห็นของท่าน ก็ได้เรื่องสมใจ หลังจากนั้นจำกัดก็ไปหาท่านปรีดีแทบทุกวัน เมื่อกลับมาเล่าให้ดิฉันฟัง ดิฉันตื่นเต้นมาก คิดว่าโอกาสที่จะได้พบท่านปรีดีใกล้เข้ามามากแล้ว และก็เป็นความจริง ไม่นานหลังจากนี้ ท่านปรีดีให้จำกัดพาดิฉันไปรับประทานอาหารกับท่านและครอบครัว ดิฉันทั้งตื่นเต้นและหัวใจ ไม่ทราบว่าจะไปพูดอะไรกับท่าน แต่ยังเบาใจหน่อยที่ดิฉันเคยพบปะสนทนากับคุณพูนศุขมาแล้ว ฉะนั้นก็เห็นจะไม่กระไรนัก

ท่านปรีดีต้อนรับดิฉันอย่างเป็นกันเอง ทำทางท่านใจดี เปิดเผยและยิ้มแย้มแจ่มใสตลอดเวลา ทำให้ความประหม่นพรั่นพรึงของดิฉันหายเป็นปลิดทิ้ง และพูดคุยกับท่านได้อย่างสบายอกสบายใจ ท่านเล่าว่าครั้งหนึ่ง ม.จ. สกลวรรณกร (ผู้หนึ่งในคณะกรรมการ ก.พ.) ได้มาเล่าให้ท่านฟังว่าจำกัดมาชอบพอดิฉัน แต่ถูก Mr. Cardew ผู้ปกครองคอย “กัณฑ์” ตลอดเวลา ท่านสงสัยในคำว่า “กัณฑ์” นี้ คงไม่ได้หมายความว่า Mr. Cardew จะ “กัณฑ์” เอาไว้เสียเองนะ ดิฉันถึงกับต้องหัวเราะและกราบเรียนท่านว่า Mr. Cardew ท่านดูแลพวกเราทุกคนราวกับเป็นลูกของท่านเอง จึงคอยกัณฑ์เพื่อมิให้มีเรื่องไม่ดีไม่งามเกิดขึ้น ดิฉันนึกแปลกใจว่าทำไมท่านสกลฯ จึงมาสนใจกับเด็ก ๆ อย่างเราถึงเพียงนั้น แต่นึกไปอีกทีอาจเป็นเพราะว่าจำกัดเป็นลูกของเจ้าคุณผดุงวิทย์เสริมซึ่งกว้างขวางอยู่ในกระทรวงศึกษาและคุ้นเคยกับท่านสกลฯ ส่วนดิฉันก็เป็นหนึ่งในนักเรียนหญิงซึ่งมีอยู่เพียง ๓-๔ คนในภาษาอังกฤษในขณะนั้น และคุณจิรลูกสาวท่านสกลฯ ก็เป็นหนึ่งในพวกเรา จึงทำให้ท่านสนใจและจำง่าย

ข้าพเจ้าเริ่มคุ้นเคยสนิทสนมกับครอบครัวท่านปรีดีมากขึ้น ๆ ท่านมอบความไว้วางใจให้คุณลลิตาลูกสาวคนโตของท่านซึ่งมีความเจริญทางสมองซ้ากว่าธรรมดาอยู่เป็นนักเรียนประจำพิเศษที่ ร.ร. ดิฉัน โดยจัดพี่เลี้ยงมาอยู่ช่วยดูแลด้วย เพื่อมิให้เป็นภาระต่อดิฉันมากนัก และคุณพูนศุขเองก็หมั่นมาเยี่ยมเยียนเสมอ ยังจำได้ว่าเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕ ตอนน้ำท่วมใหญ่ ร.ร. ต้องปิด เพราะการคมนาคมลำบากมาก ท่านปรีดีได้จัดส่งเรือลำปั้นลำใหญ่มาให้เราลำหนึ่ง เพื่อให้เราพาลลิตาไปเยี่ยมบ้าน ดูเหมือนเราจะไปวันเว้นวัน ลลิตาชื่นชมกับการนั่งเรือ

ไปเยี่ยมคุณพ่อคุณแม่มาก เธออยู่กับเรามาจนกระทั่งก่อนจำกัดเดินทางไปต่างประเทศในการทำหน้าที่ให้คณะเสรีไทยใต้ดิน คุณพูนศุขจึงรับตัวกลับไปเพื่อให้ดิฉันต้องมีการะมากเกินไป

จำกัดเดินทางออกจากประเทศไทยเมื่อวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๖ ดิฉันก็ดูแล ร.ร. ต่อไป พอถึงวันเกิดดิฉัน ๑๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๖ ท่านปรีดีมาที่ ร.ร. ดิฉัน เอาของขวัญมาให้เป็นขันเงินใบใหญ่มีพานรองและทัพพีครบชุดสำหรับใส่บาตร ท่านคงจะทราบแล้วว่าจำกัดถึงแก่กรรมเมื่อ ๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ และคงจะส่งสารดิฉัน แต่ตัวดิฉันเองไม่ทราบจนกระทั่งสงครามเลิกแล้ว (พ.ศ. ๒๔๘๘) ยังจำได้ว่าตอนนั้นน้ำท่วมอีก แต่ไม่มากถึงกับต้องใช้เรือ การจะเดินไปห้องรับแขกอีกตึกหนึ่งนั้นต้องไต่สะพานไป ดิฉันจึงจำเป็นต้องต้อนรับท่านปรีดีในห้องเรียนอนุบาล แก้อั้วตัวใหญ่ธรรมดาที่ไม่มี ตัวเล็กของเด็ก ๆ ท่านก็นั่งไม่ได้ เลยต้องเชิญให้นั่งบนโต๊ะเรียนอนุบาล หลังจากนั้นท่านให้คุณพูนศุขมารับดิฉันไปค้างที่บ้านท่านบ่อย ๆ และตอนหลังเมื่อเรือบินมาทิ้งระเบิดบ่อย ๆ ไม่ปลอดภัยแก่เด็ก ๆ กระทรวงศึกษาฯ สั่งปิด ร.ร. ทุกแห่ง ท่านไม่อยากให้ดิฉันอยู่คนเดียว เลยมารับไปอยู่กับครอบครัวของท่านเป็นการถาวร ยิ่งกว่านั้นท่านเกรงว่าดิฉันอยู่ว่าง ๆ อาจจะคิดมาก เลยจัดให้ไปทำงานที่ธนาคารเอเซีย ในตำแหน่งผู้ช่วยสมุห์บัญชีแทนคุณทิพยา ณ ป้อมเพชร พี่สะใภ้ของคุณพูนศุขซึ่งลาไปคลอดบุตร และไม่คิดว่าจะกลับมาทำงานอีก ฉะนั้นเมื่อคุณพูนศุขและลูก ๆ อพยพตามเสด็จสมเด็จพระพันวัสสาไปอยู่ที่นนทบุรี แล้วตอนหลังไปอยู่ที่อยุธยา ตอนแรก ๆ นั้นดิฉันยังทำงานอยู่จึงไปด้วยไม่ได้ แต่ติดตามท่านปรีดีไปเยี่ยมคณะอพยพทุก ๆ ปลายสัปดาห์

ระหว่างนั้นเศรษฐกิจกำลังปั่นป่วน บรรดาธนาคารถูกกระทบกระเทือนมากท่านปรีดีเป็นห่วง ให้ทางธนาคารเอเซียทำรายงานสรุปแสดงยอดเงินแต่ละวันให้ดิฉันเอามาให้ท่านดู ตอนนั้นทุกวันดิฉันรับประทานอาหารเช้ากับท่านปรีดีและคุณเที่ยง จินดาวัฒน์ ซึ่งมาอยู่เป็นเพื่อนท่าน ท่านปรีดีรับประทานอาหารเช้าอย่างมาก ตรงข้ามกับดิฉันซึ่งเจริญอาหารและเป็นคนกินข้าเสียด้วย ทุกครั้งที่ท่านอื่มาก่อน ท่านจะบอกว่า “คุณฉลบเชิญตามสบายนะ” ดิฉันต้องหัวเราะกับคุณเที่ยงเสมอ และพยายามหาหนทางหลีกเลี่ยงไม่กินอาหารกับท่าน หลายครั้ง

ที่ดิฉันแหวะกินเสียก่อนที่บางลำภู และกลับมาพูดปิดกับท่านว่าไปกินกับเพื่อนมาแล้ว ดิฉันจะไกลไปไหนนานนักก็ไม่ได้เพราะต้องเอารายงานธนาคารมาส่งท่าน

สมัยนั้นรัฐบาลออกธนบัตรใบละ ๑.๐๐๐ บาท ซึ่งคนไม่นิยมเลย หลายคนที่ไม่ศรัทธาได้อามาขายกันแถว ๆ ธนาคารเอเซียในราคาใบละ ๕๐๐ บาท เท่านั้น โดยยอมขาดทุน ๕๐๐ บาท เพราะคิดว่าดีกว่าที่จะสูญเสียเปล่า ท่านปริติทราบเรื่องนี้ จึงให้ดิฉันไปดูบัญชีของท่านที่ธนาคารเอเซีย ซึ่งทางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ฝากไว้เป็นเงินเดือนของท่านแต่ท่านไม่เคยเบิกมาใช้เลยว่าเป็นเงินจำนวนเท่าไรแล้ว ท่านจะเซ็นเช็คยกเงินทั้งหมดให้ดิฉัน เพื่อดิฉันจะได้ไปซื้อธนบัตรใบละ ๑.๐๐๐ บาท ในราคา ๕๐๐ บาทมาเก็บไว้ แล้วภายในเดือนนั้น ๆ จะได้กำไรเท่าตัว ดิฉันถามว่าทำไมท่านไม่ซื้อเอาไว้เสียเอง ท่านว่าท่านทำอย่างนั้นไม่ได้ ท่านต้องเชื่อมั่นในรัฐบาลที่ท่านสนับสนุนอยู่ (ทั้ง ๆ ที่ท่านก็ไม่เห็นด้วยเลยมาแต่ต้น) ดิฉันกราบเรียนท่านว่าดิฉันอยู่กับท่านไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอะไรเลย และเงินเดือนจากธนาคารก็ได้มากอยู่แล้ว ไม่ทราบว่าจะเอาเงินไปทำอะไร เอาไว้ให้ดิฉันเดือดร้อนเรื่องเงินจึงจะกราบขอรบกวนท่านเอง ท่านยิ้มและบอกว่า “ถ้าอย่างนั้นก็ตามใจคุณ” พอถึงกำหนดเวลาที่ท่านบอกพวกคนที่ซื้อธนบัตรราคาเพียงใบละ ๕๐๐ บาทก็ได้กำไรเท่าตัวจริง ๆ

ขณะที่ทำงานที่ธนาคารเอเซียนี้ ดิฉันต้องรับผิดชอบเก็บกุญแจเซฟไว้ลูกหนึ่งด้วย คือเก็บกัน ๓ คน ผู้จัดการ สมุห์บัญชี และดิฉัน ต้องไขพร้อมกันทั้ง ๓ ลูกเซฟจึงจะเปิดได้ สมัยนั้นผู้จัดการคือคุณหลวงประเจิดอักษรลักษณ์ และต่อมาคือคุณปพาฬ บุญ-หลง วันหนึ่งเป็นวันอาทิตย์ดิฉันรู้สึกว่าได้ทำกุญแจเซฟหายไป รีบไปกราบเรียนท่านปริติ ท่านตกใจ แต่ไม่ได้ตำหนิอะไรดิฉันเลย ท่านส่งสารดิฉันและพูดในท่านเองว่าจิตใจของดิฉันไม่อยู่กับเนื้อกับตัว คงเกี่ยวกับการที่จำกัดจากไป! แท้ที่จริงแล้ว ดิฉันเป็นคนขี้หลงขี้ลืมในสันดานเองต่างหาก! ท่านปริติบอกว่าต้องทำเรื่องด่วน ๒ อย่าง คืออย่างหนึ่งไปตามตัวช่างมาเตรียมระเบิดเซฟ เพราะรุ่งขึ้นจะเป็นวันจันทร์ อีกอย่างหนึ่งให้ดิฉันค่อย ๆ คิดลำดับเหตุการณ์ให้คิดว่าอาจจะทิ้งกุญแจไว้ที่ไหนได้บ้าง ดิฉันจำได้ในทันทีทั้งไว้บนโต๊ะทำงานนั่นเอง และเรียนท่านว่ามีเจ้าหน้าที่ธนาคารผู้ขายเงินคนหนึ่งชื่อ อาชี เป็นคนที่ทำงานมานานมากแล้ว และเป็นคนมีอัธยาศัยใจคอดีเหลือเกิน ใน

ตำแหน่งนั้นเขาเป็นลูกน้องของดิฉัน แต่ดิฉันได้ฟังพาอาศัยไต่ถามเขาอยู่เสมอ เขากลับบ้านช้ากว่าใคร ๆ เข้าใจว่าเขาคงเก็บบุญเอาไว้ให้ ท่านปรีดีสืบได้ ความว่าอาศัยอพยพไปอยู่ในคลองไถลมาก จึงให้คนไปตามเพื่อนของอาชีมา และให้พาดิฉันลงเรือเช่าพิเศษไปบ้านอาชี พอเรือไปจอดหน้าบ้าน อาชิกก็ยกบุญแจออกมาส่งให้เลย ดิฉันไม่รู้จะขอบคุณเขาอย่างไรดีจึงจะสมกับที่เขาได้ช่วยยกบุญเขาออกไปจากอกดิฉันได้ ท่านปรีดีไม่อยากให้ดิฉันต้องกังวลใจอีก เลยบอกผู้จัดการให้มอบบุญแจดอกนั้นแก่คนอื่นเก็บแทนต่อไป

ระยะนั้นเรือบินมาทิ้งระเบิดตอนกลางวันด้วย ธนาคารจึงเปิดทำการ ๙-๑๓.๐๐ น. เท่านั้น แต่ธนาคารเอเชียนับว่ามีกิจการมากพอใช้ คนแน่น ๆ ทุกวัน สมุดบัญชีเล่มใหญ่ ๆ ที่ดิฉันต้องตรวจและลงชื่อนั้นสุม ๆ กันอยู่บนโต๊ะดิฉัน สูงท่วมหัว ดิฉันไม่เคยมีเวลาได้เงยหน้าดูอะไรเลย ก้มหน้าก้มตาจัดการกับสมุดนั้นไปทีละเล่ม ๆ พอจบเล่มสุดท้ายก็พอดี ๑๓ น. ทุกวัน เวลาเครื่องบินมาดิฉันเคยไปเข้าหลุมหลบภัยที่บ้านเพื่อนซึ่งอยู่ใกล้ ๆ กันนั้นก็มี แต่ตอนกลางคืนจะมีการทิ้งระเบิดบ่อยกว่าตอนกลางวันมาก ที่บ้านท่านปรีดีมีหลุมหลบภัยอยู่ใต้ถุน ครอบครวัควณหลวงสุภชลาศัย (ท่านหญิงและลูก ๆ) ได้อพยพมาอยู่อีกตึกหนึ่งในบริเวณเดียวกับท่านปรีดี แต่ที่ตึกนั้นไม่มีหลุมหลบภัย จะต้องมาเข้าหลุมเดียวกับท่านปรีดี หลุมนี้อยู่ติดกับห้องซึ่งคุณวณิษฐาสาวคนสุดท้ายของท่านปรีดีเคยอยู่กับคนเลี้ยง เวลาเครื่องบินขาดระยะ แต่ยังไม้ปลอดภัยทีเดียว ทุกคนจะออกมานั่งคุยกันในห้องนี้ ตอนระเบิดกำลังลงนั้น ใครจะสวดมนต์ขออะไรเป็นที่พึ่งก็ตามแต่ ส่วนตัวดิฉันนั้นขอเอาท่านปรีดีเป็นที่พึ่งก่อนละ ดิฉันคิดว่าท่านเป็นคนมีบุญ ได้ทำประโยชน์ให้บ้านเมืองมาตลอดเวลา และขณะนั้นก็กำลังทำงานไต่ดินเป็นเรื่องใหญ่ เทพยดาฟ้าดินคงจะไม่ยอมให้ท่านตายง่าย ๆ หรือก ฉะนั้นเวลาท่านปรีดีไปนั่งตรงไหน ดิฉันก็พยายามนั่งติดกับท่านให้มากที่สุดโดยที่ท่านเองก็ไม่ว่าเลย!

จะเป็นตอนก่อนครอบครวัควณหลวงสุภ ฯ มา หรือตอนท่านย้ายไปแล้วก็จำไม่ได้ ในห้องใต้ถุนหน้าหลุมหลบภัยนี้ ตอนพักระเบิดท่านปรีดีเล่าเรื่องสมัยที่ท่านเป็นนักเรียนอยู่อยุธยาให้ดิฉันฟัง ท่านเล่าถึงพี่น้องของท่านทุกคนด้วยท่านภูมิใจว่าน้องของท่านแทบทุกคนเก่งไม่น้อย แต่ละคนทำธุรกิจต่าง ๆ กัน

เป็นผลสำเร็จโดยไม่ต้องอาศัยท่านเลย ยกตัวอย่างคุณชวนชื่น นิติทัศน์ประภาส สามิตายตั้งแต่ลูก ๆ ทั้ง ๗ คนยังเล็กอยู่ เธอก็สามารถทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยตนเอง ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงธุรกิจของเธอไปตามความเหมาะสมของสภาพบ้านเมืองในระยยะเวลานั้น ๆ จนกระทั่งลูกของเธอจบการศึกษาชั้นสูง ๆ ทุกคน หรือในตอนหลังเมื่อคุณหลุย พนมยงค์ ตั้งธนาคารกรุงศรีอยุธยา ก็มีได้มาบอกท่านด้วยซ้ำ คุณหลุยถามดิฉันว่า “คุณพี่ว่าอะไรผมบ้างหรือเปล่าที่ตั้งธนาคารนี้?” ดิฉันบอกว่าไม่เคยว่าเลย มีแต่ชมว่าเก่ง สามารถ ดิฉันเตือนคุณหลุยให้ไปหาท่านบ้าง คุณหลุยก็ยังไม่กล้าไปอยู่นั่นเอง เพราะคิดว่ายังไง ๆ ท่านบริดีต้องไม่ชอบที่มีคนมาตั้งธนาคารแข่งกับธนาคารเอเซีย อันนี้เป็นความเข้าใจที่ผิดมาก ท่านบริดีชอบสนับสนุนคนที่ฉลาด สามารถ เพื่อประโยชน์แก่ชาติบ้านเมือง อย่างไรก็ตามแต่คุณหลุยซึ่งเป็นน้องของท่านเองแท้ ๆ เลย เมื่อตอนคุณหลุยรอบรู้จักและคณะก่อตั้งธนาคารกรุงเทพขึ้นก็คิดแบบเดียวกันนี้ คุณหลุยรอบ ๆ ไปหาท่านด้วยความเคารพ ท่านบอกว่าท่านยินดีสนับสนุนทุกประการ และเพื่อให้คุณหลุยรอบ ๆ หายข้องใจจริง ๆ ท่านบอกว่าท่านไม่เคยมีหุ้นอยู่ในธนาคารใดเลย แม้แต่ธนาคารเอเซีย แต่จะขอซื้อหุ้นธนาคารกรุงเทพ ๑๐๐ หุ้น ใส่ชื่อคุณสุดาบุตรสาวของท่าน ดิฉันเป็นผู้รับผิดชอบติดต่อกับการเงินของธนาคารกรุงเทพต่อธนาคารเอเซียในหน้าที่อยู่แล้ว จึงทราบเรื่องนี้ดี ไม่แต่เพียงเท่านั้น เมื่อตอนธนาคารกรุงเทพถูกรุมถอนเงินเหมือนกับธนาคารทั่วไปในระยะสั้น ๆ ระยะหนึ่ง ได้ไปขอความช่วยเหลือจากท่าน ท่านก็ยังได้ให้ธนาคารเอเซียช่วยเหลือด้วย

ระหว่างที่ดิฉันอยู่กับท่านบริดีในช่วงระยะไม่นานนักนี้ ดิฉันได้เห็นกิจวัตรประจำวันของท่านแล้วรู้สึกสงสารท่านมาก ท่านไม่เคยออกไปเที่ยวเตร่สนุกสนานหรือออกไปกินอาหารตามภัตตาคารภัทรูหรอย่างที่คุณโทญคนโตส่วนมากเขากระทำเลย ดิฉันมิสนใจว่าท่านมีบุญหรือมีกรรมหนอ อย่างไรก็ตามสุขภาพของท่านก็ดีมาก ทั้ง ๆ ที่กินก็ไม่ได้กิน นอนก็ไม่ค่อยได้นอน อันหลังนี้ดิฉันทราบดีเพราะว่าห้องที่ดิฉันนอนอยู่นั้นไม่มีห้องน้ำ ตอนดึก ๆ เมื่อดิฉันตื่นไปห้องน้ำจะต้องเดินผ่านห้องโถงใหญ่ ทุกครั้งที่ดิฉันผ่านไปจะเห็นท่านบริดีนั่งเฝียบอยู่คนเดียว ดิฉันต้องค่อยย่อ ง ๆ เกรงจะรบกวนสมาธิของท่าน ดิฉันไม่ทราบว่าคุณเห็นดิฉันหรือเปล่า ดิฉันแน่ใจว่าท่านกำลังใช้ความคิดอย่างหนัก

เรื่องเสรีไทยและสถานการณ์บ้านเมืองในขณะนั้น ครั้งหนึ่งดิฉันเห็นผู้ชายคนหนึ่งใส่หมวกเอาปีกลงปิดหน้าครึ่ง ๆ นั่งอยู่กับท่านตอนดึกออกออกอย่างนั้นและอยู่ในบ้าน ทำไมเขาจะต้องใส่หมวกบังหน้าด้วย ดิฉันอดไม่ได้ที่จะขำเลี้งอีกแวบหนึ่ง ขณะที่เดินและไปตามริมห้องโถง ดิฉันคิดว่าดิฉันเห็นไม่ผิด เขาคือน.ร. อังกฤษคนหนึ่ง เขาจะต้องกระโดดร่มลงมาแน่ ๆ ดิฉันใจเต้น ค็นนั้นกว่าจะหลับได้ใหม่ก็กินเวลานาน และเชื่อแน่ว่าท่านบริติชคงมีเรื่องทำเรื่องคิดเช่นนี้ทุกคืน สงสัยว่าสุขภาพของท่านจะทนต่อไปได้นานสักเท่าใด

คืนหนึ่งยังหวัค้ำอยู่ ท่านมาเคาะประตูเรียกดิฉัน บอกว่าเช้าวันรุ่งขึ้นให้เตรียมตัวตื่นเช้าเป็นพิเศษ (ดิฉันชอบตื่นสาย) เพราะท่านมีธุระจะใช้ไปบอกคุณเตียง คิริซันท์ ให้แก้ข้อความที่จะเคาะวิทยุติดต่อกับพันธมิตร ตอนนั้นคุณเตียงและพรรคพวกมาพำนักอยู่ที่ ร.ร. ดิฉัน (ร.ร. ปิด) คำที่ให้แก้มีเพียงแค่ ๒ คำ แต่ท่านว่าสำคัญมาก ท่านกลัวดิฉันจะตื่นไม่ทัน ถึงเวลานั้นมาเคาะปลุกอีก แต่ดิฉันตั้งนาฬิกาปลุกไว้แล้ว รีบแต่งตัวออกไปขึ้นรถรางหน้าบ้าน (ท่าช้างวังหน้า) รถรางยังไม่ได้จัดแยกสายเลย ยังพ่วงกันมาเป็นขบวนยาว ยังมีคนมากต้องเปิดไฟด้วย ดิฉันบอกคนขับว่าจะไปสี่แยกปทุมวัน เขาก็ให้ขึ้นไป ไม่ต้องเสียเงิน นั่งฟรี ๆ เพราะคนเก็บเงินยังไม่ขึ้นมา รถแยกกันตรงนั้นบ้างตรงนี้บ้างดิฉันจำไม่ได้ แต่ในที่สุดก็พาดิฉันไปถึงสี่แยกสระปทุมตามต้องการ ยังไม่สว่าง คนเดินถนนก็ยังมี แต่ตอนนั้นใจผู้ร้ายไม่ซุกซุมเหมือนตอนนั้น ดิฉันจึงเดินไปถึง ร.ร. โดยไม่นึกกลัวเลย ไปบอกคุณเตียงให้แก้ข้อความได้ทันก่อน เขาส่งวิทยุ คุณเตียงพูดเป็นนัย ๆ ว่า มีคนที่ดิฉันรู้จักมาจากทางไกลและขณะนี้อยู่ห่างจากดิฉันไม่กี่เมตร ดิฉันรู้ทันทีว่าคงจะต้องเป็น น.ร. อังกฤษที่โดดร่มลงมาทำการส่งวิทยุแน่ ๆ และคงอยู่อีกห้องหนึ่งติด ๆ กันนั้น แต่ดิฉันไม่ซักถามต่อเลย ทั้ง ๆ ที่ใจก็อยากรู้อย่างไรแล้วว่าเป็นใคร แต่ไม่ยอมรับทราบความลับอันใด ลำพังภาระที่ต้องเก็บความลับเรื่องจำกัดไม่ให้ญาติพี่น้องและเพื่อน ๆ ของเขาทราบก็หนักมากอยู่แล้ว ดิฉันได้สัญญากับจำกัดว่าจะไม่ได้ถามข่าวคราวของเขาจากใครเลย นอกจากจะมีคนบอกเอง เพราะเกรงว่าจะทำให้ท่านผู้ใหญ่ไม่สบายใจ เพราะเหตุนี้เองดิฉันจึงไม่ทราบเรื่องการตายของเขาจนกระทั่งเกือบ ๒ ปีภายหลัง ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ ที่ท่านบริติชได้ก่อตั้งคณะเสรีไทยใต้ดิน

ขึ้นนั้น ทุกคนที่เกี่ยวข้องต้องผ่านชีวิตไปวันหนึ่ง ๆ ด้วยความประหลาดประหลาด
พรุ่งนี้ ไม่ทราบว่ามันไหนจะค้นพบความจริงและอาจถูกลงโทษถึงตายได้
ระหว่างที่คุณพูนสุขยังไม่อพยพไปนั้น ท่านได้ช่วยท่านปรีดีมากทั้งด้านการงาน
และทางจิตใจ และการอพยพของท่านนั้นก็เป็นภาระอันหนักส่วนหนึ่งของ
ท่านปรีดีด้วย คือท่านปรีดีเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แต่ผู้เดียว ต้องดูแล
ความปลอดภัยของพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ (พระราชชนนี ในหลวง
และครอบครัวอยู่สวีเดน) คุณพูนสุขต้องตามเสด็จสมเด็จพระพันวัสสา ฯ
ไปทุกแห่ง และจัดตัวเองให้มีหน้าที่ไปเฝ้าทุกวันมิได้ขาดเลย และตัวท่านปรีดี
ก็เดินทางไปเฝ้าเยี่ยมทุกปลายสัปดาห์ตลอดเวลาจนกระทั่งเสด็จกลับพระนคร

จำได้ว่าก่อนที่คุณพูนสุขจะอพยพไปนั้น วันอาทิตย์วันหนึ่งคุณเจริญ สิบ-
แสง และภริยามาเยี่ยม ดิฉันก็ร่วมคุยอยู่ด้วย ท่านปรีดีซึ่งเคยฟังวิทยุต่าง ๆ
อยู่ตลอดวันได้แจ้งกระดาดดินสอและปทานุกรม Concise Oxford ให้เราทุกคน
ให้เราคอยจดข่าววิทยุซึ่งพันธมิตรกำลังจะส่งมาเป็นรหัสตัวเลข ท่านเปิดวิทยุ
ให้ดังพอที่เราจะได้ยินทุกคน เราต่างคนต่างจด เป็นวรรค ๆ ตามที่เขาบอก
เมื่อจบแล้ว เอาตัวเลขมาทานกัน พอตรงกันทุกคนแล้ว ก็เปิดปทานุกรมถอดรหัส
ดูเหมือนตัวหรือวรรคแรกบอกหน้าในปทานุกรม เช่นหน้า ๗ หน้า ๒๕ ต่อไป
บอกคำหรือบรรทัดอะไรทำนองนี้ ช่วยกันหา พอสำเร็จแล้วได้ใจความว่า เขาจะ
มาทิ้งระเบิดในคืนนั้น ขอให้พวกเราออกไปให้ห่างจากจุดสำคัญ ๆ (ที่รู้อยู่แล้ว)
ท่านปรีดีไม่ใหญ่ คิดว่าจะเป็นเรื่องสำคัญอะไร จะให้ดำเนินการอย่างไร ท่านว่า
“ไม่หนีหรอก จะตายก็ให้ตายไป” และปรากฏว่าครั้งหนึ่งลูกระเบิดลงมาถูกเรือน
ไม้ ๒ ชั้น รึมน้ำในบริเวณบ้านของท่านเองพังจมน้ำไปเลย เคาะหัดดีที่ไม่มีคนอยู่ใน
เรือนนั้น บ้านท่านปรีดีอยู่ตรงข้ามกับสถานีรถไฟบางกอกน้อย ฉะนั้นลูกระเบิด
ย่อมจะพลาดมาลงที่บ้านท่านได้อย่างง่ายดาย

ถึงแม้ท่านปรีดีจะมีภาระหนักแทบไม่ได้กินไม่ได้นอน โดยตอนกลาง
วันปฏิบัติหน้าที่ผู้สำเร็จราชการ และพบปะกับคนสำคัญ ๆ ทั้งในธุรกิจเปิดเผย
และเรื่องลับ และตอนกลางคืนก็อุทิศให้แก่วิทยุเพื่อไทยจนหมดสิ้นแล้วก็ตาม ท่าน
ก็มิได้ทอดทิ้งครอบครัวของท่าน ครั้งหนึ่งใกล้ ๆ วันเกิดของคุณพูนสุข (๒
มกราคม) ดูเหมือนจะเป็น พ.ศ. ๒๔๘๗ ท่านถามดิฉันว่าควรหาของอะไรให้

ดิฉันเรียนว่าเอาอะไรก็ได้สักอย่างที่คุณพูนศุขชอบ ท่านหัวเราะบอกว่าท่านไม่เห็นคุณพูนศุขชอบอะไรเป็นพิเศษสักอย่างเลย! ในที่สุดดูเหมือนจะตัดสินใจให้ ๑ ชุด ระหว่างสงครามนั้นผ้าตัดเลื้อยหายากมาก เพราะเราสั่งจากต่างประเทศทั้งสิ้น คนไทยยังไม่เคยคิดอ่านทำผ้าตัดเลื้อยดี ๆ เลย แต่ตอนนั้นคุณเผ้วกรลักษณ์ สติอกผ้าซักรสกินไว้ไม่น้อย ท่านปริติได้ให้เงินช่างตัดเลื้อยประจำตัวคุณพูนศุขตัดชุดซักรสกินสีเหลืองให้ ซึ่งคุณพูนศุขก็คงไม่มีโอกาสได้สวมไปงานไหนจนกว่าสงครามจะเลิกแล้ว ท่านปลื้มเปรมใจมากเมื่อคุณปลุกชายคนโตของท่านอายุครบ ๑๒ ปี (รอบแรก) ท่านจัดให้แต่งชุดสากล จัดงานเลี้ยงระหว่างญาติพี่น้อง โดยท่านสั่งรายการอาหารเอง จัดให้มีเค้กวันเกิดด้วย และสอนให้คุณปลุกทำหน้าที่เจ้าภาพให้ถูกต้อง ท่านคอยสอดส่องดูแลความเป็นอยู่ของคนในบ้านท่านเป็นอย่างดี ถ้าใครเกิดเจ็บป่วยเป็นอะไรท่านจะร้อนใจและรีบจัดการช่วยเหลือเท่าที่ควร วันหนึ่งก่อนวันปีใหม่ ดิฉันตั้งใจแน่วแน่ว่ารุ่งขึ้นวันปีใหม่จะต้องตื่นเช้าเป็นพิเศษไปกราบขอพรท่าน แต่ที่ไหนได้ ยังไม่ทันจะเช้าดีเลย ท่านมาเคาะประตูห้องดิฉัน พอดิฉันเปิดประตูออกไป ท่านส่งซองหนึ่งซึ่งมีธนบัตรอยู่ในนั้น (จำไม่ได้ว่าเท่าไร) ให้ พร้อมกับพูดว่า Happy New Year ท่านบอกว่าท่านได้ให้ของขวัญคนในบ้านครบหมดทุกคนแล้ว คอยไม่เห็นดิฉันตื่นสักที เลยต้องเคาะเรียกและขอโทษด้วยเพราะท่านมีธุระอื่นจะต้องทำอีก ดิฉันอายแทบจะมุดแผ่นดินไปเลย ได้แต่กราบขอบพระคุณท่าน และกราบ Happy New Year แก่ท่านด้วยเท่านั้น (สมัยนั้นยังไม่มีคนบัญญัติคำว่าสุขสันต์วันปีใหม่วั)

ใครว่าท่านปริติไม่มีอารมณ์ขัน ? อันนี้ดิฉันขอเถียง ท่านมีอารมณ์ขันเสมอ เป็นแต่ว่างานของท่านมากมาย เวลาที่จะแสดงอารมณ์ขันให้คนอื่นเห็นจึงมีน้อย ดิฉันยังจำเรื่องที่ขันที่สุดได้เรื่องหนึ่งจนบัดนี้ คือแม่เล็กมารดาคุณพูน พุกกระตั้น ซึ่งทำงานอยู่กับท่านมาหลายปีแล้วได้มาหาท่าน ยังจำภาพได้ติดตา แกกราบแล้วกราบอีก ขอร้องให้ท่านช่วย โดยเล่าอย่างเปิดเผยว่าคิดจะโกสมบัตติของสามีส่วนหนึ่ง มิฉะนั้นเขาอาจเอาไปยกให้คนอื่นหรืออะไรทำนองนี้ แกขอเรียนปรึกษาท่านว่าจะคิดอ่านทำแบบไหนดี ท่านหันไปยิ้มอีกทางหนึ่ง และหันกลับมาบอกแกในทันทีว่า “รู้หรือเปล่าว่าถ้าแม่เล็กโกงเขาในชาตินี้ ชาติต่อไป

แม่เล็กจะต้องใช้เขากลับคืน เพียงสแตงค์เดียวก็ต้องใช้หนี้เป็นสิบชาติแล้ว นี่แม่เล็กคิดจะโกงเขาเท่าไร มิต้องใช้หนี้กันก็ร้อยก็พันชาติหรือ ?” แม่เล็กตกใจใหญ่ ก็ลงกราบอีก และบอกว่า “จริงหรือเจ้าคะ เคราะห์ดีที่ดิฉันมากราบเรียนท่านเสียก่อน ถึงได้รู้ความจริง ขอบพระคุณที่ท่านกรุณาชี้แจงให้ เลิกแล้วค่ะ ดิฉันไม่คิดโกงเขาอีกแล้ว!” พวกเราทุกคนที่นั่งอยู่ในที่นั่นกลั่นหัวเราะกันไม่ได้เลย แต่ท่านทำหน้าตาซึ่งขังบอกว่า “ดีแล้วแม่เล็ก กลับไปทำใจให้สบาย อย่าไปคิดอ่านโกงใครเขาอีกเลยนะ” พอแม่เล็กไปแล้ว ท่านก็หัวเราะใหญ่แล้วบอกว่าถ้าท่านอธิบายตามตัวบทกฎหมาย แม่เล็กก็จะไม่ฟัง และคงจะเข้าชี้ท่านอีกต่อไป บอกอย่างนี้แหละได้ผลเห็นทันตา!

ท่านปรีดีไม่เคยสนใจในทรัพย์สินเงินทองเลย ท่านรำคาญคนที่ชอบพูดเรื่องมรดก ท่านไม่เคยใช้เงิน ไม่เคยแตะต้องเงินจนไม่รู้ว่าตอนนั้นเงินหรือเหรียญมีกี่ชนิดและมีค่าเท่าใดบ้าง ครั้งหนึ่งท่านไปทอดกฐินที่อยุธยา ได้ให้คนไปแลกเหรียญมาแจกนักเรียนที่จะมาตั้งแถวรับ ซึ่งได้สืบทามมาแล้วว่าเป็นจำนวนเท่าใด ครั้นแจกเสร็จแล้วปรากฏว่าเงินเหรียญยังเหลืออีกมาก ท่านแปลกใจเรียกคนที่จัดการแลกเหรียญมาถาม ได้ความว่าเหรียญที่ท่านให้แลกนั้นไม่มีได้มาแต่เหรียญที่มีค่าครึ่งหนึ่ง เขาลืมกราบเรียนท่านไปว่าแทนที่จะแจกเหรียญเดียวท่านจะต้องแจก ๒ เหรียญ ท่านปรีดีฉิวทีเดียว แต่ท่านนิ่งอืดใจหนึ่งแล้วบอกว่า “ไหน ๆ เรื่องก็แล้วไปแล้ว แก่ไขอะไรไม่ได้ ช่างเถอะ ต่อไปอย่าให้เกิดเรื่องแบบนี้ขึ้นอีก” ท่านไม่เคยแตะต้องเงินเดือนของท่าน ไม่สนใจว่าจะเป็นเท่าไร เมื่อคุณจิตรมา บุนนาค หลานสาวของท่านทำงานที่บริษัท P. O. A.S. ได้เงินเดือน ๖๐๐ บาท ท่านตกใจ ลืมไปว่าค่าของเงินตอนนั้นเปลี่ยนไปมากแล้ว ท่านพูดว่า “ได้เท่าอธิบดีเชียวหรือ?” และเมื่อคุณจิตรามาทาท่าน ท่านก็ลือว่า “แน่ะอธิบดีมาแล้ว” (ครั้งหนึ่งอธิบดีคงจะได้เงินเดือน ๖๐๐ บาท) และอีกครั้งหนึ่งเมื่อพวกลูกน้องสนธิ ๗ ของท่านมากราบเยี่ยม ๔-๕ คน ท่านบอกว่า “อยู่กินกลางวันด้วยกันนะ กินอะไรดีละ ให้คนไปซื้อขนมจีบ ซาลาเปาดีกว่า ๒๐ บาทพอไหม?” ทุกคนหัวเราะขึ้นพร้อมกัน ท่านถามว่า “ทำไม น้อยไปหรือ?” คนหนึ่งในพวกเราจึงตอบว่า “๑๐๐ บาทก็ยังไม่พอเลยครับ สมัยนี้” ท่านหัวเราะบ้าง แล้วไม่ว่าอะไร บอกคุณพูนศุขว่าสุดแล้วแต่จะสั่งการเอาเอง

ไม่ทราบว่าคุณท่านปริติเรียนจบใหม่ ๆ ยังเป็นหนุ่มพ่อนั้น จะสมำท และชอบของโก้เก๋เหมือนนักเรียนนอกส่วนมากหรือไม่ ดิฉันไม่เคยเห็นท่านขับรถเอง เมื่อตอนที่ดิฉันรู้จักท่านนั้น ท่านอายุประมาณ ๔๒ ปีเท่านั้น ยังไม่แก่เกินที่จะขับรถ แต่ทั้งนี้อาจเป็นเพราะท่านมีตำแหน่งสูงมากแล้ว คือเป็น ร.ม.ต. มาหลายกระทรวง และขณะนั้นกำลังเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ จึงไม่สมควรที่จะขับรถเองก็ได้ คนข้างเคียงท่านบอกว่าไม่เคยเห็นท่านขับรถ หลายคนสงสัยว่าท่านซึ่งกรยานเป็นหรือเปล่า แต่ของแน่ ๆ ก็คือว่าท่านสนใจและมุ่งมั่นในด้านวิชาการอย่างเดียว ไม่สนใจในของอื่น มีเรื่องขำอยู่เรื่องหนึ่งคือเมื่อตอนน้ำท่วมมาก ท่านมีเรือหลายลำ แต่มีคนเอาเรือเล็ก ๆ ลำหนึ่งมาให้ เป็นเรือที่ตามชนบทใช้กัน ตามปกติหนึ่งคนเดียวหรืออย่างมากที่สุดก็เพียง ๒ คน เรือเจ้ากรรมลำนี้นี้ไม่ว่าใครลงไปนั่งก็คว่ำลงมาทุกคน แม้กระทั่งคุณวิชา กันตามระ ชาวอยุธยา ผู้เจนจัดในการนั่งเรือ ลองลงไปนั่งก็ล่มอีก ท่านปริตินั่งดูอยู่นานแล้ว ท่านสงสัยว่าคนทั้งหลายนั้นคงจะไม่รู้จักวิธีถ่วงดุลตัวเองให้ถูกต้อง ท่านเคยเล่าว่าสมัยอยู่อยุธยาท่านเชี่ยวชาญการนั่งเรือมากจึงอยากจะแสดงเทคนิคในการนั่งเรือให้ใคร ๆ ได้รู้ไว้บ้าง แต่พอท่านก้าวลงไป “ตูม!” ยังไม่ทันได้แสดงอะไรเลยเรือก็คว่ำเสียแล้ว ตัวท่านเปียกปอนหมดแต่น้ำที่นั่นเป็นน้ำในบริเวณริ้วบ้านไม่สกปรกอะไร คนที่อยู่รอบ ๆ ล้อมตัวพากันหัวเราะโดยไม่กลัวว่าท่านจะโกรธ แต่ท่านก็ไม่โกรธ กลับหัวเราะด้วย และพูดว่า “เอ ทำไม่เป็นแบบนี้” แต่ก็ไม่ได้เสียเวลาลองอีกครั้ง ในที่สุดจำไม่ได้ว่ามีคนสามารถพิชิตเรือวิเศษลำนั้นหรือเปล่า

ระหว่างระเบิดลงหนักขึ้น ๆ ท่านปริติไม่ไว้ใจความปลอดภัยของดิฉัน จึงให้ดิฉันลาออกจากธนาคาร และไปอยู่กับครอบครัวของท่าน ครั้งแรกอยู่อยุธยา และต่อมาไปอยู่ในวังบางปะอิน ที่วังบางปะอินนี้เจ้านายฝ่ายในได้ตามเสด็จสมเด็จพระพันวัสสาไปอยู่กันคับคั่ง ท่านปริติได้ดูแลให้ความสะดวกสบายทุกประการ ท่านไม่แน่ใจว่าสงครามจะยืดเยื้อต่อไปอีกนานเท่าใด เห็นว่าเด็กที่อพยพไปมีไม่น้อย จึงได้จัดการขอตั้งโรงเรียนขึ้นชั่วคราวเป็นทางการจากกระทรวงศึกษาฯ สถานที่ที่ใช้เป็นโรงเรียนนั้นคือศาลาหลังคามุงจาก ซึ่งกว้างขวางพอใช้ พวกเด็ก ๆ ลูกหลานของคณะอพยพทั้งในวังและรอบ ๆ วังได้มาสมัครเรียนกัน ทำให้ผู้ปกครองโล่งใจที่เด็ก ๆ จะได้ไม่ว่าง และไม่มีเวลาเกะ

กะซุกชนอีกต่อไป ส่วนครูที่จะสอนก็คือพวกเราที่อพยพไปนั่นเอง ทำให้หลายคนหายเหงาเพราะมีงานทำไม่เบื่อบ้าง จำได้ว่าตอนนั้นทุกคนชอบคุณและชมเชยท่านปรกติมาก

ตอนจวนสงครามเล็ก เมื่อรู้ว่าญี่ปุ่นกำลังจะยอมแพ้แน่แล้ว ท่านปรกติส่งกำแหง พलगูร นื่องชายจำกัด ซึ่งโตตร่มลงมาทำงานอยู่ในเมืองไทยนานแล้ว ไปเยี่ยมและพักค้างอยู่กับดิฉันที่บางปะอิน ๒-๓ วัน ท่านคงจะให้ดิฉันดีใจที่ได้พบกำแหงก่อนที่จะรู้เรื่องตายของจำกัด ท่านให้คนไปเชิญคุณวัฒนา อิศรภักดี เพื่อนสนิทของจำกัดคนหนึ่งซึ่งเป็นผู้พิพากษาอยู่ที่อยุธยา มาเยี่ยมดิฉันบ่อย ๆ ด้วย ครั้นถึงวันที่ ๑๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ รัฐบาลได้ประกาศให้เป็นวันสันติภาพ ท่านปรกติให้คุณเฉลียว ปทุมรส เอรธไปรับดิฉันมาจากบางปะอิน เพราะท่านรู้ว่าถึงไม่ไปรับดิฉันก็คงเข้ากรุงเทพ ฯ เองจนได้ เพราะดิฉันเคยเล่าให้คุณพูนศุขฟังว่าทุก ๆ วันที่ ๒๔ สิงหาคม ซึ่งเป็นวันแต่งงานของเรานั้น จำกัดและดิฉันจะต้องไปถ่ายรูปด้วยกัน เมื่อจำกัดจากไปแล้ว ดิฉันก็ไปถ่ายรูปคนเดียว เมื่อคุณเฉลียวและดิฉันมาถึงบ้านท่าช้างเห็นมีคนอยู่ด้วยกันหลายคน เช่น กำแหง คุณหลุย พนมยงค์ หมอบุญช่วย สุวรรณศร และท่านชิน (ม.จ. ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท) ท่านปรกติเป็นผู้วางแผนจัดคนพร้อมเรียบร้อยเช่นนี้ด้วยตนเอง ท่านเตรียมหมอบไว้เพราะเกรงว่าดิฉันจะช็อค หลังจากรับประทานอาหารกลางวันด้วยกันแล้ว ก็มานั่งล้อมวงคุยกัน ตอนนี่เองที่ท่านชินเริ่มเล่าเรื่องจำกัด บรรยายตั้งแต่ตอนต้นที่ได้พบจำกัด เล่าว่าจำกัดทำงานหนักมาก ฯลฯ ดิฉันเริ่มสังหรณ์ใจทันที จึงมิได้ปริปากพูดหรือถามอะไรเลย ใจเต้นและหายใจขัด ๆ ในที่สุดท่านชินก็จบลงด้วยการแสดงความเสียใจที่จำกัดได้เสียชีวิตลง ดิฉันไม่ถึงกับช็อคและร้องไห้ก็ไม่ออก แต่ทนนิ่งต่อไปไม่ไหว จึงวิ่งเข้าไปในห้องนอนที่อยู่ติด ๆ กันนั้น เข้าไปแล้วจึงร้องไห้ ออก ท่านปรกติและกำแหงตามติดเข้าไปด้วย ท่านปรกติกอดกำแหงและดิฉันไว้และก็พูดขณะที่ร้องไห้ไปด้วยว่า “ต่อไปนี้ขอให้ถือว่าเราเป็นครอบครัวเดียวกันนะ” แล้วสักครูก็ปล่อยให้ดิฉันอยู่ตามลำพัง ถึงแม้ว่าดิฉันจะเศร้าโศกสักปานใดแต่ก็ยังมึสติพอที่จะรู้ว่าท่านรัก หวังดี และเสียใจต่อเราจริง ๆ ฉะนั้นจึงพยายามสงบสติอารมณ์ไม่ทำอะไรให้เป็นที่น่าใจแก่ท่านมากนัก ดิฉันรู้ว่าถ้าดิฉันอยู่ที่บ้านของตนเองอย่าง

น้อยก็คงจะร้องกรี๊ด ๆ จนหมดกำลังไปเป็นแน่

ต่อมาอีกวันหรือสองวันจำไม่ได้ ท่านปรีดีให้พาดิฉันกลับไปอยู่บางปะอินเพื่อดิฉันจะได้อยู่อย่างสงบ ท่านไม่อยากให้ดิฉันสะเทือนใจที่ได้เห็นพวกเสรีไทยไป-มาที่บ้านท่าช้าง ท่านให้หมออรรถพงษ์ชายของดิฉันไปอยู่กับดิฉันระยะหนึ่ง และบอกคุณวัฒนาให้ห่มมาเยี่ยมดิฉัน และพาดิฉันไปเยี่ยมเจ้าคุณพหล ฯ ซึ่งอพยพไปอยู่ฝั่งคลองตรงข้ามนั่นเอง ท่านจัดทุกอย่างอย่างละเอียดเรียบร้อยแทบไม่มีช่องโหว่เลย ดิฉันซาบซึ้งในความกรุณาของท่านมาก และคำพูดของท่านที่ให้กำลังใจและดิฉันถือเป็นครอบครัวเดียวกับท่านนั้น ผูกพันจิตใจของดิฉันให้แนบแน่นกับครอบครัวของท่านอีกเพราะหนึ่ง ดิฉันอยู่ที่บางปะอินอีกไม่นานนัก ก็ตามเสด็จสมเด็จพระพันวัสสากลับกรุงเทพฯ

เมื่อกลับมากรุงเทพฯ ก็อยู่กับครอบครัวท่านปรีดีเช่นเดิม มีเพื่อนฝูงหลายคนแสดงความเสียใจทั้งทางจดหมายและทั้งมาเยี่ยมด้วยตนเอง เพื่อเป็นการปลอบใจให้คลายเศร้า หลายคนเสนอการช่วยเหลือต่าง ๆ เช่นคุณหลุยจะให้ไปทำงานบริษัทอะไรไม่ทราบโดยจะให้เงินเดือนสูง บางคนก็จะให้ไปเป็นเอเยนต์รถยนต์ ฯลฯ ต่าง ๆ นานา แต่ท่านปรีดีเข้าใจจิตใจดิฉันดีกว่าคนอื่น ท่านเตือนให้ดิฉันนิ่ง ๆ ไว้ก่อน อย่าเพิ่งไปรับปากใคร เพราะจิตใจของดิฉันขณะนั้นกำลังสับสนไม่เป็นปกติ รอไว้นานอีกหน่อย ให้เวลาช่วยรักษาจิตใจ แล้วจึงค่อยคิดว่าควรจะทำอะไร จะดีกว่า

ท่านปรีดีได้จัดแจงขอพระราชทานยกให้จำกัดได้เป็นนายพันตรี และดิฉันได้รับพระราชทานบำนาญมาจนทุกวันนี้ แล้วยังขอบำนาญทางทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ให้อีกด้วย ถึงแม้จะเป็นเงินเพียงเล็กน้อย แต่ดิฉันก็ภูมิใจ นอกจากนี้แล้วท่านยังจัดตั้ง จำกัด พลังการมูลนิธิ ขึ้นเพื่อเป็นเกียรติและอนุสรณ์แก่จำกัด ท่านจัดหาเงินทุนของมูลนิธิมาเองและจัดตั้งกรรมการมูลนิธิชุดแรกให้เป็นทีที่เรียบร้อย โดยที่ดิฉันมิได้ต้องกระดิกนิ้วเลย

เมื่อคุณสงวน ตุลารักษ์ กลับเข้ามาเมืองไทย ได้นำเอาอัฐิของจำกัดมาด้วย ท่านปรีดีได้ให้จัดการต้อนรับอย่างสมเกียรติ ให้ตั้งอัฐิเพื่อทำบุญตามประเพณีที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ถึง ๗ วัน มีลูกเสือมาผลัดเวรกันยืนยามครั้งละ ๒ คนตลอดเวลา ท่านทำทุกอย่างเท่าที่จะทำได้เพื่อให้ดิฉัน คุณพ่อกำกัด

น้อง ๆ และญาติมิตรของเขาคลายความเศร้าใจ และภาคภูมิใจในตัวเขา

ดิฉันมาทราบในภายหลังว่าคุณสงวน ตุลารักษ์ ได้มอบบันทึกประจำวันของจำกัฏแก่ท่านปรีดีด้วย ท่านได้อ่านแล้วแต่ยังไม่ยอมมอบให้ดิฉัน เพราะตอนนั้นท่านกำลังจะเชิญ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช มาเป็นนายกรัฐมนตรี ท่านกลัวว่าถ้าดิฉันอ่านบันทึกแล้วจะโกรธคุณเสนีย์ ท่านพยายามพูดกับดิฉันถึงคุณเสนีย์บ่อย ๆ คล้ายกับจะเกลี้ยกล่อมให้ดิฉันชอบคุณเสนีย์ไปด้วย และในวันที่คุณเสนีย์เดินทางมาถึงกรุงเทพ ฯ ได้ตรงมากินอาหารกลางวันที่บ้านท่าช้าง โดยมีพวกผู้ใหญ่หลายคนรวมทั้งคุณสงวน ตุลารักษ์ ร่วมกินด้วยรวม ๑๐ คน (โต๊ะจีน) ท่านก็ให้ดิฉันร่วมคณะนี้ด้วย หลังจากที่คุณเสนีย์เป็นนายกรัฐมนตรีแล้วตั้งนาน ท่านจึงมอบบันทึกของจำกัฏให้ดิฉัน ดิฉันอ่านแล้วก็เก็บความรู้สึกไว้ในใจ มิได้เอ่ยถึงคุณเสนีย์แก่ท่านเลย เพราะไม่อยากทำให้ท่านไม่สบายใจ

เมื่ออยู่บ้านท่านปรีดีได้ ๒-๓ เดือน โดยมีได้ทำการงานอะไรเลย ดิฉันคิดถึง ร.ร. มาก ตอนนั้น ร.ร. ต่าง ๆ เปิดสอนใหม่ในทันทีที่สงครามเลิก แต่ดิฉันไม่มีจิตใจที่จะทำต่อ จึงยังไม่เปิดสอน คืนหนึ่งดิฉันแอบหนีไปนั่งอยู่ที่ ร.ร. ตลอดคืน รุ่งขึ้นคุณพูนสุขไปตามตัวกลับมา ท่านปรีดีคิดการณ์ล่วงหน้าได้ถูกต้อง ท่านรู้ว่าดิฉันต้องทำ ร.ร. ต่อไปแน่ ๆ ท่านอ่านบันทึกของจำกัฏที่ว่า “ถ้าข้าพเจ้าตายไป อาจารย์คงจะช่วยฉลอบในการทำ ร.ร. ต่อไป” ท่านบอกดิฉันว่าท่านอยากทำตามที่จำกัฏต้องการ เพื่อท่านจะได้สบายใจ ขอให้ดิฉันเปิด ร.ร. ใหม่ และท่านจะช่วยเหลือทุกอย่าง แล้วท่านก็เริ่มดำเนินการทันที ให้คุณวุฒิสุชะวณิช หลานเขยของท่านรื้อโรงรถ ๒ ชั้นที่ผูกพัง ไปสร้างเป็นเรือนเล็กชั้นเดียวและซ่อมแซมอาคารส่วนต่าง ๆ เท่าที่จำเป็น แล้วโรงเรียนก็เปิดได้เป็นที่เรียบร้อย

ระหว่างนั้นยังมีทหารแขกชาติต่าง ๆ อยู่รอบ ๆ โรงเรียน ท่านปรีดีคิดรอบคอบมากเกรงว่าจะไม่ปลอดภัย เพราะ ร.ร. ดิฉันมีแต่ผู้หญิงทั้งนั้น จึงให้จัดงานเลี้ยงขึ้นวันหนึ่ง และขอให้คุณปว้ย อึ้งภากรณ์ และคณะเสรีไทยในอังกฤษทุกคนแต่งตัวนายทหารอังกฤษเต็มยศมากินเลี้ยง เปิดประตูและหน้าต่างทุกบาน ส่งเสียงดังให้พวกทหารแขกได้ยินและไหลหน้าต่างไปให้เห็น ก็ได้

ผลจริง ๆ พวกทหารแขกโผล่หน้ามาดูกันใหญ่ ได้เห็นทหารอังกฤษเต็มไปหมด จึงไม่คิดอ่านมารังควาญ ได้แต่โยนเครื่องกระเบื้องต่าง ๆ ข้ามรั้วเข้ามาให้เนื่อง ๆ

เมื่อเปิด ร.ร. แล้วดิฉันค้างที่ ร.ร. บ้าง ที่บ้านท่านปรีดีบ้าง แต่ในวันหยุดต่าง ๆ จะอยู่ที่บ้านท่านปรีดีเป็นประจำ นอกจากจะมีธุระพิเศษเช่นในวันที่ ๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๙ ดิฉันอยู่ ร.ร. เพราะตั้งใจว่าวันรุ่งขึ้น ๙ มิถุนายน จะเอาเด็กที่เลี้ยงไว้คนหนึ่งไปตัดผม ดิฉันไปที่ร้านลัดดาเชิงสะพานมอญ ได้ยินคนที่มาทำผมคุยกันเรื่องในหลวง ว่าวันที่ ๑๓ จะเสด็จกลับเมืองนอก จะได้กลับหรือ? เขาถือกันออก ทำไมท่านเลือกวันที่ ๑๓ ฯลฯ ดิฉันไม่สนใจ พอกลับมาถึงบ้านสักครู่ คุณพูนศุขเอารถมารับบอกว่าในหลวงสวรรคตโดยพระแสงปืนไปถึงบ้านจึงเล่ารายละเอียดว่าเจ้าคุณเทวา ฯ มาเรียนให้ท่านทราบเมื่อตอนสาย ๆ ท่านจึงเข้าไปในวังแล้วและยังไม่รู้เรื่องต่อไป ตอนนั้นดิฉันติดกระดียดไปในทางว่าท่านปลงพระชนม์เอง อย่างไรก็ตามเขาไม่รู้ข้อมูลอะไรเพิ่มเติมที่จะให้สันนิษฐานได้ จึงพากันนั่งคอยท่านด้วยความร้อนใจ

ตอนท่านกลับมาดิฉันยังจำภาพติดตาได้จนบัดนี้ เรานั่งอยู่ที่ห้องโถงชั้น ๓ เห็นท่านค่อย ๆ ขึ้นบันไดมาอย่างอ่อนระโหยโรยแรง พอถึงหัวบันไดท่านเงยหน้าขึ้นและส่ายหน้าน้อย ๆ หน้าท่านแดงกว่าปกติ คุณพูนศุขรีบลุกขึ้นไปถามว่าเรื่องเป็นอย่างไรกันแน่ ท่านก็ตอบว่า “อุบัติเหตุ” แล้วก็ไม่พูดอะไรต่อเดินไปห้องนอนเพื่อเปลี่ยนเสื้อผ้า คุณพูนศุขตามท่านไป ดิฉันจึงลงไปคอยอยู่ชั้นล่างที่ศาลาริมน้ำ เมื่อท่านลงมาท่านก็ไม่ได้พูดมากนักโดยอยู่ในอาการครุ่นคิดตลอด แต่ตอนหนึ่งท่านเดินกลับไปกลับมา พลังสั่นศีรษะพร้อมกับพูดว่า “แยะ แยะจริง ๆ” ดิฉันไม่เข้าใจเลยถามไปว่า “ใครแยะคะ?” ท่านว่า “เรานะซิแยะ” ดิฉันถามต่อไปอีกว่า “แยะยังไงคะ?” ท่านจึงอธิบายว่า “อ้าว ก็คนฝ่ายตรงข้ามกับเราจะต้องถือโอกาสเล่นงานเราทั้งขึ้นทั้งล่อง ถ้าเป็นอุบัติเหตุ เขาก็ว่ารัฐบาลไม่ถวายเป็นความอาภักษาให้ตีพอ ถ้าปลงพระชนม์เอง เขาก็จะหาว่าท่านคงคับพระทัยในเรื่องเกี่ยวกับรัฐบาลอย่างหนึ่งอย่างใดเป็นแน่” ในตอนนั้นยังไม่มีใครคิดเลยไปถึงการลอบปลงพระชนม์ ความคิดอันนี้เกิดขึ้นในหมู่ผู้ประสงค์ร้ายสองสามวันต่อมา ดิฉันแน่ใจทีเดียวว่าตัวท่านปรีดีเองก็หาถุกคิด

ไม่ว่าเรื่องนี้จะวกกลับมาหาท่านอย่างร้ายแรง จนถึงกับว่าท่านเป็นต้นตอแห่งการฆาตกรรมที่ยิ่งใหญ่นี้!

คืนนั้นหลังจากท่านไปสภามุแทนแล้ว คุณพูนสุขและดิฉันนั่งรถคันเล็กของท่านไปเฝ้าท่านหญิงพูนพิศมัยด้วย เพราะอยากทราบว่าเจ้านายองค์นั้นจะได้ข่าวกระแสนกระสายอะไรมาก่อนหรือเปล่าว่าในหลวงทรงกลุ่มพระทัยเรื่องอะไร จะเป็นเรื่องส่วนพระองค์หรือเรื่องรัฐบาลก็ตาม แต่ก็ต้องกลับมาโดยไม่ได้อะไรเลย ดิฉันมั่นใจทีเดียวว่าทั้ง ๆ ที่ท่านปรีดีเชื่อในอุบัติเหตุ แต่ท่านก็ยังไม่หมดความกังขาในเรื่องปลงพระชนม์เอง อย่างน้อย ๆ ก็ยังอีกหลายเปอร์เซ็นต์ทีเดียว ท่านได้เชิญคุณพระอัปภันตราพาธพิศาลมาปรึกษาว่าขณะที่ในหลวงกำลังประชวรเช่นนั้น ในทางวิชาการแพทย์จะเป็นไปได้ไหมที่จะเกิดอะไรขึ้น ซึ่งจะทำให้พระองค์ทรงคิดฟุ้งซ่านจนถึงกับทรงกระทำการที่รุนแรงอย่างนั้น ท่านเองก็ไม่อยากเชื่อ แต่ต้องการให้หายข้องใจเท่านั้น ความคิดที่ว่าเพราะอะไร? ทำไม? ยังคงค้างอยู่ในสมองท่านต่อไปอย่างแน่นอนในตอนนั้น ก่อนที่จะได้พิสูจน์กันในภายหลังถึงรอยกระสุน ฯลฯ

จะอย่างไรก็ตาม ดิฉันขอประกำด้วยชีวิตว่าท่านปรีดีมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสวรรคตของในหลวงอานันท์มิตลเลยแม้แต่น้อย ดิฉันอยู่ใกล้ชิดกับท่านมานานพอควร ไม่เคยมีอะไรผิดสังเกตที่จะชวนคิดไปงานนั้น ดิฉันไม่เคยได้ยินท่านพูดไม่ดีกับในหลวงเลย ตรงข้ามท่านเล่าว่าในหลวงสนพระทัยในการบ้านการเมืองและเรื่องกฎหมายมาก ได้โปรดเกล้า ฯ ให้ท่านไปร่วมโต๊ะเสวยและชักใช้ในวิชาการด้านนี้มากมาย ถึงตอนสำคัญท่านรับสั่งเป็นภาษาฝรั่งเศสและท่านก็ทูลอธิบายเป็นภาษาฝรั่งเศสด้วย ซึ่งดูท่านพอพระทัยมาก สนพระทัยในเรื่องเสรีไทยด้วย และขออ่านบันทึกของจำกัถ นอกจากบันทึกส่วนตัวให้ดิฉันแล้ว จำกัถมีบันทึกเป็นทางการให้ท่านปรีดี ซึ่งท่านก็เลยไปพิมพ์ติดอัดสำเนาถวายในหลวงไปฉบับหนึ่ง แล้วยังให้ดิฉันมาฉบับหนึ่งด้วย ท่านยังพูดอีกว่าถ้ามีเวลาจะกราบทูลเชิญเสด็จไปทรงเยี่ยม ร.ร. ของจำกัถ พอติดตอนนั้นสะพานข้ามคลองเล็ก ๆ หน้า ร.ร. ชำรุด ทางทรัพย์สิน ฯ ไม่ยอมมาซ่อมสักที ท่านจึงให้คนไปบอกคุณปราโมทย์ พึ่งสุนทร ผู้อำนวยการทรัพย์สิน ฯ ในขณะนั้นว่าในหลวงอาจจะเสด็จเยี่ยม ร.ร. ดิฉัน เท่านั้นแหละทางทรัพย์สิน ฯ ส่งคน

มาซ่อมสะพานเสร็จภายใน ๑-๒ วัน! ตอนหลังท่านบอกว่าในหลวงจะเสด็จกลับเมืองนอกเร็วเสียแล้ว เสียตาย

ท่านปรินิติคิดจะให้ดิฉันขยาย ร.ร. ไปตั้งสาขาที่ถนนราชดำริ ซอยมหาต-
เล็กเพราะที่นั่นมีเรือนไม้ชั้นเดียวแต่ใหญ่โตมโหฬารซึ่งญี่ปุ่นได้สร้างขึ้นเป็นสโมสร
นายทหาร ท่านให้ดิฉันกู้เงินธนาคารเอเชียไปซื้อเรือนไม้ใหญ่นี้จากพระคลังข้างที่
และเช่าที่บริเวณนั้นจากพระคลัง ฯ จำนวน ๑๐ กว่าไร่เพื่อทำเป็น ร.ร. ใหม่
ดิฉันได้ไปเตรียมทำสวนปลูกดอกไม้ แต่ยังไม่ทันจะทำรั้วก็เกิดรัฐประหาร ๘
พฤศจิกายน เสียก่อน

วันที่ ๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๐ ก่อนวันรัฐประหาร ๑ เดือนพอดี ดิฉัน
จัดพิธีเปิดห้องสมุดจำกัด พลังกูร ขึ้น ตั้งใจจะเชิญท่านปรินิติมาเป็นประธาน แต่
ตอนนั้นเริ่มมีข่าวกระแสนักรบสายไม่ค่อยจะดีแล้ว ท่านขอโทษดิฉัน ไม่อยากไป
แสดงตนในที่ต่าง ๆ อยากอยู่เงียบ ๆ ท่านให้ดิฉันไปขอร้องคุณแล้ง ศรีสมวงศ์
ให้ทำหน้าที่แทน

๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ ดิฉันค้ำที่ ร.ร. พอเช้าตรู่ ๘ พฤศจิกายน
พ.ศ. ๒๔๙๐ ได้ข่าวรัฐประหารก็รีบไปที่บ้านท่าช้าง พบว่าท่านปรินิติปลอดภัย
และลงเรือหนีไปแล้วตั้งแต่ตอนกลางคืน ดิฉันก็เลยค้างอยู่กับคุณพูนศุขตลอด
มา จนกระทั่งวันที่ ร.อ. ชาดิชาชัย ชุนหะวัน พาพรรคพวกไปค้นบ้าน คุณ
พูนศุขต้อนรับเป็นอย่างดี เชิญให้เขาตรวจตามสบาย แต่ท่านไม่พูดอะไรมาก
ดิฉันเองเป็นคนได้ตอบกับคุณชาดิชาชัยซึ่งกลับไปโดยไม่ได้ผลอะไร ดิฉันไม่ได้
ข่าวท่านจนกระทั่งวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ ซึ่งเป็นวันครบรอบแต่งงาน
ของท่านพอดี ดิฉันไปกับคุณพูนศุข ไปพบท่านที่สี่ตึกสิบ โล่งใจที่สุขภาพของท่าน
ยังดีอยู่ จากนั้นท่านก็ไปสี่ตึกสิบ และครอบครัวของท่านก็เลยอพยพไปอยู่สี่ตึกสิบ
เลย ดิฉันไม่ได้ไปอยู่ด้วย แต่เดินทางไปสี่ตึกสิบเกือบทุกวัน จนกระทั่งจำบ้านเรือน
โรงร้านตามทางได้แทบหมด เข้ามิดจะมีเพื่อนชาวธรรมศาสตร์คนหนึ่งมารับไป
ส่งที่สถานีรถไฟ ตอนรถไฟจอดพักให้กินอาหารที่ระยอง มักจะได้พบคุณแสวตร
เปี่ยมพวงศานต์ ซึ่งเป็นผู้แทนในขณะนั้นเสมอ บรรดาลูกน้องที่สนิทของท่านต่าง
พากันเป็นห่วงท่าน และฝากความเคารพให้ดิฉันไปกราบแทน แต่คุณปราโมทย์
ฟุ้งสุนทร คิดได้ดีกว่าคนอื่น ๆ ฝากเงินไปให้ท่าน ๕๐๐ บาท พวกเราฟุ้งนิก

ขึ้นได้ เป็นความจริงที่ท่านไม่มีเงินติดตัวเลย ท่านใช้ดิฉันกลับมาติดต่อกับคนต่าง ๆ ไม่ใช่เรื่องคอขาดบาดตายอะไร แต่เป็นเรื่องการงานของท่านที่ค้างค้างอยู่ ซึ่งบางอย่างก็เป็นเรื่องด่วน วันหนึ่งรถโดยสารของดิฉันคว่ำลงข้างทาง ดิฉันไม่บาดเจ็บเลย ผู้ชายสองคนที่มาเป็นเพื่อนผุดดิฉันขึ้นมา แล้วเราก็ตัดขึ้นรถอีกคันหนึ่งที่ผ่านมาพอดี จึงไม่เสียเวลาไปมากนัก และได้มาทำกิจวัตรของท่านได้เสร็จ จำได้ว่าวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ ซึ่งเป็นวันเกิดของดิฉันเองนั้น คุณประไพลูกสาวคุณหลวงอดุลย์แต่งงาน ท่านให้ดิฉันเฝ้าจดหมายซึ่งท่านเขียนไม่กี่บรรทัดไปให้คุณหลวงอดุลย์ฯ คงจะไม่มีอะไรสำคัญนอกจากแสดงความยินดีและส่งข่าวของท่านให้ทราบเท่านั้น เมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน วันรุ่งขึ้นดิฉันไปสตูดิโออีก ก็พบท่านเดินทางออกจากประเทศไปแล้ว ตอนนั้นดูเหมือนจะไปอยู่ที่สิงคโปร์ระยะหนึ่ง สำหรับคุณพูนสุขและลูก ๆ ไปเยี่ยมท่านที่นั่นในเวลาหยุดเทอม

ระหว่างที่ท่านจากไปนี้ ครอบครัวของท่านต้องประสบเคราะห์กรรมต่าง ๆ คุณปาลลูกชายคนโตถูกจับ คุณพูนสุขถูกจับ ถูกกลั่นแกล้งสารพัด ดิฉันนึกถึงท่านที่อยู่ทางโน้นจะปวดร้าวจิตใจสักเพียงไหน รู้สึกสงสารท่านจับใจ ภายหลังเมื่อคุณพูนสุขกับลูก ๆ ได้ตามไปอยู่กับท่านที่ประเทศจีนแล้ว พวกเราจึงค่อยรู้สึกสบายใจขึ้นบ้าง จากนั้นดิฉันจะติดต่อกับครอบครัวท่านได้ก็นาน ๆ ครั้ง โดยส่งจดหมายและของกินผ่านเพื่อนทางฮ่องกงไป จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๐๔ ดิฉันได้มีโอกาสพบท่านและครอบครัวอีกครั้งหนึ่งในสถานที่แห่งหนึ่งที่ชายแดนประเทศจีน เพียงได้พบท่านชั่ววันเดียว ดิฉันก็ทราบว่ากิจวัตรของท่านวันหนึ่ง ๆ นั้นมีอะไรบ้าง ท่านไม่เคยปล่อยเวลาให้หมดไปเปล่าโดยการนั่ง ๆ กิน ๆ นอน ๆ เลย ท่านฟังข่าวจากวิทยุทั่วโลกโดยเฉพาะของประเทศไทย ท่านห่วงใยเมืองไทยทั้ง ๆ ที่เมืองไทยเขาไม่มีที่ให้ท่านอยู่ ท่านไม่ต้องจด แต่จะจำได้เองว่าเวลาไหนข่าวของประเทศไทยจะเริ่ม ท่านศึกษาและรู้สถานการณ์ของโลกแทบจะทุกชั่วโมงที่เปลี่ยนไปในทันควัน เสียดยเหลือเกินที่ท่านได้มีโอกาสใช้ความรู้ความสามารถ และความเป็นอัจฉริยะของท่านให้เป็นประโยชน์ต่อบ้านเกิดเมืองนอนของท่านในช่วงระยะเวลาที่สั้นเกินไป สั้นเกินไปมากจริง ๆ แต่แม้ในช่วงอันสั้นนี้ ท่านก็ได้ผลิตผลงานสำคัญหลายอย่างให้พวกเรา

ชาวไทยได้เสพลุสกันมาจนทุกวันนี้

เมื่อท่านออกจากประเทศจีนมาอยู่ปารีสนั้น คุณพูนศุขออกมาก่อนนานแล้วเพื่อมาเตรียมการให้พร้อม การที่ท่านอยู่ในเมืองจีนนั้นท่านไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอะไร แต่ถ้าท่านออกมาท่านจะต้องมีทุนไว้รองรับรายจ่ายทุกอย่าง ตอนที่ท่านออกจากเมืองไทยใหม่ ๆ ครอบครัวยังไม่มีรายได้อะไร เพราะบ้านญาติถึงด่าว่า คุณพูนศุขต้องแบ่งที่ดินขายไปทีละเล็กละน้อย เพราะหัดที่ตามไปสมทบกับท่านเสียได้ มิฉะนั้นจะไม่มีอะไรเหลืออยู่เลย ดิฉันไปเยี่ยมคุณพูนศุขทุกปีที่ปารีส ท่านอยู่อย่างกระเบียดกระเสียสลด ไม่เหมือนที่พวกคนใหญ่คนโตอื่น ๆ เขาไปอยู่กันจะซื้อโต๊ะเล็ก ๆ สำหรับตั้งเครื่องโทรทัศน์สักตัวหนึ่งก็ไม่กล้า เพราะงบประมาณไม่มี ดิฉันพาเพื่อนไปด้วยอีก ๓ คน ก็ยังไม่肯แก้อีหนึ่งพอ ลูกสาวท่านต้องยอมนั่งกับพื้น คุณพูนศุขติดต่อขายที่ดินที่เหลืออยู่ต้องขายให้หมด เพื่อจะได้เงินก่อนไปทำทุนฝากธนาคารเอาดอกเบี่ยมาใช้ ไม่ใช่แบ่งขายแล้วเงินละลายไปหมดเหมือนที่แล่วมา การขายก็ไม่ใช่ง่าย เพราะผู้ซื้อกลัวที่มีชื่อท่านปรีดีอยู่ อย่างไรก็ตามเมื่อขายที่สำเร็จแล้ว ท่านปรีดีจึงออกมาได้ และท่านซื้อบ้านหลังเล็ก ๆ ที่ชานเมืองปารีส แล้วให้ลูก ๆ ในเมืองจีนตามออกมาอยู่ด้วยกันเป็นครอบครัวที่เกือบสมบูรณ์อีกครั้งหนึ่ง

ณ บ้านหลังเล็ก ๆ ที่ตำบลลองโตนีนั้น ท่านไม่รอให้เสียเวลาเลยในการที่จะทำชีวิตของท่านให้สมบูรณ์กว่าเมื่อครั้งอยู่ในเมืองจีน ด้วยเงินบ้านญาติถูกเบิกตลอดเวลาที่ท่านออกจากเมืองไทยกับเงินรายได้จากการขายที่ดินในเมืองไทยเกือบทุกชิ้น ท่านสร้างห้องสมุดเล็ก ๆ ขึ้น นอกจากการฟังวิทยุทั่วโลกอย่างเดิมแล้ว ท่านอ่านหนังสือพิมพ์ อังกฤษ ฝรั่งเศสและไทยหลายฉบับ ท่านอ่านหนังสือของชาติต่าง ๆ ที่ออกใหม่ ๆ ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบันของโลก ซึ่งแต่ละเล่มราคาแพงมาก ท่านเสียเงินมากในเรื่องนี้ แต่ท่านได้กั้นเงินส่วนหนึ่งไว้โดยเฉพาะ ท่านจัดงบประมาณการใช้จ่ายของท่านไว้เรียบร้อย เพราะรายได้ของท่านนั้นจำกัดจำเขี่ย ไม่มีเงินเหลือสำหรับการใช้จ่ายฟุ้งเฟ้อเลย ท่านต้องอ่านและฟังอัตราแลกเปลี่ยนของเงินทุกสกุลทุกวันด้วย และต้องคอยยกย้ายถ่ายเทการฝากเงินในเมื่อเงินสกุลหนึ่งดอกเบี่ยลดลงในขณะที่อีกสกุลหนึ่งดอกเบี่ยเพิ่มขึ้น มิฉะนั้นท่านจะไม่มีเงินพอใช้

ห้องสมุด (หรือห้องทำงาน) ของท่านนี่เติบโตรวดเร็วมาก หนังสือที่
ส่งไปจากเมืองไทยก็มากมาย แผนที่โลก และปทานุกรมทั้งของไทยและเทศเกือบ
ทุกชนิดท่านมีหมดแม้แต่ปทานุกรมเฉพาะเรื่อง เช่นปทานุกรมของทหารเป็นต้น
นอกจากเวลารับประทานอาหาร เวลาพักผ่อน เวลาเดินออกกำลังกาย เวลาดู
โทรทัศน์และฟังวิทยุแล้ว ท่านใช้เวลาเกือบทั้งหมดอยู่ในห้องนี้ นอกจากการ
เขียนหนังสือเรื่องชีวิตการลี้ภัยของท่านในเมืองจีนแล้ว ท่านยังได้ทำบันทึกเรื่อง
ต่าง ๆ มากมายก่ายกองเกี่ยวกับเมืองไทย ท่านมีเลขาส่วนตัวสำหรับพิมพ์ติด
และเก็บแฟ้มต่าง ๆ ซึ่งทวีจำนวนขึ้นแทบทุกวัน ดิฉันเรียนท่านว่าใคร ๆ อยาก
ให้ท่านเขียนเรื่องเสรีไทยตั้งแต่ต้น ท่านว่าท่านอยากทำอยู่แล้ว แต่ยังหาเวลา
ไม่ได้เลย เพราะมีเรื่องอื่น ๆ แทรกเข้ามา ซึ่งทำให้ท่านต้องเสียเวลามากอยู่เสมอ
เช่นในการฟ้องเรื่องคดีสวรรคตหลายครั้งหลายครา และท่านชนะความทุกครั้ง
นั้น ทนายของท่านค่อนข้างจะสบาย เพราะท่านเขียนคำฟ้องมาให้เสร็จทุกแง่ทุก
มุมอย่างละเอียดลออ นอกจากนั้นแล้วคนทางเมืองไทยยังขอให้ท่านเขียนโน้ต
เขียนนี้ ไม่ว่าจะเขียนอะไรท่านไม่เคยเขียนโดยไม่มีหลักฐานอ้างอิงเลย ฉะนั้น
เรื่องที่ท่านเขียนทุกชิ้นจะดูคล้ายตำราและการหาหลักอ้างอิงนี้ท่านก็ต้องใช้เวลา
ไม่น้อย แต่ท่านใช้คนเก่งมากในเรื่องนี้ ใครเข้าไปใกล้ท่านบ่อย ๆ ก็จะถูกใช้
ให้อ่านโน้ตอ่านนี้ คั่นโน้ตคั่นนี้ ส่งให้คั่นข้ามประเทศก็มีประจำ เช่น ให้ทาง
เมืองไทยคั่นบันทึกการประชุมรัฐสภา พ.ศ. นั้นถึง พ.ศ. นั้น ครั้งหนึ่งดิฉันข้ามไป
อังกฤษแล้ว ท่านยังโทรศัพท์สั่งให้ไปคั่นบางเรื่องที่ Public Record Office
ในลอนดอนอีก แต่ทุกคนที่รับใช้ท่านในเรื่องเช่นนี้ จะได้รับความรู้เพิ่มแก่ตัวเอง
เสมอไป

เวลาของท่านที่ต้องเสียไปกับแขกที่มาหาก็ไม่ใช่น้อย นอกจากคน
สำคัญ ๆ ต่างชาติที่มาเยี่ยมเยียนในโอกาสต่าง ๆ เช่น ปีใหม่ วันเกิดแล้ว ยัง
มีคนจากเมืองไทยมาเสมอ ๆ นอกนั้นนักศึกษาไทยในฝรั่งเศสเองก็มักจะไป
เรียนปรึกษาและขอคำแนะนำในเรื่องการเรียน ซึ่งท่านก็ยินดีและเต็มใจช่วยแนะ
นำให้ทุกราย ส่วนบางคนที่มาถามเรื่องวิชาการท่านก็มักจะบอกให้ไปอ่านหนังสือ
เล่มนั้น ๆ เสียก่อน แล้วจึงค่อยกลับมาหาใหม่จะได้พูดกันรู้เรื่อง เด็กนักเรียน
ไทยส่วนมากรักและเคารพท่านมาก เขาเชิญท่านไปรับการรดน้ำสงกรานต์

ทุกปี และในวันเกิดของท่านนั้น คนโน้นขอมา คนนี้ขอมา ลูก ๆ ของท่านเลยขอให้มาเสียเวลาเดียวกัน เพื่อท่านจะได้ไม่ต้องเหนื่อยทั้งวัน แล้วก็เลยเลี้ยงอาหารเขาด้วย ตอนหลังเลยกลายเป็นประเพณี ใคร ๆ ที่จะมาหาท่านในวันเกิด จะมาเวลาเดียวกันคือในตอนอาหารเย็น ท่านปรีดีเป็นคนรอบคอบมาก เมื่อนักการเมืองหรือนักข่าวจากเมืองไทยไปหาท่าน ท่านไม่แน่ใจว่าเขาจะเอาคำพูดของท่านไปเผยแพร่อย่างถูกต้องหรือไม่ เพราะบางทีข้อเท็จจริงอาจผิดเพี้ยนไปได้ ฉะนั้นท่านมักจะให้ตั้งเครื่องบันทึกเสียงไว้ตลอดการเจรจานั้น ๆ บางทีมีคนต่างชาติมาขอสัมภาษณ์ คุณพูนศุขช่วยท่านได้มากในเมื่อท่านมีแขกเพราะคุณจำชื่อ นามสกุลของคนทั้งไทยและเทศ และวันเวลาของเหตุการณ์ที่สำคัญต่าง ๆ ได้แม่นยำ วันหนึ่งขณะที่คุณพูนศุขอยู่เมืองไทย มี Mrs. Judy Stowe แห่ง BBC มาขอสัมภาษณ์ท่าน เขาไม่ยากให้ท่านเหนื่อยเกินไปจึงขออนุญาตเวลา ๑๐.๐๐-๑๑.๐๐ น. บังเอิญวันนั้นเรา ๓-๔ คน นัดจะไปว่ายน้ำกัน ทุกคนใส่ชุดว่ายน้ำไว้ข้างในเรียบร้อยแล้ว ท่านทราบได้อย่างไรก็ไม่แจ้ง ไม่พอใจเลยบอกว่าคุณก็ไม่อยู่แล้วจะทิ้งท่านไปอย่างนี้หรือ ความจริงจะมีคนอยู่กับท่านอีก ๒-๓ คน แต่ตอนนั้นก่อนที่ท่านจะพูดเราก็ลังเลใจกันอยู่แล้ว การสัมภาษณ์ของท่านกลายเป็นคุยต่อไปถึงเรื่องอะไรต่ออะไรซึ่งท่านคงจะอยากพูดอยู่แล้วถึงเวลากินอาหารและเชิญเขากินด้วย กินเสร็จท่านให้เขาพักก่อน เพราะท่านจะเขียนหรือหาอะไรเพิ่มเติมให้เขา ซึ่งต้องใช้เวลาเล็กน้อย ตอนนั้นซิ ท่านใช้พวกเราพร้อม ๆ กันเลยทั้ง ๖-๗ คนให้ทำงานต่าง ๆ กัน เด็ก นักเรียนอังกฤษให้ไปร่างคำพูดอะไรก็ไม่ทราบเป็นภาษาอังกฤษ คนหนึ่งช่วยค้นแฟ้ม คนหนึ่งพิมพ์ดีด คนหนึ่งเอาเรื่องไปถ่ายเอกสาร ฯลฯ ส่วนดิฉันไม่มีอะไรทำ ท่านให้ไปคุยกับเจ้าหน้าที่ B. B. C. คนนั้น ซึ่งรู้สึกจะมีอาการอ่อนเพลียเล็กน้อย เขายังแปลกใจที่สุขภาพของท่านดีเกินคาด เพราะท่านไม่ทำท่าเหนื่อยอ่อนอะไรเลย พวกเราที่สวมชุดว่ายน้ำก็ไม่มีเวลาไปเปลี่ยน เป็นอันว่าต้องสวมอยู่ตลอดวัน

ดิฉันไปเยี่ยมท่านทุกปี ปีหนึ่งอยู่ราว ๑ เดือน ได้อยู่ใกล้ท่านก็จะได้ความรู้เพิ่มเติมทุกวัน ดียิ่งกว่าอ่านหนังสือ และรวดเร็วกว่าที่จะไปค้นคว้าหาเอาเอง ท่านเรียกให้ไปดูโทรทัศน์เมื่อเวลาที่มีเรื่องสำคัญ เช่นตอนที่เขามีการเลือกตั้งประธานาธิบดี ท่านอธิบายถึงตัวผู้เข้าแข่งขันที่ละคน คนนั้นฝ่ายขวา คนนั้นฝ่ายซ้าย

คนนั้นเป็นคอมมิวนิสต์เลย ฯลฯ ท่านพาไปดูสถานที่เลือกตั้งจริง ๆ ของเขาด้วย และอธิบายวิธีการเลือกตั้งของเขา บางทีเมื่อมีเหตุการณ์สำคัญอะไรเกิดขึ้น ท่านก็อธิบายถึงคนสำคัญในเหตุการณ์นั้นที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ คนนี้สืบเชื้อสายมาจากตระกูลนี้ คนนั้นจากครอบครัวนั้น ดิฉันเคยเรียนประวัติศาสตร์สากลมาแล้ว แต่ลืมเสียเป็นส่วนมาก พอได้ฟังท่านอธิบายก็ระลึกได้ บางทีท่านมานั่งรถไปดูสถานที่ที่เขาทำการปฏิวัติฝรั่งเศสครั้งใหญ่ โคนล้มระบอบกษัตริย์ประชาชนเดินจากที่นั่นไปถึงที่นั่น ฯลฯ พอจากมา ๑ ปีความรู้ความจำเริ่มเลือนลาง ก็ได้กลับไปเพิ่มเติมใหม่อีก ครั้งหนึ่งเมื่อทางสถานทูตจีนมีบัตรมาเชิญท่านและคุณไปดูงานแสดงที่ “พระราชวังน้อย” ท่านขอให้เขาเชิญดิฉันด้วย ได้ไปเห็นคนสำคัญ ๆ ของฝรั่งเศสตัวจริงหลายคน เป็นประสบการณ์ใหม่ที่นำตื่นเต้นจริง ๆ และก็อีกครั้งหนึ่งเมื่อเอกอัครราชทูตจีนประจำปารีสมาเยี่ยมท่าน ดิฉันเรียนท่านว่าดิฉันอยากไปเมืองจีน เพราะจำกัดไปตายที่นั่น ท่านบอกเขา เขาบอกให้เขียนจดหมายเป็นทางการผ่านไปทางเขา คุณวานีลูกสาวคนสุดท้องของท่านเป็นธุระช่วยท่านในการเขียนจดหมายนี้ แต่บอกไปว่าจะขอไปต่อเมื่อเมืองไทยกลับมีสัมพันธภาพกับจีนแล้ว (ตอนนั้นไทยกับจีนไม่ติดต่อกัน) ฉะนั้นหลังจากที่ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ไปเยี่ยมเมืองจีนเป็นคนแรกหลังจากที่ไทยคืนดีกับจีน ทางการเงินไม่ลืมเรื่องของดิฉัน ได้ส่งค่าเชิญมายังคุณพูนสุข คุณวานี และดิฉันด้วย เราออกเดินทางจากปารีสโดยเครื่องบินจีน ก่อนไปท่านเอกอัครราชทูตจึงได้เชิญท่านและคณะที่จะเดินทางไปรับประทานอาหารที่สถานทูตเพื่ออธิบายเรื่องอากาศในจีนในขณะนั้น เพื่อเราจะได้เตรียมเสื้อผ้าเครื่องใช้ไปได้ถูกต้อง และก็ด้วยบารมีท่านนั่นเอง เราได้พาดิฉันไปดูเมืองจุงกิงที่ซึ่งจำกัดไปอยู่และเสียชีวิต ขณะนั้นเมืองจุงกิงกำลังปรับปรุงถนนหนทางรถไฟหมด เขาไม่อนุญาตให้ได้ไปเลย แต่เราได้รับการอนุญาตเป็นพิเศษ

ชีวิตของท่านที่ฮ่องกงนี่ก็กินมีความสุขตามอัธยาศัย ลูก ๆ ของท่านดูแลท่าน คนหนึ่งดูแลเรื่องอาหารการกินและเรื่องภายในบ้าน อีกคนหนึ่งรับจัดการติดต่อกับบ้านเป็นทางการ เช่น การชำระค่าไฟฟ้า แก๊ส ประปา โทรศัพท์ และภาษีต่าง ๆ รวมทั้งเรื่องโรงพยาบาลด้วย สุขภาพท่านดี แต่ก็ยังมีโรคประจำตัวหลายอย่าง ตอนนี้ท่านสามารถรับประทานอาหารได้มากกว่าก่อน

แต่เจ้ากรรม หมอให้ท่านจำกัดอาหาร ลูก ๆ ของท่านดูแลจัดยาให้ท่านทั้งเช้า กลางวัน เย็น มียาที่ต้องกินขณะกินอาหารด้วย ท่านมีโรคหัวใจเล็กน้อย หมอ คอยดูแลควบคุมอยู่ ท่านต้องเดินช้า ๆ และออกกำลังกายไม่ได้ เวลาไปเดิน เล่นถ้าไปถึงหนทางที่ขึ้นเนิน แม้แต่จะค่อย ๆ ลาดเพียงเล็กน้อย ท่านก็มีความ รู้สึกและท่านไม่ผิมน ครั้งหนึ่งท่านเกิดมีอาการแน่นอึดอัดไม่น่าไว้วางใจในราว ๆ ตี ๓-๔ ต้องเรียกรถพยาบาลมารับไปโรงพยาบาล พวกเราผลัดกันไปเยี่ยม หมอแปลกใจที่แพ้การเจ็บป่วยของท่านทำไว้อย่างสมบูรณ์ดีเลิศโดยลูกสาว ของท่านเอง เป็นการช่วยหมอได้อย่างมาก ท่านอยู่โรงพยาบาลไม่กี่วัน ไม่ชอบ โรงพยาบาลเลย ท่านบอกว่าจะไม่กลับมาอยู่โรงพยาบาลอีกและท่านก็ไม่ได้กลับไปจริง ๆ

ก่อนที่จะเดินทางไปปารีสในปี พ.ศ. ๒๕๒๖ นั้น ดิฉันได้ทราบจากญาติ คนหนึ่งว่าท่านเจ้าคุณปัญญานันทะจะไปทอดผ้าป่าที่อังกฤษในวันที่เท่า่นั้น ๆ ในเดือนเมษายน ดิฉันจึงเตรียมการบอกลูกสาวที่อยู่ในอังกฤษว่าดิฉันจะไปอยู่ อังกฤษ ๗ วัน จากวันที่เท่านั้นถึงเท่านั้นเพื่อจะไปร่วมในงานทอดผ้าป่าด้วย ลูกสาวของดิฉันกับสามีของเขาจึงจัดวันหยุดของเขาให้ตรงกับระยะเวลาที่ดิฉันจะ ไป แต่ครั้นก่อนเดินทาง ดิฉันไปหาท่านปัญญา ท่านบอกว่าดิฉันได้รับข้อมูลผิด ไป วันทอดผ้าป่าของท่านคือ ตอนหลังจากที่ดิฉันจะกลับจากอังกฤษนั่นเอง แต่ ดิฉันแก้ไขอะไรไม่ได้แล้วเพราะทุกอย่างจัดไปหมดแล้ว ท่านปัญญาฝากหนังสือ ให้ท่านปริตตามเคยเหมือนกับทุก ๆ ปีที่ดิฉันไปลาท่านก่อนออกเดินทาง ดิฉัน ไปอยู่ปารีสได้เพียง ๓ สัปดาห์ ก็ไปอยู่อังกฤษ ๗ วัน แล้วกลับมาปารีสอีก ซึ่งขณะนั้นท่านปัญญาเพิ่งจะไปถึงอังกฤษ ดิฉันกลับมาถึงปารีสได้ไม่กี่วันก็ถึง วันมหาวิปโยคของเรา คือวันที่ ๒ พฤษภาคม ที่ท่านปริตจากเราไป

เช้าวันนั้นท่านปริตรับประทานอาหารเช้าอย่างปกติ และคงจะรู้สึกอรร้อย เป็นพิเศษ จึงขอขนมปังจากคุณพูนสุขอีกครั้งขึ้น หลังจากอาหารเช้าประมาณ ๑๐.๐๐ น. กว่า ๆ คุณพูนสุขและดิฉันขึ้นรถเมลิไปตลาดนัดที่ใกล้ ๆ บ้าน เพื่อว่าจะมีสินค้าอะไรแปลก ๆ บ้าง แต่เมื่อปรากฏว่าไม่มีอะไรที่เราต้องการก็ เลยกลับบ้าน เพราะกลางวันวันนั้นคุณพูนสุขได้เชิญเพื่อนคนหนึ่งชื่อคุณโรสให้ มารับประทานอาหารไทยด้วย มาถึงบ้านประมาณ ๑๐.๔๐ น. เห็นท่านนั่งอยู่ที่

ได้ทำงานในห้องสมุด ประตูเปิดอยู่ ท่านนั่งหันหน้ามาทางประตู คุณพูนสุข
ตรงไปหาท่าน ส่วนดิฉันเข้าห้องน้ำซึ่งอยู่ห่างจากประตูนั้นเพียง ๑-๒ เมตร
ดิฉันได้ยินเสียงคุณพูนสุขพูดกับท่าน ๓-๔ ประโยค แล้วก็ร้องเสียงดังว่า “เธอคะ
เธอเป็นอะไร? ใครอยู่ข้าง? เร็ว เธอเป็นอะไรไม่รู้” ขณะนั้นคุณอนวัติ ศกุนตา-
ภัย ยืนอยู่หน้าห้องน้ำ ก็รีบวิ่งเข้าไปเป็นคนแรก ดิฉันรีบออกจากห้องน้ำตามเข้า
ไปเป็นคนที่ ๒ แล้วก็มีคนอื่น ๆ ในบ้านตามเข้ามาติด ๆ กัน เห็นท่านนั่งคอ
พับก้มมาทางข้างหน้า เราช่วยกันยกตัวท่านจากเก้าอี้ซึ่งก็ทำได้อย่างทุลักทุเลมาก
เพราะห้องนั้นเล็ก เก้าอี้ที่ท่านนั่งอยู่ติดกับฝาห้องพอดีและข้างหน้าตัวท่านก็
เป็นโต๊ะทำงาน ซึ่งบังตัวท่านไว้ อย่างไรก็ตามเราดึงท่านออกมาได้ในทันที ปลด
กางเกงของท่าน และคุณพูนสุขเอายาฉุกเฉินประจำตัวท่านเหน็บที่ทวาร (ตอน
นั้นยาแก้โรคต่าง ๆ ของฝรั่งเศสเป็นยาเหน็บ) เกือบในนาทีนั้นเอง คุณโรส
ก็โผล่เข้ามา คุณโรสเป็นนางพยาบาล และคุณอนวัติ ศกุนตาภัย ก็เรียนแพทย์
ปีที่ ๔ แล้ว เราช่วยกันอุ้มท่านไปที่เตียงนอนของท่านเพื่อทำการปฐมพยาบาล
(ห้องนอนของท่านอยู่ติดกับห้องทำงานนั่นเอง) ก็พอดีรถพยาบาลคันแรกมาถึง
เจ้าหน้าที่เข้ามาช่วยปฐมพยาบาลด้วย ๒-๓ คน คนที่บ้านโทรศัพท์ไปบอกเขา
และเขาก็มาถึงได้เร็วอย่างไม่น่าเชื่อ แล้วอีกประเดี่ยวรคันที่ ๒ ก็มา มีเจ้า
หน้าที่ขึ้นมาอีก ๔-๕ คน เต็มห้องไปหมด เขาพยายามบีบหัวใจและทำอย่าง
อื่น ๆ อีก แต่ไม่ได้ผล เข้าใจว่าท่านสิ้นใจเสียตั้งแต่ตอนที่คอพับ และคุณ
พูนสุขร้องอะอะนั้นแล้ว เมื่อหมอประจำตัวของท่านมาถึงก็บอกว่าถึงอย่าง
ไรก็ช่วยท่านไม่ทัน ท่านเสียชีวิตแบบทิ้งดงามที่สุดแล้ว เราควรจะยินดีกับท่าน
ด้วยซ้ำ! จริง เราไม่เถียง ท่านมีบุญจริง ๆ ท่านจากไปด้วยอาการสงบไปอย่างสบาย
แต่คนที่อยู่ข้างหลังนี่สิคะ ภริยาของท่าน ลูก ๆ ของท่าน และญาติมิตรที่
แวดล้อมของท่าน ต่างก็ยังเป็นมนุษย์ปุถุชนด้วยกันทั้งนั้น ทุกคนรักท่านและ
ผูกพันกับท่านอย่างบริสุทธิ์ใจและลึกซึ้ง จะให้สลดความเศร้าโศกอาลัยรักไป
ง่าย ๆ ได้อย่างไร แต่เนื่องจากทุกคนเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งปัญญา จึงตระหนักดีว่า
รำไห่คร่ำครวญตีโพยตีพายย่อมจะไม่เกิดผลอันใดขึ้นมา ฉะนั้นทุกคนจึงตั้งจิต
ดับโศกสงบอารมณ์ และคิดอ่านที่จะกระทำการครั้งสุดท้ายให้ท่านได้งดงาม
สมใจต่อไป

เขาแบ่งหน้าที่กันตามถนัด แต่สำหรับดิฉันนั้นเขาไม่ให้ทำอะไรเลย นอก
จากนั่งเฝ้าติดตัวท่านในห้องนอนตลอดวันยกเว้นเวลากินและเขาคิดจะให้ท่าน ทำ
ให้ท่านดูไม่ต่างจากคนที่กำลังหลับเลย หน้าตาผิวพรรณยังผ่องใสตามเดิม ไม่มี
อะไรเปรอะเปื้อนออกมาทางปาก หู หรือจมูกแม้แต่หย้อย แห้งและสะอาดจริง ๆ
ตอนนั้นแม้แต่แขกต่างชาติที่สำคัญ ๆ ก็ต้องเข้ามาเคารพศพท่านถึงในห้องนี้
เพราะเขาห้ามขยับเขยื้อนท่าน คุณพูนศุขโทรศัพท์ไปหาท่านปัญญาที่อังกฤษ ขอ
ให้ท่านช่วยทำพิธีทางศาสนา ท่านก็มาในทันทีหลังจากที่ต้องให้คนวิ่งเต้นขอ
อนุญาตพิเศษในเรื่องหนังสือเดินทาง-ขอวีซ่า ตอนที่พูดโทรศัพท์นั้นท่านพูดกับ
ดิฉันด้วย ท่านบอกว่าโชคที่ดิฉันรับข้อมูลผิด ๆ ในเรื่องวันเวลาของการทอด
ผ้าป่าของท่าน หากไม่แล้วดิฉันก็คงอยู่ในอังกฤษและไม่มีโอกาสกลับไปทันท่าน
ปรีดีสินชีพ ท่านคิดว่าชาติก่อนดิฉันคงจะเคยรับใช้ท่านปรีดีมา ชาตินี้จึงได้คล
ับันดาลให้ได้อยู่ใกล้ ๆ ท่านในวาระสุดท้ายก่อนที่ท่านจะจากไป

พอครบ ๕ วันแล้วเขาก็จัดการเอาท่านลงหีบ และออกมาตั้งในห้องรับ
แขกให้คนได้มาเคารพสวดก ดิฉันมีหน้าที่เฝ้าต่อไป แต่ระยะนี้มีคนอาสาช่วย
กันหลายคนแล้ว คนมาเคารพศพทุกวันและตลอดวัน ผู้ที่อยู่ต่างประเทศเช่น
อังกฤษและเยอรมัน แม้แต่เมืองไทยก็เริ่มมาถึง คนทางบ้านต่างทำหน้าที่
แข็งขัน รับรองแขกได้อย่างไม่บกพร่องเลยเพราะทุกคนทำด้วยใจ โทรเลขและ
จดหมายมาถึงคุณพูนศุขนับไม่ถ้วน นอกจากนี้แล้วยังมีบทประพันธ์ เป็นกาพย์
กลอน โคลง ฉันท์ ซึ่งซาบซึ้งกินใจเหลือเกิน เห็นได้ว่าแต่ละคนบรรจงแต่ง
ขึ้นด้วยความเคารพภักดีและอาลัยรัก ดิฉันอ่านไปร้องไห้ไป สุดจุกหักห้ามไว้
ได้จริง ๆ งานเผาศพก็สำเร็จจุล่งไปอย่างทรงเกียรติและน่าภาคภูมิใจ ผู้คน
มากันล้นหลาม คนไทยบางคนที่เป็นเจ้าของร้านถึงกับปิดร้านเลยในวันนั้น
เจ้าหน้าที่สถานเผาศพแห่งนั้นคงมิได้คาดคิดว่าจะได้เห็นงานใหญ่โตเช่นนี้ เขาจึง
บอกแต่ที่แรกว่าให้เราจัดทำกาเผาศพให้เสร็จภายใน ๓๐ นาที ทำให้คุณสุดาบุตร
สาวของท่านต้องเขียนแผนผังของสถานที่ ที่ตั้งและที่วางของต่าง ๆ ที่คนยืน ที่
คนนั่ง ที่สำหรับแขกประเภทต่าง ๆ และจัดหน้าที่ของพวกเราทุกคนไว้เรียบร้อย
เพื่อความสะดวกรวดเร็ว จะได้เสร็จตามเวลากำหนด ดิฉันมีหน้าที่นั่งหลังคุณ
พูนศุขและถือയാဒမ်ไว้ เพื่อคุณจะเป็นลม แต่ครั้นเขาเห็นผู้คนมากมายอย่างนั้น

ซึ่งต้องเรียงแถวเข้าไปทีละคน ๆ ยังไง ๆ ก็ไม่เสร็จทันใน ๓๐ นาทีได้ เขาจึงบอกว่าไม่จำเป็นต้องรีบร้อน ให้ทำไปตามสบายได้

เมื่อไรที่ดิฉันนึกถึงท่าน ภาพแรกที่ดิฉันจะเห็นก็คือภาพที่ท่านอดหลับอดนอนครุ่นคิดเรื่องเสรีไทย ภาพที่สองก็คือตอนที่ท่านต้องคร่ำเคร่งกับการฟ้องคนต่าง ๆ เพื่อความบริสุทธิ์ของท่านในกรณีสวรรคต และภาพสุดท้ายก็คือภาพที่ท่านเสียชีวิตอยู่ที่โต๊ะทำงาน และเมื่อนึกถึงจิตใจของท่าน ก็จะคิดถึงความปลอดภัยของท่าน เมื่อท่านลี้ภัยออกไปจากเมืองไทย และได้ข่าวทยอยมาเรื่อย ๆ ว่าครอบครัวของท่านถูกกลั่นแกล้งรังแก พรรคพวกที่ใกล้ชิดของท่านถูกจับเข้าคุกบ้าง และถูกสังหารอย่างโหดเหี้ยมมากมายหลายคน โดยที่ท่านไม่สามารถช่วยเหลืออะไรเขาได้เลย ท่านเป็นคนที่มีรักลูกน้อง แต่ท่านไม่มีปัญญาที่จะเอาเงินมาจับจ่ายให้ลูกน้องได้รั่วรายเป็นราย ๆ ไปเหมือนอย่างที่คุณอื่นเขาทำกัน คุณพูนสุขเคยเล่าว่าตอนก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ นั้นท่านมีโรงพิมพ์เล็ก ๆ ของท่านเอง โดยท่านพิมพ์หนังสือนิตยาส์นอกชาย ซึ่งขายดีเป็นเทน้ำเทท่า คนในบ้านสนุกกับการห่อหนังสือส่งทางไปรษณีย์ตามที่คนสั่งจองมา เรียกว่ามีเงินมีทองของตัวเองกินพอใช้ทีเดียว ครั้นเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว ท่านกลับไม่มีสมบัติเหลือเลย ลูกเต้าไม่เจริญรุ่งเรืองเหมือนลูกของเพื่อน แต่ท่านยอมรับสภาพต่าง ๆ อย่างอาภัพและแสนที่จะอดทน อุตส่าห์ประคับประคองหัวใจที่ยับเยินเหลือกลาญของท่าน ให้คงเป็นรูปร่างเท่าที่พอจะทำได้ ท่านยังรักเมืองไทย ยังอยากกลับมาบ้านเกิดเมืองนอนของท่าน แต่ท่านตั้งใจไว้แล้วอย่างเด็ดเดี่ยวว่าจะไม่กลับมาจนกว่าผู้คนจะเข้าใจและเชื่อในความบริสุทธิ์ของท่าน ท่าน (และเรา) มั่นใจว่าวันนั้นจะต้องมีมาแน่แต่เสียดยาท่านอยู่ไม่ถึง

มีเหตุการณ์หลายอย่างในยุคปัจจุบันนี้ที่ชวนให้ดิฉันคิดถึงท่าน เช่น เรื่องป่าไม้ ท่านเคยเตือนนายกรัฐมนตรีในสมัยสงครามว่าไม้สักในประเทศไทยกำลังจะหมดไป ฉะนั้นควรจะถือเป็นเรื่องด่วนที่จะรณรงค์ปลูกไม้สักใหม่ในทันที หากไม่แล้วอีก ๕๐ ปี จะไม่มีเหลือเลย คำตอบที่ท่านได้รับก็คือ “ใช่ อาจารย์เอาอะไรมาพูด อีก ๕๐ ปีเราจะอยู่ที่ไหนก็ไม่รู้ พูดเรื่องเดี๋ยวนี้นี้ดีกว่า นั่นเอาไว้นคนอื่นเขาทำที่หลังแล้วกัน!” และเมื่อท่านกลับจากไปเจริญสัมพันธไมตรีกับ

ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก หลังสงคราม ท่านเล่าว่าได้ไปเห็นการทำนาข้าวซึ่งอเมริกากำลังเริ่มเป็นการใหญ่ ท่านคาดว่าอีกราว ๆ ปีกว่า หรือ ๒ ปี เขาจะผลิตข้าวได้จำนวนมหาศาล เราจะต้องรีบจัดการเตรียมพร้อมไว้รับมือเขา จะต้องปรับปรุงแก้ไขลดค่าผลิตให้ต่ำลงให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อสู้ด้านราคา และจะต้องเตรียมหาตลาดใหม่ ๆ ฯลฯ อีกเรื่องหนึ่งก็คือดิฉันได้พบกับนายทหารอากาศชั้นผู้ใหญ่คนหนึ่งซึ่งเล่าให้ฟังว่าตัวเขาเองไม่เคยรู้จักสนิทชิดเชื้อกับท่านปรีดีมาก่อน ไม่เคยสนใจในความคิดของท่านปรีดีในเรื่องอื่น แต่มาชอบใจที่บังเอิญได้พบท่านเมื่อตอนเสร็จสงครามใหม่ ๆ และท่านบอกว่าต่อไปนี้กรุงเทพ ฯ จะต้องเป็นศูนย์กลางของการบินที่สำคัญแห่งหนึ่ง ควรจะต้องเร่งจัดการปรับปรุงสนามบินเดิมหรือสร้างขึ้นใหม่ให้ทันสมัย ขึ้นถึงไว้จะไม่ทันการ จะสู้เพื่อนบ้านเขาไม่ได้ เขาบอกว่าท่านเห็นเหตุการณ์ล่วงหน้าได้อย่างถูกต้องจริง ๆ เมื่อตัวท่านเองได้เป็นนายกรัฐมนตรีไม่เท่าไร ก็ถูกมรสุมการเมืองซัดกระหน้าเสียจนแทบตั้งตัวไม่ติด ท่านจึงยังไม่มีโอกาสได้กระทำการสิ่งที่ท่านต้องการทำเลย เป็นที่น่าเสียดาย น่าเสียดายจริง ๆ

ท่านคะ ดิฉันจะต้องคิดเสียใจต่อไปอีกจนตายที่ไม่ได้มีโอกาสทดแทนพระคุณท่านได้เพียงพอ จึงขอแต่สวดมนต์ภาวนาให้ท่านได้ไปเกิดในภพที่สุขสงบ พบแต่คนดีมีศีลธรรมรู้จักคุณคน ปราศจากพวกมนุษย์ใจสัตว์ที่เต็มไปด้วยความอิจฉาริษยาคอยแต่คิดทำลาย ห่างไกลจากคนฉลาดที่ใจบาปหยาบช้ายินความผิดให้คนอื่น ดิฉันเชื่อมั่นว่าเวลาจะพิสูจน์ความจริงให้ประจักษ์ ๑๐๐-๒๐๐ ปี ในประวัติศาสตร์ เป็นเวลาไม่นานนัก ใช่มั้ยคะ?

อภิธานศัพท์

จาก

ต.ม.ร.ก. รุ่น 6

พลตรีปฤษฎิ์ ๗๗๗๗๗๗

คุณสุโข สุวรรณศิริ

คุณเจียมบ กนิษฐสุต

สถาบันปรีดี พนมยงค์ เลขที่ ๖๕/๑ ขอยทองหล่อ (สุขุมวิท ๕๕) เขตวัฒนา กรุงเทพฯ ๑๐๑๑๐
โทรศัพท์ ๓๔๑๓๔๖๐-๑
โทรสาร ๓๔๑๓๔๕๕

ใบสมัคร

ข้าพเจ้า นาย/นาง/นางสาว.....นามสกุล.....อายุ.....ปี
อาชีพ.....บ้านเลขที่.....หมู่.....ซอย.....
ถนน.....แขวง/ตำบล.....เขต/อำเภอ.....
จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....โทรศัพท์/โทรสาร.....

ต้องการสมัครเป็น (ขีดถูกเพียงข้อเดียว)

- ☐ สมาชิกสถาบันปรีดี พนมยงค์
☐ สมาชิก “ปรีดีสาร”

*สมัครเป็นสมาชิกสถาบันปรีดี พนมยงค์ - ประเภทบุคคลทั่วไป ค่าสมัคร ๓๐๐ บาท/ปี
- ประเภทนักศึกษา ค่าสมัคร ๑๕๐ บาท/ปี
(แบบสำเนาบัตรประจำตัวนักศึกษา)
- ประเภทองค์กร/หน่วยงาน ค่าสมัคร ๒,๐๐๐ บาท/ปี

*สมัครเป็นสมาชิก “ปรีดีสาร” - ค่าสมัคร ๑๕๐ บาท/ปี ปีละ ๓ ฉบับ
ไม่มีสิทธิประโยชน์อื่นๆ (ได้รับ “ปรีดีสาร” อย่างเดียว)

พร้อมกันนี้ได้ชำระเงินค่าสมัครมาให้โดยวิธี

- ☐ เงินสด
☐ จ่ายธนบัตร หรือตัวแลกเงินในนาม “มูลนิธิปรีดี พนมยงค์” (ปน.สันติสุข)
☐ โอนเงินเข้าบัญชีออมทรัพย์ ธนาคารไทยทุน สาขาทองหล่อ ชื่อบัญชี “มูลนิธิปรีดี พนมยงค์”
บัญชีเลขที่ ๐๑๘-๓-๐๐๕๕๘๗-๘

ลงชื่อ.....

()

ผู้สมัคร

อย่าปล่อยให้การเป็นสมาชิก สถาบันปรีดี พนมยงค์

ลายนวล

สถาบันปรีดี พนมยงค์ ได้เปิดให้ระบบสมาชิกตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป ด้วยเราเห็นว่า สถาบันฯ ดำเนินการอยู่ได้อย่างมั่นคงก็ด้วยการเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมทั้งทางความคิดสติปัญญา เงินทุน แรงใจ และอาจรวมทั้งร่างกาย ของสมาชิกสถาบัน ดังนั้นการรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีและให้เกิดความมั่นคงกับสมาชิกเป็นพิเศษกว่าบุคคลทั่วไปจึงเป็นความสำคัญ ทั้งนี้สัมพันธ์ภาพระหว่างสถาบันฯ กับสมาชิกตั้งอยู่บนฐานของหลักการ ๖ ประการ คือ ภาวะธรรมาภาพ เสรีภาพ ประชาธิปไตย ซื่อสัตย์ จริใจ และสันติวิธี

ใครบ้างสามารถเป็นสมาชิก ? และประเภทต่างๆ ของสมาชิก

การเป็นสมาชิกจะเป็นในฐานะตัวบุคคลคือองค์กรก็ได้ ดังนี้

๑. สมาชิกกิตติมศักดิ์ หมายถึงสมาชิกประเภทบุคคลหรือองค์กร หรือหน่วยงานที่สถาบันเชิญให้เป็นสมาชิก
๒. สมาชิกสามัญ หมายถึงสมาชิกประเภทบุคคล หรือ องค์กร หรือหน่วยงาน ที่สมัครเข้าเป็นสมาชิกรายปีของสถาบัน
๓. สมาชิกสมทบ หมายถึงสมาชิกที่สมัครเข้าร่วมกิจกรรมกับสถาบันเป็นครั้งคราว หรือ เป็นผู้สังเกตการณ์ในระยะเวลาหนึ่ง และมีแนวโน้มจะเป็นสมาชิกสามัญในอนาคตต่อไป

ค่าบำรุงสมาชิกเก็บอย่างไร?

๑. สมาชิกกิตติมศักดิ์ไม่ต้องจ่ายค่าบำรุงตลอดระยะเวลาที่ได้รับการเชิญเป็นสมาชิกประเภทนี้
๒. สมาชิกสามัญประเภทบุคคลทั่วไป จ่ายค่าบำรุง ๓๐๐ บาท/ปี และนักศึกษาจ่ายค่าบำรุง ๑๕๐ บาท/ปี
๓. สมาชิกสามัญประเภทองค์กร หรือหน่วยงาน จ่ายค่าบำรุง ๒,๐๐๐ บาท/ปี
๔. สมาชิกสมทบ จ่ายค่าบำรุงเป็นกรณีๆ ของกิจกรรมตามที่กิจกรรมนั้นๆ ระบุ และอาจไม่จ่ายค่าเข้าร่วมกิจกรรมแต่ช่วยเหลืองานของสถาบันเป็นการทดแทน
๕. สมาชิกอาจขอเป็นสมาชิกและจ่ายค่าบำรุงในระยะเวลาหลายปีได้ แต่ทั้งนี้สถาบันขอสงวนสิทธิ์ที่จะปรับค่าบำรุงได้ตามที่จำเป็นแก่สถานการณ์

เป็นสมาชิกแล้วได้สิทธิประโยชน์อะไรบ้าง?

๑. ได้รับส่วนลด ๒๐% ในการลงทะเบียนเข้าร่วมกิจกรรม

ของสถาบัน เช่น การลดค่าลงทะเบียนค่าสัมมนา/อภิปราย/เสวนา/งานแสดงศิลปะและวัฒนธรรม/ค่าฝึกอบรม เป็นต้น

๒. สามารถเข้าใช้ห้องสมุดของสถาบันได้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ และสามารถยืมหนังสือได้ฟรีครั้งละไม่เกิน ๒ สัปดาห์

๓. ได้รับส่วนลด ๒๕% ในการซื้อหนังสือ หรือสิ่งพิมพ์ที่จัดพิมพ์โดยสถาบัน และ ๑๐% การหนังสือในเครือข่ายของสถาบัน

๔. ได้รับส่วนลด ๑๐% ในการซื้อสิ่งของที่สถาบันได้ผลิตขึ้นตามวัตถุประสงค์ของสถาบัน

๕. ได้รับส่วนลด ๑๐% ในการเช่าห้องหรือพื้นที่ของสถาบันเพื่อจัดกิจกรรมเป็นครั้งคราว

๖. ได้รับจุลสาร “ปรีดีสาร” เป็นประจำ

๗. เข้าร่วมประชุมสมาชิกประจำปี

๘. ได้รับบริการเป็นพิเศษในกิจกรรมขององค์กร หน่วยงาน และคณะบุคคลในเครือข่ายของสถาบัน ตามที่จะแจ้งเป็นคราวๆ

การสมัครเป็นสมาชิกและการสิ้นสุดการเป็นสมาชิกกำหนดไว้ว่าอย่างไร?

๑. ผู้สมัครกรอกแบบฟอร์ม แบบรูปถ่าย ๒ ใบ พร้อมเงินค่าบำรุงสมาชิกประจำปีแรกตามจำนวนที่ระบุ
๒. ให้ผู้อำนวยการสถาบันเป็นผู้พิจารณาอนุมัติการเป็นสมาชิก
๓. ฝ่ายสมาชิกจะจัดส่งบัตรสมาชิกให้ผู้สมัครภายใน ๑๔ วัน หลังจากได้รับอนุมัติการเป็นสมาชิก
๔. สมาชิกอาจหมดสมาชิกภาพในกรณีดังต่อไปนี้
 - ๔.๑ เสียชีวิต
 - ๔.๒ ลาออก
 - ๔.๓ ขาดการต่ออายุและจ่ายค่าบำรุงสมาชิกเมื่อเวลาเกินกว่า ๖ เดือน ล่วงแล้ว
 - ๔.๔ คณะกรรมการสถาบันมีมติให้ออกจากการเป็นสมาชิก

สมัครโดยเร็วเพื่อไม่ปล่อยให้ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นร่วมกันจากการเป็นสมาชิกสถาบันของเราลายนวล !

ฝ่ายสมาชิกสัมพันธ์

บรรณาธิการแถลง

ถ้าจะกล่าวกันจากประสบการณ์ทางการเมืองของประชาชนไทย ผู้มีหน้าที่ต้องเสียภาษีตลอดช่วงเวลาภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา เมื่อนักการเมืองหลากหลาย ขึ้นไปมีบทบาทบนเวทีการเมืองกันนานาประการ แล้วก็หายหน้าหายตาไป คนแล้วคนเล่า พรรคแล้วพรรคเล่า และนักการเมืองทั้งหลายก็ล้วนแล้ว แต่มีบทบาทที่คล้ายคลึงกัน และผลประโยชน์ที่บังเกิดแก่ประเทศชาติและประชาชนก็ดูจะคล้ายคลึงกันด้วย ทั้งนี้ สมตามคำกล่าวของนักคิดชาวตะวันตก ท่านหนึ่งที่ว่า

“นักการเมือง (จะกระทำการใด) ย่อมคิดถึงผลประโยชน์ของตน ในการเลือกตั้งสมัยต่อไป แต่รัฐบุรุษจะกระทำการใดย่อมคิดถึงผลประโยชน์ของอนุชนรุ่นต่อไป” (James Freeman Clarke)

จากคำกล่าวนี้ เราจะเห็นกันได้โดยง่ายว่า เมืองไทยเรามีนักการเมือง มากหลาย ทั้งที่ตายไปแล้ว และยังมีชีวิตอยู่ แต่รัฐบุรุษอาวุโสของประเทศชาติ และประชาชนนั้นมียู่เพียงท่านเดียว คือ **ท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์**

ดังเป็นที่ทราบกันดีอยู่ว่า ตลอดชีวิตของท่าน ในฐานะที่เคยดำรง ตำแหน่งสำคัญ ๆ ทางการเมือง ท่านคิดถึงแต่ผลประโยชน์ของประเทศชาติ อยู่เสมอมา ไม่เคยคิดถึงผลประโยชน์ส่วนตัว แม้จนกระทั่งผลประโยชน์ในการเลือกตั้งแม้แต่น้อย นักศึกษามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง คงจะจำกันได้ว่า ในสมัยรัฐบาลหลวงพิบูลสงครามระหว่าง พ.ศ. 2482-2483 และ 2484 ได้มีการปลุกระดมลัทธิชาตินิยมหรือลัทธิหลงชาติ (Chauvinism) เรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส ขณะนั้นท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ดำรง ตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวงสำคัญในรัฐบาล แต่ท่านก็แสดงความไม่เห็นด้วย ต่อการเดินขบวนของนักศึกษา ม.ธ.ก. ครั้งนั้น โดยเฉพาะการเรียกร้องให้ รัฐบาลไทยใช้กำลังเพื่อชิงเอาดินแดนคืนมา ซึ่งก็เป็นด้วยความเป็นผู้มอง การณ์ไกลในฐานะรัฐบุรุษอาวุโสของท่าน ภายหลังการณ์ก็เป็นความจริง ดังที่ท่านคาดหมายไว้ทุกประการ

“ปริติสาร” ฉบับในมือท่านผู้อ่านนี้ พิมพ์ออกมาเนื่องในวาระครบรอบร้อยปีแห่งชาตกาลของรัฐบาลราษฎรผู้ยิ่งใหญ่ท่านนี้ อันเป็นมงคลสมัยเนื่องในโอกาสที่ยูเนสโกแห่งองค์การสหประชาชาติได้ประกาศยกย่องท่านให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก

ในโอกาสนี้ กองบรรณาธิการ **“ปริติสาร”** เห็นสมควรประมวลข้อเขียนและงานประพันธ์ของนักคิดนักเขียนคนสำคัญๆ ของบางยุคบางสมัยในช่วงกึ่งศตวรรษที่ผ่านมา มาลงพิมพ์ร่วมกับนักคิดนักเขียนในสมัยหลังจนถึงปัจจุบัน ตามแต่มุมมองของแต่ละท่าน อันจะทำให้ท่านผู้อ่านได้มองเห็นความสำคัญและยิ่งใหญ่ของรัฐบาลราษฎรของไทยเราได้กว้างขวางยิ่งขึ้น

ขณะเดียวกัน จำเป็นต้องขอภัยต่อความบกพร่องใดๆ ของหนังสือนี้ เนื่องจากความจำกัดของเวลาในการจัดทำ เพราะวันหยุดสงกรานต์ปีนี้ซึ่งยาวนานเป็นพิเศษ อันเป็นเหตุพันวิสัย ซึ่งก็ได้แต่จะพยายามทำให้ดีที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้

ท วิ ป ว ร ตี ล ก

24 เมษายน 2543

อภิธานการ

จาก

คุณเสอาด พิมพ์สวัสดิ์

คุณยง ศรีนาม

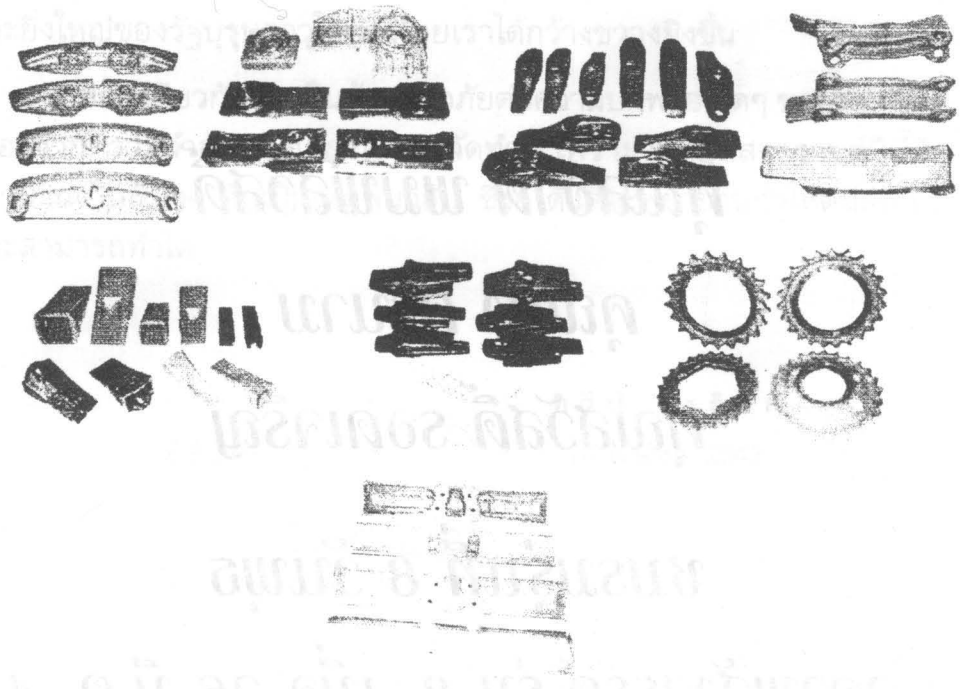
คุณสวัสดิ์ รอดเจริญ

ชมรมรุ่นที่ 8 วันพุธ

เจ้าภาพสังสรรค์ รุ่น 8 เมื่อ 26 มี.ค. 43

บริษัท ส.พัฒนาการหล่อ จำกัด
S PATHANA CASTING CO., LTD.

5/29 ซอยเพชรเกษม 116 แขวงหนองค้างพลู

เขตหนองแขม กรุงเทพฯ 10160

โทร. 4201868, 4202378, 4311191, 4201764

FAX : 4201763, 8106252

อภิธานการ

จาก

คุณสุขปรีดา พนมยงค์

คณะผู้จัดทำ ปรีดีสาร ฉบับพิเศษ พฤษภาคม 2543

นายทวีป วรติลก	บรรณาธิการ
นายทองมา หงศ์ลดาอมภ	ผู้จัดการ
นายสัมพันธ์ พึ่งประดิษฐ์	ผู้ช่วยบรรณาธิการ
นายสินธุ์สวัสดิ์ ยอดบางเตย	บรรณาธิการฝ่ายศิลป์
ศาสตราจารย์ ดร.อิสสระ นิตินันท์ประภาส	ที่ปรึกษา
ดร.สุชาติ จุฑาสmidt	ที่ปรึกษา

คณะบรรณาธิการและเจ้าหน้าที่

ร้อยตรี จำนงค์ ธนะ	นางสาวนงศ์ลักษณ์ เหล่าวอ
นางสาวพรเพ็ญ จันทร	นายระวิ ฤกษ์จำนง

พิมพ์ที่ บริษัท บพิธการพิมพ์ จำกัด
70 ถนนราชบพิธ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200
โทร. 222-5555, 221-9781 โทรสาร : 221-6433
นายยอดยิ่ง โสภณ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. 2543